

SFÂNTUL MAXIM GRECUL

Tâlcuiri și sfaturi

Sfântul Maxim Grecol

Tâlcuiri și sfaturi

SFÂNTUL MAXIM GRECUL

Tâlcuiri și sfaturi

Traducere
Florentina Cristea

Carte tipărită cu binecuvântarea
Prea Sfințitului Părinte GALACTION,
Episcopul Alexandriei și Teleormanului

Tipărită la Editura Egumeniță, Galați, 2004

Ediție electronică

APOLOGETICUM
2006

Sfântul Maxim Grecol

Volumul poate fi distribuit liber pentru uz personal.

Această lucrare este destinată tuturor iubitorilor de spiritualitate creștină ortodoxă și de istoria neamului românesc. Ea poate fi utilizată, copiată și distribuită LIBER cu menționarea sursei.

Scanare text: Corina

Corectura I: Paula

Corectura II: Apologeticum

Digitalizare pdf : Apologeticum

Editura Egumenița

I.S.B.N 973-7952-27-8

Editura Biserica Ortodoxă

I.S.B.N 973-7957-30-X

© 2006 APOLOGETICUM

<http://apologeticum.net>

[http://www.angelfire.com/space2/carti/
apologeticum2003@yahoo.com](http://www.angelfire.com/space2/carti/apologeticum2003@yahoo.com)

I

Scrisoare către un prieten,
în cadrul căreia sunt lămurite
unele cugetări greu de înțeles ale Sfintei Scripturi

Domnului Ioan, înțeleptului și credinciosului meu prieten, îi urez bucurie.

Știu că ai mare dorire să primești de la mine, puțin învățatul, o scurtă învățătură pentru înțelegerea unor cugetări greu de înțeles din Sfânta Scriptură. Și eu îmi doresc mult să pătrund sensul acestor cugetări și cu bucurie aș primi o asemenea învățătură dacă aș găsi un om care ar putea să-mi tâlcuiască taina acestora.

Însă, de vreme ce avem nemincinoasa făgăduință a lui Dumnezeu, care ne îndeamnă la tâlcuirea minunilor Lui, spre folosul celor ce aud, care spune: *Eu voi deschide gura ta și te voi învăța ce să grăiești* (Ieșirea 4, 12) - adică leapădă orice teamă și orice îndoială și hotărăște-te să grăiești ceea ce este în folosul poporului Meu și Eu voi îndrepta totul, voi umple mintea ta de înțelepciune și de înalta cugetare și cu limba ta voi lucra asemenea celui care lovește în corzile bine-glăsuitoare ale instrumentului - atunci, nădăjduind în această făgăduință nemincinoasă sau, mai bine zis, dându-i ascultare, mă voi referi la ceea ce este mai presus de rațiunea mea ca să împlinesc dorința ta cea bună, atât cât Domnul mă va învăța.

Voi începe, așadar, de acolo de unde și trebuie să încep, adică de la primul psalm, căci cele spuse în el sunt vrednice de toată cercetarea: *Nu sunt așa necredincioșii, nu sunt așa! Ci ca praful ce-l spulberă vântul de pe fața pământului* (v. 4), apoi adaugă: *De aceea nu se vor ridica necredincioșii la judecată, nici păcătoșii în sfatul dreptilor* (v. 5). Iar dacă acestea se întâmplă așa, atunci cum de spune Însuși Domnul în Sfânta Evanghelie: *Și se vor aduna înaintea Lui toate neamurile și-i va despărți pe unii de alții, precum desparte păstorul oile de capre* (Matei 25, 32). Cum vor sta înaintea Judecătorului toate popoarele când *nu se vor ridica necredincioșii la judecată, nici păcătoșii în sfatul dreptilor*? Faptul că se vor ridica toți - și necredincioșii și păcătoșii - este dovedit prin multe alte mărturii, mai ales prin ceea ce a mărturisit Însuși Stăpânul, zicând: *Și vor ieși cei ce au făcut cele bune, spre învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele, spre învierea osândirii* (Ioan 5, 29).

Oare nu alcătuiesc toate acestea un antagonism? Nicidecum. Din acestea reiese că necredincioșii și păcătoșii vor învia, însă nu spre învierea vieții, ci spre învierea osândirii, ceea ce înseamnă că vor învia nu pentru a moșteni viața veșnică împreună cu cei binecredincioși și drești, ci pentru a fi osândiți și a auzi la judecată această sentință dreaptă rostită către ei: *Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui* (Matei 25, 41), așa cum în alt loc dumnezeiescul Prooroc a spus: *Să se întoarcă păcătoșii în iad; toate neamurile care uită pe Dumnezeu* (Ps. 9, 17). De aici noi învățăm două dogme importante, și anume:

1. faptul că sufletele celor necredincioși și păcătoși până la a doua venire a Judecătorului se află în iad și

2. faptul că păcătoșii se vor întoarce iarăși acolo pentru chinul cel veșnic.

Așadar, unde sunt aceia care afirmă fără minte că sufletele celor păcătoși se vor curăți prin focul cel curățitor și apoi vor dobândi viața cea veșnică? Pentru că nici în timpul îndelungat care a trecut ei nu s-au putut curăți, nici după întoarcerea în iad nu vor dobândi curățirea, ci păcătoșii vor merge, spune Judecătorul, în chinul cel veșnic, nu la curățirea vremelnică, iar dreștii la viața veșnică, doar că ei nu vor dobândi aceasta prin intermediul focului curățitor, așa cum afirmă erezia latină, care îi urmează lui Platon, filosoful elen, și lui Origen, începătorul ereziilor. Pe aceasta [adică viața veșnică] o vor dobândi aceia care prin

toată dreptatea și sfințenia și faptele iubite de Dumnezeu I-au făcut pe plac Judecătorului, așa cum El însuși mărturisește despre ei, zicând: *flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc*, înșirând toate faptele lor iubite de Dumnezeu. Însă despre acestea am spus destul. Acum, dacă dorești, ne vom îndrepta către cercetarea celui de-al doilea psalm, să vedem dacă se găsește în el ceva vrednic de cercetare.

Iar Eu sunt pus împărat de El peste Sion, muntele cel sfânt al Lui, vestind porunca Domnului (v. 6). Vrednic de cercetare este cel ce a spus aceasta și cel despre care s-a spus aceasta. Eu afirm că Fericitul David, fiind luminat de Duhul Sfânt, a proorocit că, după voia lui Dumnezeu Tatăl, va avea loc umilirea și batjocorirea celor care vor să respingă cinstea Fiului Său Celui Unuia Născut - și care, lăudându-se fără minte, spun: *Să rupem legăturile lor și să lepădăm de la noi jugul lor*; proorocind acest lucru, David adaugă, spunând din partea Celui Unuia Născut Însuși: *Iar Eu sunt pus împărat de El peste Sion, muntele cel sfânt al Lui*.

Aici se supun cercetării două împrejurări: în primul rând trebuie văzut modul în care este pus împărat de Tatăl Acela Care, fiind Făcător al tuturor, este Împărat și împărătește de-a pururi împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh și ca Dumnezeu este împreună cu Ei fără de început și pururea fiitor. În al doilea rând se supune cercetării și faptul că: dacă Fiul primește de la Tatăl ca „moștenire” *toate neamurile* și în „stăpânirea” *Sa marginile pământului*, precum vom auzi în următoarele cuvinte, atunci cum de spune El iarăși: *Iar Eu sunt pus împărat de El peste Sion, muntele cel sfânt al Lui*? Noi știm că muntele Sion, pe care împăratul Solomon I-a zidit Celui Preaînalt un templu preaslăvit se află în zona orașului Ierusalim, de aceea împărat al Sionului sau al Ierusalimului este numit numai împăratul Iudeii, iar nu al tuturor neamurilor.

Cu privire la prima nedumerire voi răspunde astfel: Fiul lui Dumnezeu Cel Unul Născut, ca Dumnezeu egal cu Tatăl și cu Sfântul Duh, are domnie veșnică peste toți; iar aceasta o primește de la Tatăl și ca om, ca răsplată și cinste față de marile osteneli pe care le-a răbdat cu firea omenească pe pământ, primind moartea spre slava Tatălui Său și pentru mântuirea tuturor oamenilor. Așa este lămurită prima nedumerire. Iar ceea ce se află până la cuvintele: *peste Sion, muntele cel sfânt al Lui*, trebuie să se scrie și să se citească astfel: *Iar Eu sunt pus împărat de El*. Aici trebuie să se pună punct pentru ca cele spuse să aibă înțelesul acesta: *Iar Eu*, fiind desăvârșit ca om, sunt pus de Tatăl Meu Împărat, primind ca moștenire și în stăpânirea Mea toate cele de sub soare, nu numai împărăția Iudeii. După punct trebuie să urmeze cele spuse mai departe ca un început nou: *Peste Sion, muntele cel sfânt al Lui, vestind porunca Domnului*, adică învățând în Ierusalim, în templul lui Dumnezeu și Tatălui Meu, poporul iudeu și descoperindu-i ceea ce Tatăl Meu Mi-a poruncit să-i spun deschis, după cum El Însuși spune: *Pentru că Eu n-am vorbit de la Mine, ci Tatăl Care M-a trimis, Acesta Mi-a dat poruncă ce să spun și ce să vorbesc* (Ioan 12, 49). Așadar, trebuie să scriem și să citim: *Iar Eu sunt pus împărat de El*. Și aici să punem punct. Apoi să scriem și să citim: *Peste Sion, muntele cel sfânt al Lui, vestind porunca Domnului*. Această lămurire este de ajuns.

Acum trebuie să trecem la al treilea psalm și să lămurim ceva neobișnuit spus în el. Căci aici Psalmistul, parcă lăudându-se, spune: *Nu mă voi teme de mii de popoare, care împrejur mă împresoară* (v. 6). Dar cum spui tu aceasta, o Fericitule Prooroc, care mulți ani ai fugit, fiind prigonit de Saul, ce căuta să te omoare, și ai cutreierat din pădure în pădure, dintr-un munte în altul și dintr-un neam străin în altul, ferindu-te de prigoanele și atacurile lui Saul? Însă nu despre mine am spus eu aceasta, lăudându-mă, o cititorule! – [pare a spune David] – căci eu nu numai de Saul m-am temut, am fugit și m-am ascuns în munți, în peșteri și în păduri, ci și atunci când fiul meu Abesalom s-a ridicat împotriva mea, eu nu am îndurat mânia lui și, ca un fugar, am plecat pe jos, lepădând toată slava mea împărătească; însă eu am spus aceasta în Numele lui Dumnezeu-Cuvântul Cel Întrupat, al Domnului Dumnezeului meu, împotriva Cărora s-au ridicat nu numai un împărat sau doi, așa cum s-au ridicat împotriva mea Saul și Abesalom, ci toți împărății de pe tot pământul, prinții și dregătorii tuturor popoarelor și neamul iudeu, care s-a înfuriat împotriva Lui, străduindu-se cu toții să stârpească de pe fața întregului pământ numele Lui cinstit și dumnezeiesc, prigonindu-L nu numai pe El Însuși, cât

a viețuit în trup - acest lucru L-a îndurat odinioară din partea iudeilor, care L-au osândit la moarte pe cruce - ci și pe toți binecredincioșii din toate popoarele, care credeau în El și pe care și acum îi prigonesc neîncetat, supărându-i în diferite feluri din pricina bunei credințe în El. Despre aceștia, Domnul spune: *Înconjuratu-m-au ca albinele fagurele, dar s-au stins ca focul de spini și în numele Domnului i-am înfrânt pe ei* (Ps. 117, 12). Și iarăși, rugându-Se Tatălui și Dumnezeului Său, spune: *Scoală, Doamne, mântuiește-mă, Dumnezeul meu, că Tu ai bătut pe toți cei ce mă vrăjmășesc în deșert; dinții păcătoșilor ai zdrobit* (Ps. 3, 7). Și bine i-a numit *dinți ai păcătoșilor* pe prigonitorii mânioși ai binecredincioșilor: pe împărații, dregătorii și prinții luptători împotriva lui Dumnezeu, care au fost sprijinatorii și apărătorii slujirii ticăloșilor diavoli, pe care, pe drept, îi numește păcătoși și care, prin intermediul acelor prigonitori, ca prin intermediul unor dinți, s-au străduit să nimicească de tot neamul cel binecredincios care credea în Hristos Dumnezeu; însă Dumnezeu și Tatăl a zdrobit acești dinți vătămători ai lor, iar pe oamenii binecredincioși, care au crezut în Hristos Dumnezeu, i-a înălțat și i-a preamărit. De aceea și spune: *Iar Tu, Doamne, sprijinitorul meu ești, slava mea și Cel ce înalți capul meu*; apoi adaugă, zicând: *A Domnului este mântuirea și peste poporul Tău, binecuvântarea Ta*. A Lui este slava în vecii vecilor. Amin.

Ia seama și în alt loc: în psalmul 25, la sfârșit, se spune: *Căci piciorul meu a stat întru dreptate; întru adunări Te voi binecuvânta, Doamne* (v. 12). Mi-aș dori să învăț în ce constă îndreptarea și lauda acestui suflet sfânt al Proorocului, datorită cărora a stat piciorul trupului său întru dreptate, adică pe loc drept și neted, căci nici îndreptarea noastră în Dumnezeu, la fel cum nici faptele noastre rele nu întăresc picioarele noastre nici pe loc drept, nici pe loc nedrept. Ce înseamnă, așadar, cele spuse în chip tainic de Proorocul David?

Vom cerceta acestea astfel. În tot acest psalm el se mărturisește Domnului și înșiră înaintea Lui îndreptările sale în Dumnezeu, prin care I-a fost bineplăcut întru adevăr, ceea ce înseamnă că, potrivit cu sfintele Lui porunci, a împlinit toată dreptatea, urându-i pe toți cei care aveau cuget viclean și ticălos astfel încât nu ședea niciodată alături de ei și nu se împrietenea cu ei în faptele lor nelegiuite.

Și adaugă, zicând: *Doamne, iubit-am bunăcuviința casei Tale și locul locașului slavei Tale*. Prin locul locașului slavei Lui și prin bunăcuviința casei Lui înțelegem Ierusalimul de Sus, despre care spune Apostolul în Epistola către Evrei: *Ci v-ați apropiat de muntele Sion și de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc* (Evrei 12, 22), ale căror bunăcuviință și frumusețe sunt nespuse; mulțimile de îngeri îl înconjoară, în el sunt prăznuirea și adunarea celor întâi născuți, care sunt scriși în ceruri și duhurile dreptilor, care au atins desăvârșirea (v. 23).

Dorind să dobândească toate acestea, Fericitul Prooroc se roagă, zicând: *Să nu pierzi cu cei necredincioși sufletul meu și cu vărsătorii de sânge viața mea*. Apoi, parcă lămurind cine sunt aceia despre care vorbește, continuă: *Întru ale căror mâini sunt fărădelegi și dreapta cărora e plină de daruri* (Ps. 25, 10); aceia sunt toți asupritorii, cămătarii și răpitorii averilor străine, care îi asupresc neîncetat pe săraci și sărmani, pe văduve și orfani, născocind toate cursele și defăimările împotriva celor nevinovați ca să jefuiască averile lor. O, ce necredință! Vai lor, într-adevăr, căci se vor chinui mai rău decât necredincioșii dacă este adevărat cuvântul vrednic de închinare al Stăpânului, care spune: *Iar sluga aceea care a știut voia stăpânului și nu s-a pregătit, nici n-a făcut după voia lui, va fi bătută mult* (Luca 12, 47), ceea ce înseamnă că va fi predată multor chinuri cumplite și nu își va izbăvi sufletul său de flacăra cea nestinsă. *Căci mânia lui Dumnezeu se descoperă din cer peste toată fărădelegea și peste toată nedreptatea oamenilor care țin nedreptatea drept adevăr* (Rom. 1, 18).

Să nu mă pierzi, o, Stăpâne, cu aceia, *căci eu întru nerăutatea mea am umblat*, adică nimănui niciodată nu i-am dorit și nu i-am făcut rău, ci am lucrat cu toată dreptatea; *izbăvește-mă, Doamne, și mă miluiește, căci piciorul meu a stat întru dreptate*, adică binecredinciosul cuget al sufletului meu se află întotdeauna în dreptate, ceea ce înseamnă că m-am întărit fără clintire în dreptatea sfintelor Tale porunci și că niciodată nu am încălcat nici una dintre poruncile Tale mântuitoare. Din această pricină eu cer bunătații Tale numai acest har: *Să nu*

pierzi cu cei necredincioși sufletul meu și cu vărsătorii de sânge viața mea, ci judecă-mă, Doamne, că eu întru nerăutate am umblat și în Domnul nădăjduind, nu voi slăbi (Ps. 25, 9; 1).

Lămurind astfel cugetările pomenite, voi cerceta, dacă dorești, cele spuse în psalmul 33: *Bogații au sărăcit și au flămânzit, iar cei ce-L caută pe Domnul nu se vor lipsi de tot binele (v. 10)*. Cum trebuie să înțelegem și să judecăm corect acest lucru astfel încât să fim grăitori de adevăr, iar nu grăitori de minciună? Dacă acceptăm acest lucru pur și simplu, atunci cele spuse se dovedesc clar a fi o minciună: căci nici Avraam, nici Isaac, nici Iacov și nici chiar cel ce a grăit acestea nu au fost vreodată săraci, ci, dimpotrivă, au avut întotdeauna din belșug toate bunurile și toată bogăția. Pe de altă parte nu toți cei care L-au căutat pe Domnul au avut toate bunurile. Martorul adevărat al acestui lucru este acela care spune: *Până în ceasul de acum flămânzim și însetăm; suntem goi și suntem palmuiți și pribegim (I Cor. 4, 11)*. Cum să înțelegem acestea corect?

Acestea trebuie să le înțelegem duhovnicește și pot fi tâlcuite în sensul următor: cei ce au fost înainte bogați în daruri duhovnicești sunt iudeii, care au avut din belșug dogmele cunoașterii neîntinate a lui Dumnezeu și harul proorociei, care se pogora de sus peste Sfinții lor Prooroci. Mai târziu însă, ei au pierdut toate acestea din pricina necredinței lor, cu care au îndrăznit să stea împotriva Mântuitorului tuturor, a lui Hristos Dumnezeu. Prin cei care Îl caută pe Domnul și abundă în toate bunurile duhovnicești îi vom înțelege pe cei ce cred în Hristos: pe Apostoli, pe Prooroci, pe Mucenici, pe Cuvioși și pe Drepti și, în general, pe toți oamenii care se numesc creștini și asupra cărora S-a pogorât Preasfântul Duh și i-a umplut și îi umple totdeauna cu toate darurile înțelepciunii și cugetării dumnezeiești.

Aceste lucruri pot fi înțelese și altfel: bogații, care și-au adunat în viața aceasta comori mari pe calea răpirii, a nedreptății și a lăcomiei și se desfată prin îmbuibarea pântecelui și prin iubirea de plăceri, asemenea dobitoacelor, în veacul viitor vor pierde toate acestea și, în locul lor, vor moșteni chinurile cumplite, așa cum le-a spus ucenicilor Săi nemitarnicul Judecător, zicând: *vai vouă, bogaților, că vă luați pe pământ mângâierea voastră, primind-o aici; vai vouă celor ce sunteți sătui acum, că veți flămânzi. Vai vouă celor ce astăzi râdeți, că veți plânge și vă veți tângui (Luca 6, 24-25)*. *Iar cei ce-L caută pe Domnul și care se vor umple și mai mult de tot binele duhovnicesc sunt cei ce de bunăvoie disprețuiesc bunătățile acestei lumi și ale acestei vieți vremelnice în nădejdea de a dobândi și de a se desfăta cu acele bunătăți nespuse care le sunt pregătite celor drepti în ceruri și pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit (I Cor. 2, 9)*, pe care să ne învrednicim și noi a le dobândi împreună cu toți dreptii. Amin.

Mai trebuie să-ți explic și cele spuse în psalmul 31: *am căzut în suferință când ghimpele Tău mă împungea*. Înțelesul acestei cugetări este următorul: Fericitul Împărat și Prooroc, fiind biruit de patima trupească, a păcătuit prin nelegiuirea împreunare cu soția lui Urie și pe Urie însuși l-a lipsit în chip nedrept de viața aceasta. Căindu-se pentru aceste fărădelegi, el se spovedește Făcătorului și Stăpânului tuturor, zicând: *am căzut în suferință*, adică nu am fost nepăsător față de fărădelegea mea, nu am uitat de ea și nu am neglijat-o, ci *am căzut în suferință*, istovindu-mă prin toate felurile pocăinței și prin toate lipsurile: prin nemâncare, prin nesomn, prin șederea pe pământ, prin lacrimi și suspine neîncetate, așa cum el însuși spune în alt loc: *toată ziua mâhnindu-mă umblam (Ps. 37, 6)*, adică în tot timpul vieții mele îmi voi aduce aminte de fărădelegea mea și durerea neîncetată și tristețea vor chinui inima mea și nu îmi vor aduce nici o bucurie în viață. De aceea, spune Psalmistul, *necăjitu-m-am și m-am smerit foarte; răcnit-am din suspinarea inimii mele*. Și în alt loc tot el se destăinuiește, zicând: *Ostenit-am întru suspinul meu, spăla-voi în fiecare noapte patul meu, cu lacrimile mele așternutul meu voi uda (Ps. 6, 6)*.

Iată, o, bunule, pocăință deplină, sinceră și bineplăcută lui Dumnezeu a omului care nu își pune nădejdea mântuirii sale numai în înfrânarea de la mâncare și băutură, ci, pe lângă aceasta, plânge întotdeauna cu lacrimi fierbinți și mereu se chinuiește prin suspine neîncetate și durerea inimii, urând toată mâncarea cea gustoasă, toată desfătarea și odihna trupească și

iubind de bunăvoie tot necazul și strâmtorarea, toată ponegrirea și umilirea pentru păcatul său. De aceea, cu dreptate numește ghimpe păcatul pe care și l-a îngăduit. Căci așa cum ghimpele, atunci când înțepă piciorul sau oricare altă parte a trupului, provoacă durere cumplită în tot trupul, așa și păcatul, dacă cel drept și-l îngăduie la îndemnul demonului viclean, îi înțepă neîncetat sufletul prin cele mai grele chinuri și de aceea el nu încetează să facă pocăință din tot sufletul până când nu dobândește de la Dumnezeu iertarea păcatului său.

De aceea și adaugă Proorocul, zicând: *Păcatul meu l-am cunoscut și fărădelegea mea n-am ascuns-o* - adică fără de rușine l-am mărturisit înaintea Ta părintelui duhovnic - și Tu, Doamne, ai iertat nelegiuirea păcatului meu. Apoi, învățându-ne cum să ne slobozim de acest rău, spune: *Pentru aceasta se va ruga către Tine tot cuviosul la vreme potrivită*, adică atât cât ni se va da vreme de pocăință în această viață vremelnică, precum Însuși Domnul spune prin Proorocul Isaia: *În vremea milostivirii Te voi asculta și în vremea mântuirii Te voi ajuta* (Isaia 49, 8), numind *vreme a milostivirii* și *vreme a mântuirii* timpul viețuirii noastre mult-dureroase în trup, în care avem posibilitatea să ne căim și să Îl înduplecăm pe Domnul.

Căci după despărțirea sufletului de trup nu mai există pocăință, așa cum ne învață limpede cunoscuta pildă dumnezeiască a Mântuitorului despre acel bogat care îi ura pe cerșetori și care, deși l-a rugat mult pe patriarhul iubitor de străini Avraam, totuși nu s-a învrednicit să primească de la el nici cea mai mică picătură de apă, ci a auzit acel răspuns neplăcut: *Fiule, adu-ți aminte că ai primit cele bune ale tale în viața ta, și Lazăr, asemenea, pe cele rele; iar acum aici el se mângâie, iar tu te chinuiești*. La acestea, el a adăugat: *Și peste toate acestea, între noi și voi s-a întărit prăpastie mare, ca cei care voiesc să treacă de aici la voi să nu poată, nici cei de acolo să treacă la noi* (Luca 16, 25-26) - și prin această prăpastie mare Patriarhul sau, mai bine zis, Însuși Făcătorul tuturor și înfricoșătorul Judecător a arătat despărțirea veșnică dintre cei păcătoși și cei drești.

Iar după aceea se spune în psalm: *iar potop de ape multe de el nu se va apropia* și prin aceasta se dovedește limpede marea nebunie a celor care, după ce au săvârșit păcatul, se afundă în băi și cred că prin intermediul spălării cu apă și săpun curăță tina păcatului. Partea dinlăuntru a potirului și a vasului trebuie spălată cu lacrimi fierbinți și cu pocăință plină de râvnă, tocmai pentru ca și exteriorul să fie curat. Însă despre acestea am vorbit destul. Acum voi trece la altă cercetare.

În psalmul 141 este scris următorul lucru: *În calea aceasta în care am umblat, ascuns-au cursă mie*. Acest lucru este spus în numele oricărui om drept și binecredincios, care întotdeauna umblă în sfintele porunci ale Stăpânului și Făcătorului tuturor și căruia diavolii potrivnici lui Dumnezeu îi pun întotdeauna curse, dorind să-l abată de la împlinirea poruncilor mântuitoare ale lui Dumnezeu. Acești luptători împotriva lui Dumnezeu - din invidie pentru binecredincioșii care, cu ajutorul tuturor virtuților și al faptelor drepte, se străduiesc să ajungă la acele demnități și locuri, de unde au căzut ei - pun împotriva dreptului anumite curse, străduindu-se să-l abată de la drumul care duce la Dumnezeu.

Iar dreptul, fiind păzit și povățuit de harul Dumnezeului său, spune cu mare evlavie și îndrăzneală: *Luat-am seama de-a dreapta și am privit și nu era cine să mă cunoască* (Ps. 141, 4), ceea ce înseamnă: ei nu vor înceta să lupte împotriva mea, străduindu-se ca prin toate cursele să poticnească pașii mei, însă eu, aducându-mi aminte de cel ce spune: *O, de s-ar îndrepta căile mele, ca să păzesc poruncile Tale! Atunci nu mă voi rușina când voi căuta spre toate poruncile Tale* (Ps. 118, 5-6), nu voi înceta și nu mă voi opri să privesc și să iau seama de-a dreapta, adică să cunosc și să țin întotdeauna în mintea mea puterea poruncilor Domnului și Dumnezeului meu. Căci atâta timp cât le voi păzi, nu numai că nu va fi cine să lupte împotriva mea, dar vor pieri și vor fugi de la mine și nu vor putea să mă cunoască. Căci luptătorii nevăzuți îl cunosc, adică îl înrobesc și îl țin supus pe acela care, prin călcarea poruncilor lui Dumnezeu, li se supune lor în toate.

Iar cel care pricepe și ia seama de-a dreapta, adică la poruncile Domnului, pe acela nu îl pot birui și nu îl cunosc. Cele de-a dreapta sunt numite poruncile dumnezeiești, pentru că la a doua venire a Judecătorului cuvioșii lucrători ai poruncilor Lui vor fi puși de-a dreapta Lui.

Iar dacă pe cel ce privește și ia seama de-a dreapta luptătorii nevăzuți nu îl înrobesc, ci fug de la el și pier și nu există între ei cine să caute sufletul lui, atunci vai, într-adevăr, vai de cel care privește tot timpul de-a stânga și se sârguiește cu tot sufletul spre fapte rele și nu încetează niciodată să-i asuprească cu toată lăcomia pe săraci, orfani și văduve, răpind avutul străin prin intermediul diferitelor curse și defăimări, al numeroaselor necurații și ticăloșii, precum porcul care se murdărește neîncetat!

Un astfel de om, într-adevăr, va fi fără de răspuns și de sine osândit dacă nu se grăbește să facă pocăință potrivită cu fărădelegile lui cele urâte de Dumnezeu. Căci pe unul ca acesta, care nu ia seama de-a dreapta sa, îl înrobesc pentru totdeauna diavoli cei luptători împotriva lui Dumnezeu și nu fug de la el și nu pier, ci, dimpotrivă, se veselesc pentru el, ca pentru fratele lor iubit și prietenul lor credincios și atrag întotdeauna la ei sufletul lui.

Izbăvește-ne, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, de această pieire și de această mânie! Și ne învrednicește, Doamne, să cugetăm întotdeauna cu sârguință și să luăm seama *de-a dreapta*, adică să săvârșim sfintele Tale porunci cu fapta și cu adevărul, cu toată evlavie și cu dorință fierbinte! Căci, precum celor ce le păzesc li se cuvine *răsplată mare* de la Tine, așa și celor ce le încalcă cu mândrie și cu mare nebunie li se cuvin amenințări înfricoșătoare, osândire și veșnică pieire.

Aceasta este pentru tine din partea mea, bunule prieten, puțina desfătare duhovnicească, pentru că tu cu toată inima ai bunăvoință către mine și mă învrednicești de toată dragostea. După ce vei primi această scrisoare, să o citești des și să te desfeți duhovnicește și, dacă m-am purtat cumva necuviincios față de tine, iartă-mă pe mine, prietenul tău. Să fii sănătos!

II

Tâlcuirea cuvintelor psalmului 102: *înnoise-vor ca ale vulturului tinerețile tale*

În psalmul 102 Fericitul Împărat și Prooroc David, îndemnându-și sufletul său către laudă și mulțumire față de Stăpânul și Făcătorul tuturor, spune: *Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul și nu uita toate răsplătirile Lui* (v. 2). Apoi, amintindu-i toate binefacerile lui Dumnezeu, adaugă: *înnoise-vor ca ale vulturului tinerețile tale* (v. 5).

Acest dar este desăvârșirea întregii fericiri, pe care dreptii nădăjduiesc să o dobândească, precum spune Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Filipeni: *cetatea noastră este în ceruri, de unde și așteptăm Mântuitor, pe Domnul Iisus Hristos, Care va schimba la înfățișare trupul smereniei noastre, adică va înnoi trupul nostru cel rău și stricacios, supus diferitelor boli și morții, ca să fie asemenea trupului slavei Sale* (Filipeni 3, 20-21), adică trupurile sfinților, la a doua venire a lui Hristos, vor deveni luminoase, așa cum Însuși Domnul nostru Iisus Hristos ne vestește, zicând: *Atunci cei dreپți vor străluci ca soarele în împărăția Tatălui lor* (Matei 13, 43). Și iarăși spune Apostolul Pavel în alt loc: *Alta este strălucirea soarelui și alta este strălucirea lunii și alta strălucirea stelelor. Căci stea de stea se deosebește în strălucire. Așa este și învierea morților: se seamănă (trupul) întru stricăciune, înviază întru nestricăciune; se seamănă întru necinste, înviază întru slavă, se seamănă întru slăbiciune, înviază întru putere; se seamănă trup firesc, înviază trup duhovnicesc* (I Cor. 15, 41-44). Din aceste cugetări dumnezeiești reiese că trupurile dreptilor vor învia și vor fi asemenea trupului slavei lui Hristos, a acestui Vultur tainic, așa cum Îl numește Sfânta Scriptură în proorocii și în dumnezeiasca Apocalipsă, unde se spune: *Și femeii i s-au dat cele două aripi ale marelui vultur, ca să zboare în pustie* (Apoc. 12, 14). Marele vultur este Hristos, aripile lui sunt Noul și Vechiul Testament, cu care Biserica lui Hristos, fiind înălțată și ajutată, zboară mai presus de toate cursele diavolești și viețuiește în pustie, adică în liniște și tăcere, fără să se teamă de zguduirile ereticilor și de atacurile lor năvalnice.

Cu nesăbuintă discută unii între ei și afirmă că prin tinerețea vulturului trebuie să

înțelegem o pasăre acoperită cu pene - un vultur; însă înnoirea acestei păsări acoperite cu pene are loc în fiecare an și, pe lângă aceasta, ea îmbătrânește. Iar înnoirea tainicului și marelui Vultur, adică a lui Hristos și a tuturor dreptilor, are loc o singură dată și ei rămân în veci vii, tineri și duhovnicești. De acest har să ne învrednicească și pe noi Domnul Dumnezeu nostru Iisus Hristos. Amin.

III

Tâlcuire, în parte, a psalmului 18

Cu privire la înțelesurile cugetărilor Scripturii, despre care tu, în marea și smerita ta înțelepciune, ai binevoit să mă întrebi, eu am socotit drept ca, atât cât va putea mintea mea săracă, să îți explic pe scurt neînțelegerea pe care ai întâmpinat-o. Să-ți fie știut că acest psalm, care după număr este al 18-lea, prevestește două evenimente importante, și anume: propovăduirea evanghelică, ce a fost săvârșită în scurt timp de către Sfinții Apostoli pe tot pământul și despre care se spune în psalm: *Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria* (v. 1); apoi spune mai jos: *În tot pământul a ieșit vestirea lor, și la marginile lumii cuvintele lor* (v. 4). *Ceruri* îi numește pe dumnezeieștii Apostoli, care, ca niște raze ale Soarelui tainic al dreptății au strălucit pretutindeni și au învățat despre acele bunătăți care le sunt pregătite dreptilor în ceruri.

Iar prin *tărie* să înțelegi Biserica Sobornicească a Mântuitorului Hristos, despre care Fericitul Apostol Pavel spune în prima Epistolă către Timotei: *Îți scriu aceasta nădăjduind că voi veni la tine fără întârziere; ca să știi, dacă zăbovesc, cum trebuie să petreci în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu, stâlp și temelie a adevărului* (I Tim. 3, 14-15). Ea vestește facerea mâinilor lui Dumnezeu, adică a Mântuitorului Hristos, Care, prin întinderea pe Cruce a preacuratelor Sale mâini, a nimicit rătăcirea multfelurită a închinării la idoli de pretutindeni și pe popoarele care fuseseră până atunci dezbinat de diferitele viclesuguri diavolești le-a strâns și le-a unit într-o singură credință neîntinată, iar pe firea omenească, mai înainte lepădată, a învrednicit-o iarăși de viața raiului și i-a unit într-un singur lăcaș pe îngeri și pe oameni. În acestea constă „facerea”, adică în urmările întinderii pe cruce a preacuratelor „mâini” ale Mântuitorului Hristos. Însă despre acestea am spus destul.

Același psalm sfânt ne mai învață și despre înălțarea lui Hristos la cer și șederea Lui de-a dreapta Tatălui, când spune: *În soare și-a pus locașul său* (v. 5). Iar prin *soare* să nu înțelegi acest astru material, așa cum gândesc ereticii armeni, ci pe Însuși Dumnezeu și Tatăl Lui, Cel Fără de început și Pururea Fiitor; iar prin cuvintele: *și el este ca un mire ce iese din camera sa* (v. 5) se arată desfătarea minunată și bucuria nespusă pe care le-a pregătit Mirele cel tainic pentru sufletele sfinte și curate și faptul că prin suferința Lui liberă și mântuitoare El a umplut nenumăratele lăcașuri ale Tatălui Său, care se aflau în ceruri, cu sufletele sfinților cele desăvârșite și întâi-născute ale Bisericii, scrise în ceruri.

De aceea adaugă, zicând: *Bucura-se-va ca un uriaș, care aleargă drumul lui. De la marginea cerului ieșirea lui* (v. 6-7). Iar prin *uriaș* să nu înțelegi aici vreo fiară sălbatică și înfricoșătoare, așa cum gândesc unii oameni simpli și neînvățați, căci *uriașii* sau *giganții*, după cum aflăm din Sfânta Scriptură scrisă de Moise - cel ce L-a văzut pe Dumnezeu - au fost niște oameni cu o constituție trupească ieșită din comun, care au avut picioare cu care puteau să meargă repede pe drum. Prin *uriaș* să înțelegi puterea și repeziciunea propovăduirii evanghelice, care în scurt timp a luminat tot pământul cu puterea minunilor mai presus de fire ale Celui Răstignit, ale Celui mai puternic decât toți *uriașii* și decât toată făptura creată, căci El Singur este tare și puternic, ca un Dumnezeu Atotfiitor. Tocmai El s-a și bucurat *ca un uriaș, care aleargă drumul lui*, adică a venit cu bunăvoință și cu bunătate nespusă la neamul omenesc să semene cu tărie și să înrădăcineze în firea omenească taina neîntinatei credințe, care în chip metaforic este numită drum.

De aceea și adaugă, zicând: *De la marginea cerului ieșirea lui, și oprirea lui până la*

marginea cerului (v. 7), adică de la răsăritul și până la apusul soarelui material a ajuns strălucirea Lui. Și acest lucru l-a arătat mai clar, zicând: *și nu este cine să se ascundă de căldura lui* (v. 7), adică toată lumea de pe tot pământul va auzi taina cea înfricoșătoare a întrupării Lui și se va lumina. Iar dacă nu vor crede toți, atunci nu trebuie să ne mirăm de acest lucru, căci nici aceia care simt căldura acestui soare material nu vor putea să privească toți strălucirea lui, pentru că pupilele ochilor lor sunt vătămate. Însă am spus destul și despre această nelămurire a ta, iar acum voi vorbi și despre cea de-a doua nelămurire pe care o ai.

Tu vrei să înțelegi care este înțelesul sfintei cugetări: *datu-l-ai pe el mâncare popoarelor pustiului* (Ps. 73, 15). Despre aceasta îți voi vorbi. Să-ți fie știut că acest împărat și Prooroc Fericit, fiind înștiințat dinainte de Duhul Sfânt despre nenorocirile care aveau să-l lovească mai târziu pe poporul israelit, cum ar fi pustiirea Ierusalimului, dărâmarea templului și înrobirea poporului iudeu, îl roagă pe Făcătorul și Stăpânul tuturor să Se milostivească și să Se ridice în ajutorul neamului său și să nu le îngăduie până la sfârșit vrăjmașilor săi să se laude împotriva moștenirii Lui.

Apoi, fiind luminat de harul cel minunat, prevestește arătarea în trup a Făcătorului și Stăpânului tuturor, care urma să aibă loc în vremurile din urmă, zicând: *Dar Dumnezeu, Împăratul nostru înainte de veac, a făcut mântuire în mijlocul pământului* (v. 13), arătând astfel biruința asupra diavolilor, care s-a săvârșit prin mântuitoarele patimi, prin îngroparea, învierea și înălțarea la cer, prin omorârea morții, nimicirea iadului și înnoirea omenirii prin dumnezeiescul botez; de aceea Îi și spune Mântuitorului Însuși: *Tu ai sfărâmat capul balaurului; datu-l-ai pe el mâncare popoarelor pustiului* (v. 15), prin capul balaurului înțelegând diferitele fapte viclene ale diavolilor luptători de Dumnezeu, prin care ei au ademenit neamul omenesc care se afla sub blestem. Tu nu numai că ai nimicit cursele lor în apă, adică prin dumnezeiescul botez, dar ai sfărâmat însuși capul balaurului, adică ai distrus rătăcirea închinării la idoli cea urâtă de Dumnezeu, care se răspândise pretutindeni și prin mijlocirea căreia balaurul cel potrivit lui Dumnezeu era cinstit prin închinare ca un dumnezeu și se înălța cu mare mândrie. Tu ai sfărâmat acest cap pierzător al lui, primind botezul în apele Iordanului și nu numai capetele lor [ale idolilor], ci și capul balaurului însuși l-ai sfărâmat în apă, adică l-ai nimicit cu puterea dumnezeiescului botez. Încă și pe Satana însuși l-ai dat ca hrană, adică spre distrugere, popoarelor pustiului.

Iar prin popoarele pustiului îi înțelegem nu numai pe credincioșii din Etiopia, ci pe toți cei de pretutindeni, care ard de focul iubirii dumnezeiești. Căci cuvântul Etiopia, fiind din limba elină, în vorbirea noastră are sensul de „țară arsă”. De aceea, celor care ard neîncetat în sufletele lor de focul nepieritor al iubirii dumnezeiești și se curățesc prin neîncetate rugăciuni, privegheri și posturi și prin sfânta tăcere, le este predat, într-adevăr, balaurul începător al răului, adică el este călcat în picioare de ei și, ca o pasăre plăpândă, devine ușor pentru ei obiect de batjocură. Iar pentru cei leneși și întinați, pentru cei nepăsători și pentru cei ce fac pe plac trupului și poftelor lui, asemenea mie, el nu le este hrană, ci, ca un leu răcnind, caută totdeauna să-i înghită.

Cu privire la sfânta cugetare: *Pus-ai întuneric și s-a făcut noapte, când vor ieși toate fiarele pădurii; Puii leilor mugesc ca să apuce și să ceară de la Dumnezeu mâncarea lor* (Ps. 103, 21-22), ascultă cu atenție și înțelege drept, lepădând acea tâlcuire copilărească pe care ai auzit-o de la unii neînvățați. Să-ți fie știut, cinstite părinte, că tot acest psalm sfânt este o cântare adusă Făcătorului și Ocârmuitorului tuturor, căci în el, pentru preamărirea Făcătorului, se povestește despre ocârmuirea tuturor fapturilor văzute create de El.

Acest psalm nu îl învață pe ascultător numai despre ocârmuirea lor [a fapturilor], ci îl învață și despre trebuința pentru care a fost creată fiecare dintre făpturi, așa cum spune: *Munții cei înalți adăpost cerbilor, stâncile scăpare iepurilor* (v. 19). Prin faptul că a spus: *adăpost cerbilor și scăpare iepurilor*, a arătat că cerbii, fiind urmăriți și hăituiți de vânători, scapă de ei pe înălțimile munților, care sunt greu de urcat pentru vânători. De asemenea și iepurii, după care aleargă oamenii și diferite fiare, primesc din partea proniei Tale darnice adăpost în scorburile stâncilor și în lunci și, intrând în ele, se izbăvesc. La fel este și

Tâlcuiri și sfaturi

cugetarea: *Pus-ai întuneric și s-a făcut noapte, când vor ieși toate fiarele pădurii.*

Prin aceasta el ne-a învățat despre trebuința pentru care a fost creată noaptea: pentru ca în timpul ei toate fiarele pădurii să iasă, cerându-și hrana de la Cel ce le-a creat, iar apoi să se odihnească în culcușurile lor. Căci Făcătorul a rânduit acestea astfel pentru ca oamenii să poată ieși ziua la lucrul lor fără frică, în siguranță și în libertate, fără să se teamă de întâlnirea cu fiarele. Și acest lucru l-a arătat, zicând: *Răsărit-a soarele și s-au adunat fiarele pădurii și în culcușurile lor se vor culca* (v. 23); *atunci ieși-va omul la lucrul său și la lucrarea sa până seara* (v. 24).

Iar faptul că prin fiarele pădurii și puii leilor se înțeleg Proorocii și Dreptii, pe care Hristos, pogorându-Se în iad, i-a slobozit și i-a scos de acolo, este o tâlcuire nu numai mincinoasă și copilărească, ci și foarte absurdă. Nicăieri în Sfânta Scriptură nu îi vei găsi pe Proorocii inspirați de Dumnezeu și pe Dreptii comparați cu fiarele pădurii și cu puii leilor care mugesc, ci sunt numiți îngeri. Și despre temelia sfântului Sion se spune: *Iată, Eu trimit pe îngerul Meu și va găti calea înaintea feței Mele* (Maleahi 3, 1), numindu-l înger pe Botezătorul Său, Ioan. Și iarăși: *Iată, Eu voi pune temelie Sionului piatră aleasă, cinstită*, numindu-i temelie pe Proorocii inspirați de Dumnezeu, trimiși înaintea Mântuitorului Hristos, iar piatră aleasă, cinstită, pe Însuși Mântuitorul Hristos, Care a venit nu pentru a strica, ci pentru a împlini Legea și proorociile.

De asemenea, să nu spui că leul are trei denumiri: aceasta este o tâlcuire copilărească și absurdă. Această fiară numită „leu”, în grecește: „leon”, este numită întotdeauna așa, fie că este pui, fie că este bătrână și denumirea ei nu se schimbă niciodată, nu așa cum cugetă și învață unii inculți; iar expresia „puii leilor mugesc” este o expresie grecească și ea se referă nu numai la leii tineri, ci toate fiarele tinere, oricare ar fi ele, sunt numite în grecește pui - fie că sunt urși, fie că sunt lupi, fie că sunt râși; toate fiarele, cât sunt tinere, sunt numite în grecește și în Sfânta Scriptură „pui”. Și tocmai despre ei se spune că ies noaptea *ca să apuce și să ceară de la Dumnezeu mâncarea lor*. Iar ei ies de nevoie, pentru că cei ce i-au născut nu îi hrănesc, de aceea și umblă noaptea, mugind și urlând către Făcătorul lor, iar El, fiind darnic, îi ascultă și îi hrănește din belșug așa cum știe numai El. A Lui este slava în veci. Amin.

IV

Tâlcuire la cuvintele:

*Du-te, poporul meu, intră în cămărilor tale
și închide ușa după tine; ascunde-te puține clipe,
până când mânia va fi trecut!* (Isaia 26, 20)

Dumnezeiasca cugetare a Proorocului Isaia: *Du-te, poporul meu, intră în cămărilor tale și închide ușa după tine; ascunde-te puține clipe, până când mânia va fi trecut!*, atât cât pot eu înțelege, are următorul sens. De vreme ce puțin mai sus Proorocul s-a rugat, zicând: *Doamne, revarsă pacea peste noi, căci toate lucrurile noastre, pentru noi le-ai făcut! Doamne, Dumnezeul nostru, am avut peste noi și alți stăpâni afară de Tine, dar noi ne vom aduce aminte numai de numele Tău!*, adică, după acele necazuri și pedepse pe care noi, pentru păcatele noastre, le-am îndurat din partea Ta, a nemitarnicului și înfricoșătorului Judecător și ne este frică, pentru că și cetatea Ta cea sfântă - Ierusalimul - ai nimicit-o deja și renumitul templu, Sionul cel dumnezeiesc, l-ai dărâmat și pe împărații noștri și pe preoți și pe poporul tău i-ai lăsat în robie în ținut îndepărtat și necurat, acum Te rugăm, milostive Doamne: milostivește-Te asupra noastră, privește-ne cu ochi milostiv și dăruiește-ne liniște, întorcându-ne din robia îndelungată a babilonienilor și sălășluiește-ne în pământul Tău, pe care l-ai făgăduit părinților noștri: lui Avraam, Isaac și Iacov, iubiților Tăi.

Cu astfel de rugăciuni și altele asemenea lor fiind înduplecat, multmilostivul Dumnezeu le răspunde și le poruncește cu milă, zicând: *du-te, poporul meu*, adică rânduiește-

ți viața ta în așa fel încât să umbli în păzirea și împlinirea tuturor poruncilor Mele. Prin cuvântul „du-te” El numește aici nu mișcarea și nici strămutarea cu picioarele din loc în loc, ci înălțarea și izbânda din virtute în virtute mai mare. Și acest lucru ne învață Însuși Domnul când le spune iudeilor: *umblați cât aveți Lumina* (Ioan 12, 35), poruncindu-le nu strămutarea din loc în loc, ci izbânda în virtuți, în sfintele Lui porunci, așa cum și Psalmistul spune despre Sfinții Mucenici: *Mergând mergeau și plângeau, aruncând semințele lor* (Ps. 125, 6), ceea ce înseamnă că, păzind credința și iubirea lui Hristos, ei au îndurat cu bucurie toate chinurile și necazurile. Dar, pentru că în această umblare noi avem nevoie de mare atenție și pază de sine, adaugă, zicând: *intră în cămărilor tale și închide ușa după tine; ascunde-te puține clipe, până când mânia va fi trecut!*, adică, cu tot cugetul tău și cu toate gândurile păzește-ți mintea ta întregă în lucrarea tainică a inimii tale și nu o lăsa să rătăcească pe drumuri încoace și încolo, ci închide pentru ea ușile tale, adică păzește-ți cu sârguință cele cinci simțuri, prin care intră moartea cea tainică și îl omoară pe omul lăuntric. *Ascunde-te puține clipe, până când mânia va fi trecut!*, adică găsește-ți liniștea față de grijile deșarte, nefolositoare și de prisos ale acestei lumi deșarte, de care ești legat și neîncetat te aghiți, iar pe Mine, Care îți poruncesc: *înțelege că Eu sunt Dumnezeu*, nu Mă ascuți deloc și toate gândurile tale, toată râvna și dorința sunt îndreptate spre câștigurile pământești și vremelnice și spre bogăția cea pierzătoare.

Iar dacă îți dorești sincer să te desfășezi cu bunătățile Mele, pe care Eu le-am pregătit celor ce Mă iubesc, să umbli totdeauna în poruncile Mele cu cuget drept și desăvârșit și cu dorință sinceră, îndepărtându-te de toate grijile și frământările deșarte, lumești. *Ascunde-te puține clipe* (v. 20), adică, în această viață scurtă, îndepărtează-te de legăturile deșarte, *până când mânia va fi trecut*, mânie care urmează să vină peste toți păcătoșii în Ziua Judecării, când i se va răsplăti fiecăruia după faptele lui. Însă despre acestea s-a spus destul.

Să cercetăm, așadar, ceea ce a mai spus același Prooroc în aceeași cântare: *Morții nu vor mai trăi și umbrele nu vor învia* (v. 14). Spunând mai sus: *Vor vedea râvna Ta pentru poporul Tău și se vor rușina. Și focul hărăzit vrăjmașilor Tăi îi va mânca!* (v. 11), Proorocul prezice, astfel, în chip limpede, despre râvna nebunească a saducheilor și a fariseilor care i-au închis în temnițe pe Apostolii ce propovăduiau învierea morților în numele lui Iisus; de asemenea, proorocește și despre pieirea definitivă a întregului neam care L-a răstignit pe Domnul, zicând despre el: *fiindcă Tu le-ai pedepsit și le-ai nimicit și ai șters până și numele lor* (v. 14). Și acest lucru s-a împlinit atunci când Domnul i-a predat în mâinile armatei romane în timpul împăraților romani Vespasian și Titus și i-a împrăștiat pe tot pământul.

Însă din ce cauză a îngăduit dreapta judecată a lui Dumnezeu asupra lor acest dezastru? Acest dezastru a fost îngăduit asupra lor pentru că potrivnicii - cărturarii și fariseii - împreună cu arhierii lor nelegiuți, au spus: *morții nu vor mai trăi și umbrele nu vor învia*, adică necredincioșii nu vor învia înaintea popoarelor care nu au fost părtașe la viața veșnică. „Și umbrele” sunt Sfinții Apostoli, care au fost trimiși în toată lumea să învieze sufletele omorâte de închinarea la idoli cea purtătoare de moarte.

Acest lucru îl lămurește limpede Apostolul Pavel în prima Epistolă către Tesaloniceni, zicând: *pentru că ați suferit și voi aceleași de la cei de un neam cu voi, după cum și ele de la iudei, care și pe Domnul Iisus L-au omorât ca și pe proorocii lor; și pe noi ne-au prigonit și sunt neplăcuți lui Dumnezeu și tuturor oamenilor sunt potrivnici, fiindcă ne opresc să vorbim neamurilor, ca să se mântuiască, spre a se împlini pururea măsura păcatelor lor. Dar la urmă, i-a ajuns mânia lui Dumnezeu* (I Tes. 2, 14-16). Însă și în Faptele Apostolilor ei se arată spunând același lucru Apostolilor: *Au nu v-am poruncit vouă cu poruncă să nu mai învățați în numele acesta? Și iată ați umplut Ierusalimul cu învățătura voastră și voiți să aduceți asupra noastră sângele Acestui Om!* (Fapte 5, 28)

De asemenea, Proorocul, aprinzându-se de râvnă dumnezeiască asupra celor ce cugetau necuviincios despre Hristos, se roagă Domnului împotriva lor și spune: *Înmulțește poporul, Doamne, înmulțește poporul și arată-Te mare* (v. 15), adică celor ce caută slavă de la oameni pe pământ, iar nu de la Dumnezeu în veacul viitor. Apoi spune mai jos, bucurându-se:

Morții Tăi vor trăi și trupurile lor vor învia! (v. 19), adică neamurile îngropate în toate păcatele cele urâte de Dumnezeu vor învia prin cunoașterea lui Dumnezeu și se vor bucura locuitorii pământului, fiind stropiți cu roua care iese din Tine, Dumnezeule, și care este Sfântul Botez și împărtășirea darurilor Sfântului Duh și desfătarea cu Sfintele Scripturi. Iar pământul necredincioșilor și cugetul necredincios, pe care l-au născocit împotriva Ta, Doamne, vor cădea, adică nu vor rămâne, ci ca fumul vor pieri și ca cenușa, care este măturată de vânt de pe fața pământului. Căci a căzut peste ele Piatra cea din capul unghiului, despre Care se spune că *cine va cădea pe piatra aceasta se va sfărâma, iar pe cine va cădea îl va strivi* (Matei 21, 44). Însă noi să ne ținem cu putere de Ea ca să fim întemeiați pe Ea și neclintiți în veci. Amin.

V

Tâlcuirea cuvintelor din Evanghelia după Ioan: *lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris (Ioan 21, 25)*

Mulți oameni nu pricep și sunt și din aceia care socotesc de necrezut cele spuse de dumnezeiescul Evanghelist Ioan despre marea mulțime a minunilor lui Dumnezeu-Cuvântul, Care S-a întrupat, astfel încât toată lumea nu ar putea să cuprindă cărțile scrise dacă ar fi scrise toate minunile Mântuitorului până la una. Să vă fie știut că în rândul celorlalte obiceiuri ale Dumnezeieștii Scripturi există și acel obicei de a exprima în cuvinte folosite la gradul superlativ nu numai mulțimea mare a binefacerilor dumnezeiești și a oamenilor binecredincioși, ci chiar și puținătatea și raritatea lor.

Și acest lucru reiese clar din acele făgăduințe pe care Însuși Făcătorul le-a făcut Fericitului Avraam, zicând: *și voi înmulți foarte neamul tău, ca să fie ca stelele cerului și ca nisipul de pe țărmul mării* (Fac. 22, 17). Aceasta nu înseamnă că ei, într-adevăr, vor fi nenumărați, căci un asemenea lucru este de necrezut, ci înseamnă că vor fi foarte mulți și mai presus de orice socoteală omenească. La fel se spune și în psalmul 138: *Iar eu am cinstit foarte pe prietenii Tăi, Dumnezeule, și foarte s-a întărit stăpânirea lor. Și-i voi număra pe ei și mai mult decât nisipul se vor înmulți* (Ps. 138, 17-18), nu așa încât vor fi mai mulți decât nisipul, care se află pe tot pământul, ci vor fi foarte mulți și prietenii lui Dumnezeu vor fi în număr foarte mare, adică aceia care de la începutul veacului și până la sfârșitul lui I-au bineplăcut lui Dumnezeu. Prin aceeași exprimare la gradul superlativ dumnezeiescul cuvânt arată și puținătatea lor, însă nu sărăcirea completă când spune: *Toți s-au abătut, împreună netrebnici s-au făcut; nu este cel ce face bine, nu este până la unul* (Ps. 52, 4). Acest lucru este exprimat la gradul superlativ și reiese din faptul că și în timpul acestui Împărat binecredincios, David, în neamul iudeu au existat mulți oameni care I-au plăcut lui Dumnezeu prin buna credință; ca dovadă slujește mulțimea Proorocilor care a existat în timpul dumnezeiescului Samuel și, de asemenea, și după David, dintre care sunt Ilie și Elisei și mulțimea mare a proorocilor din timpul lor, de asemenea Isaia, Ieremia și aceia, despre care Însuși Dumnezeu i-a spus lui Ilie: *mai sunt șapte mii de bărbați, care nu și-au plecat genunchii lui Baal*; de asemenea Amos și Avdie, Maleahi și Avacum și în robia babiloniană Daniel și cei trei tineri, și Iezechiel și mulți alții; în general vorbind, în nici o generație nu îi vei găsi împuținați definitiv pe cei binecredincioși și nici chiar în vremea sosirii celui mai rău luptător împotriva lui Dumnezeu - a lui Antihrist - nu se vor împuțina de tot, ci și atunci se vor găsi mulți din aceia care se vor ridica mucenicește împotriva luptătorului de Dumnezeu și se vor înarma cu armele puternice ale credinței și dragostei pentru Mântuitorul Hristos. Aceștia îl vor rușina pe cel necredincios cu puterea lui Hristos și vor fi încununați cu cununile mucenicești, luminoase, cu care au fost încununați Mucenicii din vechime. Căci ei vor lupta împotriva aceluia prigonitor, care se va deosebi de toți călăii dinainte prin firea lui crudă și fioroasă și vor îndura cele mai cumplite chinuri.

Așadar, prin exprimarea la gradul superlativ, Scriptura arată puținătatea, iar nu sărăcirea completă a celor ce trăiesc virtuos când spune: *nu este cel ce face bine, nu este până la unul*, ceea ce înseamnă că sunt foarte puțini, în același mod și dumnezeiescul Evanghelist Ioan, dorind să arate nu în sens literal mulțimea nenumărată, ci mulțimea mare a minunilor Mântuitorului Hristos, a exprimat acest lucru prin astfel de cuvinte minunate.

Să nu ne mirăm de aceasta și să nu socotim că dumnezeiescul Evanghelist a spus vreo minciună sau ceva nefiresc, căci a minți sau a spune ceva nefiresc este complet străin și potrivit bunei credințe. Înțelegând, așadar, puterea acestei cugetări dumnezeiești, să pătrundem cu evlavie ceea ce este greu de înțeles în Sfânta Scriptură și în anumite cazuri să descoperim noi înșine adâncul rațiunii sfințelor cuvântări atât cât ne este îngăduit și cu puțință, iar cele ce sunt mai presus de puterea noastră, să nu ne rușinăm să le învățăm de la cei mai înțelepți ca noi, ascultând cele spuse în Dumnezeiasca Scriptură: *Întreabă pe tatăl tău și-ți va da de știre, întreabă pe bătrâni, și-ți vor spune* (Deut. 32, 7). Căci nu este nici o rușine în a întreba și a învăța de la ceilalți, ci rușinos este ca, atunci când nu știi, să te socotești știutor.

VI

Tâlcuire, în parte, a unor cugetări greu de înțeles din cuvântările lui Grigorie Teologul

Din partea traducătorului acestui capitol. Pentru a face înțelese tâlcuirile făcute de Cuviosul Maxim în capitolul de față, trebuie mai întâi să spunem că Sfântul Grigorie Teologul, în cuvântarea sa „*La sfintele sărbători ale Arătării Domnului*” (*Opere*, ediția Academiei Duhovnicești a Moscovei, 1844, partea a III-a, cuvântarea 39, pp. 255-256), vorbind despre superioritatea creștinismului față de păgânism, se exprimă astfel: „Aici (adică în creștinism) nu există orgiile tracilor, de la care, așa cum se spune, își au început cuvintele: slujire dumnezeiască; ... nu există nici caprele cele cinstite ale lui Mendes; nici ieslea vițelului Apis, hrănit din belșug, în naivitate, de către locuitorii Memfisului. Aici nu există nici lucrurile, cu care îl supăra pe Nil¹ în sărbătorile lor, așa cum ei înșiși strigă, pe Nil cel purtător de roade și de bună calitate, care măsoară bunăstarea locuitorilor”.

În altă cuvântare „*La mormântul lui Vasile, Arhiepiscopul Cezareii Capadociei*” (partea a IV-a, cuvântarea 43, pp. 118-119), vorbind despre casa primitoare de străini construită de Sfântul Vasile în apropierea Cezareii, Sfântul Grigorie întreabă: „Ce sunt pentru mine în comparație cu acest așezământ cetățile cu șapte porți și Divele Egiptului și zidurile Babilonului și cavoul lui Mausol și piramidele și mărimea nemăsurată a uriașului de aramă?”².

Tâlcuirea acestor cugetări și a numelor proprii o prezintă Cuviosul Maxim în cuvântarea de față.

Cuvintele autentice ale Sfântului Grigorie: „Acele taine nu sunt ale tracilor”.

Tâlcuire: Despre ce taine este vorba aici? Despre taina Întrupării lui Dumnezeu Cuvântul, adică Nașterea Lui și Botezul și celelalte.

Mai departe Sfântul Grigorie aduce următoarea cugetare: „iar credința lor este de fapt „necredință”.

Tâlcuire: Există o veche expresie elinească, ce se traduce „închinare la idoli”, iar nu credință adevărată; căci ce credință pot avea necredincioșii închinători la idoli?

De asemenea, ce înseamnă cugetarea: „nici caprele cele cinstite ale lui Mendes?”

Tâlcuire: Mendet este un slăvit oraș egiptean, ai cărui locuitori au fost ademeniți de diavoli, căci au ales cea mai frumoasă capră³, au păzit-o cu cinste într-o clădire separată, au

¹ Este vorba de râul Nil din Egipt.

² Probabil: colosul din Rodos.

³ Egiptenii l-au înfățișat pe zeul lor Mendes sub forma unei capre (n. tr.).

hrănit-o din belșug și i-au slujit și i s-au închinat ca lui Dumnezeu. Luând în derâdere această mare nebunie a lor, Sfântul Grigorie spune că înșiși locuitorii Mendetului nu merită cinste mai mare decât o capră.

Cugetare: Sfântul Grigorie mai spune: „Nici ieslea tânărului vițel Apis, hrănit din belșug, în naivitate, de locuitorii Memfisului”.

Tâlcuire: Povestea este următoarea: Memfis este un slăvit oraș egiptean, iar locuitorii acestui oraș, fiind definitiv înșelați de diavoli, au îngrădit un vițel tânăr într-o iesle minunată, l-au hrănit din belșug și s-au rugat lui, închinându-i-se, ca lui Dumnezeu; și l-au numit în limba lor: „Apis”.

De asemenea, Sfântul Grigorie Teologul spune: „nici lucrurile, cu care îl supără pe Nil în sărbătorile lor, așa cum ei înșiși strigă, pe Nil cel purtător de roade și de bună calitate, care măsoară bunăstarea locuitorilor cu zeci de măsurii”.

Înțelesul acestei cugetări este următorul: egiptenii, pe lângă numărul foarte mare al nesăbuițelor lor, cinsteau ca pe un zeu și râul Nil, care prin revărsarea lui făcea tot Egiptul roditor și îl numeau dătător de roade și recolte și măsurător „cu zeci de măsurii” al viitoarelor recolte bune sau recolte proaste. Căci egiptenii, cunoscând pe baza experienței îndelungate la ce nivel de creștere a apei Nilului se face recolta, au construit pe malurile lui trepte de piatră, (...) și atunci când apa se ridica până la treapta de sus, ei ghiceau că în acel an va fi belșug de roade pământesti.

Despre navigarea peste Gadir. Înțelepții elini au presupus că mai departe de Gadir⁴ nu se poate naviga, deoarece acolo este capătul sud-vestic al pământului. Acolo marea este foarte îngustă și cursul ei este mai iute decât al unui râu, iar din ambele părți au năpădit-o cei mai înalți munți de țarm, numiți „Stâlpii lui Hercule”, pentru că cel mai puternic și mai slăvit erou grec, Hercule a ajuns până în acest loc, curățind pretutindeni pământul de toate fiarele sălbatice, de tâlhari și de ticăloși. Vechile popoare nu au știut să navigheze mai departe de Gadir și, în primul rând, nu au îndrăznit să facă acest lucru; însă portughezii și spaniolii de astăzi, luându-și toate măsurile de prevedere, nu demult, acum 40 sau 50 de ani (după șapte mii de ani de la facerea lumii), au început să navigheze în corăbii mari și au descoperit o mulțime de insule, dintre care unele erau locuite de oameni, iar altele nelocuite.

Ținutul Cuba este atât de mare ca dimensiuni încât nici chiar locuitorii lui nu știu unde se sfârșește. Ei au mai descoperit, ocolind toată partea de sud⁵ și îndreptându-se spre nord-est pe drumul către India, șapte insule numite „Mollux”. Pe aceste insule cresc scorțișoara, cuișoarele și alte plante aromate și înmiresmate, pe care până atunci nu le-a cunoscut nici un om, iar acum sunt cunoscute de toți mulțumită regelui spaniol și al celui portughez. Acești domnitori pe oamenii de acolo, care până atunci nu îl cunoscuseră pe adevăratul Dumnezeu și care se închinau numai făpturilor, iar nu Făcătorului, i-au adus astăzi la credința lor, adică la credința latină, trimițând la ei episcopi, învățători și preoți și, de asemenea, diferiți meșteșugari și tot felul de semințe de aici; și acum acolo s-a deschis o nouă lume și o nouă comunitate de oameni.

Divele „eptapili”⁶, adică cetățile cu „șapte porți” erau în ținutul grecesc orașe importante, vechi și minunate, iar celelalte Dive „ekatompili”⁷, adică cetățile cu „o sută de porți” au existat în Egipt; despre un astfel de oraș grecii povestesc că era atât de populat încât pe fiecare poartă a orașului în vreme de război ieșeau câte 500 bărbați înarmați, gata de luptă.

Zidurile Babilonului erau foarte înalte și mărețe; acesta era vechiul Babilon; în el a domnit Nabucodonosor, care s-a mândrit peste măsură cu orașul său astfel încât pentru aceasta dreapta judecată a lui Dumnezeu l-a transformat într-o fiară.

Cavoul de marmură al lui Mausol intră, de asemenea, în rândul celor șapte minuni ale lumii datorită podoabelor lui prețioase. Mausol a fost un împărat slăvit și bogat, care, încă

⁴ Gadir – astăzi Cadiz, oraș în Spania

⁵ Evident, Africa

⁶ Επταπυλοί

⁷ Εκατομυλοί

înainte de moartea sa, s-a străduit din toate puterile să-și construiască un asemenea cavou minunat, cum nu mai existase nicăieri înainte și nici mai târziu nimeni n-ar fi putut să construiască.

Despre uriașul de aramă există următoarea poveste: Pe Marea Albă este o insulă numită Rodos; ea a fost populată de elini, adică de greci; această insulă încă în antichitate, până la apariția puterii romane, a avut în stăpânire, așa cum are și astăzi, multe insulițe atât apropiate cât și îndepărtate și a biruit mulți dușmani de-ai săi. După aceste biruințe numeroase, locuitorii insulei au așezat în cinstea zeului-Soare o statuie omenească de aramă, de dimensiuni uriașe. Această statuie era clădită pe niște ziduri înalte, pe care ei le-au ridicat cu măiestrie deasupra mării, ce se afla înaintea porților orașului lor. Un picior al uriașului stătea pe un țărm, iar celălalt picior pe celălalt țărm. Distanța dintre ele era atât de mare încât pe sub el puteau trece în libertate corăbiile cu pânzele desfăcute.

Piramide în Egipt există și astăzi, în număr de trei. Prima și cea mai mare dintre ele a fost construită de vechiul împărat egiptean Sezostris, pentru admirație veșnică din partea urmașilor, iar celelalte două, mai mici, au fost construite de alți împărați, ale căror nume le-am uitat. Piramidele sunt construite cu patru colțuri; temelia lor este lată, iar înspre vârf sunt înguste; dimensiunile temeliei piramidei celei mari sunt egale cu 400 stânjani, câte 100 stânjani pentru fiecare latură, iar numărul treptelor este foarte mare și nu pot să-l spun, l-am uitat; nu oricine se poate hotărî să urce în vârful piramidei, numai cine este foarte puternic și sănătos; iar când cineva vrea să coboare de pe piramidă, se întoarce cu fața spre trepte și, sprijinindu-se cu mâinile de ele, cu spatele în sus, se târăște puțin câte puțin și cu frică în jos, căci înălțimea nemăsurată a piramidei și treptele dese lucrează în chip dăunător asupra ochilor și minții.

Împăratul grec Agamemnon a dus timp de mulți ani război împotriva Troiei, iar împărăteasa Clitemnestra, soția lui, pierzând nădejdea întoarcerii lui, a intrat în legătură cu administratorul casei lui Agamemnon, pe nume Eghist. După 10 ani, când Troia a fost distrusă, Agamemnon s-a întors în împărăția lui și într-una din zile s-a îndreptat spre baie să se spele; împărăteasa Clitemnestra, după ce se înțeleșe mai înainte cu ticălosul ei Eghist să-l omoare pe Agamemnon, a dus acolo pentru soțul ei o cămașă fără guler. Iar când împăratul Agamemnon a vrut să se îmbrace cu cămașa, nu a putut să facă acest lucru și Eghist l-a omorât cu o secure și i-a ocupat tronul. După Agamemnon a rămas fiul său, Oreste, care era încă foarte mic; iar sora lui, Electra, fiind domnișoară, l-a dus la un alt împărat pentru ca Eghist să nu-l omoare și pe el. Oreste, după ce a ajuns în vârstă, și-a amintit sfârșitul jalnic al tatălui său, Agamemnon, și a vrut să răzbune moartea lui. El l-a luat cu sine pe cel mai apropiat prieten al său, Pilad, fiul unui dregător, a ajuns în orașul său natal, Micena, s-a văzut în taină cu sora lui, Electra și, discutând cu ea despre modul în care să răzbune moartea tatălui lor, într-o noapte, cu ajutorul Electrei, a intrat pe furiș în curtea lui Eghist și l-a omorât atât pe el cât și pe mama lor în timp ce aceștia dormeau. După acest omor, fiind cuprins de duhul cel viclean și pierzându-și mințile, el a cutreierat câțiva ani prin diferite ținuturi, iar apoi, vindecându-se, a ajuns la odrizi, un popor, care locuia în Tracia, unde a și construit un oraș, pe care l-a numit Orestiad. Astăzi, acest oraș acesta se numește Adrianopol, deoarece împăratul roman Adrian l-a restaurat și i-a dat numele său; distanța dintre acest oraș și Constantinopol este de 4 zile de drum.

În rândul povestirilor romane există și următoarea poveste: în timpul îndelungatului și înverșunatului război dintre Roma și Cartagina, un anumit tânăr, fiul unui mare dregător roman, în ascuns de părinții săi și de toată Roma, a ajuns în Cartagina și, înfățișându-se înaintea conducătorului Cartaginei, l-a mințit spunându-i că el a fost alungat de romani pentru că a încercat să-i determine să facă pace cu cartaginezii. Conducătorul Cartaginei l-a primit cu cinste și l-a crezut; văzând însă că tânărul este minunat la înfățișare și matur, l-a numit conducător principal în războiul împotriva romanilor. După puțin timp, tânărul, trimițând în taină la Roma la tatăl său un slujitor credincios lui, i-a transmis prin acesta despre acea slavă și cinste de care l-a învrednicit conducătorul Cartaginei și, de asemenea, l-a întrebat ce trebuie

să facă. Iar când slujitorul a ajuns la Roma, i-a dat tatălui său scrisoarea și a rămas câteva zile la el. Dregătorul acesta l-a dus în livada sa și, mergând prin livadă împreună cu slujitorul fiului său, a bătut cu bățul toți macii mari până când nu a mai rămas nici unul dintre ei cu gămălie, iar după aceea l-a trimis pe slujitor înapoi la fiul său fără nici un răspuns.

Când slujitorul s-a întors, tânărul l-a întrebat dacă nu cumva are vreo scrisoare sau, măcar verbal, vreun răspuns de la tatăl său și atunci când slujitorul i-a răspuns: „Nu, nu am nimic”, el l-a întrebat: „Dar ce a făcut tatăl meu?” Slujitorul i-a povestit cum dregătorul a intrat împreună cu el în livadă și cum a bătut cu bățul toți macii înalți așa încât nici unul dintre ei nu a rămas cu gămălie. Iar fiul a înțeles din aceasta că tatăl lui, dorind să ascundă taina de slujitorul fiului său, nu a vrut nici în scris, nici verbal să-i poruncească fiului ceea ce trebuie să facă în Cartagina, ci, așa cum el, mergând cu slujitorul prin livadă, a bătut cu bățul toți macii înalți și nici unul nu a rămas cu gămălie, exact așa i-a poruncit și fiului său să taie capetele tuturor voievozilor cartaginezi.

VII

Tâlcuirea unor locuri din Sfânta Scriptură

Întrebare: *Ziua aceasta a făcut-o Domnul.*

Răspuns: Este vorba despre Paștele Domnului. Dacă Domnul nostru Iisus Hristos a înviat în a treia zi, așa cum El însuși spune: *Fiul Omului trebuie să pătimească multe și să fie defăimat de către bătrâni și de către arhieriei și de către cărturari și să fie omorât, iar a treia zi să învieze* (Luca 9, 22), atunci de ce învierea Domnului este numită a opta zi?

Tâlcuire: ea este numită a treia, pentru că se numără de la ziua mântuitoarelor patimi și a răstignirii, iar a opta este socotită în funcție de crearea lumii căci începutul lumii văzute a avut loc în această zi, și Lumina cea adevărată - Hristos - în aceeași zi a înviat.

Întrebare: De ce îi pune Pavel mai întâi pe Apostoli, apoi pe Prooroci (I Cor. 12, 28)?

Răspuns: Apostolii sunt și primii și ultimii: primii sunt datorită mărimii și mulțimii nevoițelor pe care le-au îndurat în timpul propovăduirii Evangheliei lui Hristos și datorită slavei pe care au dobândit-o de la Dumnezeu, iar ultimii, deoarece sunt aleși de Dumnezeu la sfârșitul veacurilor ca și atunci să fie asemenea Învățătorului lor, Care spune: „Eu sunt Alfa și Omega”, ceea ce înseamnă primul după Dumnezeire și ultimul după omenitate, pentru că a binevoit ca în vremurile din urmă să ia trup omenesc și să arate oamenilor milostivirea Lui nespusă. Alfa este prima literă a alfabetului grecesc, înfățișată astfel: α , iar sfârșitul întregului alfabet grecesc este ω mare (omega). Astfel Domnul a arătat despre Sine că El este începutul tuturor fapturilor văzute și nevăzute și, de asemenea, sfârșitul lor și desăvârșirea lor. El le-a creat pe toate și tot El le-a întors la prima frumusețe, pe care au avut-o până la păcatul lui Adam.

Întrebare: Ce înseamnă *urâciunea pustiirii* (Matei 24, 15)?

Răspuns: Prin urâciunea pustiirii Domnul a numit înfățișarea împăratului roman Adrian. Acest împărat a distrus orașul Ierusalim până la temelii, deoarece iudeii, după pustiirea lui de către împărații romani Vespasian și Tit, s-au adunat din nou în timpul lui Adrian, s-au străduit să restaureze Ierusalimul și au început să viețuiască în el după vechiul lor obicei, autonom, răzvrătindu-se împotriva stăpânirii romane, fapt prin care, în nebunia lor, au și atras asupra lor distrugerea definitivă. Căci împăratul Adrian, luptând împotriva lor, a distrus orașul lor până la temelii și i-a dat numele lui, Elia, căci așa se numea el - Elia Adrian. Urâciunea pustiirii este numit, de asemenea, Antioh cel Mare, fiul lui Seleuc Filopator. El a fost un om foarte viclan și lacom, care a cucerit Ierusalimul și a omorât în el 180 000 de oameni și, de asemenea, a îndrăznit să intre cu mare mândrie în Sfânta Sfințelor, a pus pe altar un idol și a întinat templul Domnului prin jertfe necurate, numindu-l locașul sfânt al lui Zeus din Olimp. Pe cei care nu mâncau carne de porc, îi dădea morții; de el au fost omorâți Sfinții Macabei.

Întrebare: Ce înseamnă ziua de odihnă?

Răspuns: Ziua de odihnă este ziua de sâmbătă în care Dumnezeu S-a odihnit de toate lucrurile Sale și a încetat (să creeze noi făpturi). În această zi iudeii au intrat în pământul făgăduinței. Iar odihna adevărată este împărăția cerurilor, pe care o moștenesc toți cei ce trăiesc cu evlavie în această viață vremelnică și Îi fac lui Dumnezeu pe plac prin toate faptele cele drepte. Să ne străduim și noi, iubitele cititor, cu toată puterea, pentru Dumnezeu, să ajungem în această împărăție și odihnă dumnezeiască, pentru că toate cele cinstite aici sunt false, deșarte și nestatornice, iar pentru cei ce se agață de acestea, sunt pricina chinurilor veșnice.

Întrebare: Ce înseamnă cele zise de Apostolul Pavel: *Omul firesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu?*

Răspuns: Omul, care este alcătuit din suflet și trup, dacă săvârșește fapte plăcute lui Dumnezeu, se numește duhovnicesc, nu firesc, primind denumirea de la cealaltă cinste înaltă, adică de la lucrarea Sfântului Duh în el, căci sufletul nu are puteri proprii pentru săvârșirea faptelor bune dacă nu primește ajutorul Sfântului Duh. Trupesc se numește omul care face pe plac ticăloaselor poftes și patimi trupesti. Om firesc, Apostolul îl numește pe acela care își orânduiește viața după deșartele rațiuni omenești, fără să primească lucrarea Sfântului Duh. Altfel spus: atunci când dobândim virtuți, ne numim duhovnicești, iar când, aplecându-ne spre păcat, săvârșim vreo faptă potrivnică și urâtă de Dumnezeu din pricina firii noastre căzute, Scriptura ne numește pământ, așa cum spune Proorocul Isaia: *va lovi Domnul pământul cu cuvântul gurii Sale*. Nu despre pământ este vorba aici, ci despre păcate, așa cum se spune și în alt loc: *În vremea aceea era în tot pământul o singură limbă* (Fac. 11, 1), unde, de asemenea, se vorbește despre păcătoși. Și Avraam, umilindu-se înaintea lui Dumnezeu, spune: *eu, care sunt pulbere și cenușă* (Fac. 18, 27).

Întrebare: Ce înseamnă: *Strigarea Sodomei și a Gomorei e mare* (Fac. 18, 20)?

Răspuns: Cel mai murdar și ticălos este acest păcat împotriva firii, pe care l-au săvârșit sodomiții și al cărui glas s-a ridicat și a strigat în urechile Domnului Savaot despre mulțimea necurăției. Însă El a fost îndelung-răbdător cu ei, dar mai târziu, din pricina necăinței și a neîndreptării firii lor ticăloase, a trimis asupra lor pedeapsa pe deplin meritată, zicând: „Strigarea Sodomei și a Gomorei e mare”.

VIII

Trebuie să păzim cu tărie mărturisirea de credință ortodoxă

Prietenului său iubit, călugărul Maxim îi urează să se bucure în Domnul!

Cu privire la ce m-ai întrebat, îți voi răspunde și prin tine îți voi răspunde fiecărui ortodox. Sfântul simbol, adică mărturisirea de credință creștină ortodoxă, a fost alcătuit de primul Sinod Ecumenic al Sfinților Părinți, care au fost în număr de 318 și care s-au adunat în orașul Niceea în timpul marelui Împărat Constantin. Atunci, Crezul a fost alcătuit numai până la cuvintele: „Și întru Duhul Sfânt”.

Iar al doilea Sinod Ecumenic, la care au participat 150 de Sfinți Părinți ce s-au întrunit împotriva lui Macedonie - luptătorul potrivit Sfântului Duh, care a rostit hule la adresa Lui și L-a numit creat, iar nu Făcător - a adăugat (la ceea ce alcătuiseră Primul Sinod) învățătura despre Sfântul Duh.

Iar al treilea Sinod Ecumenic, la care au participat 200 de Sfinți Părinți, s-a întrunit în Efes împotriva luptătorului de Hristos Nestorie. Acesta a hulit și a spus că unul este Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu și altul este Acela pe Care L-a născut Pururea Fecioara Maria, de aceea el nici nu a vrut să o numească pe Pururea Fecioara Maria Născătoare de Dumnezeu, ci a numit-o Născătoare de Hristos, despărțind, blestematul, în două persoane un singur Dumnezeu-om, pe Iisus Hristos. Din această pricină, acest al treilea Sfânt Sinod a hotărât și

cu asprime a poruncit sub amenințarea unor blesteme cumplite ca Sfântul Simbol, alcătuit de cele două Sinoade dinainte, să se păstreze neschimbat și nimeni să nu îndrăznească, în obrăznicia lui nesăbuită, să adauge ceva la el, nici să scoată din el nici chiar o cirtă sau o iotă, nici să schimbe vreo învățătură sau vreo literă din el. Pe lângă aceasta, ei au hotărât așa: dacă cineva, mai târziu, va îndrăzni să facă așa ceva cu privire la Simbolul credinței ortodoxe, să fie blestemat și străin de toată teologia și adunarea creștină. Strașnică este această poruncă, strașnică este și interzicerea de a schimba ceva.

Cu privire la acest lucru trebuie să avem mare băgare de seamă dacă dorim cu adevărat să dobândim mântuirea și unirea cu Sfinții Părinți care au alcătuit Sfântul Simbol al credinței noastre ortodoxe. Și să nu spui că nu există mare diferență în ceea ce și-au îngăduit să facă astăzi cei ce au născocit noua învățătură. Strașnica interzicere [a schimbării] îi supune deopotrivă anatemei și pe cel ce adaugă și pe cel ce scoate și pe cel ce schimbă chiar și cea mai mică formă. De aceea nu este bună lauda voastră, ca să nu spun: obraznică, pentru că vă supune aceleiași anateme și pe voi, care ați schimbat cuvintele insuflete de Dumnezeu și spuneți: „din Maria”, iar nu „de la Maria”, și „așteptăm” iar nu „aștept”, și „viața ce va să fie în veci amin”, iar nu „viața veacului ce va să fie”.

Vă este de ajuns că ați săvârșit fapte potrivnice, iar ceea ce ține de Sfântul Duh, să hotărască aceia, cărora le este încredințat acest lucru; căci *nu puteți să slujiți și lui Dumnezeu și lui mamona*, spune Cuvântul lui Dumnezeu (Luca 16, 13). Când s-a rugat marele împărat Iustinian la al cincilea Sfânt Sinod Ecumenic să i se îngăduie să adauge în Sfântul Simbol un singur cuvânt mic: „pururea”, ca în locul cuvintelor „și de la Maria Fecioara”, să se rostească: „și de la Maria Pururea Fecioara”. Însă acei Fericiți Părinți, păzind porunca primelor patru Sinoade, nu i-au îngăduit să adauge această expresie în Sfântul Simbol deși nu era nimic rău în ea, ci, dimpotrivă, ea mărea slava și lauda Preasfintei Născătoare de Dumnezeu. De aceea i-au poruncit să spună și să scrie acest lucru în alte laude aduse Ei. Atunci împăratul, neprimind din partea Sinodului ceea ce ceruse și fiind biruit de dragostea către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, a alcătuit singur următoarea cântare: „Unule Născut, Fiule și Cuvântul lui Dumnezeu, Cea ce ești fără de moarte și ai primit pentru mântuirea noastră a Te întrupa din Sfânta Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioara Maria”...

Iar cu privire la faptul că nu vreți să roștiți împreună cu toate Sfintele Sinoade și cu Sfinții voștri făcători de minuni: „aștept învierea”, ci spuneți: „așteptăm”, acest lucru este gândit de voi datorită încălcării nedemne a poruncii Sfinților Părinți, care nu îngăduie nimănui să schimbe nici o învățătură, oricare ar fi ea, în Sfântul Simbol. Aveți grijă ca, din aceste încălcări mici ale voastre, să nu cădeți în altele mai mari. A încălca hotarele și rânduielile părintești nu este folositor, spune Înțelepciunea lui Dumnezeu. Dacă nu minte Cel ce le-a spus Ucenicilor Săi: *Fiindcă nu voi sunteți care vorbiți, ci Duhul Tatălui vostru este care grăiește întru voi* (Matei 10, 20), atunci este evident că voi în nesăbuița voastră omenească vreți să spuneți: „așteptăm” - la plural, iar nu la singular: „aștept”. De aceea trebuie să spuneți: „Credem într-Unul Dumnezeu”, iar nu „cred” și „mărturisim un botez”, iar nu „mărturisesc”. Oare nu înțelegeți cugetarea voastră nebună? *Să nu cugete despre sine mai mult decât trebuie să cugete*, spune preînțeleptul Pavel, Apostolul lui Hristos (Rom. 12, 3).

Păziți, așadar, și propovăduiți mărturisirea de credință creștină neschimbată, așa cum le-au lăsat-o ortodocșilor toate Sfintele Sinoade și cei patru patriarhi și așa cum au păzit-o Părinții și Sfinții făcători de minuni, ca să fiți în toate urmașii lor și împreună cu ei părtași ai împărăției cerurilor și ai vieții veșnice a veacului viitor, adică a veacului ce va să fie și care va începe la a doua venire a înfricoșătorului Judecător. Și să nu spuneți: „și viața viitoare în veci”, ci: „viața veacului ce va să fie”, adică Înсуși Mântuitorul Hristos. Căci El este pentru noi și viața și învierea noastră, așa cum spune Apostolul Pavel în Epistola către Coloseni: *Așadar, dacă ați înviat împreună cu Hristos, căutați cele de sus, unde se află Hristos șezând de-a dreapta lui Dumnezeu; cugetați cele de sus, nu cele de pe pământ, căci voi ați murit și viața voastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu. Iar când Hristos, Care este viața voastră, Se va arăta, atunci și voi, împreună cu El vă veți arăta întru slavă* (Col. 3, 1-4).

Aștept, precum se spune în textul grecesc, această viață fără de sfârșit, pe Iisus Hristos. Și nu sper, ci aștept, adică eu cred cu tărie și nădăjduiesc fără de îndoială că voi dobândi [viața veșnică] și nu aștept veacurile viitoare, potrivit cu gândirea voastră copilărească. Căci Hristos este pentru noi Viața și Învierea, nu veacul și nici veacurile.

Despre faptul că nu trebuie și nici nu este de folos să adăugăm ceva la Sfântul Simbol sau să scoatem din el sau să schimbăm vreo expresie, ascultați cu atenție ce spune Preaînțeleptul Ioan Gură de Aur: „așa cum pe monedele de aur împărătești, dacă cineva vrea să șteargă cea mai mică parte din înfățișare, strică toată moneda, așa și acela care vrea să schimbe în adevărata credință ceva cât de mic, strică (toată mărturisirea)”.

La fel ne învață și Fericitul Isidor Pelusiotul, spunând așa: „Cei ce scot sau îndrăznesc să adauge ceva la cuvintele insuflate de Dumnezeu, suferă de unul din cele două lucruri: ori nu cred că Sfânta Scriptură a fost scrisă de Duhul Sfânt și de aceea cu dreptate trebuie numiți necredincioși; ori se socotesc pe ei înșiși mai înțelepți decât Sfântul Duh și în acest caz ce altceva trebuie să spunem despre ei decât numai faptul că sunt nebuni”.

Urmându-i pe acești Sfinți și eu, rugătorul vostru păcătos, vă rog împreună cu Iisus Hristos, opriți-vă de la această cugetare nou născocită, căci prin ea stârniți numai ceartă și ispite între ortodocși și nu aduceți nici un folos. Iată, eu, ascultându-l pe Împăratul și Proorocul, care spune: *Am vorbit despre mărturiile Tale înaintea împăraților și nu m-am rușinat* (Ps. 118, 46), v-am spus tot adevărul apostolesc, propovăduit de Părinți. Dacă veți asculta această scurtă înștiințare a mea și veți înceta să tulburați poporul lui Dumnezeu, atunci slavă lui Dumnezeu, Care mi-a dat mie, păcătosului, această putere a cuvântului! Iar dacă nu veți asculta, atunci feriți-vă de cele spuse de Domnul: *vai celui prin care vine mintea.* Pacea lui Hristos să fie cu voi!

IX

Cuvânt de apărare despre îndreptarea cărților rusești; tot aici și împotriva celor ce spun că trupul Domnului după învierea din morți a devenit nemărginit.

Cei care citiți acestea, ascultați cu sârguință și judecați în chip plăcut lui Dumnezeu și, în același timp, cu iubire de oameni!

Pe Dumnezeu, Cel ce singur este Făcătorul și Domnul tuturor și cunoaște inimile oamenilor, înaintea Căruia nici o faptură nu este ascunsă, ci toate Îi sunt clare și cunoscute, Îl pun înaintea voastră, a celor binecredincioși, ca martor pentru mine, nevrednicul călugăr Maxim de la Sfântul Munte pentru faptul că eu nu scriu și nu spun bunei voastre credințe nimic din fățarnicie sau împotriva rânduielii Părinților inspirați de Dumnezeu, și nu vă mint din dorința de a dobândi vreo slavă vremelnică sau slobozirea din grelele necazuri, în care sufăr deja de 18 ani. Însă, fiind aprins de dumnezeiasca râvnă de a sluji lui Dumnezeu și vouă prin ceea ce pot, cu harul lui Hristos, în traducerea și îndreptarea cărților, eu am fost oprit de anumiți oameni, care mi-au pricinuit multe necazuri amare, iar unii dintre ei, nu știu ce s-a întâmplat cu ei, purtându-se cu dușmănie față de mine, mă numesc eretic, spunând că eu nu îndrept, ci stric cărțile insuflate de Dumnezeu. Pentru aceasta ei vor da răspuns lui Dumnezeu, căci nu numai că împiedică o asemenea lucrare plăcută lui Dumnezeu, ci și pe mine, cel sărman și nevinovat, mă clevetesc, urându-mă, ca pe un eretic și, neavând nici un temei, mă îndepărtează de împărțirea cu Tainele lui Hristos.

Despre mărturisirea de credință ortodoxă, pe care eu o păzesc, v-am scris destul într-o cârtică ce conține răspunsul meu cu privire la acest lucru. Eu nu stric cărțile sfinte, așa cum clevetesc despre mine rău-voitorii mei, ci cu sârguință, cu toată atenția, cu frică de Dumnezeu și cu înțelegere corectă îndrept ceea ce a fost stricat fie de către copiiști neînvațați și

nepricepuți în înțelegerea sensului și a regulilor gramaticale, fie de înșiși bărbații cei pururea pomeniți, care au săvârșit de la început traducerea cărților.

Trebuie să spun, pe drept, că în unele locuri nu se întâlnește înțelegerea exactă a puterii cuvintelor eline și de aceea ei s-au îndepărtat mult de adevăr. Căci dialectul elin are multe sensuri diferite și greu de înțeles ale uneia și aceleiași expresii. Și dacă cineva nu a studiat îndeajuns și pe deplin gramatica, retorica și chiar filosofia, nu poate nici să înțeleagă foarte corect cele scrise, nici să le traducă în altă limbă. Și tocmai faptul că eu îndrept corect și pe deplin rațional ceea ce nu a fost băgat de seamă de înaintași mă străduiesc să-l explic bunei voastre credințe întru tot adevărul, ca înaintea lui Dumnezeu Însuși. Și voi începe astfel.

Luând în mâini sfânta carte a Triodului, în cântarea a 9-a a canonului din Joia Mare eu am găsit: „Căci Eu - Cuvântul nefiind din fire nezidit, primesc numirile trupului celui ce am luat acum”. Nerăbdând nici un fel de hulă, eu am îndreptat acest loc hulitor în sensul în care Însuși Sfântul Mângâietor ne-a trimis de sus prin Fericitul Cosma, în cărțile noastre. Căci noi Îl slăvim pe Cuvântul nezidit după fire și în acest loc și pretutindeni. Așa cum Tatăl, Care L-a născut din veci este nezidit, așa și Dumnezeu-Cuvântul, Care S-a născut din El, este nezidit după fire și nicicum nu se numește creat, așa cum a hulit rău-credinciosul Arie, aducând ca dovadă a ereziei lui cele spuse de Preaînțeleptul Solomon, ca fiind din partea Înțelepciunii Ipostatice a lui Dumnezeu, unde se zice: *Eu am fost din veac întemeiată de la început, înainte de a se fi făcut pământul. Înainte de a fi fost întemeiați munții și înaintea văilor eu am luat ființă* (Pilde 8, 23; 25), iar puțin mai sus zice: *Domnul m-a zidit la începutul lucrărilor Lui; înainte de lucrările Lui cele mai de demult* (v. 22). Fericitul Cosma, autorul canonului din Joia Mare, tâlcuind această cugetare în chip ortodox și cucernic și nimicind de la rădăcina erezia lui Arie, spune ca din partea Însuși Dumnezeu-Cuvântului, Care S-a întrupat, astfel: „Tatăl mai înainte de veci M-a născut pe Mine, Înțelepciunea Cea împreună lucrătoare, la începutul căilor zidindu-Mă, înainte de lucrările săvârșite astăzi în taină: Cuvântule, Cel ce cu firea ești nezidit, glasurile, care Îți cântă, primește-le acum” (cântarea 9, troparul 2). Cât de limpede îi vorbește Cuvântul lui Dumnezeu rău-credinciosului Arie: învață, o cel mai rău credincios dintre oameni, Arie, că aceste cuvinte: „din veac” și „înainte de a fi fost întemeiați munții... eu am luat ființă” arată nașterea Mea dumnezeiască, cea dinainte de veci și pururea fiitoare din Tatăl Cel fără de început; iar cuvintele: „M-a zidit la începutul lucrărilor Lui” arată nașterea Mea în trup în vremurile din urmă, pe care Eu am binevoit să o primesc în marea Mea iubire de oameni și bunătate ca să se mântuiască prin Mine neamul omenesc. De aceea, fiind om desăvârșit, Eu am și spus despre Mine în chip omenesc: Tatăl „M-a zidit la începutul lucrărilor Lui”, adică spre împlinirea tuturor tainelor care s-au săvârșit prin arătarea Mea trupească. „Cuvântul este nezidit cu firea”, căci Tatăl „M-a născut mai înainte de veci” și înaintea tuturor fapturilor văzute și nevăzute, însă, pentru că în vremurile din urmă M-am făcut om, Eu am fost nevoit să spun: „M-a zidit” ca prin aceasta să arăt întruparea Mea. Acesta este înțelesul sfintei cântări. Iar în sfintele voastre Trioduri, în unele El este numit simplu Cuvântul, fără pomenirea faptului că este nezidit, iar în altele nici Cuvânt după fire nu este numit și nu știu cine este vinovat de această hulă - știe numai Dumnezeu, Care îl va și judeca pe cel vinovat, oriunde ar fi el. Însă cărei osândiri sau muștrări pot fi supus eu aici pentru că am îndreptat aceste hule așa cum trebuie spre slava lui Dumnezeu Cuvântul, Celui Unuia Născut și nezidit și spre mântuirea tuturor ortodocșilor? Și tot în acest canon și în aceeași cântare, în ultimul tropar, traducătorul dinainte în locul cuvintelor: „Un singur Hristos prin aceasta Mă veți cunoaște”, a tradus: „Un singur Hristos doi Mă veți afla”, fără să înțeleagă sensul cugetării scrise și să pătrundă înțelesul acestui verset, care se opune propriuzis vechii erezii și, așa cum versetul dinainte l-a rușinat pe rău-credinciosul Arie, așa și acesta umilește hula cea urâtă de Dumnezeu a lui Nestorie, care pe Dumnezeu-omul, Hristos, Unul singur după ipostas, L-a despărțit în două persoane, afirmând că Unul este Emanuel, Care S-a născut din Pururea Fecioara Maria și Altul este Dumnezeu-Cuvântul, Care S-a pogorât din cer. Tocmai din această cauză, nici nu a vrut, necredinciosul, să o numească Născătoare de Dumnezeu pe una Pururea Fecioara și Preacurata Maică a Dumnezeu-Cuvântului, ci a numit-o

Născătoare de Hristos. Iar Fericitul Cosma, autorul canonului, prin versetul pomenit, ne învață, spunând ca din partea lui Dumnezeu-omul, a Cuvântului Însuși: pe Dumnezeu-Cuvântul întrupat trebuie să Îl mărturisim cu două firi, adică Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, în Care cele două firi s-au unit, neschimbându-se și neamestecându-se și nici firea dumnezeiască nu s-a transformat în omenitate, nici firea omenească nu s-a transformat în Dumnezeire.

Pe Dumnezeu-omul trebuie să-L cunoaștem și să-L mărturisim ca fiind un singur ipostas, iar nu două, așa cum a gândit rău-credinciosul Nestorie, împărțindu-L în chip necredincios pe singur Dumnezeu-omul în două persoane. Îndepărtându-ne de această despărțire necredincioasă, Fericitul Cosma ne vorbește ca din partea unicului Dumnezeu-om, Hristos: așa cum Eu sunt om după fire, iar nu nălucă, altfel spus, sunt om în realitate, nu sunt ceva amăgitor, așa și Dumnezeu sunt și după unire. Eu, după fire, m-am legat cu omenitatea, unindu-mă cu ea într-un ipostas, de aceea „un singur Hristos Mă veți cunoaște”, căci am păstrat ambele firi, din Care sunt alcătuit și în care am viețuit cu voi înainte de suferințele Mele și pe care le am și acum [firile, adică] după suferințele și învierea din morți. Și despre acestea am spus destul; căci eu vorbesc către cei binecredincioși și înțelepți.

Apoi, în canonul din săptămâna lui Toma, în cântarea a 3-a, se află o cugetare necuviincioasă, ca să nu spun hulitoare a unora care nu au studiat temeinic teologia. Căci Fericitul Ioan Damaschin, care a ajuns la înalta cunoaștere a filosofiei și teologiei, știind bine că Dumnezeirea este nezidită și neschimbătoare și că din această pricină Ea singură este de nedescris și de nepătruns, iar toate făpturile sunt limitate și schimbătoare, deși unele, prin harul lui Dumnezeu, iar nu prin firea lor, rămân neschimbate, în acest sens, știind că Domnul nostru Iisus Hristos, fiind Dumnezeu adevărat, este nemărginit, dar, în același timp, pentru că El este și om adevărat, este mărginit după trup, adică, datorită trupului, El este limitat și supus spațiului, în versetul al 2-lea al cântării a 3-a se exprimă astfel: „În mormânt este închis cu trupul Său mărginit Cel ce este nemărginit cu Dumnezeirea”. Unii dintre înțelepții lumești de astăzi, revoltându-se parcă împotriva teologiei acestui Fericit Părinte, scriu cu foarte mare îndrăzneală și ignoranță în Trioduri în locul cuvintelor: „cu trupul Său mărginit”, cuvintele: „cu trupul Său nemărginit”, după cugetele lor deșarte, ca să nu spun după părerile lor hulitoare. Însă fiind întrebați: de ce, o preaînțelepți bărbați, scrieți și cântați voi așa în biserici?, ei răspund că după învierea din morți trupul Domnului a devenit dumnezeiesc și este nemărginit, deoarece Dumnezeu-Cuvântul atunci S-a sălășluit în el și l-a îndumnezeit. Iar dacă îngăduim modul în care cugetă ei, atunci înseamnă că înaintea învierii Domnului din morți Domnul nu S-a unit ipostatic cu sfântul Său trup și Sfânta Fecioară nu a născut un Dumnezeu, ci un simplu om. Dacă aceasta este așa, atunci degeaba i-a spus Gavriil: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine”. Și dacă Domnul nu este cu ea prin Dumnezeire, așa cum tâlcuiesc falșii înțelepți, atunci Ea nu trebuie să se numească nici Născătoare de Dumnezeu, ci Născătoare de Hristos, după rău-credinciosul Nestorie. O, ce rușine este aceasta! După învățătura lor, Domnul înaintea învierii Sale a fost numai om, iar nu Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, într-un singur ipostas, așa cum credem noi și Îl mărim. În același timp, dacă după înviere Dumnezeu-Cuvântul a intrat în Emanuel, Cel ce S-a născut din Pururea Fecioara Maria și Și-a îndumnezeit sfântul Său trup, care, astfel, a devenit nemărginit, atunci există deja două persoane nemărginite: Dumnezeu, Care după fire este nezidit și veșnic și sfântul trup creat al lui Emanuel. Și dacă acesta este nemărginit, atunci înseamnă că el s-a transformat în Dumnezeire. Și dacă este așa, atunci Domnul nostru după înviere nu a mai fost om desăvârșit, ci numai Dumnezeu, deoarece sfântul Lui trup a fost absorbit și pe deplin biruit de Dumnezeirea lui Dumnezeu-Cuvântul. Astfel apare din nou erezia distrusă de mult a lui Sever și Eutihie. Dacă sfântul Lui trup este nemărginit, atunci cum se așază el pe tronul mărginit al sfintei Lui slave? Doar nu se poate spune că și tronul sfintei Lui slave este nemărginit. Căci sfinții teologi și filosofi creștini numesc nemărginit ceea ce este neîncăput, necuprins și nu este supus spațiului din pricina mărimii nemăsurate a ființei și firii sale. Iar toate cele create sunt mărginite, adică sunt încăpute, determinate și

cuprinse în spațiu. De aceea, numai Dumnezeu, fiind singură nezidită, este nemărginită, necuprinsă și nedeterminată. Ea cu dreptate este numită așa, pentru că, datorită mărimii nemăsurate și nesfârșite a ființei sale, nu poate fi încăpută și determinată în spațiu. Așa înțeleg sfinții teologi și filosofii creștini nemărginirea. Așadar, Dumnezeu este fără trup și fără cantitate, ceea ce înseamnă că este nemăsurată și nesfârșită; iar trupul Domnului nostru Iisus Hristos a fost și creat și mărginit, adică a fost încăput și cuprins în spațiu, atât înaintea patimilor cât și după ele, însă, după învierea din morți, nu a mai fost supus putrezirii și morții, devenind străin de orice moarte și schimbare stricăcioasă, prin care înțeleg slăbiciunile omenești necondamnabile: foamea, setea, somnul, oboseala după călătorie, teama de ceasul morții; căci după înviere el a devenit nestricăcios, nemuritor, puternic și s-a umplut de tot harul și binecuvântarea, de strălucire dumnezeiască, de frumusețe și sfințenie datorită unirii desăvârșite și veșnice cu el a Dumnezeu-Cuvântului, iar nu datorită transformării lui în dumnezeire.

Să se îndepărteze de noi o asemenea hulă, căci în Dumnezeu-omul s-au păstrat neschimbate și neamestecate cele două firi, care s-au unit! Martorii acestui lucru sunt toți teologii inspirați de Dumnezeu și mai ales îl adeverește sfânta cântare (dogmatică) pe glasul trei, cântată spre slava și lauda Preacuratei Născătoare de Dumnezeu astfel: „Cum nu ne vom minuna de nașterea ta cea dumnezeiască, ceea ce ești Preacinstită; căci ispită bărbătească neprimind, Ceea ce ești cu totul neîntinată, fără tată L-ai născut pe Fiul cu trup..., care nu a suferit nicidecum vreo schimbare, sau amestecare sau despărțire, ci, în două firi fiind, însușirea întregă și-a păstrat”.

Să se rușineze, așadar, cei ce afirmă că după înviere trupul Domnului și-a pierdut însușirea mărginirii și a devenit nemărginit! Căci, dacă a devenit nemărginit, atunci s-a transformat în Dumnezeu, deoarece numai Dumnezeu este nezidită și nemărginită datorită infinității ființei dumnezeiești. Să asculte, așadar, cu atenție cele spuse mai sus: „care nu a suferit nicidecum vreo schimbare, sau amestecare, sau despărțire, ci, în două firi fiind, însușirea întregă și-a păstrat”.

Să ne explice acum acești teologi minunați în ce mod Și-a păstrat (Cel întrupat) întregă însușirea ambelor firi? Dar, evident, ei nu sunt în stare să răspundă la întrebare. Și aceasta nu este de mirare, căci, în realitate, ei nu au studiat tainele sfintei filosofii a teologilor, ci au cercetat și au înțeles Scriptura numai la suprafață și de aceea au căzut în multe greșeli. Să afle, așadar, de la cei ce au studiat acestea și, aflând, să-L proslăvească pe Cel ce le-a dat înțelepciune și rațiune tuturor celor ce l-au cerut. Auziți, o bărbați minunați, care sunt însușirile ambelor firi și, aflând, lepădați orice discuție deșartă, ca să nu spun dăunătoare de suflet. Ființa este și se numește așa ființa cea dumnezeiască preexistentă; căci ființa este un lucru de sine stătător, care nu are nevoie de un alt lucru în alcătuirea lui, așa cum sunt sufletul, trupul, piatra, ceara, cuprul și cele asemenea lor, precum au spus filosofii, și fiecare ființă separată are însușirea ei proprie. Ființa dumnezeiască are însușirea de a fi nezidită, pururea fiitoare, nemuritoare, neschimbătoare, nemărginită, nepătimitoare. Și toate trăsăturile asemănătoare, care există și se văd în măreția dumnezeiască, Cel Unul Născut le-a păstrat neschimbate, adică în întregime, unindu-le pe toate într-un singur ipostas cu ființa și firea omenească. Căci Dumnezeu nu s-a supus nici suferinței pe cruce, nici morții și nu s-a transformat în omenitate, ci a rămas cu însușirile ei - neschimbată, neamestecată, nepătimitoare, nemuritoare, fără vârstă și nemărginită. Iar firea omenească, mă refer la trup, are însușirea de a fi: creată, muritoare, stricăcioasă, pătimitoare, schimbătoare, mărginită, adică încăpută și cuprinsă în spațiu. Și iarăși, are însușirea de a înfometa, de a înseta, de a obosi după călătorie, de a se întrista. Și toate trăsăturile asemănătoare, care există în firea noastră neputincioasă și se văd în ea, Cel Unul Născut le-a avut înainte de mântuitoarele Lui patimi, ca om desăvârșit, în afara patimilor care se osândesc. Căci El, ca om, a înfometat, ca atunci când a ajuns la smochin și a căutat rod în el ca să-și potolească foamea, precum este scris; El a și însetat atunci când i-a cerut apă samarinencei; S-a întristat atunci când a spus: *Întristat este sufletul Meu până la moarte* (Matei 26, 38) și a obosit din pricina călătoriei, și a

suferit, și a murit cu trupul, ca om, iar nu cu Dumnezeirea. Toate acestea El le-a îndurat, iar după învierea din morți le-a îndepărtat de la Sine, adică a îndepărtat însușirea de a fi supus putrezirii, morții, schimbării, de a înfometa și a înseta, de a obosi în călătorie, de a se întrista, de a se teme de ceasul morții.

De aceea, sfinții teologi afirmă că Sfântul Lui trup a devenit dumnezeiesc, dar nu așa încât să se transforme în fire și ființă dumnezeiască - să se îndepărteze de noi o asemenea hulă! - ci, pentru că El a îndepărtat de la Sine toate însușirile stricăciunii și neputinței omenești și sfântul Lui trup a devenit nesticăcios, nemuritor, nepătimitor, însă nu a devenit, în același timp, nezidit și nemărginit. Aceasta nu este o neputință, ci însușirea ființială a oricărei ființe create, datorită căreia se și deosebește de singurul lucru nezidit și nemărginit, adică de ființa dumnezeiască. Căci fiecare făptură, după fire, are însușirea de a fi supusă mărginirii, adică de a fi determinată în spațiu; iar Dumnezeirea este nemărginită, deoarece ea este nemăsurată ca mărime și este singura nezidită și nu este determinată în spațiu. Iar dacă vom afirma că și trupul Mântuitorului a devenit după înviere nemărginit, atunci, după necesitate, trebuie să îngăduim că el a devenit și nezidit și, dacă a devenit nezidit, atunci înseamnă că a devenit și Dumnezeu, căci numai Dumnezeirea este nezidită, așa cum am spus de multe ori; și, dacă trupul acela a devenit nezidit și s-a transformat în Dumnezeire, atunci Hristos după înviere nu mai este Dumnezeu și om desăvârșit, ci numai Dumnezeu. O, hulă a lui Sever!...

Ați înțeles acum, o preaînțelepți bărbați, unde vă trage povestea voastră nebună, iar nu teologia? Opriți-vă, vă rog, opriți-vă de la această îndrăzneală în cuvinte și învățați să spuneți împreună cu Fericitul Ioan Damaschin și cu toți învățătorii ortodocși: „căci ispită bărbătească neprimind, Ceea ce ești cu totul neîntinată, fără tată L-ai născut pe Fiul cu trup, pe Cel ce mai înainte de veci fără mamă din Tatăl s-a născut”. Auziți voi, oare, că în însăși zămislirea aceea Dumnezeu-Cuvântul, Care S-a născut mai înainte de veci, S-a unit cu trupul, pe care l-a luat și nu a intrat în el după înviere, așa cum gândiți voi în chip nedrept? Ascultați, așadar, și ceea ce urmează după acestea: „care nu a suferit nicicum vreo schimbare, sau amestecare, sau despărțire”. Cum îl despărțiți voi de sfântul Lui trup până la înviere, afirmând că după aceea El a intrat în trup și l-a îndumnezeit și de aceea îl numiți nemărginit? Ascultați și mai departe: „ci cu ambele firi însușirea întreagă Și-a păstrat”. Cum poate fi acest lucru adevărat dacă El mărginirea proprie sfântului Său trup a transformat-o în nemărginire? Învățătorul bisericesc spune împreună cu Sfântul Duh că Domnul Și-a păstrat în întregime însușirile celor două firi, adică a păstrat nemărginirea ființei dumnezeiești și, de asemenea însușirea mărginirii, căci sfântul Său trup creat l-a păstrat și îl păstrează mărginit. Iar voi, împotrivindu-vă acestui învățător și Părinte inspirat de Dumnezeu, spuneți că El cu trupul nemărginit a fost închis și în mormânt. Și dacă, așa cum afirmați voi, trupul Lui este nemărginit, adică neîncăput, după tâlcuirea Sfinților Părinți, atunci cum de a fost el închis într-un loc atât de strâmt? Oare nu înțelegeți că nemărginită este numită de sfinții teologi numai Dumnezeirea, datorită mărimii nemăsurate, nepătrunse, necercetate și negrăite a ființei sale necuprinse, pentru că numai ea este nemărginită? Nu o auziți, oare, pe Sfânta Biserică a lui Dumnezeu, care preamărește și spune: „în mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, ca un Dumnezeu, în rai cu tâlharul și pe tron ai fost, Hristoase, împreună cu Tatăl și cu Duhul, toate umplându-le, Cela ce ești necuprins”? Auziți, oare, că El cu Dumnezeirea este necuprins, adică este neîncăput și întreg pretutindeni, iar cu trupul este mărginit în mormânt, adică încape în mormânt și zace mort, fără de suflare, ca un om desăvârșit; tot El se află și în iad cu sfântul Său suflet și în rai este cu tâlharul și în ceruri împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, împlinind toate cele ale slavei Sale dumnezeiești?

Îi vom întreba pe acești filosofi preaînțelepți, să ne spună deschis de ce numesc ei trupul Domnului după înviere necuprins: din pricina transformării firii sau pentru că el a crescut până la dimensiuni nesfârșite? Și, dacă vor spune că din pricina transformării, pentru că s-a îndumnezeit, atunci vor nega în chip vădit că în Hristos s-au unit două firi, care s-au păstrat neschimbate și neamestecate, precum este scris: „nu în două persoane despărțit, ci în două firi necontopit”. Dacă, după gândirea lor, cele două firi s-au amestecat între ele după

înviere, atunci Hristos este numai Dumnezeu și nu este, în același timp, și om desăvârșit. O, ce hulă! Cum de nu ascultă ei glasul cel dumnezeiesc, care spune: *pipăiți-Mă și vedeți, că duhul nu are carne și oase, precum Mă vedeți pe Mine că am. Și iarăși: Aveți aici ceva de mâncare? Și luând, a mâncat înaintea lor* (Luca 24, 39; 41; 43). Prin acest mijloc, Preabunul s-a străduit să ne încredințeze că și după învierea Sa El a rămas om desăvârșit, în realitate, iar nu prin înșelăciune.

Iar dacă acești minunați filosofi nou-apăruți vor spune că trupul lui Hristos a devenit nemărginit, pentru că după înviere a crescut până la o mărime nemăsurată, atunci iese clar la iveală faptul că ei cugetă nedrept acest lucru din pânțele lor, iar nu din Scriptura cea dumnezeiască. Unde mai există ceva asemănător, vrednic de răs, spus de vreunul dintre Părinții inspirați de Dumnezeu? Și dacă îngăduim această cugetare a lor, atunci se pare că numai o singură mână a Lui se întinde departe, dincolo de capătul nordic al cerului, iar cealaltă, din pricina mărimii nesfârșite a trupului, se întinde mai departe de capătul sudic; de asemenea, și picioarele vor sta pe pământ, iar capul va ajunge în înaltul nesfârșit dincolo de cer; și mărimea Lui va fi neîncăpută pe tronul Lui cel mărginit. Căci cum se va mărgini trupul Lui, care este nemărginit datorită mărimii nemăsurate, așa cum spun ei, cum va încăpea pe tronul cel mărginit? Căci știm că orice tron, fiind mărginit, este așezat pe un loc determinat. Iar dacă această cugetare a lor este ridicolă și hulitoare, atunci să se oprească de la o asemenea nebunie și să preamărească și să binecuvânteze în bisericile Domnului „din izvoarele israelite”, adică să primească mărturia din Scripturile insuflate de Dumnezeu, iar nu din pânțele lor.

Din partea mea, eu v-aș propune, pentru o mai mare încredințare a celor spuse de mine, cele scrise de Fericitul Ioan Damaschin în capitolul 33, unde teologhisește în chip minunat și lămurit despre arătarea trupeză a Celui Unuia Născut. Dar pentru că sfintele voastre cărți au fost denaturate în multe feluri de cei ce le-au transcris, eu am hotărât să nu vă propun cuvintele lui minunate, căci în felul în care s-au păstrat în aceste cărți, ele sunt cu totul de neînțeles și incorecte, însă, dacă Dumnezeu mă va ajuta, vi le voi aduce dintr-o carte grecească, pe care, dacă Domnul blagoslovește, nădăjduiesc să o dobândesc. Dar despre acestea deocamdată am spus destul.

Voi, însă, o, prinți și boieri binecredincioși, judecați, vă rog, dacă eu merit, din această pricină, ură și dacă pe drept m-au clevetit, ca pe un eretic, aceia, care timp de atâția ani m-au ținut departe de comunitatea credincioșilor și m-au lipsit de primirea Sfintelor și Dumnezeieștilor Daruri? În Sfânta Evanghelie se spune: *Căci din cuvintele tale vei fi găsit drept, și din cuvintele tale vei fi osândit* (Matei 12, 37). Iar dacă eu spun adevărul și sunt vrednic de crezare, atunci arătați-mi mie, sărmanului, bunătate și milă, ca niște judecători binecredincioși și nepărtinitori, și sloboziți-mă de aceste asupriri în care mă aflu deja de mulți ani și de nedreptele clevetiri care s-au ridicat împotriva mea ca să mă învrednicesc și eu împreună cu toți cei binecredincioși să mă rog Făcătorului și Stăpânului tuturor pentru mila, pacea, sănătatea îndelungată și biruința asupra vrăjmașilor a binecredinciosului monarh, a marelui cneaz Ioan Vasilievici al Rusiei întregi și pentru voi toți. Iar dacă cele spuse de mine sunt nedrepte și nepotrivite, atunci vă rog să nu mă disprețuiți pe mine, cel ce rătăcesc fără drum și pier cu sufletul în nebunia mea, ci cu grija cuvenită să orânduți îndreptarea și mântuirea mea și să-mi dăruți, implor buna voastră credință, întoarcerea la Sfântul Munte ca, acolo unde din tinerețea mea am îndurat multe și diferite osteneli duhovnicești și trupești, cu nădejdea mântuirii, să-mi las și oasele mele cele smerite. Pentru binefacerile lui Hristos, împliniți această cerere dreaptă a mea și nu mă disprețuiți pe mine, cel vrednic de milă, care viețuiesc în durere și tristețe neîncetată și în necazuri îmi duc această viață scurtă. Pentru ce mă țineți aici? La nimic nu vă mai sunt bun. Așa cum Făcătorul la început l-a făcut pe om cu voință liberă ca el prin propria voință să aleagă binele și, purtându-se potrivit cu voia Celui ce l-a creat, să primească de la Făcătorul și Stăpânul tuturor ca răsplată împărăția neclintită și viața veșnică, așa și voi, urmând Făcătorului, dăruți-mi acest dar ca și eu să pot alege binele, așa cum Îi este plăcut Stăpânului. Iar ca să știți în ce constă voia Stăpânului, ascultați-L pe El

Însuși, Care ne poruncește limpede nouă, călugărilor, așa: *în orice casă veți intra, acolo să rămâneți până ce veți ieși de acolo* (Marcu 6, 10).

Iată, Stăpânul tuturor ne poruncește clar și hotărât nouă, călugărilor, celor ce urmăm viața apostolească, să rămânem până la sfârșitul nostru acolo unde am fost chemați de la început și să nu ne mutăm din mănăstire în mănăstire sau dintr-o țară în alta până la ieșirea noastră din această viață deșartă! Străduiți-vă să fiți împreună lucrători ai Stăpânului tuturor la mântuirea mea! Voi de acolo m-ați chemat atunci să slujesc în ceea ce ați avut trebuință și, cu ajutorul harului lui Hristos, eu am slujit timp de mulți ani cu credință, împlinind poruncile voastre, domnii mei. Iar acum și înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor este drept și cucerniciei voastre se cuvine să-mi dăruiți acest dar ca răsplată pentru toate ostenele mele dinainte și pentru aceste necazuri de mulți ani, pe care le-am îndurat pe drept ori pe nedrept - știe numai dreptul Judecător, Care îi va și da fiecăruia după faptele lui!

X

Cuvânt de îndreptățire despre corectarea cărților, scris de către călugărul cel slab de minte, Maxim de la Sfântul Munte

Ca martor al sufletului meu și al conștiinței mele vi-L înfățișez, domnii mei, pe Însuși Cunoscătorul inimilor, pe Domnul nostru Iisus Hristos, adevăratul Dumnezeu, pentru faptul că eu nimic nu am spus și nu am tradus și nu am corectat din îndrăzneală sau din încăpățănare sau din vreo viclenie până acum pentru voi, domnii mei. Ci cu tot adevărul și dreptatea, potrivit cu sensul exact al învățaturii grecești, am tradus, am corectat și am vorbit împreună cu voi, domnii mei. Datorită faptelor mele netrebnice eu sunt mai păcătos decât toți oamenii, însă în înțelegerea rațiunii cărților învățaturii grecești, atât cât m-a învrednicit Dăătorul tuturor bunătăților, Sfântul Mângâietor, eu am fost pentru voi, domnii mei, tâlcuitor și traducător adevărat. Să vă fie știut că limba elină, adică limba greacă, este foarte grea și nu oricine poate înțelege pe deplin puterea sensurilor ei dacă nu a petrecut mulți ani în studierea ei lângă profesori pricepuți și, în afară de aceasta, dacă nu este la origine grec și, pe lângă aptitudini intelectuale deosebite, dacă nu are plăcere pentru studiu, dar nu așa încât să studieze puțin și să nu ducă studiul până la sfârșit, precum văd eu la pururea pomenitul traducător al sfintelor scripturi din limba greacă în limba rusă.

Dintre expresiile care slujesc ca dovadă pentru cuvintele mele, vă voi pomeni trei sau patru. Noi avem o expresie, care se scrie așa: „ipsilos” (ουψηλο), iar sensul ei este: „înalt”; și avem altă expresie, care se deosebește foarte puțin ca formă de prima și care se scrie: „psilos” (ψιλο), iar sensul ei este: „gol”. Această expresie, „psilos”, este folosită pretutindeni de teologii care i-au contrazis pe ereticii care L-au hulit pe Hristos și au afirmat că Hristos a fost numai om, nu Dumnezeu; iar sfinții teologi afirmă că Hristos nu este „psilos” om, adică nu este simplu și nici gol și nici numai om, ci și Dumnezeu adevărat și desăvârșit; iar faptul că nu este nici simplu și nici gol, să-l înțelegi nu cu privire la haine, ci cu privire la Dumnezeire, anume că Hristos nu este simplu om, adică nu este fără Dumnezeire, ci este Dumnezeu adevărat. Iar cinstiții traducători pomeniți aici nu au înțeles această diferență de sens a expresiilor: „ipsilos” și „psilos”, și în loc să traducă: „gol”, sau „numai unul”, peste tot v-au tradus în sensul că Hristos este om „înalt”, confundând sensul cuvintelor: „ipsilos” și „psilos”. „Ipsilos” înseamnă înalt, iar „psilos” înseamnă gol sau unul. Și de aceea ei îl numesc pe Hristos înalt; însă acest lucru este incorect și nu se potrivește cu gândirea teologilor; căci nu despre dimensiunile trupului lui Hristos au discutat ereticii cu ortodocșii, ci despre Dumnezeirea și omenitatea Lui, fiind împotriva noastră, a celor care mărturisim că în Hristos au existat și una și cealaltă, însă despre acestea am spus destul aici.

Iată alte două expresii foarte asemănătoare între ele. Însă îndreptați atenția cuvenită la

literele, cu care sunt scrise ele. Una este: „ekklesia”⁸ și înseamnă: „biserică”, iar cealaltă este: „ekkliste”⁹ și înseamnă: „a închide pe cineva în afara bisericii”, mai corect spus: „a despărți de biserică”. În Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni se spune: *Aceia vă râvnesc, dar nu cu gând bun; ci vor să vă despartă* (Gal. 4, 17). Iar traducătorii dinainte, neînțelegând diferența expresiilor, care se aseamănă între ele, v-au tradus la întâmplare și în loc să zică: „vor să vă despartă”, au tâlcuit: „bisericele vă vor”, neacordând atenție nici la sensul cuvintelor apostolice, nici la diferența literelor cu care sunt scrise expresiile pomenite. Sensul cuvintelor apostolice este următorul: râvnesc după voi, dar nu cu gând bun, aceia care vă învață să vă tăiați împrejur; aceasta înseamnă că ei râvnesc nu pentru mântuirea voastră, ci pentru pieirea voastră și vă sfătuiesc să faceți aceasta cu scopul de a vă despărți de Hristos, căci, dacă vă veți tăia împrejur, Hristos nu vă va aduce nici un folos. Iar traducătorii dinainte, neînțelegând nici sensul rațiunii cuvintelor apostolești, nici diferența cuvintelor grecești, v-au tradus: „dar bisericile vă vor”. Însă acest lucru este incorect; căci nu în biserici vroiau să-i aibă pe ei aceia care le porunceau să se taie împrejur după legea lui Moise și să păstreze celelalte rânduieli ale legii, ci năzuiau ca prin aceasta să-i despartă de Hristos. Și despre acestea am spus destul.

În cântarea a 8-a a canonului Nașterii lui Hristos, în al doilea verset, există următoarea greșală necuviincioasă. Noi avem două expresii, care sunt asemănătoare între ele ca pronunție însă se scriu diferit și, potrivit cu acest lucru, au sens diferit; să ne îndreptăm cu sârguință atenția asupra acestui lucru. Expresia este aceasta: „u gar idon”. În primul caz, dacă ea este scrisă „Ov γαρ ειδov”, înseamnă: „nu au văzut”; iar în al doilea caz, dacă este scrisă: „Ov γαρ ηδov”, înseamnă: „nu au cântat”. Iar traducătorul dinainte, neacordând atenția cuvenită nici la diferența mijloacelor de scriere a acestei expresii, nici la sensul versetului, a tradus simplu: „nu au văzut în desfrânări”. Însă acest lucru este incorect nu numai din punct de vedere al formei literale a expresiei pomenite, dar nu se potrivește nici cu puterea rațiunii versetului. Căci rațiunea versetului este următoarea: prin organe autorul canonului numește diferitele instrumente muzicale de jale, cum ar fi: timpanele, psaltirile, alăutele și cele asemenea lor. Dar, pentru că poporul israelit, cucerit de împăratul Nabucodonosor, a fost dus în robie și de aceea s-a aflat în necazuri și durere, s-a abătut de la cântări, adică tinerii cei cuvioși au refuzat să cânte pentru cuceritorii lor cântările Sionului și, fiind rugați să facă acest lucru de către cei care i-au dus în robie și care le-au spus: *cântați-ne nouă din cântările Sionului*, le-au răspuns: *cum să cântăm cântarea Domnului în pământ străin?*, așa cum este scris în psalmul 136, care începe cu cuvintele: *La râul Babilonului*. Iar traducătorul, nefiind atent nici la felul, în care este scrisă expresia pomenită, nici la sensul versetului, în loc să spună: „nu voi cânta”, a tradus la întâmplare: „nu au văzut”. Cum nu au văzut cei trei tineri fericiți și ceilalți preoți și leviți? Doar nu au fost orbi atunci când, datorită frumuseții lor deosebite, tinerii au fost luați în palatele împărătești? Însă și expresia aceasta: „în desfrânări”, nu a tradus-o potrivit cu originalul; căci noi nu o înțelegem așa, ci precum este scrisă de Duhul Sfânt la Proorocul David: „în pământ străin”. Și deși autorul canonului a schimbat puțin expresia, zicând: „între străini”, totuși nu a scris: „în desfrânări”; iar el a făcut acest lucru cu privire la irmos ca să iasă cântarea armonioasă.

Din aceste greșeli și din altele asemenea lor reiese că traducătorii dinainte nu au înțeles pe deplin limba greacă, dar s-ar putea ca și alții puțin învățați, care au tradus după ei, dorind să corecteze ceea ce au tradus ei, să fi denaturat mai mult.

Eu aș mai vrea ca și prin multe alte greșeli asemănătoare ale traducătorilor dinainte, care au nevoie de îndreptare, să le încredințez pe cuvicioșii și luminățiiile voastre că pentru voi, domnii mei, sunt un adevărat tâlcuitor al cărților. Însă, pentru ca multa vorbărie să nu plictisească sfânta voastră atenție, mă voi limita la acestea. Eu am scris acestea nu ca să mă arăt biruitor - să nu-mi fie îngăduit să fiu vreodată atras de o asemenea turbare - ci ca să mă izbăvesc de orice părere nedreaptă a unor oameni neubitori de frați, pe care Dumnezeu să îi

⁸ Εκκλησια.

⁹ Εκκλεισαι.

ierte, și ca să nu fiu supus dreptei osândiri, împreună cu acela care a ascuns în pământ talantul stăpânului său. Prin talant noi înțelegem, o sfinte stăpâne, darul duhovnicesc care îi este dăruit fiecăruia de către Dumnezeu Însuși, Care l-a dăruit, iar apoi spre folosul atât al celui care primește darul, cât și al tuturor credincioșilor. Iar prin pământul în care a fost ascuns acel talant, noi numim purtarea invidioasă, iubitoare de sine și trândavă și firea cea rea a celui care primește un asemenea dar și care nu vrea să-l folosească pentru ceilalți. Astfel este robul acela despre care înfricoșătorul și nemincinosul Judecător spune: *Iar dacă acea slugă, rea fiind, va zice în inima sa: Stăpânul meu întârzie, și va începe să bată pe cei ce slujesc împreună cu el, să mănânce și să bea cu bețivii, veni-va stăpânul slugii aceleia în ziua când nu se așteaptă și în ceasul pe care nu-l cunoaște, și o va tăia din dregătorie și partea ei o va pune cu fățarnicii. Acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților* (Matei 24, 48-51). Așadar, ce vor spune împotriva acestui lucru cei care mă clevesc în chip nedrept și fără dovezi, afirmând că eu denaturez sfintele cărți și introduc lucruri potrivnice lor? Oare și în ceea ce am arătat eu aici le denaturez și le răstălmăcesc? Iar dacă eu corectez bine și drept, atunci corectez nu Sfânta Scriptură, ci greșelile vrednice de osândă care s-au strecurat în ea și dintre care unele au intrat din pricina nepriceperii ori a nepăsării ori din pricina uitării traducătorilor dinainte, iar altele din pricina marii ignoranțe și neglijențe a copiștilor. Așadar, să înceteze aceia să îl vorbească de rău pe aproapele lor care se trudește numai spre slava lui Dumnezeu, spre lauda Lui și pentru folosul fiecărui frate al său binecredincios și ortodox! Să părăsească această dușmănie nedreaptă ca să se izbăvească nu numai de păcatul clevetirii zadarnice împotriva aproapelui lor, ci să scape și de osândirea care îi așteaptă pentru că nu se supun adevărului. *De n-aș fi venit și nu le-aș fi vorbit, păcat nu ar avea; dar acum n-au cuvânt de dezvinovățire pentru păcatul lor* (Ioan 15, 22).

Dar s-ar putea ca unii îndărătnici să spună: „Mare supărare, o omule, pricinuiеști tu prin această faptă a ta cuvicioșilor făcători de minuni, care sunt proslăviți în țara noastră și care, datorită acestor sfinte cărți, I-au bineplăcut lui Dumnezeu în timpul vieții, iar după moartea lor au fost proslăviți de El prin sfințenie și facerea tuturor minunilor”. Împotriva acestui lucru nu eu, ci însuși Fericitul Pavel să le răspundă și să-i învețe, spunând în Duhul Sfânt următorul lucru: *Și fiecăruia se dă arătarea Duhului spre folos. Că unuia i se dă prin Duhul Sfânt cuvânt de înțelepciune, iar altuia, după același Duh, cuvântul cunoștinței. Și unuia i se dă întru același Duh credință, iar altuia, darurile vindecărilor, întru același Duh; unuia faceri de minuni, iar altuia proorocie; unuia deosebirea duhurilor, iar altuia feluri de limbi și altuia tălmăcirea limbilor. Și toate acestea le lucrează unul și același Duh, împărțind fiecăruia deosebi, după cum voiește* (I Cor. 12, 7-11). Din acestea reiese că nu i se dau fiecăruia toate darurile duhovnicești.

Iar faptul că Sfinții ruși făcători de minuni, prin darul dat lor de sus, au strălucit în ținutul ortodox rus și au devenit Părinți purtători de Dumnezeu, îl mărturisesc și eu și mă închin lor, ca adevăraților plăcuți ai lui Dumnezeu, însă ei nu au primit de sus știința limbilor și vorbirea lor. De aceea, nu trebuie să ne mire faptul că, deși au fost plăcuți lui Dumnezeu, ei au tăinuit acele greșeli pe care le-am îndreptat eu acum. Pentru smerita lor înțelepciune, întocmai apostolească, pentru blândețea lor și pentru sfințenia vieții lor li s-au dat darul vindecărilor și al facerii de minuni; iar altuia, deși este mai păcătos decât toți cei ce viețuiesc pe pământ, îi sunt date știința și vorbirea limbilor și nici aceasta nu trebuie să ne mire. Căci și animalul cel necuvântător, fiind povățuit de Dumnezeu, a putut să-l izbăvească pe mult-înțeleptul stareț 1) cu atât mai mult omul creat de mâna lui Dumnezeu după chipul și după asemănarea lui Dumnezeu este mai presus de animalul necugetător. Și acel minunat plăcut al lui Dumnezeu (Moise) nu a fost, oare, povățuit de sfatul cel drept al străinului închinător la idoli Ietro; 2) și nu după sfatul lui a rânduit totul bine pentru el și pentru poporul lui Dumnezeu?

De asemenea și Fericitul Efrem (Sirul), care s-a rugat lui Dumnezeu să-i trimită un om de la care să poată dobândi folos duhovnicesc, oare nu de către o desfrânată a fost învățat să

privească întotdeauna spre pământul din care a fost luat și făcut și nu a primit el învățătura cu smerită înțelepciune și cu toată recunoștința către Dumnezeu? Ce să mai spunem despre minunatul Macarie (Egipteanul), ce s-a rugat asemenea lui Efrem, și a fost povățuit de un tânăr care păștea boii, cu privire la modul în care să întrebuințeze hrana, iar tânărul l-a mai și muștrat, zicându-i: „Oare tu, avva, ești asemenea măgarului?” Așa sunt toți adevărații plăcuți ai lui Dumnezeu, care cu smerită înțelepciune și cu toată recunoștința către Dumnezeu caută și primesc povățuirea de la orice om, care poate să le aducă folos, dând ascultare poruncii lui Dumnezeu, care spune: „Întreabă pe tatăl tău și-ți va da de știre, întreabă pe bătrâni, și-ți vor spune” (Deut. 32, 7). Ce să mai spunem despre acel cinstit preot care, pentru marea lui nerăutate și pentru curăția vieții, s-a învrednicit prin dumnezeiescul har să-l vadă pe îngerul care stătea în partea dreaptă a altarului și slujea împreună cu el? Acest preot a primit povățuire de la un diacon, care venise din Constantinopol și care, slujind împreună cu el, i-a explicat că în timpul săvârșirii Tainei, el folosește unele cuvinte care aparțin ereziei lui Sever. Iar când preotul, vrând să-l contrazică, s-a adresat sfântului înger, care stătea înaintea lor și l-a întrebat de ce el, de atâția ani fiind prezent întotdeauna în timpul săvârșirii dumnezeieștii slujbe, a tăcut cu privire la această greșală a lui. Și ce a auzit? Dumnezeu, i-a răspuns îngerul, vrea ca oamenii să primească îndreptarea tot de la oameni.

Așadar, nici o necinstire nu li se face cuvioșilor făcători de minuni ruși prin îndreptarea cărților, așa cum nici Sfinților Arhieri și Mucenici ai lui Dumnezeu, care au trăit în vremea prigonirilor, nu li s-a pricinuit nici o necinstire sau jignire prin diferitele îndreptări ale Sfintei Scripturi, ale Vechiului Testament făcute de cei care au trăit după ei, cum ar fi: Simma, Teodot, Achila și Luchian, presbiterul Antiohiei, dintre care fiecare a îndreptat ceea ce fusese omis de traducătorul care a trăit înaintea lui. Însă și despre acestea am spus destul, deoarece înaintea dreptului și înțeleptului arhieru al lui Dumnezeu Celui Preaînalt eu i-am contrazis pe cei ce m-au clevetit pe nedrept. Dacă ceea ce am spus este drept și adevărat, atunci îi aduc mulțumire lui Dumnezeu, Celui ce i-a dat omului cugetarea! Iar dacă nu este așa, atunci, după citirea acestei scrieri, rupeți hârtia și aruncați-o în foc, iar pe mine, cel slab la minte, binevoiiți a mă muștra arhiereste și, în același timp, părintește. Eu mă bucur pentru muștrare și nu resping acușările care vin din iubire duhovnicească.

XI

Tâlcuirea cuvintelor:

„Pentru pacea de sus și pentru mântuirea
sufletelor noastre Domnului să ne rugăm”

Deoarece sfinția ta, în smerita înțelepciune, întocmai apostolească, a ta, m-ai învrednicit pe mine, cel slab la minte și neînvățat, de a vorbi cu un arhieru și m-ai întrebat despre unele cugetări greu de înțeles, eu am socotit de drept să aduc la cunoștința cuvioșiei tale în câteva cuvinte, atât cât va povățui neputincioasa mea rațiune Lumina cea Adevărată, Care îl luminează pe tot omul, ce vine în lume [cele despre acestea]. Pentru că, după vechea traducere, preoții și diaconii la începutul sfintei liturghii îi invită pe ortodocși să se roage pentru pacea de sus și unii înțeleg că este vorba despre îngeri, să-i fie știut cuvioșiei tale că această expresie „мир”¹⁰ la ruși are două sensuri, ceea ce înseamnă că ea desemnează și toată creația văzută și nevăzută și, de asemenea, și legătura iubirii, care îi unește pe oameni între ei. La greci pentru acestea există două expresii diferite: „МИР”, care desemnează toată creația, este numită „cosmos” (κοσμος), iar „мир”, care desemnează legătura iubirii (armonia), este numită „irini” (ειρηνη). În locul arătat preoții și diaconii de la noi nu spun: „iper tu anothen cosmu”¹¹, ceea ce ar însemna: „pentru lumea de sus”, adică pentru îngeri, așa cum înțeleg toți

¹⁰ Mir: 1. Lume, univers; 2. Pace, armonie, înțelegere

¹¹ υπερ του ανωθεν κοσμου.

la voi, ci spun: „iper tis anouthen irinis”¹², ceea ce înseamnă: „pentru pacea de sus”, adică pentru unirea iubirii și pentru liniștea, pe care Domnul nostru Iisus Hristos de multe ori le-a propovăduit și le-a vestit cu voce tare Ucenicilor Săi, zicând: *pace vouă, pacea Mea dau vouă, pace să aveți*, adică unirea iubirii.

Pentru această unire a păcii nu numai sfinții înainte-stătători ai sfintei liturghii ne poruncesc să ne rugăm și o cer întotdeauna ca și pe noi, păcătoșii, să ne învrednicească Hristos Dumnezeu nostru de acest har, ci și puternicul glăsuitor și Prooroc Isaia ne învață să o cerem mereu, zicând: *Doamne, revarsă pacea peste noi, căci toate lucrurile noastre, pentru noi le-ai făcut!* (Isaia 26, 12) De asemenea, și Fericitul David spune: *Auzi-voi ce va grăi întru mine Domnul Dumnezeu; că va grăi pace peste poporul Său și peste cuvioșii Săi și peste cei ce își întorc inima spre Dânsul* (Ps. 84, 8-9). Și Fericitul Cosma, în irmosul cântării a cincea a canonului Nașterii lui Hristos, spune: „Cel ce ești Dumnezeu al păcii și Părinte al binefacerilor, pe Îngerul Tău de mare sfat, pace dăruind, L-ai trimis nouă”. Și în alt loc: „Luminează-ne cu poruncile Tale, Doamne, și cu brațul Tău cel înalt, pacea Ta dă-ne-o nouă, iubitorule de oameni” (Glasul 8, cântarea 5). Și în alt loc: „Doamne, pentru rugăciunile tuturor sfinților și ale Născătoarei de Dumnezeu, pacea Ta dă-ne-o nouă și ne miluiește, ca un bun”. Și, spus pe scurt, în nenumărate locuri găsim faptul că ni se poruncește să ne rugăm întotdeauna pentru această unire a păcii, iar nu pentru lumea de sus, adică pentru îngeri, așa cum gândesc unii în nepriceperea lor. Îngerii întotdeauna, încă de la început, s-au aflat în pace între ei, fiind plini de tot harul Sfântului Duh și nouă, arătându-se păstorilor în timpul Nașterii lui Hristos, au fost primii care ne-au binevestit pacea, zicând: *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!* (Luca 2, 14). Noi avem nevoie de rugăciunile și de mijlocirea lor permanentă pentru noi înaintea lui Dumnezeu: ei sunt și păzitorii, îndrumătorii și rugătorii noștri. Ca dovadă a acestui lucru slujesc toate cărțile sfinte, între care există și canoanele din Octoih pentru fiecare zi de luni, alcătuite de Cuviosul Iosif (nu de Ioan Damaschin). *Nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi*, spune dumnezeiescul glas. Ei întotdeauna, încă de la început, au fost sănătoși și, deși unii au căzut din pricina mândriei lor, ceilalți au rămas și se află în iubire, în frică și în ascultare de Făcătorul tuturor, fiind plini de toată sfințenia și harul Sfântului Duh.

Iar noi întotdeauna suferim de diferite boli, mâniindu-L prin neascultarea noastră pe preabunul nostru Mântuitor; de aceea noi avem nevoie de leac de la ei, nu ei de la noi. Căci este zis: *Fără de nici o îndoială, cel mai mic ia binecuvântare de la cel mai mare* (Evrei 7, 7). De aceea nu trebuie să ascultăm tâlcuirea celor ce spun că Sfânta Biserică a lui Dumnezeu se roagă pentru îngeri. Această tâlcuire nu este a lui Ioan Gură de Aur, nici a lui Vasile cel Mare, nici a lui Damaschin. Sfânta Liturghie a tâlcuit-o numai Nicolae Cabasila, renumit învățător bisericesc și apărător al credinței ortodoxe; tâlcuirea lui este universală și neîndoielnică¹³; pe el trebuie să-l ascultăm, căci nu numai că a explicat la modul cel mai clar toate tainele Sfintei Liturghii, dar a fost ca o sabie cu două tăișuri împotriva latinilor care au condamnat sfânta noastră slujbă. Însă despre acestea acum am spus destul ca să nu plictisesc cu multa vorbărie sfântul auz al sfinției tale.

Dar pentru că cercetarea de față se referă și la cuvintele: „Căci Dumnezeu S-a născut, și pentru aceasta (după traducerea rusească) firea s-a istovit” sau „nu s-a istovit”, sau „s-a curmat”, să-i fie știut cuvioșiei tale că nici una dintre aceste expresii nu numai că nu corespunde adevăratului sens al vorbirii grecești, dar nu se potrivește nici cu sensul direct al teologiei ortodoxe. Așadar, să cercetăm aceasta astfel: „Proorocia lui Isaia s-a împlinit, căci Fecioara a născut și, după naștere, ca și înainte de naștere a rămas”, adică a rămas Fecioară. Apoi continuă: nu este de mirare că aceasta s-a întâmplat așa. De ce? „Căci Dumnezeu S-a

¹² Ὑπερ τῆς ἀνωθεν εἰρήνης.

¹³ Sf. Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea dumnezeieștii Liturghii*. (Migne P.G. 150, 398-492). Traducere de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște. Apărută în traducere românească la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1989. Reedată în anul 1997. Prima ediție a apărut în anul 1946. Lucrarea este disponibilă și în format digital în colecția Apologeticul, Biblioteca Teologică Digitală, la adresa <http://apologeticum.net>

născut”, de aceea El, prin atotputernicia Sa, (în sensul strict al vorbirii grecești) „xenotomise”, ceea ce înseamnă că în chip neobișnuit a transformat sau a schimbat firea, adică ceea ce este zămislit și născut de către femei. Și martorul neîndoielnic și învățătorul acestui lucru este dumnezeiescul Cosma care, în irmosul cântării a 9-a spune clar așa: „Rânduiețile firii se biruiesc în Tine, Fecioară curată”. Și el însuși a explicat care sunt aceste rânduieli, zicând: „Căci în naștere Fecioară ai fost și viața cu moartea s-a logodit”. Sau așa: „și prin moarte te muți la viață”, adică și înainte de naștere Fecioară fiind, tu ai zămislit de la Duhul Sfânt, și după nașterea lui Emanuel ai rămas tot Fecioară și moartea ta este minunată și mai presus de firea omenească. Pentru că toți Dreptii, Patriarhii, Proorocii, Apostolii, Mucenicii și Cuvioșii care s-au mutat din această viață, se desfată numai cu sufletele de viața veșnică și de bunătățile dumnezeiești, așteptând desăvârșirea la a doua venire. Iar Tu singură, prin harul Fiului Tău și înainte de a doua venire ai înviat și în preaslăvitul Tău trup trăiești deja viața dumnezeiască, stând de-a dreapta Fiului Tău și Dumnezeu, așa cum este scris „îmbrăcată în haină aurită și preainfrumusețată”. Într-adevăr, limba greacă are sensul acesta; iar a spune: „s-a istovit” sau „s-a curmat”, este departe de adevăr. Căci, dacă s-a istovit, înseamnă că s-a întors în neființă și a pierit cu desăvârșire; iar a spune iarăși: „nu s-a istovit” arată că ea a zămislit și a născut după firescul obicei femeiesc.

Însă este necuviincios să vorbim și să gândim astfel despre zămisirea ei mai presus de fire și despre fecioria ei neîntinată. De aceea se cuvine să spunem că în chip neobișnuit „s-au schimbat”, iar nu „s-au istovit” însușirile firii, precum și în alt Irmos se spune despre ea în această privință: „Străină este maicilor fecioria și străină fecioarelor nașterea de prunci”, ceea ce înseamnă că, fără amestecare, „în tine, Născătoare de Dumnezeu, amândouă s-au rânduit”, adică, prin putere dumnezeiască s-au transformat și s-au biruit rânduielile firii și tu ai zămislit neispitită de bărbat, iar după ce ai născut, ai rămas Fecioară. Pentru sfintele ei rugăciuni să ne povățuiască și pe noi Domnul nostru Iisus Hristos pe calea mântuirii și a cugetării adevărate. Amin.

XII

Nu trebuie să-i credem pe aceia care spun că cel ce nu a ajuns la citirea Sfintei Evanghelii nu a fost la Dumnezeiasca Liturghie.

Nu pot să trec sub tăcere nici acea cugetare ticăloasă a falșilor înțelepți, de care ei suferă, zicând că nu au participat la Liturghie dacă nu au reușit să ajungă la timp la citirea Dumnezeieștii Evanghelii. Eu numesc această cugetare ticăloasă, deoarece ea conține hulă la adresa Trupului și Sângelui Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Căci, dacă, după nebunia lor, pentru ei nu a fost Liturghie, fiindcă nu au ajuns la citirea Evangheliei, înseamnă că pâinea adusă spre a fi prefăcută în Trupul lui Hristos nu a fost transformată¹⁴ prin pogorârea Sfântului Duh, iar vinul turnat în potir nu a fost transformat¹⁵ în Sângele Dumnezeu-Cuvântului Celui întrupat. Ce poate fi mai rău decât această hulă? Noi știm sigur și credem că nu pentru citirea Dumnezeieștii Evanghelii a fost rânduit de la început să se săvârșească jertfa cea tainică și nesângeroasă, ci pentru această jertfă Părinții au rânduit să se citească Sfânta Evanghelie, amintindu-ne prin aceasta de faptul că *este voia lui Dumnezeu, ce este bun și plăcut și desăvârșit* (Rom. 12, 2).

Dumnezeiasca Liturghie poate fi săvârșită și fără citirea Evangheliei, iar acest lucru reiese din faptul că timp de opt ani după înălțarea Mântuitorului la cer Dumnezeiasca Liturghie s-a săvârșit pe tot pământul fără citirea Evangheliei, căci abia după opt ani de la înălțare Dumnezeiasca Evanghelie a fost scrisă de Matei în limba ebraică; iar Dumnezeiasca

¹⁴ Cu sensul de a prefăce (n. Apologeticum).

¹⁵ Cu sensul de a prefăce (n. Apologeticum).

Liturghie s-a săvârșit în tot acest timp în biserici, în cele iudaice, și fără citirea Evangheliei; iar în bisericile alcătuite din păgâni credincioși acest lucru a durat și mai mulți ani, până când Fericitul Ioan Evanghelistul a tradus Evanghelia după Matei în limba greacă. Cu privire la aceasta să vă fie știut că întreaga Liturghie se împarte, în general, în trei părți.

Prima ei parte este descrierea tuturor Patimilor mântuitoare ale Dumnezeu-Cuvântului Celui întrupat, când clericii, ținând în mâna stângă o prescură, iar în mâna dreaptă copia, taie din prescură partea pătrată a dumnezeieștii pâini și în acest timp la fiecare tăietură spun cuvintele profețite de Proorocii inspirați de Dumnezeu despre mântuitoarele Patimi; tăind dumnezeiasca pâine și așezând-o pe sfântul disc, o jertfesc în formă de cruce, îi pun deasupra o steluță și o acoperă cu un văl. Astfel se încheie prima parte a lucrării tainice a preotului.¹⁶

Partea a doua începe cu invocarea: „Binecuvântată este împărăția a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh” și cu celelalte până la Heruvic, când Cinstitele Daruri aduse sunt mutate de pe jertfelnic pe altar. Partea aceasta este a rugăciunilor și conține cereri și mijlociri alături de înălțarea rugăciunilor tainice către Stăpânul tuturor pentru toți oamenii, în general, pentru mântuirea lor și pentru viață pașnică, pentru bunăstarea Sfințelor lui Dumnezeu Biserici, potrivit cu porunca Apostolului, care spune: *Vă îndemn deci, înainte de toate, să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri, pentru toți oamenii, pentru împărați și pentru toți care sunt în înalte dregătorii, ca să petrecem viață pașnică și liniștită întru toată cuvioșia și buna-cuviință* (I Tim. 2, 1-2). Tot în partea a doua se citește și din Epistolele Apostolicești și din Dumnezeiasca Evanghelie, din care noi învățăm cum trebuie să îi facem pe plac lui Dumnezeu-Cuvântul, Celui ce a murit pentru noi, S-a îngropat și a înviat. Această a doua parte a Sfintei Liturghii a fost rânduită de Părinții purtători de Dumnezeu pentru rugăciune și pentru înfrumusețarea duhovnicească a sufletului, ca să Îl înduplecăm pe Făcătorul și Stăpânul tuturor și, în același timp, să ne desfătăm duhovnicește cu cântările cele duhovnicești și cu harul deosebit.

Partea a treia, care urmează după aceasta, ne desăvârșește și ne sfințește și pecetluiește toată puterea preacuratelor și înfricoșătoarelor lui Hristos Taine, pentru care ni se și poruncește în cântarea Heruvicului să lepădăm toată grija cea lumească pentru ca să ne învrednicim cu cugete curate și cuvioase să Îl preamărim pe Făcătorul și Împăratul tuturor, Care este în chip nevăzut însoțit de cetele îngerești. În această a treia parte, la invocarea tainică a preotului, se pogoară harul desăvârșit al Sfântului Duh și sfințește tot altarul, iar dumnezeiasca pâine se transformă¹⁷ în Înșuși Trupul Dumnezeu-Cuvântului Celui întrupat și vinul turnat în potir se preface în Cinstitul și de viață făcătorul Lui Sânge.

Cum de nu se tem unii să afirme că nu există Liturghie pentru ei dacă nu ajung la citirea Sfintei Evanghelii? Oare ei socotesc citirea Evangheliei mai mare decât lucrarea tainică a preotului cu privire la Trupul și Sângele lui Iisus Hristos? Și dacă ei înțeleg așa, atunci este clar că suferă de cumplită nebunie și lipsa de judecată. Dumnezeiasca Evanghelie este vrednică de cinstire și de închinare de către toți creștinii ortodocși, însă lucrarea tainică a preotului cu privire la dumnezeiescul și cinstitul Trup al Domnului nostru Iisus Hristos și la Sângele Lui este cu mult mai presus decât toată cinstea și slava și evlavia, deoarece ele sunt adevăratul Trup și adevăratul Sânge al Fiului lui Dumnezeu. Dumnezeiasca Evanghelie, fiind citită, primită prin auz și lăudată tainic în cugetele noastre, luminează și sfințește sufletele noastre și ne îndrumă pe calea mântuitoarelor porunci ale lui Dumnezeu, iar Trupul și Sângele Domnului nostru Iisus Hristos, pregătite de preot și date nouă în Sfânta Împărtașanie, nu numai că ne luminează și ne sfințesc, dar și păcatele noastre le iartă și le nimicesc pentru totdeauna, dându-ne puterea de a-L vedea pe Dumnezeu. Înainte de citirea Dumnezeieștii Evanghelii, clericul ne strigă: „Înțelepciune drepti” (cu cuget drept) „să ascultăm Sfânta Evanghelie”; iar despre lucrarea cea tainică spune: „Se jertfește Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ia păcatele lumii, pentru viața și mântuirea oamenilor”. Și iarăși spune: „Pentru cinstitele daruri ce sunt puse înainte, Domnului să ne rugăm. Ca iubitorul de oameni Dumnezeul nostru

¹⁶ Aici este rezumată Proskomidia, adică parte de pregătire a Sfințelor Daruri. (n. Apologeticum).

¹⁷ Adică: se preface. (n. Apologeticum).

să le primească în Sfântul, cel mai presus de ceruri și dumnezeiescul Său jertfelnic într-un miros de bună-mireasmă duhovnicească și să ne trimită nouă dumnezeiescul har și darul Sfântului Duh, să ne rugăm”.

Iată, în acestea constau tot rodul și toată esența, harul duhovnicesc și desfătarea Sfintei Liturghii, de care se lipsesc fără minte aceia care spun că nu există Dumnezeiască Liturghie dacă ei nu ajung la citirea Dumnezeieștii Evanghelii. Într-adevăr, *inima lor cea nesocotită s-a întunecat. Zicând că sunt înțelepți, au ajuns nebuni* (Rom. 1, 21-22). Lor li s-a întâmplat ceva asemănător situației în care, dacă cineva ar fi fost invitat la un mare ospăț împărătesc și, nereușind să ajungă la începutul când, înainte de masă, se cântă imnele de laudă în cinstea împăratului, nu s-ar mai fi dus, zicând: „Nu mai există veselie și ospăț împărătesc, căci toate acestea s-au terminat înainte de masă, când s-au cântat imnurile care aduc deosebită desfătare auzului”. Dar despre nebunia lor am spus destul. Noi însă, ortodocșii, hrănindu-ne în chip tainic la acest ospăț și fiind chemați de la început la el, fie că venim la jumătatea lui, fie chiar și cu puțin timp înainte de sfârșit, să stăm bine, cu frică de Dumnezeu, așa cum ne poruncește preotul și să nu plecăm ca niște fără de minte, numai pentru că nu am ajuns la începutul citirii Evangheliei, căci Mântuitorul nostru ne învață clar că și cei ce au lucrat în al unsprezecelea ceas în viața Lui cea tainică au primit de la Stăpânul viei aceiași dinari pe care i-au primit și cei ce s-au trudit în ea din primul ceas.

Intrând, așadar, la acest ospăț tainic al Stăpânului tuturor, să ne îngrijim să ne împodobim cu veșmintele potrivite pentru această veselie dumnezeiască, care sunt: dreapta credință în Sfânta și Atotțiitoare Treime și faptele bune, împlinite după mântuitoarele Ei porunci. Iar poruncile Ei nu sunt altele decât dragostea pentru Însuși Dumnezeu din tot sufletul și pentru aproapele nostru; de asemenea, dreptatea și sfințenia sufletului și ale trupului. Cine se arată în aceste veșminte la această sărbătoare tainică, acela va fi așezat împreună cu cei dintâi, iar cine va îndrăzni să intre fără aceste veșminte, acela va auzi sentința cea amarnică: „legându-l de mâini și de picioare, aruncați-l în întunericul cel mai din afară”, unde sunt plânsul neîncetat și scrâșnirea dinților, de care să ne izbăvească Domnul, pentru rugăciunile Preacuratei Stăpânei noastre, Născătoarei de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Maria, căci Lui I se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

XIII

Despre ridicarea pâinii în cinstea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu

Fiul lui Dumnezeu și Cuvântul Cel Unul Născut, făcându-Se pentru noi om fără de păcat ca să ridice împreună cu Sine firea omenească, pe care făcătorul răului a izgonit-o demult din rai, și răbdând de bunăvoie răstignirea, moartea și îngroparea, a înviat și S-a ridicat iarăși la slava Lui cea dintâi ca să-L trimită pe Sfântul Duh, Mângâietorul, Ucenicilor și Apostolilor Săi. Iar după înălțarea Dumnezeu-omului la cer, martorii și slujitorii Cuvântului au rămas într-o casă, așa cum spune dumnezeiescul Luca; apoi, după pogorârea Sfântului Duh, nedorind ca, pentru slujirea la mese, să renunțe la propovăduirea cuvântului, au pus pentru acest lucru slujitori.

Iar când propovăduitorii mântuirii se așezau la masă, pe o ridicătură puneau un suport mic și pe el o pâine, pe care trebuia să o mănânce Mântuitorul, ca atunci când El era împreună cu ei în trup înainte de patimi. Iar când dumnezeieștii și Sfinții Apostoli se ridicau de la masă, cel mai mare și primul dintre ei, luând în mâini pâinea și ridicând-o, spunea așa: „Mare este numele!” Iar ceilalți ucenici ai Cuvântului răspundeau: „Sfintei Treimi!”. Și slujitorul tainei spunea iarăși: „Slavă Ție, în numele Mântuitorului Hristos!” și Apostolii răspundeau iarăși: „Dumnezeul nostru, slavă Ție!”. În acest timp, Numele Sfintei și Celei de o ființă și de viață Făcătoarei Treimi era rostit o singură dată, iar „Slavă Ție, Dumnezeu nostru, slavă Ție!” de două ori, pentru cele două firi și cele două lucrări și pentru unirea desăvârșită a Dumnezeirii și

omenității în Dumnezeu-omul și Cuvântul. Apostolii săvârșeau această tainică lucrare și atunci când erau împreună și când erau despărțiți, fiind trimiși în toate colțurile pământului pentru mântuirea propovăduire.

Iar când a trebuit să-și dea sufletul Sfânta și Preacurata și Pururea Fecioara Maria, Neîntinată și Preacinstita Maică a Cuvântului, Ceea ce este mai presus de toate mințile cerești, înnoirea neamului nostru și vasul cel preacinstit și bineplăcut al întregii Dumnezeiri, Apostolii, aflându-se la marginile pământului, au fost purtați pe nori și duși în Ghetsimani pentru a săvârși îngroparea trupului dător de viață și preacurat al Maicii lui Dumnezeu-Cuvântul. Adunându-se în cetatea Sionului, ei au îngropat preacuratul trup în grădina Ghetsimani. Iar prin grija lui Dumnezeu, așa cum a vrut Proniatorul tuturor, nici la îngroparea Maicii Cuvântului Sfântul și marele Apostol Toma nu a fost împreună cu ceilalți Apostoli; adică la fel ca și înainte când Mântuitorul, după înviere, a intrat prin ușile încuiate și a stat înaintea Ucenicilor și le-a dat pacea Sa, iar Toma nu a fost cu ei și nu i-a crezut pe ceilalți ucenici și, pentru această bună necredință a lui, el, prin intermediul atingerii preacuratelor mădulare ale Mântuitorului - adică a coastei și mâinilor Lui - ne-a învățat pe noi să credem că Cel ce a pățimit pentru noi este Dumnezeu desăvârșit. Așa și acum acest Sfânt și mare Apostol, prin grija negrăită a Aceluia Care rânduiește totul și pe toate le cârmuiește bine, nu a fost de față la îngroparea Maicii lui Dumnezeu, ci a venit, fiind adus pe nor, după trei zile și a alergat imediat împreună cu ceilalți Apostoli la mormânt pentru a se închina trupului celui de viață dător al Maicii lui Dumnezeu.¹⁸

Iar când, prin îngăduința nespusă a lui Dumnezeu, au deschis mormântul ca să vadă și să se închine și Toma, acesta era pustiu, neavând în el preacuratul trup al Maicii lui Dumnezeu. Astfel tot neamul omenesc a dobândit mântuirea și credința de două ori mai mare că, așa cum Dumnezeu Cuvântul Cel întrupat a înviat, tot așa și sfântul trup al Maicii Lui a fost ridicat de pe pământ la locașurile cerești. Întorcându-se de la mormânt, Apostolii au vorbit cu propovăduitorul adevărului, cu Toma, despre felul în care au fost aduși pe nori, și-au amintit cuvintele cântării Maicii lui Dumnezeu, minunile ei și punerea ei în mormânt, iar el, la rândul lui, le-a mărturisit despre prigonirile, ispitele și necazurile pe care le-a îndurat de dragul propovăduirii și le-a spus pe nume orașele și locuitorii care au crezut datorită propovăduirii lui și le-a povestit tot ce a văzut atunci când a fost purtat de nor. Apoi a fost pusă masa, iar după masă, potrivit obiceiului, au început să ridice partea separată, care se afla pe ridicătură, în cinstea Mântuitorului Hristos. Iar când slujitorul acestei taine a luat în mâini pâinea aceea, a ridicat-o și a spus: „Mare este numele!” iar apostolii au răspuns: „Sfintei Treimi!” și când el a spus: „Slavă Ție, Dumnezeul nostru, slavă Ție!” atunci - o, cât de nespuse și înfricoșătoare sunt, Împărate Hristoase, tainele Tale, prin care Tu cârmuiești în chip minunat. Căci dorind să îplinească [Hristos] puternica dorință a Sfântului Apostol Toma, care dorea să o vadă cu ochii lui pe Pururea Fecioara și Preacurata Născătoare de Dumnezeu, el L-a văzut dintr-odată pe El împreună cu Sfânta Lui Maică și cu toate puterile cerești și cu toți cei din veac adormiți, care au fost ridicați de pe pământ la ceruri și, fiind înspăimântați, Apostolii care au ridicat pâinea, văzând-o pe Fecioara și împreună cu ea pe Cel ce S-a născut din ea, în loc să spună: „Slavă Ție, Dumnezeul nostru, slavă Ție!”, au strigat cu glas tare: „Preasfântă Născătoare de Dumnezeu, ajută-ne!” Iar restul Apostolilor a strigat: „Pentru rugăciunile ei, Dumnezeule, miluiește-ne și ne mântuiește!” De atunci această ridicare a „panaghiei” se săvârșește în cinstea Născătoarei de Dumnezeu Maria.

Să săvârșim, așadar, această ridicare a „panaghiei” după ce ne ridicăm de la masă, spre sfințirea sufletului și a trupului. Căci cine este în stare să preamărească după vrednicie minunile ei nenumărate, care au fost săvârșite din veac și până astăzi? Dacă vom aduna la un loc elocvența tuturor ritorilor, astfel încât să fie o gură și un glas, nici atunci nu vom putea găsi o cale pentru a spune tainele minunilor ei, pe care ea le săvârșește pe pământ și pe mare:

¹⁸ Povestirea Adormirii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Maria se află istorisită pe larg în cartea *Minunile Maicii Domnului*, reeditată de Mănăstirea Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, Petru Vodă, 2005, disponibilă și în format digital în colecția Apologeticum, <http://apologeticum.net>

bolile sunt alungate, diavolii sunt izgoșiți, robii sunt sloboșiți din amarnica robie, iar cei ce îndură nedreptăți își găsesc izbăvirea din necazurile ce îi lovesc.

Și nu numai cel ce ridică pâinea în cinstea Pururea Fecioarei și Născătoarei de Dumnezeu Maria dobândește izbăvire de necazuri, ci, dacă cineva ridică fie o piatră, fie pământ, fie vreo plantă în amintirea și în numele ei, așa cum eu am văzut și am auzit, ea primește acest lucru la fel. Fiul ei, Domnul nostru Iisus Hristos, a luat pâinea în mâini și a zis: „Luați, mâncați, acesta este trupul Meu” și „aceasta să faceți întru pomenirea Mea”; iar Hristos este Capul și de aceea părtașii acestei taine mari, care se împărtășesc cu vrednicie, dobândesc și slava Lui și devin dumnezei după har. Tot astfel au binevoit și cei ce au rânduit tainele ca, prin această pâine care se ridică în cinstea slăvitului nume al Maicii lui Dumnezeu, noi să fim izbăviți de toate necazurile și să devenim părtași ai binecuvântării sfântului ei trup și, pentru mijlocirea ei, să ne izbăvim de chinurile veșnice și să-ne învrednicim să dobândim bunătățile veșnice prin rugăciunile ei și ale tuturor Sfinților din veac. Amin.

XIV

Despre întrebarea unora: „De ce de la Învierea cea de a treia zi a lui Hristos și până în sâmbăta dinaintea duminicii lui Toma nu se ridică preacurata pâine, ci se ridică numai artos, timp în care diaconul exclamă de trei ori: „Hristos a înviat!” și se mănâncă artos în această sâmbătă?”

Să vă fie știut că multe rânduieli bisericești au fost lăsate în scris, iar pe altele Biserica lui Dumnezeu le păstrează fără să fi fost scrise. Perioada de la Învierea cea de a treia zi și până în sâmbăta dinaintea duminicii lui Toma este socotită o singură zi. Sfinții Apostoli, după Învierea lui Hristos, mergeau în taină la marginile Ierusalimului și în acest timp aveau cu ei o pernă curată, pe care o puneau în locul Mântuitorului, iar pe ea așezau o bucată de pâine în numele Lui. Ei au făcut aceasta până în vremea arătării Lui; iar după arătarea Mântuitorului, Apostolul Petru, ridicându-se, lua bucata de pâine a Mântuitorului de pe pernă și, ridicând mâinile spre cer, spunea: *Hristos a înviat!*, iar Apostolii spunea: *Adevărat a înviat!* Și Petru spunea iarăși: *Hristos a înviat!*, iar Apostolii răspundeau: *Adevărat a înviat!* Și Petru spunea a treia oară: *Hristos a înviat!*, și Apostolii spunea: *Adevărat a înviat!* Acest obicei a fost păstrat de către Apostoli până la Înălțarea Domnului și până când au ajuns în Antiohia Siriei și, după obicei, s-au așezat la masă și au pus o pernă în locul Mântuitorului, iar pe pernă au pus o pâine care era partea Mântuitorului. După masă, Petru s-a ridicat, iar împreună cu el toți Apostolii și, luând Petru pâinea - partea Mântuitorului - și ridicând-o, a spus de trei ori: *Hristos a înviat!*, iar Apostolii au răspuns, după obicei, de trei ori: *Adevărat a înviat!* În acest timp li s-a arătat Preacurata Născătoare de Dumnezeu și i-a acoperit cu harul ei ca și cu un nor luminos și Apostolii au văzut chipul Preacuratei și toți au strigat cu glas tare: «Preasfântă Născătoare de Dumnezeu, ajută-ne!» Această arătare minunată Apostolii au văzut-o după încetarea din viață a Preacuratei.

Până la moartea ei, Apostolii au mers să propovăduiască în lume și au venit în Ierusalim să se închine Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, așa cum s-ar fi închinat Mântuitorului, și Sfântului Apostol Iacov, fratelui Domnului. Iar Preacurata în acel timp călătorea pe mare împreună cu Apostolul Ioan spre Sfântul Munte Athos și corabia a acostat în locul unde se află astăzi mănăstirea Iviron. Din acest loc, Preacurata a pornit împreună cu Apostolul Ioan pe jos spre acel loc unde se află astăzi mănăstirea Vatopedu, iar în locul acela viețuiau pe atunci elini nebotezați. Și l-au întrebat elinii pe Apostolul Ioan, zicând: „Cine este această cinstită Femeie?” Apostolul Ioan le-a răspuns: „Aceasta este Maica lui Iisus”, și ei s-au închinat Preacuratei. După ce a făcut multe minuni, ea a botezat mulți oameni în acel loc. După aceea, după mult timp, marele împărat Constantin a zidit pe locul acela o mănăstire în numele Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, însă mai târziu aceasta a fost distrusă de către

Iulian Apostatul. Totuși, după un timp, creștinii ortodocși au restaurat această mănăstire și, în urma unei minuni, i-au dat mănăstirii numele „Vatopedu”. Din Sfântul Munte Preacurata s-a îndreptat împreună cu Ioan spre insula Cipru, spre Lazăr cel înviat a patra zi, episcopul Ciprului, ducând cu ea veșmintele făcute de propriile Ei mâini. Aceste veșminte se află și astăzi în Amohost, în mănăstirea Iviru.

În Antiohia Siriei, toți cei care înainte de Înviere, după Înviere și Înălțare, cu mult înainte de venirea Apostolilor aici, au văzut și au auzit minunile săvârșite, au crezut în Hristos și s-au botezat și Apostolii i-au numit creștini pe toți credincioșii de pe tot pământul, iar orașul Antiohia a fost numit marea cetate a lui Dumnezeu.

Din rândul celor care viețuiesc pe tot pământul, numai trei popoare mănâncă stând la masă: grecii, sârbii și rușii; ultimele două sunt de același neam, iar al treilea neam sunt latinii, care viețuiesc în Europa. Iar locuitorii Palestinei și sirienii, egiptenii, arabii, perșii, etiopienii, armenii și toți ceilalți, până la capătul pământului, mănâncă pe pământ. Și Mântuitorul avea obiceiul să mănânce pe pământ cu Ucenicii, care stăteau în jurul Lui, iar în Ierusalim și acum este întreagă acea casă în care Mântuitorul a mâncat Paștile cu Ucenicii Săi; în această casă nu există nici o laviță.

În țara Iviriei a existat un oraș situat la gura de vărsare a râului Tasia, în apropierea mării și acest oraș s-a numit Tasia; deasupra porților dinspre râu ale orașului se afla icoana Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, care era foarte frumoasă și înaintea ei se afla o lumânare. Orașul acesta, prin voia lui Dumnezeu, pentru păcatele oamenilor, a fost scufundat precum Sodoma și Gomora, iar cu mult timp înainte de scufundarea orașului, icoana pomenită a coborât de pe porți, iar lumânarea a pierit fără veste. Bincredinciosul împărat și tot poporul creștin s-au întristat foarte tare pentru dispariția icoanei, însă, după un timp, împăratul a primit vestea că icoana aceea a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu împreună cu lumânarea s-au arătat în Sfântul Munte și s-au arătat astfel încât lumânarea ardea înaintea icoanei. Iar din orașul Tasia până la Sfântul Munte era o distanță de mai mult de trei mii de verste. Bincredinciosul împărat a trimis cu mare bucurie în acel loc multe bogății și a zidit o mănăstire slăvită în numele Sfintei Născătoare de Dumnezeu, care s-a numit „Portaitisa”, și care s-a aflat în mare cinste. După un timp, cu îngăduința lui Dumnezeu, mănăstirea aceasta a fost distrusă de arabi.

Vă voi povesti o altă minune legată de aceeași icoană făcătoare de minuni a Preacuratei Născătoare de Dumnezeu. În Țarigrad domnea un împărat care nu avea copii. Acest împărat avea într-unul dintre orașele Spaniei un frate, care avea un copil mic. Împăratul a trimis în Spania soli la fratele său și i-a poruncit să vină împreună cu fiul lui. Acesta a pornit spre împărat pe mare cu corabia și a acostat în acel loc din Sfântul Munte unde se afla mănăstirea Vatopedu cu hramul Preacuratei Născătoare de Dumnezeu. Și a coborât împreună cu fiul său și cu toți oamenii pe mal și au început să mănânce, să bea și să se veselească. Iar fiul prințului a început să se plimbe prin locul acela și să rupă flori și s-a îndepărtat de tatăl său și de toți ceilalți oameni. Iar tatăl lui, după ce a petrecut, a plecat împreună cu toți oamenii cu corabia și au întins pânzele, iar pe fiu l-au uitat în locul acela. Copilul însă, găsind în acel loc o poieniță, a intrat în ea și a văzut că într-un tufiș stă o femeie îmbrăcată în veșmânt purpuriu și a crezut că aceea care stă este mama lui. Iar femeia s-a purtat blând cu el și l-a ținut cu ea. Când tatăl copilului a ajuns departe de locul acela, a început să-și caute fiul, crezând că el se află cu doica, iar doica credea că el se află cu tatăl său. După ce l-au căutat și nu l-au găsit, cu mare durere au hotărât că fiul prințului a căzut din corabie în mare și s-a înecat și cu mâhnire au pornit spre Țarigrad. Iar împăratul l-a ținut pe fratele său la el un an întreg, apoi l-a lăsat să plece spre orașul lui. Și acesta a plecat spre Spania, spre orașul lui natal și pe drum a acostat iarăși în acel loc, unde pierise fiul său. Coborând din corabie, toți au mers pe mal și iată, prințul l-a găsit pe fiul său jucându-se în acel loc.

El și-a întrebat fiul: „Unde ai fost atâta timp și cu cine ai trăit în acest loc?” Copilul i-a răspuns: „Eu am trăit aici cu mama mea”. Tatăl i-a spus: „Arată-ne locul, unde este mama ta!” Copilul i-a răspuns: „Nu este departe de aici, veniți cu mine și vă voi arăta locul unde se află

mama mea”. Când au ajuns împreună cu copilul la tufiș, copilul a intrat în genunchi înăuntrul tufișului, iar ei nu au putut să pătrundă acolo, căci tufișul era foarte des. Și au început să taie tufișul și au găsit în locul acela icoana Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, care era foarte frumoasă, iar înaintea ei ardea o lumânare și copilul stătea acolo. Prințul s-a închinat imediat icoanei și cu mare bucurie a trimis corabia în orașul său să aducă aur destul din vistieria sa. Când corabia s-a întors cu vistieria, prințul a zidit imediat acolo o mănăstire, împodobind-o minunat, și a numit mănăstirea aceasta în cinstea Preacuratei Născătoare de Dumnezeu „Vatoped”¹⁹, în rusește „МЕСТО КУСТАРНИКА” (mesto kustarnika - „locul tufișului”), căci acolo au găsit icoana Preacuratei, pe care au și pus-o în interiorul bisericii, iar înaintea ei au pus lumânarea.

Și icoana aceasta se află și astăzi acolo și înaintea ei se află lumânarea, care a fost găsită odată cu ea. Iar prințul acela împreună cu fiul lui s-au tuns în monahism în mănăstirea aceasta și s-au sfârșit amândoi aici în cinul monahal. Slavă Dumnezeului nostru totdeauna, acum și în vecii vecilor. Amin.

XV

Despre inscripția de pe nimbul Mântuitorului și despre numele Preasfintei Născătoare de Dumnezeu

Cu privire la literele ὁ ὦν, pe care iconografiile le scriu pe nimbul Mântuitorului, să-ți fie știut că acest cuvânt este elinesc, adică grecesc, și se scrie în limba rusă: „СЫЙ”, iar acest cuvânt „СЫЙ” înseamnă: „cel ce este” sau „cel ce există”. Așa S-a numit pe Sine Atotțiitorul înaintea lui Moise, când l-a trimis în Egipt, spunându-i: *Așa să spui fiilor lui Israel: Cel ce este m-a trimis la voi!* (Ieșirea 3, 14) Cel Preainalt S-a numit pe Sine astfel, deoarece El singur este după ființă veșnic, neavând nici început, nici sfârșit, ci există dintotdeauna, cuprinzând în Sine și trecutul, și prezentul și viitorul, și de aceea Se numește pururea fiitor.

Iar toate celelalte lucruri ale Lui, văzute și nevăzute, de la și prin harul Lui își au ființa, viața, mișcarea și existența; iar El din nimeni nu Se trage și de la nimeni nu Și-a luat ființa, ci prin Sine Însuși a existat dintotdeauna, există și va exista în vecii vecilor, fiind, după fire, fără de început, nemuritor și nesfârșit, viața a tot ce este viu și ființa a tot ce există. Îngerii și sufletele oamenilor sunt create de El prin har. Ele nu și-au dobândit existența prin sine și de la El au nemurirea. Însă despre acestea am spus destul.

Iar despre faptul că iconografiile scriu pe ambele părți ale icoanei Maicii lui Dumnezeu cuvintele: „Μρ.ΘΥ.” să știi că și aceste cuvinte sunt grecești și înseamnă: „Mitir Θεου” (Μητηρ Θεου), iar în rusește se scriu: „Матерь Божія” și înseamnă Maica lui Dumnezeu, iar nu Marta, nici Mirta, așa cum gândesc unii datorită necunoașterii limbii grecești. Numele Maicii lui Dumnezeu este Maria, iar nu Marta și nici Mirta.

XVI

Despre cununile de căsătorie

Despre cununile care se pun pe cap în timpul cununiei, potrivit cu rânduiala scrisă nu pot să spun nimic, deoarece nu mi s-a întâmplat să văd vreo tâlcuire despre acestea, ci îți voi spune atât cât voi putea să-mi dau seama. În Psalmi este scris: *Femeia ta ca o vie roditoare, în laturile casei tale; fiii tăi ca niște vlăstare tinere de măslin, împrejurul mesei tale* (Ps. 127, 3). Via este cea care produce boabele de struguri, din care se stoarce vinul și care în limba tătarilor se numesc stafide, iar în scriptură-ciorchini. De aceea, cred, Sfinții Părinți au rânduit

¹⁹ De la cuvintele grecești: „βατος” – tufă de mărcini, și „πεδον” – pământ, loc (n. tr.).

ca cei ce se căsătoresc să fie încununați cu cununi de viță-de-vie, iar nu cu cununi de mesteacăn și nici cu cununi de aur, amintindu-le, astfel, despre rodirea înaintea lui Dumnezeu a faptelor bune și a copiilor cumiști și temători de Dumnezeu, prin care ei să-L poată bucura pe Lucrătorul viei tainice, așa cum și via prin boabele sale, din care se face vinul, veselește inimile celor ce îl beau cu măsură și prudență, iar nu până la beție și năucire, ca păgânii.

XVII

Despre sfințirea apei în dimineața Bobotezei

Cu privire la întrebarea pe care mi-a pus-o cuvioșia ta, îți voi spune pe scurt, nu pe ghicite și nici de dragul discuției sau ca să mă arăt pe mine mai înțelept decât alții - să se îndepărteze de noi, ortodocșii, toată nebunia cea păgână! - ci îți voi spune ceea ce am văzut eu cu ochii mei săvârșindu-se în cinstitele locașuri ale Sfântului Munte și ceea ce am găsit în tâlcuirea pravilelor apostolice și sobornicești, scrisă de tâlcuitorul lor - înțeleptul Valsamon.

Dar să-ți fie știut, iar prin tine și fiecărui ortodox, că ieșirea la râu săvârșită de noi în dimineața Bobotezei Domnului nu arată faptul că Mântuitorul nostru S-a botezat a doua oară și nu pentru adunarea obștească a creștinilor a fost rânduit să se săvârșească această taină, așa cum cred unii. Nici Mântuitorul nu S-a botezat a doua oară și nici mulțimea ortodoxă nu părăsește sfințirea săvârșită încă de seara la Boboteaza Domnului, căci fiecare merge în parohia sa și se sfințește potrivit obiceiului.

După cum explică înțeleptul Valsamon în tâlcuirile sfintelor pravile, sfințirea apei se săvârșește, pentru următorul motiv: Patriarhul Fotie, care a păstorit în timpul împăratului Leon cel înțelept, văzând că unele dintre vechile obiceiuri ale închinării la idoli încă se mai păstrează și se împlinesc, s-a străduit mai întâi prin învățături să-i abată pe ortodocși de la aceste obiceiuri; apoi, într-un Sinod, a rânduit și le-a poruncit tuturor episcopilor iubitori de Dumnezeu de pretutindeni ca în prima zi din prima săptămână a fiecărei luni să-i adune pe ortodocși în Sfintele biserici, să săvârșească sfințirea apei și să-i sfințească pentru ca, prin această rânduială, să-i abată de la acele obiceiuri elinești pe care ei le respectau la începutul fiecărei luni, aprinzând fiecare în fața curții sale un foc și sărind de multe ori peste el, nădăjduind ca, datorită acestui lucru, să fie sănătoși în cursul lunii care începea. Și, prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, prin multele nevoințe și prin sfintele rugăciuni ale Fericitului patriarh Fotie, acest fals obicei elinesc a încetat cu desăvârșire în rândul ortodocșilor.

Rânduiala sobornicească, hotărâtă atunci, a sfințirii ortodocșilor prin stropirea cu apă sfințită în prima zi din prima săptămână a fiecărei luni, se păstrează și astăzi în sfintele locașuri ale Sfântului Munte, căci în prima zi din prima săptămână a fiecărei luni, scoțând din altar icoana Preacuratei Născătoare de Dumnezeu și Cinstita și de viață Făcătoarea Cruce (mare), preoții așază icoana în afara bisericii în fața ușilor bisericesti pe o masă, punând înaintea mesei un covor și aprind două lumânări mari, pe care le pun de ambele părți ale icoanei, iar Cinstita Cruce o ține un călugăr, stând puțin mai în spatele icoanei Preacuratei; iar egumenul, împreună cu preoții și cântăreții de la strană, stând de ambele părți ale Sfintei Icoane, săvârșesc slujba obișnuită a sfințirii apei, timp în care preotul și diaconul ce stau înaintea îmbrăcați în sfintele veșminte, afundă de trei ori Sfânta Cruce în apă, cântând de trei ori troparul: „De darurile Tale ne învrednicește Născătoare de Dumnezeu Fecioară...”

Apoi preotul, împreună cu diaconul, intră în biserică, ducând apa sfințită într-un vas de argint, și preotul stropește în chipul crucii altarul și toată biserica, apoi iese și stropește altarele laterale, care se află de ambele părți ale bisericii și mai stropește ambele pridvoare, apoi iese în prag și îi stropește pe toți călugării, care se apropie pe rând, unul câte unul, de preotul ce stă pe un loc mai înalt, iar diaconul ține înaintea lor vasul cu apa sfințită. După stropirea tuturor călugărilor, Sfânta Icoană, dacă se întâmplă să fie mare și grea, este luată cu frică de doi călugări care, împreună cu egumenul și cu toți frații, merg la chiliile mănăstirii, unde preotul cu diaconul și cei ce duc Sfânta Icoană intră și le sfințesc.

Tâlcuiri și sfaturi

După ce sfințesc toate chiliile, ies pe porțile mănăstirii, cântând imne în cinstea Maicii lui Dumnezeu și stihirile de mărire pentru sfinții prăznuiți, și merg la diferitele acareturi ale mănăstirii și la turnuri. În timpul în care egumenul împreună cu călugării stau înaintea porților mănăstirii și cântă, preotul cu diaconul intră în grădină, care se află în apropierea mănăstirii, și sfințesc cu apă sfințită toate legumele din ea, care, astfel, se păstrează nevătămate de viermi și omizi.

Apoi intră în mănăstire cântând cântări duhovnicești și, intrând în biserică, pun în mijloc Sfânta Icoană și, așezându-se de ambele ei părți, toți călugării cântă: „Cuvine-se cu adevărat...” cu glas tare, iar apoi, după ce spun o ectenie mică și otpustul, preoții duc icoana în altar și o pun la locul ei. Această slujbă se săvârșește în prima zi din prima săptămână a fiecărei luni, în afară de luna ianuarie, căci în ianuarie slujba este amânată până în dimineața Bobotezei, când preoții ies cu sfintele icoane, cu lumânări și cădelnițe, cântând cântări duhovnicești și merg la râul sau la fântâna care se află în apropiere.

Acum îți este clar unde își are începutul acest obicei și pentru ce motiv se săvârșește a doua oară sfințirea apei la râu în dimineața Bobotezei. Tu însă, răsplătește-mă cu sfintele rugăciuni pentru această puțină trudă pe care eu am început-o pentru râvna ta dumnezeiască și pentru iubirea ta duhovnicească față de mine. Să fii sănătos în Domnul!

XVIII

Despre sfânta icoană a Mântuitorului Hristos, numită „Întristarea”

Sfânta icoană a Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, numită în latinește „pieta”, ceea ce în rusește înseamnă „милосердие” (miloserdie - milă, îndurare) sau „благочестие” (blagocestie - pietate, evlavie, cucernicie), iar nu „уныние” (unânie - mâhnire, tristețe) - nu este o invenție a înțelepciunii omenești, ci Însuși Mântuitorul i s-a arătat astfel arhierelui Său, Sfântului papă Grigorie Romanul, celui care a alcătuit *Dialogurile duhovnicești*, după cum acesta i-a explicat diaconului său Petru.

În timpul dumnezeieștii Liturghii, când Sfântul Grigorie săvârșea înfricoșătoarea și nesângeroasa jertfă și punea în potir a patra pârțică a Sfântului Agneț, a văzut o icoană dumnezeiască nefăcută de mână omenească și s-a înduioșat și, ca urmare, s-a umplut cu totul de lacrimi duhovnicești, minunându-se de această nespusă îngăduință a Mântuitorului. Și așa cum a văzut cu ochii lui, prin lucrarea Sfântului Duh, așa le-a și povestit iconografilor, încredințându-le să picteze această Sfântă icoană a Mântuitorului.

De atunci, pictorii au început să picteze această icoană în sfintele lui Dumnezeu biserici. Povestirea aceasta eu am auzit-o în Italia de la oameni vrednici de crezare, la care am stat mult timp, fiind încă tânăr și mirean. Și așa cum am auzit-o, așa am și povestit-o sfinției tale. Fie ca pentru sfintele rugăciuni ale sfinției tale să mă învrednicească și pe mine Domnul să mă căiesc sincer pentru multele mele greșeli. Amin.

XIX

Despre semiluna care se află pe sub [unele] cruci de pe biserici

Despre acest semn U, deasupra căruia sunt înălțate crucile pe biserici, să știi că este o literă grecească, numită „ipsilon”. Atât cât pot eu să înțeleg, Sfinții Părinți au rânduit să se pună acest semn sub cruce din două motive. Domnul în Evanghelie spune adesea iudeilor: *Când veți înălța pe Fiul Omului* (Ioan 8, 28); și iarăși: *Și după cum Moise a înălțat șarpele în pustie, așa trebuie să Se înălțe Fiul Omului* (Ioan 3, 14); și iarăși: *Iar Eu, când Mă voi înălța*

de pe pământ, îi voi trage pe toți la Mine (Ioan 12, 32). În limba greacă „înălțarea” („înălțimea”) este numită: „ουψος”, iar litera inițială a acestui cuvânt este: ο. Prin această literă Sfinții Părinți ne învață, tainic, că crucea este „ουψος”, adică înălțimea și slava lui Hristos. Altă tâlcuire este aceasta: litera în grecește înseamnă numărul 400, iar Mântuitorul, prin crucea Sa, a luminat cele patru părți ale pământului, așa cum se spune: „luminat-ai pământul cu crucea și răspândit-ai în țări neamurile, adunându-le la Tine prin sfântul botez”. De aceea, prin numărul „4”, Sfinții Părinți ne arată cele patru părți ale lumii, iar prin sute, fiind numere rotunde, ne lămuresc în chip tainic sensul ascuns al celor 100 de oi, dintre care una s-a rătăcit și Bunul Păstor a pornit să o caute și, găsind-o, a adus-o la Sine prin cruce, adică prin răstignirea Sa și prin moartea cea făcătoare de viață. Așa înțelege mintea mea slabă, iar dacă cineva poate să explice mai bine, acela să ne lumineze și pe noi.

XX

Cuvânt de acuzare și dezmințire a scrierii greșite a lui Afroditian persanul

Începutul cuvintelor Tale este adevărul și veșnice toate judecățile dreptății Tale (Ps. 118, 160) și *cuvintele Domnului, cuvinte curate, argint lămurit în foc, curățat de pământ, curățat de șapte ori* (Ps. 11,6). Prin acestea Dumnezeuiescul Mângâietor ne-a învățat limpede să nu ne lăsăm atrași de valul oricărei învățături, ci, cu mare grijă și cu trezvia minții, să cercăm duhurile, adică să vedem dacă acele cărți alcătuite de unii oameni sunt, într-adevăr, *de la Dumnezeu*, după cuvintele dumnezeiescului Apostol și Evanghelist Ioan, adică să vedem dacă se potrivesc în toate cu Sfânta Scriptură cea adevărată, proorocească și apostolească, scrisă de Sfântul Duh, și cu dogmele teologice adevărate ale Sfinților și învățătorilor inspirați de Dumnezeu, care au strălucit pretutindeni pe pământ.

Iar dacă acele cărți nu se potrivesc în toate cu Scripturile insuflate de Dumnezeu, atunci trebuie să le lepădăm și să nu ne mai uităm în ele, deoarece sunt hulitoare și ticăloase și ne despart de Dumnezeu. Printre multele scrieri eretice se află și o anumită lucrare a lui Afroditian persanul despre întruparea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care este foarte cinstită și iubită de unii ortodocși ce suferă de neînțelegerea Scripturilor insuflate de Dumnezeu. De aceea, mă voi strădui să cercetez cu sârguință această lucrare, confruntând-o cu adevăratul înțeles al Scripturilor insuflate de Dumnezeu, să văd dacă este în toate potrivită cu ele sau nu.

Trebuie să știți că orice scriere poate fi recunoscută ca fiind neîndoielnică și de netăgăduit, după trei semne distincte: în primul rând trebuie să fie alcătuită de către un scriitor binecredincios, renumit și cunoscut de către Biserica Sobornicească; în al doilea rând trebuie să corespundă în toate, așa cum am spus mai sus, dogmelor și predaniilor apostolești și, în al treilea rând, trebuie ca în ea toate să se potrivească și în nimic să nu se contrazică pe sine. Să vedem, așadar, dacă lucrarea pomenită are, potrivit cu cele trei însușiri, vreo temeinicie sau nu.

Faptul că numele și rangul autorului pomenitei cărți - ale lui Afroditian - sunt cu totul necunoscute Bisericii Sobornicești și că nu s-a auzit despre el în nici o istorie bisericească, îl știu precis chiar și oamenii de rând. De asemenea, faptul că această scriere a fost tradusă din limba persană de către Filip, care se numește slujitorul cel mai apropiat al Fericitului Ioan Gură de Aur, este o minciună vădită. Căci nicăieri în viața acestui Fericit Părinte și sfeșnic al întregii lumi, nu este pomenit alt slujitor apropiat lui, în afară de Fericitul Proclu, care a și moștenit scaunul lui de patriarh.

În același timp, o altă minciună vădită reiese din adâncul ereziei acestei scrieri - și Dumnezeuiescul Mângâietor a rânduit acest lucru astfel datorită iubirii Sale de oameni pentru acuzarea minciunii acestei scrieri și pentru întărirea în dumnezeiasca râvnă a celor care se țin de adevăr. Însă, înainte de a-mi fi dat să acuz această minciună, eu m-am gândit să vă arăt

ceva mult mai ticălos decât ea și care dovedește că autorul cărții suferă ori de necredință desăvârșită ori de vreo altă credință. Cum ar îndrăzni el, dacă ar fi ortodox, să numească vasele sfinte idoli diavolești, iar sfântul locaș [biserica] să-l numească templu idolesc și pe sfinții slujitori să nu se rușineze să-i numească slujitori nesfințiți ai idolilor de vreme ce Dumnezeiasca Scriptură spune: *Că toți dumnezeii neamurilor sunt idoli; iar Domnul cerurile a făcut* (Ps. 95, 5); și iarăși: *Dumnezeii, care n-au făcut cerul și pământul, vor pieri de pe pământ și de sub ceruri* (Ier. 10, 11). Iar dacă el numește vasele sfinte idoli diavolești, biserica templu idolesc și pe preoți slujitori necredincioși ai idolilor, atunci cine dintre cei devotați ortodoxiei va răbda cuvintele lui hulitoare? Sau cine nu le va urî și nu le va da anatemei? Căci este spus: *Tu ești Unul Sfânt, Unul Domn Iisus Hristos întru slava lui Dumnezeu Tatăl. Amin.* Și iarăși: *nu este sfânt precum Tu, Doamne, și nici drept ca Dumnezeu nostru.*

Așadar, Unicul sfânt și Unicul drept este Domnul nostru Iisus Hristos și biserica Lui este sfântă și preoții sunt, într-adevăr, sfinții, care Îi slujesc în chip binecredincios și cuvios pe pământ și în ceruri, așa cum este scris: *sfânt este locașul Tău, minunat în dreptate* (Ps. 64, 5). Și iarăși: *Preoții Tăi se vor îmbrăca cu dreptate și cuvioșii Tăi se vor bucura* (Ps. 131, 9). Iar acest scriitor de ce numește sfântul locaș templu idolesc, iar pe preoți slujitorii diavolilor? Cine dintre cei educați în buna credință va răbda fără tulburare asemenea hule?

Dacă ticăloșii diavoli sunt urâți de Dumnezeu și luptători împotriva lui Dumnezeu, atunci și templul lor este întinat și primejdios și slujitorii lor nu sunt preoții și nici sfinții, ci necredincioșii și ticăloșii și luptătorii împotriva lui Dumnezeu. Îl știm pe cel care spune: *Idolii neamurilor sunt argint și aur, lucruri făcute de mâini omenești* și apoi adaugă: *Asemenea lor să fie toți cei care îi fac pe ei și toți cei ce se încred în ei* (Ps. 134, 15; 18), adică să fie asemenea diavolilor, cărora le aparțin idolii, care sunt potrivnici lui Dumnezeu, întinați și ticăloși; tot așa și *cei care îi fac pe ei și toți cei ce se încred în ei* sunt întinați, urâți de Dumnezeu și demni de dispreț. Însă despre acestea am spus destul aici.

Dar cum este ceea ce urmează după acestea? Totul este plin de minciună și hulă urâtă de Dumnezeu. Oare nu este minciună vădită când spune că în timpul împăratului persan Cir au fost trimiși magi cu daruri în Ierusalim pentru a-L găsi pe Pruncul Născut, a Cărui stea au văzut-o la răsărit? Se știe că în timpul împăraților persani Cir și Darius, Fericitul Daniil a proorocit în Ecbatana și în Suza, după ce îngerul lui Dumnezeu i-a spus: *Șaptezeci de săptămâni sunt hotărâte pentru poporul tău și pentru cetatea ta cea sfântă până ce fărădelegea va trece peste margini și se va pecetlui păcatul și se va ispăși nelegiuirea, până ce dreptatea cea veșnică va veni, vedenia și proorocia se vor pecetlui și se va unge Sfântul Sfinților* (Dan. 9, 24), ceea ce înseamnă că se va arăta Mesia cel așteptat, adică Hristos. Iar cele șaptezeci de săptămâni, așa cum tâlcuiesc dumnezeieștii învățători, alcătuiesc 490 ani. Nu minte, oare, în chip vădit, acest scriitor demn de dispreț, zicând că Hristos s-a născut în vremea lui Cir, când atunci nu a existat nici un Cir și nici altcineva, ci singurul monarh al întregii lumi era Augustus, cezarul roman?

Urât și dezgustător este pentru auzul creștinesc ceea ce spune el mai departe: că Ira, primind sărutare pe frunte, a zămislit în pânțece și atunci toți idolii diavolești s-au veselit și s-au bucurat pentru acest lucru și au cântat toată noaptea. Dacă Ira a primit vestea cea bună de la stea în templul idolesc, care se afla în Persia și a zămislit în pânțece și a dat viață, atunci Dumnezeiasca Evanghelie după Luca, unde se spune că în Nazaretul Galileii Gavriil i-a binevestit despre nașterea lui Hristos Preabinecuvântatei Fecioare Maria, care se trăgea *din seminția lui Iesei* și a lui David, este mincinoasă. Și dacă, într-adevăr, Ira, primind vestea cea bună, a dat viață, atunci înseamnă că Hristos nu s-a născut din Fecioară, ci din desfrânata Ira și din seminția lui Cronos, a Herei și a lui Zeus, adică a diavolilor, iar nu din seminția lui Avraam, a lui Iesei și a lui David. O, ce necredință! Hera și Zeus, după cum se spune în ticăloasele legende ale păgânilor, sunt născuți de Cronos și Reia, de diavoli, și sunt frate și soră, însă, așa cum se spune în legende, Hera a fost și soția fratelui său Zeus. Așadar ce auz creștinesc poate răbda fără să se tulbure, auzind că Hristos Se trage din diavolii Cronos, Zeus și Hera, iar nu din dreptii Avraam, Iesei și David? Este posibil ca unii oameni incuți și

potrivnici să spună că nu există nici o mustrare pentru idolii diavolești, deoarece Ira o închipuie pe Însăși Fecioara Maria?

O, ce necredință și, în același timp, ce nebunie! Spuneți-mi, pentru Dumnezeu, voi, cei care gândiți așa: din ce Scriptură Sfântă ați învățat și ați auzit că diavolii învață și rânduiesc tainele dumnezeiești? Nu Îl auziți, oare, pe Însuși Cel ce este peste toate Dumnezeu și care îi interzice clar, prin Fericitul Prooroc David, păcătosului diavol spunându-i: *Iar păcătosului i-azis Dumnezeu: „Pentru ce tu istorisești dreptățile Mele și iei legământul Meu în gura Ta? Tu ai urât învățătura și ai lepădat cuvintele Mele înapoia Ta”* (Ps. 49, 17-18).

Iar Pavel, sfeșnicul întregii lumi, propovăduind Evanghelia lui Hristos în Filipopol, în Macedonia, atunci când duhul cel viclean a mărturisit despre el că este robul Celui Preaînalt și că vestește calea mântuirii, nu a îndurat acest lucru cu blândețe, ci, muștrându-l, l-a oprit pe duhul cel viclean cu numele Domnului și l-a izgonit din slujnica aceea, socotind că este nevrednic faptul ca oamenii să primească încredințare despre cele dumnezeiești de la duhul necurat. Și de ce vorbesc eu despre Pavel? Însuși Stăpânul tuturor nu a primit cu blândețe mărturia despre El a duhurilor necurate, când au spus: *Te știm cine ești: Sfântul lui Dumnezeu, Tu ești Hristos*, ci le-a interzis cu asprime să arate cine este El. Pe scurt: toți Sfinții Părinți ne poruncesc cu mare grijă să nu îi credem deloc pe diavoli, chiar dacă ei ar spune și ceva adevărat, să ne îndepărtăm cu toate puterile de ei și să îi disprețuim ca pe vrăjmașii lui Dumnezeu și luptătorii sufletelor noastre, și să spunem împreună cu Fericitul David: *Certamă-va dreptul cu milă și mă va muștra, iar untdelemnul păcătoșilor să nu ungă capul meu* (Ps. 140, 5). Iar voi din ce pricină disprețuiți atât de mult poruncile și învățăturile Dumnezeieștii Scripturi și dați ascultare fără măsură acestei scrieri, care este plină de toată minciuna și hula, dar, mai ales, este alcătuită de diavolii înșiși? Să ne ferim de o asemenea nebunie și să învățăm să spunem: *Urât-am adunarea celor ce viclenesc și cu cei necredincioși nu voi șede* (Ps. 25, 5).

Ar trebui să fiu mulțumit de ceea ce am spus spre acuzarea acestei scrieri mincinoase și să închei aici cuvântul meu în apărarea adevărului. Însă, pentru că ea și în celelalte cuvinte ale sale dă dovadă de aceeași orientare, nu este rău să mai zăbovesc puțin în nevoința pentru adevăr, spre slava Dumnezeu-Cuvântului Celui întrupat în chip nespus și pentru mai marea încredințare a ascultătorilor, privind buna credință și pentru demascarea definitivă a minciunii. Așadar, să întrebăm, iar acest mincinos să ne răspundă: din ce Scripturi insuflă de Dumnezeu a învățat el că idolii diavolești s-au veselit și s-au bucurat de zămislirea Irei și au strigat ca oamenii? Dumnezeiasca Scriptură spune astfel despre ei: *Idolii neamurilor sunt argint și aur, lucruri de mâini omenești: gură au și nu vor grăi; ochi au și nu vor vedea; urechi au și nu vor auzi; nări au și nu vor miroși; mâini au și nu vor pipăi; picioare au și nu vor umbla, nu vor glăsui cu gâtlejul lor* (Ps. 113, 12-15). Iată, Dumnezeiasca Scriptură îi numește surzi, orbi, nesimțitori și muți. Așadar, în ce cărți scrise este spus ceea ce afirmi tu? Oare nu în cele persane? Însă noi nu credem în ele, căci avem porunca Sfântului Duh, care spune: *În adunări binecuvântați pe Dumnezeu, pe Domnul din izvoarele lui Israel* (Ps. 67, 27). Iar cărțile persane au fost scrise de duhul diavolesc și sunt izvoarele diavolilor, iar nu ale lui Israel.

Izvoarele lui Israel sunt cărțile profetice, scrise de Duhul Sfânt, și prin ele trebuie să-L cântăm și să-L laudăm pe Dumnezeul și Domnul Iisus Hristos, iar nu prin înșelăciunile diavolești și prin cărțile persane. *Spusu-mi-au călcătorii de lege deșertăciuni, dar nu sunt ca legea Ta, Doamne* (Ps. 118, 85). Să spună acest grăitor în deșert: de unde au primit diavolii astfel de previziuni și descoperiri, de vreme ce Dumnezeiasca Scriptură ne înștiințează că Taina Întrupării a fost pe deplin ascunsă de toate puterile cerești și de fiii oamenilor, precum este scris de Fericitul David: *Și a plecat cerurile și S-a coborât și negură era sub picioarele Lui* (Ps. 17, 11). Sfântul Cosma cântă în biserică, zicând: „Cela ce ești Înțelepciunea, Cuvântul și Puterea și Fiul, strălucirea Tatălui, Hristoase Dumnezeule de puterile cerești și de oameni Te-ai ascuns și Te-ai întrupat și pe noi ne-ai înnoit, Cel ce Te-ai preaslăvit”. Și ce altceva înseamnă acea cugetare dumnezeiască, ce spune: *Pogori-se-va ca ploaia pe lână și ca*

picăturile ce cad pe pământ (Ps. 71, 6) dacă nu întruparea Lui Dumnezeuiască, tainică și cu totul neauzită și nepătrunsă, asemenea ploii care cade fără zgomot pe lână și pe pământ.

Și însuși căpetenia diavolilor, zicându-I în pustie Dumnezeu-Cuvântului Celui întrupat: *De ești Tu Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pâini* (Matei 4, 3) se dă în vileag la modul cel mai clar, arătând că încă dintru început nu a știut despre întruparea Lui nespūsă din Pururea Fecioara Maria. Dacă L-ar fi recunoscut în El pe Însuși Făcătorul tuturor, atunci nu ar fi îndrăznit nicidecum să se apropie de El. Așadar, de unde au primit idoli diavolești cei surzi și nesimțitori asemenea descoperire și previziune? De la ei înșiși? Dar să nu ne fie nouă a primi o asemenea hulă!

Căci, dacă, după cuvântul Proorocului, nimeni nu înțelege *Duhul Domnului* (Isaia 40, 13), atunci cum de au înțeles diavolii? Și în alt loc se spune: *tainele Mele Mie Îmi sunt cunoscute și prietenilor Mei, iar diavolii vrăjmașii lui Dumnezeu sunt, și nu prietenii Lui; așadar, cum au putut ei afla această taină preaminunată? Oare le-a descoperit Duhul Sfânt? Să nu ne fie nouă a cugeta unele ca acestea, căci ce împărțășire are lumina cu întunericul sau ce învoire este între Hristos și Veliar* (II Cor. 6, 14; 15)? Printre cei mai renumiți în înțelepciune bărbați elini au fost unii, dintre care unul este însuși înțeleptul Plutarh, care a trăit în vremea cezarului Augustus, care au afirmat că, cu patruzeci de ani înaintea Întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul idoli diavolești de pe tot pământul au tăcut cu desăvârșire, fiind osândiți la muțenie, deși până atunci ei înșelaseră neamul omenesc prin numeroase vrăjitorii.

Dacă, după cuvintele filosofilor, prin porunca și puterea lui Dumnezeu, idoli diavolești de pe tot pământul au fost osândiți la muțenie, atunci cum de idoli care se aflau la perși s-au bucurat și au jucat și au vestit Taina Întrupării Fiului lui Dumnezeu? Căci Dumnezeuiasca Scriptură spune că *nu este frumoasă lauda în gura păcătosului* (Sirah 15, 9). De ce s-au bucurat ei când, după fire, sunt vrăjmașii lui Dumnezeu și urăți de Dumnezeu, Făcătorul tuturor, și când știau că Întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul va fi urmată de pieirea lor definitivă? Doar au auzit demult dumnezeiescul Psalm, care spune: *Să se scoale Dumnezeu și să se risipească vrăjmașii Lui și să fugă de la fața Lui cei ce-L urăsc pe El. Precum se stinge fumul, să se stingă; cum se topește ceara de fața focului, așa să piară păcătoșii de la fața lui Dumnezeu* (Ps. 67, 1-2). De asemenea și în Sfânta Evanghelie, plângându-și pieirea lor, cu frică au strigat: *Vai! Vai! Ce ai cu noi, Iisuse Nazarinene? Ai venit ca să ne pierzi? Te știm cine ești: Sfântul lui Dumnezeu* (Matei 1, 24).

Așadar, este clar că toate acestea sunt o minciună și o născocire nebunească a minții unui fals înțelept, precum și ceea ce spune mai departe cum că idoli de gen feminin de bucurie cântă, se roagă și spun: „Karia, izvor purtător de apă al astrului ceresc, mamă și nor ce redă lumii viața, pomenește-le pe roabele tale, preacurată stăpână!” Aici este evidentă învățătura lui Origen, care spune că vor fi mântuiți și diavolii, pe care el [Afroditian] îi înfățișează rugându-se: „Pomenește-ne pe noi, robii Tăi!” Zicând: „Karia, izvor purtător de apă”, ce altceva arată el prin aceasta dacă nu pocăința diavolilor? Iar dacă este pocăință, atunci va fi și mântuire. Și ce poate fi mai ticălos decât aceasta? Însă de ce i-a schimbat numele Mariei în Karia? Din ce scriptură a scos el acest lucru?

El spune că steaua cea mare și prealuminosă, pogorându-se din cer și așezându-se deasupra izvorului, a glăsuț în felul următor: „Stăpână, care ești izvor, marele soare m-a trimis să-ți vestesc și să-ți slujesc la naștere”. Prin aceasta, și prin vorbele deșarte pe care le rostește, nu se opune el, oare, Dumnezeiești Evanghelii după Luca, ce spune că prin Îngerul lui Dumnezeu Gavriil, iar nu prin stea, a primit Preabinecuvântata Fecioară vestea cea bună: *Bucură-te, ceea ce ești plină de dar, Domnul este cu tine!* (Luca 1, 28)? Același nesăbuit, după cum se vede, crede mai mult în ceea ce i-au descoperit diavolii nesfințitului Propie decât în ceea ce a scris dumnezeiescul Luca prin insuflarea Sfântului Duh. Astfel, pretutindeni în lucrarea lui diavolească hulește și minte și, de aceea, cum putem să-l ascultăm? Oare cine nu va da toate acestea anatemei și nu îl va numi pe autor demn de dispreț pentru că a răstălmăcit Dumnezeuiasca Evanghelie după Luca?

El spune, de asemenea, că steaua s-a oprit deasupra unui izvor, unde a rămas până

când Cir, împăratul persan, a trimis magii. Atunci, steaua a pornit împreună cu ei. La faptul că el și acum minte în chip vădit, sunt martori nemincinoși înșiși magii, care în Sfânta Evanghelie după Matei spun: *Unde este regele iudeilor, Cel ce S-a născut? Căci am văzut la Răsărit steaua Lui și am venit să ne închinăm Lui* (2, 2); nu spun că au văzut-o stând într-un templu idolesc deasupra unui izvor, ci *la Răsărit*, adică în văzduh, pe acea parte a cerului care este la răsărit. Iar faptul că acest lucru s-a întâmplat în timpul lui Cir, așa cum grăiește în deșert acest fals înțelept, este o minciună pe care am demascat-o mai înainte destul și nu este nevoie să o demascăm a doua oară.

Iar tot ceea ce povestește el, vorbind în numele magilor care s-au întors în Babilon și au relatat ceea ce au vorbit cu iudeii, fiind minciună vădită și născocire a minții unui neînvățat, ca pe ceva neconținut în Dumnezeiasca Evanghelie, las fără cercetare. Căci iudeii nu au văzut steaua nici înainte de sosirea magilor, nici atunci când au sosit ei, căci steaua, din voia lui Dumnezeu, s-a ascuns când magii au ajuns în țara iudeilor și nici daruri nu le-au oferit iudeii magilor ca ei să tacă în legătură cu Mesia, Care Se născuse și nici magii nu i-au muștrat pe iudei, acuzându-i de necredință și invidie. Toate acestea, evident, sunt născociri mincinoase ale unei minți inculte și sunt relatate în afara adevărului evanghelic și a predaniei bisericesti. Iar faptul că el o pomenește pe Fericita Fecioară, care le povestește magilor despre Sine și despre Dumnezeu-Cuvântul, Care S-a născut din ea cu trup, spunându-le că în ziua sâmbetei, când începuse să se lumineze de ziuă, pe neașteptate i s-a arătat un înger și i-a binevestit nașterea, iar ea s-a tulburat și a zis: *Să nu-mi fie Mie aceasta niciodată, Doamne!*, nu este, oare, o minciună și o ponegrire a adevărului evanghelic? Ce cuget binecredincios nu se tulbură la gândul că Fecioara a fost tulburată de cuvintele dumnezeiescului Gavriil, care au întrecut orice cuget, de vreme ce ea nu a spus nimic împotriva, așa cum a scris Fericitul Luca? Faptul că ea a respins cele ce i s-au vestit, așa cum grăiește în deșert acest mincinos, este o minciună de neîndurat, căci nu așa a răspuns binecuvântata Fecioară, ci a întrebat numai: *Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?* Și când a primit deplina lămurire de la îngerul lui Dumnezeu, atunci a exclamat: *Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!* (Luca 1, 34; 38)

Însă nu este potrivit cu tradiția Bisericii Sobornicești nici atunci când spune că în ziua sâmbetei a avut loc Buna Vestire Prebinecuvântatei Fecioare, căci toți Părinții purtători de Dumnezeu spun că în prima zi a săptămânii a avut loc bună vestirea ei și, din această pricină, ei numesc această zi Paștele Domnului atunci când se întâmplă să se serbeze în aceeași zi Buna Vestire și Învierea Domnului. Însă nu trebuie să lăsăm fără muștrare nici acea minciună a lui, în care spune că magii, când I-au adus daruri lui Dumnezeu-Cuvântul Celui întrupat, au zis: „Ale Tale dintru ale Tale, Ție Îți aducem, Stăpâne Iisuse!” Aceasta este o minciună și acest lucru reiese din faptul că primul care a lăsat această cugetare tainică Bisericii Sobornicești a lui Dumnezeu, este Fericitul Iacov, fratele Domnului, în Sfânta Liturghie alcătuită de el, iar după el Vasile cel Mare a zis astfel: „Ale Tale dintru ale Tale, Ție Îți aducem de toate și pentru toate”, desemnând prin acestea Sfântul Trup și Cinstitul Sânge al Domnului nostru Iisus Hristos, iar nu aurul, smirna și tămâia - lucruri neînsemnate și pieritoare.

Cum ar fi putut magii, fiind barbari și neînvățați în lucrurile dumnezeiești, să înțeleagă această cugetare tainică și vrednică de cinstire, când taina cea înfricoșătoare încă nu se săvârșise, adică nu fusese încă adusă pentru toată lumea mântuitoarea jertfă - patimile lui Hristos - și această cugetare tainică încă nu fusese scrisă? Chiar dacă ei erau înțelepți în știința astrologiei și, fiind călăuziți de stea, au ajuns la Dumnezeu-Cuvântul Cel nepătruns, Care S-a născut cu trup, totuși nu erau prooroci, asemenea Proorocilor din vechime, Isaia, Ieremia și Daniil, astfel încât să poată spune acest lucru în duh proorocesc. Este evident că în acest caz Afroditian a umblat cu șiretlicuri și ceea ce, după mulți ani de la întruparea lui Dumnezeu-Cuvântul, a auzit el însuși rostindu-se în bisericile lui Dumnezeu de către preoții ortodocși, acelea le atribuie, în chip viclean, magilor. De ce? Pentru ca prin acest mijloc să înșele cugetul celor mai incuți și să-i convingă și mai mult cu privire la născocirea lui mincinoasă și

dăunătoare sufletului, în care nu trebuie să credem nicidecum dacă vrem să ne păstrăm buna credință în Dumnezeu, pomenind cele spuse de înțeleptul propovăduitor și învățător: *Dacă vă propovăduiește cineva altceva decât ați primit, să fie anatema* (Gal. 1, 9), adică blestemat. Iar Afroditian, vestind altceva împotriva celor ce ne sunt propovăduite de Sfânta Evanghelie, după cum am spus mai sus, se supune blestemului, potrivit cu hotărârea fermă a Apostolului. Să ne îndepărtăm, așadar, de această scriere mincinoasă ca să nu cădem și noi împreună cu el sub acea osândire! Însă despre acestea am spus destul.

Cum putem noi primi ceea ce spune el - că magii L-au găsit pe Prunc stând pe pământ și jucându-Se, și atunci când ei L-au preamărit, El s-a bucurat și a râs? Unde se află un asemenea lucru scris de Evangheliștii inspirați de Dumnezeu și de Părinții purtători de Dumnezeu? Sfânta Evanghelie după Matei spune clar: *Și văzând ei steaua, s-au bucurat cu bucurie mare foarte. Și intrând în casă, au văzut pe Prunc împreună cu Maria, mama Lui, și căzând la pământ, s-au închinat Lui; și deschizând vistieriile lor, I-au adus Lui daruri: aur, tămâie și smirnă* (Matei 2, 10-11). Iar Fericitul Luca spune: *Iar după ce îngerii au plecat de la ei, la cer, păstorii vorbeau unii către alții: Să mergem dar până la Betleem, să vedem cuvântul acesta ce s-a făcut și pe care Domnul ni l-a făcut cunoscut. Și, grăbindu-se, au venit și au aflat pe Maria și pe Iosif și pe Prunc, culcat în iesle* (Luca 2, 15-16). Iar acest lucru reiese clar și din Sfintele Canoane care se cântă la Nașterea lui Hristos. Așadar, pe cine trebuie să credem mai mult, pe Matei și pe Luca, cei care cu Duhul Sfânt au scris Sfânta Evanghelie, de asemenea pe Ioan Damaschin și pe Fericitul Cosma, care au cugetat și au propovăduit asemenea cu Evangheliștii, sau pe Afroditian, un necunoscut al Sfintei Biserici Sobornicești, care a auzit de la diavoli și a scris împotriva dogmelor și predaniilor evanghelice și părintești?

Judecați voi singuri, cei care respectați și iubiți atât de mult această scriere, dacă este cumva întemeiată și mântuitoare și plăcută lui Dumnezeu, de vreme ce leapădă cuvintele izvorâtoare de viață și vrednice de închinare ale Sfântului Duh și ascultă învățăturile diavolilor cuvântători de minciuni, ca să spun cu cuvintele Apostolului: *Oile Mele ascultă de glasul Meu și Eu le cunosc pe ele, și ele vin după Mine. Iar după un străin, ele nu vor merge, ci vor fugi de el pentru că nu cunosc glasul străinilor* (Ioan 10, 27; 5).

Așadar voi, cinstiți frați, pentru Dumnezeu, veniți-vă în fire și nu ascultați nicidecum asemenea scrieri eretice. Și nu trebuie să îngăduiți atunci când el spune că Pruncul se juca și râdea, desfătându-se cu laudele magilor; căci nicăieri în Scripturile insuflate de Dumnezeu nu există așa ceva despre firea Domnului și Mântuitorului nostru, cum că El S-a jucat și a râs și S-a desfătat cu lauda omenească. Aceste lucruri sunt specifice pruncilor neînțelepți și negliobi care nu sunt părtași la lucrarea Sfântului Duh. Însă Mântuitorul nostru, deși era prunc la trup, totuși era, în același timp, și Dumnezeu desăvârșit, fiind de-o ființă cu Tatăl și cu Sfântul Duh și firea Lui nu era copilăroasă și nici neînțeleaptă, așa cum este mintea pruncilor obișnuiți ai oamenilor, ci era plină de înțelepciune dumnezeiască și de rațiune și de frica lui Dumnezeu, așa cum spune cuvântul lui Dumnezeu: *Și-L va umple pe El duhul temerii de Dumnezeu* (Isaia 11, 3). Iar unde este duhul înțelepciunii și al rațiunii și al povățuirii și al tăriei și al evlaviei și al fricii de Dumnezeu, de acolo fug toată slăbiciunea omenească și nesăbuița și nepriceperea și nesimțirea.

Faptul că firea Mântuitorului nostru nu a fost așa cum o descrie Afroditian reiese din Dumnezeiasca Evanghelie și din celelalte Scripturi insuflate de Dumnezeu; căci nicăieri în Scriptură nu vei găsi faptul că El S-a jucat ori a râs ori le-a spus ceva oamenilor ca să atragă lauda lor; dimpotrivă, vei găsi că El respinge toate acestea. Martorul nemincinos al acestui lucru este El Însuși, Care spune așa: *Slavă de la oameni nu primesc* (Ioan 5, 41), adică nu caut; însă nici atunci când L-a lăudat o femeie, zicând: *Fericit este pântecul care Te-a purtat și fericiți sunt sânii pe care i-ai supt!*, El nu S-a desfătat în suflet și nu S-a bucurat de această laudă, ca un oarecare iubitor de slavă, ci, dimpotrivă, a îndepărtat-o foarte înțelept, spunând celei ce L-a lăudat și mulțimii care era de față: *Așa este, dar fericiți sunt și cei ce ascultă cuvântul lui Dumnezeu și-L păzesc* (Luca 11, 27; 28).

Așadar, nesăbuite sunt cele spuse de acest mincinos despre Înțelepciunea Ipostatică și întrupată a Celui Preaînalt și de aceea nu trebuie să ascultăm aceste vorbe deșarte ale lui, ci, dimpotrivă, trebuie să-l defăimăm și să-l disprețuim.

Printre multe alte vorbe deșarte ale sale acest nesăbuit, străduindu-se să răstălmăcească adevărata predanie a Bisericii Sobornicești despre preacurata și vrednica de închinare icoană a Preacuratei Maicii Domnului și a Fiului ei Celui Unuia Născut, a lui Dumnezeu-Cuvântul, îi descrie pe magi ca și cum aceștia ar fi zis: „Noi, având un pictor, am pictat chipurile celor doi și le-am adus în țara noastră”. Dacă aceasta s-a întâmplat așa, atunci este mincinoasă predania Bisericii Sobornicești, potrivit căreia credinciosul și dumnezeiescul Apostol și Evanghelist Luca a pictat icoana Preacuratei Maicii Domnului și a Fiului ei Celui Unuia Născut, a lui Dumnezeu-Cuvântul și i-a adus-o Maicii lui Dumnezeu, iar ea, laudând icoana, a spus: „Harul care este în mine, să fie cu ea”.

După ce Afroditan a fost dat în vileag cu privire la atâtea născociri atât de cumplite, alcătuite de el împotriva cuvântului adevărului și împotriva adevărului apostolic al credinței, cine va mai începe să-l asculte? Dimpotrivă, dacă cineva este binecredincios, nu va disprețui, oare, această lucrare a lui și nu o va arunca în foc, ca pe neghina diavolului celui viclean și urzitor de rele, semănată printre grâul curat pe ogorul bunei credințe? Iar dacă cineva, după toate acestea, va primi lucrarea lui ca pe o lucrare a bunei credințe și o va cinsti, să știe că va cădea departe de buna credință și va cugeta și va vorbi asemenea lui și de aceea va fi supus aceleiași pedepse după rânduiala Bisericii Sobornicești, care spune: „Eretic este și va fi supus pedepsei legiuite pentru eretici acela care schimbă ceva cât de mic în credința ortodoxă”. Iar cine se desfată și este de acord cu această lucrare potrivnică, acela nu schimbă ceva neînsemnat în credința ortodoxă, ci respinge însăși esența mântuirii noastre, așa cum am arătat cu încredințare și în adevăr prin mărturiile proorocilor.

Iar dacă unii, biruiți fiind de atracția lor către discuții, suferă cu privire la iubirea noastră frățească în Dumnezeu a acestui avertisment și sfat al meu și nu vor să se îndepărteze de această scriere hulitoare, socotind că ea îl mărturisește corect pe Domnul nostru Iisus Hristos - Cuvântul Cel împreună fără de început cu Tatăl și izvorul vieții și al nemuririi, Care pentru iubirea de oameni S-a pogorât din ceruri ca să îl reînnoiască pe omul creat de mâna lui Dumnezeu după chipul și după asemănarea lui Dumnezeu - aceștia să afle că toți ereticii cu cuget rău au obiceiul de a amesteca în scrierile lor și unele dogme corecte ca, prin acest mijloc, să dea autenticitate și să facă ușor de primit de către ortodocși hulele alcătuite de ei. Din această pricină, Stăpânul tuturor și Dumnezeu, Înțelepciunea Ipostatică a Tatălui, Domnul nostru Iisus Hristos, știind, ca Dumnezeu, această viclenie a lor, îi previne pe Ucenicii Săi, iar prin ei și pe noi, toți cei care credem în El, și ne poruncește aspru zicând: *Feriți-vă de proorocii mincinoși, care vin la voi în haine de oi, iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori. După roadele lor îi veți cunoaște* (Matei 7, 15-16). Și pe bună dreptate sunt numiți aceștia de către Mântuitorul nostru lupi răpitori, căci prin cuvintele lor fățarnice și bune la suprafață, pe care le alătură la cuvintele lor dăunătoare sufletelor, ademenesc sufletele oamenilor simpli și în chip tainic îi atrag împreună cu ei în prăpastia pierzării.

Să veghem cu sârguință asupra noastră, pentru Dumnezeu, și să nu credem fără cercetare orice hulă, adică orice învățătură, ci să cercetăm și să vedem dacă se potrivește în toate cu predaniile și învățăturile Apostolilor și ale Proorocilor, iar dacă diferă față de ele cu privire la ceva sau dacă se contrazice cu sine însăși să nu o primim, ci să o lepădăm de la noi, ca pe neghina vicleanului diavol, semănată printre grâul curat al adevăratei credințe spre amăgirea și pieirea sufletelor noastre.

În rândul acestor opere înșelătoare, eretice, se află și această povestire, care nu numai că nu se potrivește cu învățăturile și predaniile Apostolilor și ale Sfinților Părinți, ci se opune lor și se contrazice pe sine însăși, așa cum se vede la sfârșitul ei. După ce mai înainte a spus că magii L-au găsit pe Prunc șezând pe pământ și având aproape doi ani, el, parcă uitându-și cuvintele, spune: „Iar eu, cugetând la această minune, am spus că la început pe popoarele necredincioase cerul le-a adus la credință, chemându-i printr-o stea pe magii de la răsărit, din

țara Persiei în Ierusalim, cu daruri, spre închinarea Celui ce ședea în iesle. Pe aceste popoare Pruncul le-a înspăimântat nu cu tronul și sceptrul împărătesc, ci cu sărăcia cea cumplită; căci ce este mai rău decât peștera și ce este mai sărac decât pânda, în care a strălucit bogăția Dumnezeirii Tale?” Iată adevărul Evangheliei și al Bisericii Sobornicești! Așa ar fi trebuit să spună și acolo despre magi - că ei L-au văzut pe Pruncul nou-născut în iesle, acoperit cu pânda, iar nu ca pe un copilăș de aproape doi ani, șezând pe pământ, jucându-se, râzând și bucurându-se de laudele rostite de ei. Toate acestea sunt, evident, minciuna și născocirea minții unui nebun.

Magii s-au închinat Pruncului nou-născut (iar nu copilului de doi ani) și acest lucru reiese din faptul că înșiși păstorii-martori s-au grăbit să ajungă în Betleem în ziua aceea ca să vadă ceea ce le-a descoperit îngerul Domnului, care le-a spus: *Nu vă, temeți. Căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi s-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David. Și acesta vă va fi semnul: Veți găsi un prunc înfășat, culcat în iesle* (Luca 2, 10-12). Evident că și magii, la câteva zile după păstori, au ajuns în Betleem și s-au închinat Mântuitorului, Pruncului nou-născut, culcat în iesle, așa cum ne relatează adevărul evanghelic și cum am arătat și eu mai sus, iar nu copilășului de doi ani, care ședea pe pământ și se juca.

Așadar, atât cât am putut, eu, cu ajutorul harului Sfântului Mângâietor, am dat în vileag falsitatea povestirii lui Afroditian și v-am făcut clar adevărul evanghelic prin cugetări evanghelice și părintești. Acum de voi depinde să vă lepădați de această povestire mincinoasă și să iubiți împreună cu toți patriarhii ortodocși adevărul bisericesc și să strigați împreună cu Fericitul David, care spune: *Spusu-mi-au călcătorii de lege deșertăciuni, dar nu sunt ca legea Ta, Doamne! Și iarăși: Cât sunt de dulci limbii mele, cuvintele Tale, mai mult decât mierea, în gura mea!* (Ps. 118, 85; 103).

Iar cuvintele lui Afroditian nu sunt cuvintele lui Dumnezeu, ci înșelăciunea idolilor diavolești, spre pierzarea celor ce ascultă. Iar cât de rău este să adăugăm ceva la credința ortodoxă propovăduită nouă sau să scoatem ceva din ea, cred că știți și voi singuri. Să vă păziți, așadar, curați de toată această neghină a ereziei ca să puteți și voi să spuneți cu îndrăzneală: *Oare, nu pe cei ce Te urăsc pe Tine, Doamne, am urât și asupra vrăjmașilor Tăi m-am mâhnit? Cu ură desăvârșită i-am urât pe ei și mi s-au făcut dușmani* (Ps. 138, 21-22).

A Dumnezeului nostru este slava și puterea și închinarea în vecii vecilor. Amin.

XXI

Împotriva lui Apollinarie - despre Iuda trădătorul

Deseori mi-a fost dat să-i aud pe mulți oameni, afirmând cu stăruință că trădătorul Iuda nu s-a spânzurat imediat după ce a înapoiat cei treizeci de arginți, așa cum afirmă Sfânta Evanghelie după Matei, ci că a mai trăit destui ani, numai că, așa cum gândesc ei, se umflase puternic, astfel încât pentru toți cei care treceau prin acel loc devenise un monstru și o priveliște înfricoșătoare. De aceea se cuvine ca și eu, cel slab la minte, prin câteva cuvinte să apăr adevărul evanghelic și să dau în vileag minciuna, iar pe cei, care din nepricepere sunt înclinați să asculte minciuna, să-i întorc la adevărul evanghelic și să-i îndemn *să nu cugete despre sine mai mult decât trebuie să cugete* (Rom. 12, 3) și astfel să nu se lase atrași fără minte și fără rușine de orice minciună și să nu fie de acord cu ea.

Chiar dacă un înger din cer ne-ar vesti ceea ce nu am primit din Scripturile insuflate de Dumnezeu, să-l dăm anatemei, așa cum scrie Fericitul Apostol Pavel către Galateni, zicând: *Dacă vă propovăduiește cineva altceva decât ați primit, să fie anatema!* chiar dacă ar fi și înger din cer (Gal. 1, 9). Având această puternică poruncă apostolică, cum de vă lăsați voi, o bunilor, atrași de o asemenea minciună vădită și sunteți de acord cu ea? Dacă este drept ceea ce spune despre aceasta Pappie, care afirmă că, după ce L-a trădat pe Domnul slavei, Iuda a mai trăit mulți ani, atunci se dovedește a fi mincinoasă Sfânta Evanghelie după Matei, care

spune clar despre el că, după înapoierea celor treizeci de arginți, a plecat și s-a spânzurat. Dacă în legătură cu aceasta Sfânta Evanghelie a mințit, așa cum gândiți voi împreună cu Pappie, atunci nici în celelalte istorisiri ale sale nu poate fi socotită vrednică de crezare, după dumnezeiasca cugetare, care spune: *cel ce e nedrept în foarte puțin și în mult este nedrept* (Luca 16, 10).

Însă fie și așa cum gândiți voi împreună cu Pappie - că Fericitul Matei nu a relatat cum trebuie cele cu privire la trădătorul Iuda, fiind cuprins, ca un om, de uitare sau neștiință. Însă Fericitul Ioan, fiu de cărturar, a tradus din limba ebraică în limba greacă Sfânta Evanghelie după Matei - iar voi afirmați că de la el, de la Ioan, cu siguranță Pappie a auzit și a învățat ceea ce spune despre trădătorul Iuda; așadar, cum de a trecut cu vederea Sfântul Evanghelist Ioan și a lăsat fără îndreptare această greșală a lui Matei, de vreme ce el și în Evanghelia lui a dat în vileag răutatea trădătorului, spunând că acesta fura din banii strânși în pungă, lucru despre care ceilalți evangheliști au tăcut? Cum să treacă el sub tăcere această mânie a lui Dumnezeu care dă în vileag necredința trădătorului?

Dar și iudeii cei credincioși, pentru care, după opt ani de la Învierea lui Hristos, Matei a scris Sfânta Evanghelie, cum ar fi primit o asemenea minciună vădită despre trădătorul Iuda dacă ar fi știut că, după trădare, el a trăit mulți ani? Dar, mai ales, cum și-ar fi îngăduit Fericitul Matei să mintă atât de vizibil despre trădătorul Iuda înaintea celor care știau că el era încă viu? Dar să admitem și faptul că Fericiților Matei și Ioan li s-a întâmplat ceva omenesc și de aceea ne-au relatat astfel despre trădătorul Iuda. Ce vom spune, însă, despre Fericitul Petru, cel mai mare dintre Apostoli, și despre fericitul Evanghelist Luca? Dumnezeiescul Luca, în *Faptele Apostolilor*, îl pomenește pe cel mai mare dintre Apostoli, care nu după mulți ani de la învierea Mântuitorului, ci numai după 40 zile, la adunarea tuturor ucenicilor, spune despre trădătorul Iuda că el *a dobândit o țarină din plata nedreptății și, căzând cu capul înainte, a crăpat pe la mijloc și i s-au vărsat toate măruntaiele*, iar apoi, încredințându-ne de pieirea lui, adaugă zicând: *și s-a făcut cunoscută aceasta tuturor celor ce locuiesc în Ierusalim* (Fapte 1, 18-19).

Dacă toate măruntaiele i s-au vărsat ca urmare a faptului că el *a crăpat pe la mijloc și* dacă moartea lui a devenit cunoscută tuturor celor ce locuiau în Ierusalim, atunci cum de puteți voi să lăsați fără ascultare atâția martori și bărbați inspirați de Dumnezeu - și aici mă refer la: Petru, Ioan, Matei și Luca, dar, mai ales, la Însuși Dumnezeiescul Mângâietor Care a vorbit prin ei - și să-l urmați fără izbândă și fără judecată pe un om necunoscut, pentru autenticitatea căruia nu există nici un martor și care se opune clar celor scrise și grăite de Sfântul Duh și le răstălmăcește. Dacă *a crăpat pe la mijloc și i s-au vărsat toate măruntaiele*, atunci cum a putut să rămână după aceea om viu, când un om nu poate îndura deseori nici o lovitură în cap și cade imediat mort. Iar trădătorul nu a primit numai o lovitură în cap, ci și-a pierdut toate măruntaiele sale, adică ficatul, plămâni, splina și toate intestinele; cine, fiind sănătos la minte, poate spune că el după aceea a rămas viu chiar și pentru o clipă? Să nu ne lăsăm atât de rău atrași de orice val de învățătură străină, ci să cercăm duhurile, *dacă sunt de la Dumnezeu* (I Ioan 4, 1), adică să vedem dacă învățătura cunoscută este potrivită cu scriptura evanghelică și apostolească și astfel să rămânem în credința cea curată și neîntinată. Să fiți sănătoși în Domnul!

XXII

Către cei ce sunt tăgăduiți în funcția lor și dau zăpăc cu jurământ Mitropolitului Rus și întregului Sfânt Sinod să nu primească funcția de mitropolit și arhiepiscop de la papa al Romei, deoarece ține credința latină, și nici de la patriarhul Țarigradului, deoarece se află în stăpânirea ticălosului împărat al turcilor atei, și nici să-l primească pe cel pus de ei

A îndepărta și a respinge hirotonia (punerea mâinilor) papei de la Roma, ca pe a celui căzut din rândul arhiepiscopilor ortodocși, este un lucru vrednic și drept și foarte folositor. Însă punerea mâinilor patriarhului din Constantinopol, care a rămas până acum, cu harul lui Dumnezeu, în toată ortodoxia și cucernicia, din ce pricină trebuie să o respingem, o, cinstite? Dând mai întâi făgăduința scrisă cu propria mână de a păzi cu strictețe Sfintele canoane ale Sfinților Apostoli și ale celor Șapte Sinoade Ecumenice - unde ai găsit tu în ele învățătura despre faptul că ți-ar fi îngăduit să te desparți de patriarhul tău atât timp cât el cârmuiește în chip ortodox Sfânta Biserică a lui Dumnezeu?

Iar dacă disprețuiești hirotonia constantinopolitană, pentru că, prin dreapta judecată a lui Dumnezeu, împărații ortodocși sunt alungați pentru păcatele lor și în locul lor le este îngăduit să domnească necredincioșilor tirani și prigonitori ai creștinilor, atunci, mai înainte de toate, învățați că cele sfinte niciodată nu se întinează prin faptul că se află în stăpânirea necredincioșilor și de acest lucru ne convinge faptul că timp peste 300 de ani, din momentul Înălțării Mântuitorului și până la marele împărat Constantin, toată lumea a fost cârmuită de necredincioșii prigonitori ai creștinilor, care au domnit atunci. Însă Sfânta lui Dumnezeu Biserică a strălucit ca soarele în mijlocul necredinței, fiind împodobită cu nenumăratele minuni și puteri ale Sfântului Duh și nici un popor niciodată nu s-a despărțit de ea, socotind-o întinată de stăpânirea necredincioșilor, așa cum, în chip nedrept, și se pare ție.

Apoi cuviosia ta trebuie să știe că arhiepiscopii îi ung pe împărații de la domnie, îi încoronează și îi susțin, nu împărații îi pun pe arhiepiscopii. Din această pricină împărații sărută cu evlavie și cu dragoste mâinile arhiepiscopilor, ca fiind sfințite și afierosite lui Dumnezeu Celui Preaînalt, și își înclină capetele înaintea lor la fel ca ceilalți oameni, primind de la ei binecuvântare prin semnul Cinstitei Cruci. Prin urmare, sfințenia este mai mare decât puterea împărătească a împăraților pământești, căci *fără de nici o îndoială, cel mai mic ia binecuvântare de la cel mai mare* (Evrei 7, 7) spune dumnezeiescul Apostol. De aceea, chiar dacă, prin judecata lui Dumnezeu, împărații lumești sunt alungați, totuși, cel ce domnește în chip duhovnicesc, nu este lepădat de Dumnezeu și nu este lipsit de harul lui Dumnezeu, ci rămâne ferm, fiind păzit de harul lui Dumnezeu, în toată ortodoxia chiar și printre necredincioși. Pe cât de laudabil este a-i întoarce pe acei arhiepiscopii care sunt molipsiți de erezie, pe atât de vrednic de osândă și fără folos este a ne despărți de arhiepiscopul care rămâne în dreapta credință.

XXIII

Locurile Sfinte nu se întinează niciodată prin faptul că se află în stăpânirea necredincioșilor, chiar dacă acest lucru ar dura mulți ani

Cu câteva zile înainte ai binevoit să vorbești cu mine despre faptul că în vremurile de astăzi se cuvine să îl numim Ierusalim pe marele și renumitul oraș Moscova, care domnește în Rusia ortodoxă, deoarece vechiul Ierusalim a devenit josnic și aceasta pentru că se află de mulți ani în stăpânirea agarenilor. Despre acest lucru vreau să vorbesc pe scurt cu preacucernicia ta, cinstite părinte! Căci va fi nedrept din partea mea, așa cum socotesc eu și cred, dacă nu voi alunga din cugetul tău o asemenea concepție greșită.

Voi purcede, așadar, la aceasta nu pentru că invidiez renumitul oraș Moscova datorită faptului că i se atribuie această denumire - să nu-mi fie mie a mă lăsa atras de o asemenea nebunie, căci eu încă de la început am iubit și întotdeauna am cinstit slăvitul oraș Moscova și continui să-l iubesc și, mai ales, să-l cinstesc, întotdeauna rugându-mă pentru el, dorindu-i tot ce este bun și folositor și, de asemenea, șederea și întărirea puterii lui binecredincioase în vecii nesfârșiți - ci vreau să-ți amintesc că Locurile Sfinte nu își vor pierde niciodată sfințenia lor, pe care au dobândit-o datorită dumnezeiescului har care s-a pogorât peste ele de sus, chiar dacă orașele în care se află Locurile Sfinte, prin judecățile lui Dumnezeu, s-au aflat în stăpânirea necredincioșilor: *Căci darurile și chemarea lui Dumnezeu nu se pot lua înapoi* (Rom. 11, 29) spune Sfânta Scriptură.

În al doilea rând, a cinsti mai presus de vrednicie fie un anumit om, fie un oraș, fie o țară, este mai mult o muștrare pentru ei decât slavă și laudă, așa cum afirmă Sfinții Părinți. Iar faptul că sfințele lui Dumnezeu biserici nu își pierd sfințenia care există în ele, tu, omule priceput în Sfânta Scriptură, trebuie să știi că aceasta este asemenea situației următoare: deși au trecut mulți ani de la Solomon, regele israelit, până la nimicirea cetății împărătești de către babilonieni și până la robia întregului popor iudeu, timp în care acel templu renumit al lui Dumnezeu fusese întinat foarte rău și în diferite feluri de către mulți împărați iudei, care aduseseră în el jertfe idolilor și îi aduseseră în el chiar pe idoli, mai ales de către Manase, care fusese cunoscut mai întâi prin marea lui necredință, iar mai târziu a strălucit prin pocăință fierbinte, și de către Amos, fiul lui care l-a urmat în necredință, totuși harul dumnezeiesc și darul proorociei și minunile din acest templu nu au încetat niciodată. Martorii acestui lucru sunt chiar Proorocii Isaia și Ieremia, care au proorocit și au făcut minuni și s-au nevoit pentru buna credință a părinților lor și pentru sfânta lege. De aceea au și fost prigoniți și și-au sfârșit viața ca mucenici: unul, fiind tăiat cu fierăstrău de lemn, iar celălalt aruncat la început într-o groapă plină cu murdărie, iar apoi ucis cu pietre în Egipt de către iudeii potrivnici lui Dumnezeu care se mutaseră acolo.

Însă pentru ce să amintim despre Ierusalim și despre regii lui? Cei ce au domnit în Samaria peste cele zece seminții separate ale israeliților au întrecut nebunia închinării la idoli a grecilor prin necredința lor împotriva Celui Preaînalt, veselindu-se prin jertfele idolești și prin diferitele vrăjitorii, prin farmece și ghicitul după zborul și glasul păsărilor și, cu toate acestea, harul dumnezeiesc de sus și darul proorociei nu s-a îndepărtat nicidecum de la iudei. Martorii acestui lucru sunt Proorocii Ilie, Elisei, Miheia și ceilalți Prooroci din timpul lui Ilie și Elisei. Însă de ce nu îți amintesc eu ție despre ceea ce este cu mult mai uimitor decât acestea? Este vorba despre faptul că, atunci când cele zece seminții ale israeliților au fost duse în robie în Ninive și împăratul asirian a trimis oameni de alt neam să locuiască în Samaria, Dumnezeu, Care purta de grijă poporului israelit, a fost mâniat de această necredință - adică de faptul că străinii întinau prin toate necurățiile închinării la idoli țara despărțită de poporul israelit - și a trimis peste necredincioși fiare sălbătice, lei și urși, care i-au mâncat atât pe locuitori, cât și pe animalele lor, făcându-le viața amară. Împăratul asirian, fiind nedumerit de

acest lucru și neavând puțința de a înlătura această mânie a lui Dumnezeu, la sfatul preoților și leviților, care se aflau în Asiria ca robi, a trimis în Samaria învățători ai legii și cărturari iudei ca să-i învețe pe asirienii de acolo să împlinească legea dată de Dumnezeu prin Moise poporului iudeu. Și când împăratul a făcut acest lucru, atunci, la semnul lui Dumnezeu, fiarele au dispărut și țara aceea a devenit bună pentru locuit.

Înțelegi, oare, o minunată stare, că și atunci când țara aceea era pustie și lipsită de locuitorii ei, dumnezeiescul har nu s-a îndepărtat de ea, ci a rămas în ea? Și nici pe iudei, nu numai pe cei care săvârșeau fărădelegi în țara lor, ci și pe cei care se aflau în robie în pământ străin, harul lui Dumnezeu nu i-a lăsat și a fost cu ei și acolo, cercetându-i prin Prooroci și învățători ai legii, mângâindu-i și întărindu-i prin toate mijloacele în buna credință a părinților lor Avraam, Isaac și Iacov. Cum de nu ți-ai îndreptat atenția, tu, un stareț atât de priceput în Scripturi, la faptul că, deși sfânta cetate Ierusalim s-a aflat mult timp în stăpânirea agarenilor necredincioși și a fost întinată de toate fărădelegile lor, totuși această întinare nu a atins nicidecum pe Sfânta Sfințelor, adică pe dumnezeiasca biserică a Învierii Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care se află în acest oraș, și pe celelalte sfinte biserici și cinstite lăcașuri care au fost construite de binecredincioși în interiorul și în jurul lui?

Ba chiar dimpotrivă, harul Marelui Dumnezeu și al Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Care a primit în el răstignire, îngropare și a înviat, a continuat să-l sfințească și să-l proslăvească prin virtuțile mari și faptele cele plăcute lui Dumnezeu ale purtătorilor de Dumnezeu părinți, arhieriei, preoți și cuvioși monahi. Ca dovadă pentru cele spuse slujește Sfântul Sinod care s-a întrunit în acest oraș în timpul lui Sofronie, Sfântul patriarh al Ierusalimului, și care a dat blestemului erezia cea ne bună a monoteiștilor (a celor ce susțineau că în Iisus Hristos a existat o singură voință).

De asemenea, vezi și celălalt Sfânt Sinod care s-a întrunit în acest oraș împotriva iconoclaștilor și care, fiind luminat de Sfântul Duh, i-a scris o scrisoare lungă și, în același timp, mustrătoare, împăratului grec Teofil, care era iconoclast. Mai mult, să te convingă să părăsești gândurile greșite pe care le ai, și stihira alcătuită de înțeleptul Ioan Damaschin, care îl preamărește clar și cu deosebită solemnitate pe sfântul și noul Sion, zicând așa: „Bucură-te, sfinte Sioane, maica bisericilor, sălașul lui Dumnezeu, căci tu ai primit primul iertarea păcatelor prin înviere”. Acest înțelept învățător socotește și numește Ierusalimul sfânt, maica bisericilor, sălașul lui Dumnezeu, iar noi îl socotim nevrednic să se numească Ierusalim, chiar dacă de mulți ani se află în stăpânirea agarenilor necredincioși. Însă nu el este întinat, ci cei care viețuiesc în el cu rea credință și în întinăriune.

Să știi că orașele ortodocșilor și locurile sfinte care se află în ele, se întinează atunci când credincioșii care viețuiesc în ele, lepădându-se de buna și neîntinată credință în Hristos Dumnezeu și de cinstita viețuire, primesc ticăloasele obiceiuri urâte de Dumnezeu și diavoleasca învățătură a necredincioșilor agareni. Iar atât timp cât se vor ține cu putere de buna credință în Hristos Dumnezeu și pentru credința în Hristos Dumnezeu și iubirea către El îndură cu bărbăție toate necazurile și diferitele nenorociri, care le sunt pricinuite de necredincioșii agareni și de rău-credincioșii eretici, tot atât timp și orașele lor se vor asemena temnițelor în care în vremurile de demult erau închiși purtătorii de Dumnezeu mucenici, iar locuitorii înșiși, suferind asemenea mucenicilor, vor fi mărturisitori și, după vrednicie, vor fi socotiți mucenici vii, potrivit dumnezeieștii făgăduințe, care spune: *Fericiți cei prizonieri pentru dreptate, că a lor este împărăția cerurilor. Fericiți veți fi voi când vă vor ocări și vă vor prizoni și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, minșind din pricina Mea* (Matei 5, 10-11). Și Fericitul Apostol Petru spune: *De sunteți ocăriți pentru numele lui Hristos, fericiți sunteți, căci Duhul slavei și al lui Dumnezeu Se odihnește peste voi* (I Petru 4, 14).

Amintește-ți, de asemenea, cât sânge mucenicesc au vărsat tiranii și prigonitorii de demult prin orașele, țările și așezările binecredincioșilor de pe tot pământul și cu ce jertfe idolești ticăloase și urâte de Dumnezeu au întinat aceste orașe și așezări. Însă harul Mântuitorului Hristos și nebiruita Lui putere dumnezeiască nu au încetat niciodată să-i ajute

pe cei prigonii pentru numele Lui, proslăvindu-i prin toate darurile duhovnicești și facerile de minuni.

Nu necinsti, așadar, și nu umili acest oraș sfânt și iubit de Dumnezeu încă de la început, despre care Însuși Adevărul spune: *Că a ales Domnul Sionul și l-a ales ca locuință Lui. Aceasta este odihna Mea în veacul veacului. Aici voi locui că l-am ales pe el* (Ps. 131, 13 14). Iar dacă el este atât de iubit de Dumnezeu, atunci nu-l lipsi de sfântul lui nume, care i-a fost pus de sus, de vreme ce în el se preamăresc în chip ortodox Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, Sfânta și Cinstita și Atotțiitoarea Treime - un singur Dumnezeu - de la Care, pentru arătarea și vestirea credinței ortodoxe în El și spre rușinarea tuturor iudeilor potrivnici lui Dumnezeu și a necredincioșilor agareni, se pogoară în fiecare an în seara din Sfânta Sâmbătă, în chipul luminii, sfântul foc imaterial cu care se aprind candelile care atârnă deasupra Mormântului primitor de viață al Mântuitorului. Așadar, să nu numești nici un alt oraș Ierusalim, chiar dacă ei ar stăpâni toată lumea. Unul este pe pământ Ierusalimul și unul este ținutul iudaic în care Hristos S-a născut, S-a botezat în Iordan, S-a schimbat la față pe muntele Taborului și pe Golgota S-a răstignit și tot acolo, în apropiere, S-a îngropat și a treia zi a Înviat. Iar după înviere a stat patruzeci de zile împreună cu ucenicii Săi și de pe muntele Eleonului S-a Înălțat la cer, de unde L-a și trimis, așa cum a făgăduit, pe Sfântul Duh Sfinților Săi ucenici, iar prin ei a luminat tot pământul cu darurile Lui și astfel a adus toate popoarele la o singură credință bună și neîntinată. Ca acestea toate să slăvească Sfânta și Cinstita Treime, Căreia I se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

XXIV

Împotriva celor ce afirmă că în
toată Săptămâna Luminată soarele a stat pe cer și nu
a apus și de aceea toată Săptămâna Luminată
este numită o singură zi

Mare și mântuitor bine este, într-adevăr, cunoașterea și înțelegerea corectă a Sfintei Scripturi. Aceasta nu numai că îl îndrumă pe cel ce o studiază către dreapta și neîntinată pricepere a lui Dumnezeu, a fapturilor Lui și a purtării de grijă pentru acestea, dar îl învață să ducă și o viață neîntinată și bineplăcută lui Dumnezeu, unindu-l cu Făcătorul prin dumnezeiasca iubire și prin intermediul împlinirii sârguincioase a mântuitoarelor Lui porunci.

Pe de altă parte, necunoașterea lor este un mare rău, precum și înțelegerea lor nesăbuită și neatentă, din care provin marile erezii. Din această pricină Arie, Macedonie, Nestorie, Eutihie și Dioscor au căzut în diferite prăpastii, înțelegând rău și greșit Dumnezeiasca Scriptură și tâlcuind-o așa cum le-a plăcut. Și unii dintre ei și-au ascuțit limbile lor hulitoare împotriva Celui Unuia Născut, iar alții împotriva Dumnezeiescului Mângâietor, Care după ființă sunt pururea fiitori și sunt de o ființă cu Tatăl, din Care provin și de Care sunt nedespărțiți. Însă ei, blestemații, i-au adus la starea de făpturi pe Aceia prin Care s-au întărit cerurile și toată puterea lor, așa cum spune cuvântul lui Dumnezeu: *Cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și cu duhul gurii Lui toată puterea lor* (Ps. 32, 6). Aceștia [ereticii], din pricina zelului și îngâmfarării lor deșarte, au născocit această învățătură rău-credincioasă despre faptul că nimic nu se poate supune înțelegerii firii omenești. Acest lucru nu trebuie să ne mire, căci ei erau plini de toată înțelepciunea și de toată învățătura și s-au mândrit cu ele și au fost biruiți de gândurile lor înșelătoare; în același timp, se aflau în putere arhierescă și, în marea lor iubire de slavă, doreau cu ardoare să fie pricină de uimire pentru toți oamenii, ca niște învățători ai unei teologii noi și înalte.

Iar cei care se află la cârma Bisericii în vremurile noastre din urmă, neavând nici un fel de cunoaștere a științelor, studiază Dumnezeiasca Scriptură numai ad literam, neînțelegând nicicum rațiunea ei ascunsă. Iar despre gândirea pe care o au și despre felul în care

procedează, voi explica altă dată mai bine și mai amănunțit pentru a arăta îndreptările lor uimitoare. Iar ca muștrare clară pentru faptul că ei suferă de lipsă a culturii slujesc cele propovăduite de ei împotriva a tot adevărul și tradiției evanghelice, apostolice și părintești.

După cum spun ei înșiși, aceștia au o lucrare neatestată de nimeni, pe care o propun ca dovadă puternică a faptului că în cursul întregii Săptămâni Luminate a Învierii celei de a treia zi din morți a Domnului și Mântuitorului nostru, soarele și-a oprit cursul și nu a fost noapte, ci toată Săptămâna Luminaată a fost o singură zi, timp în care soarele s-a oprit în trei locuri pentru câte două zile: la răsărit, la sud și la apus. Iar faptul că acest basm al lor este o minciună vădită, îl scoate în vileag, în primul rând, dumnezeiescul Evanghelist Ioan care scrie, zicând: *Și fiind seară, în ziua aceea, întâia a săptămânii (duminica), și ușile fiind încuiate, unde erau adunați ucenicii de frica iudeilor, a venit Iisus și a stat în mijloc și le-a zis: Pace vouă* (Ioan 20, 19). Prin aceasta este dată clar în vileag minciuna. În ziua aceea, spune *întâia a săptămânii*, adică în ziua purtătoare de lumină a Învierii Domnului, târziu, adică seara, când soarele a apus. Același Sfânt Evanghelist dovedește clar adevărul și dă în vileag minciuna, relatând că cel mai mare Apostol, Petru, împreună cu alți Ucenici au pornit să pescuiască în marea Tiberiadei. Și spune: *Și au ieșit și s-au suit în corabie, și în noaptea aceea n-au prins nimic* (Ioan 21, 3). Iată a doua noapte și a doua arătare a Mântuitorului, iar dacă a fost a doua noapte, atunci, prin urmare, a fost și a doua zi.

Dar să cercetăm și Evanghelia după Luca și să vedem cum și acest Evanghelist scoate clar în vileag minciuna pomenită, relatând despre arătarea Mântuitorului celor doi Ucenici care mergeau în localitatea Emaus. Atunci când El i-a întrebat: *Ce sunt cuvintele acestea pe care le schimbați unul cu altul în drumul vostru?* (Luca 24, 17), ei, ca răspuns, I-au povestit despre felul în care iudeii s-au purtat cu Mântuitorul în Ierusalim, la care au adăugat: *și, cu toate acestea, astăzi este a treia zi de când s-au petrecut acestea* (Luca 24, 21). Ce altă dovadă poate da în vileag mai bine decât aceasta minciuna celor care spun că toată Săptămâna Luminaată a fost o singură zi? „Este a treia zi de când s-au petrecut acestea”, adică de la momentul patimilor Mântuitorului, al îngropării și al Învierii Lui. Iar dacă este a treia zi, atunci înseamnă că este și a treia noapte; iar noapte nu poate fi dacă nu apune soarele. Iar faptul că soarele a apus, ca de obicei, în fiecare zi a Săptămânii Luminate, ne învață puțin mai jos aceiași Ucenici ai Mântuitorului, zicându-I atunci când El *Se făcea că merge mai departe: Rămâi cu noi că este spre seară și s-a plecat ziua* (Luca 24, 29). Iar dacă s-a plecat ziua, adică soarele a venit la apus, este evidentă minciuna celor ce spun că soarele în decursul întregii Săptămâni Luminate a stat fără să apună, făcând toată Săptămâna Luminaată o singură zi.

Nu trebuie, de asemenea, să trecem cu vederea nici ceea ce ne învață același Evanghelist în *Faptele Apostolilor*, zicând: *Căroră S-a și înfățișat pe Sine viu după patima Sa prin multe semne doveditoare, arătându-li-Se timp de patruzeci de zile și vorbind cele despre împărăția lui Dumnezeu* (Fapte 1, 3). Dacă acest Sfânt Evanghelist ar fi știut că Săptămâna Luminaată a trecut ca o singură zi, atunci nu ar mai fi spus *timp de patruzeci de zile*, ci ar fi spus: timp de 33 zile, numărând zilele de la săptămâna lui Toma, iar nu de la Învierea cea purtătoare de viață. De asemenea, cum se pot dovedi a fi drepte cuvintele Sfântului Evanghelist: *Și după opt zile, ucenicii Lui erau iarăși înăuntru, și Toma, împreună cu ei* (Ioan 20, 26) dacă toată Săptămâna Luminaată a fost o singură zi și nu a ținut șapte zile? Se știe, însă, că de la ziua Învierii până la următoarea zi de duminică sunt socotite opt zile.

Nu am spus, oare, cu dreptate, la început că necunoașterea Scripturilor insuflete de Dumnezeu și cercetarea lor neatentă și nesăbuită sunt cel mai mare rău? Dacă minunații înțelepți ai vremurilor noastre din urmă ar putea să cerceteze cu bună judecată Scripturile apostolești și evanghelice, atunci nu ar fi de acord prea ușor cu orice scriere a unor oameni necultivați și necunoscuți, ci, fiind luminați de harul lui Dumnezeu, ar ști să deosebească minciuna de adevăr și ar ști ce scriere îl luminează pe cel ce o citește cu lumina adevărului evanghelic și, dimpotrivă, ce scriere îl îndepărtează cu întunericul minciunii de viața cea nepieritoare.

Așadar, învățându-se de la cei cu putere să cerceteze și să descopere asemenea lucruri,

să se lepede de această lipsă de judecată și neștiință a lor și să spună împreună cu Proorocul lui Dumnezeu: *Spusu-mi-au călcătorii de lege deșertăciuni, dar nu sunt ca legea Ta, Doamne* (Ps. 118, 85), ca să se refere și la ei cele spuse: *I-a dat să scoată miere din piatră duhovnicească și cu untdelemn din piatră vârtoasă l-a hrănit* (Deut. 32, 13), iar *piatra era Hristos* (I Cor. 10, 4), din Care să scoată dulceața nespusei Lui bunătăți dumnezeiești și mare milă în vecii fără de sfârșit. Amin.

XXV

Împotriva amăgirii nebune și urâte de Dumnezeu a celor care afirmă că din pricina îngropării unui om înecat sau ucis ia naștere frigul dăunător pentru creșterea roadelor pământeste

Un înțelept elin spune: „Văzut-am trupul înecatului aruncat neîngropat și lăsat în dispreț și nu am îndrăznit să trec pe lângă el, ci l-am înmormântat pe cel mort, iar priveliștea, în tot cazul neplăcută pentru soare, am ascuns-o, îndemnat fiind de legea iubirii pentru oameni”. Un alt asemenea înțelept ne învață iubirea de oameni, zicând: „De cei înecați să ai milă și să-i jelești, căci primejdia înecului este știută tuturor”. Iar noi, ortodocșii, ce răspuns vom da în ziua judecății dacă nu învrednicim de îngropare trupurile aruncate ale celor înecați sau omorâți, ci le târâm afară pe câmp și le îngădim?”

Iar ceea ce este mai nelegiuit decât toate și cel mai urât de Dumnezeu este faptul că, dacă se întâmplă ca primăvara să bată vânturi reci și din pricina lor să răsară greu ceea ce am plantat și am semănat, noi, în loc să ne muștrăm cu smerenie și cu adevărata spovedanie a păcatelor noastre grele și să ne osândim și să ne rugăm Făcătorului Care le cârmuiește pe toate, dacă aflăm că nu demult a fost îngropat un om înecat sau ucis - o, ce nebunie și ce cruzime! - îl dezgropăm pe acest nefericit și îl aruncăm undeva mai departe, lăsându-l neîngropat și producând astfel o priveliște jalnică nu pentru soare, așa cum spune înțeleptul elin, ci pentru Însuși Făcătorul lui, crezând, în marea noastră nebunie, că îngroparea lui este cauza frigului! Ce poate fi mai nebun decât această nebunie și mai crud decât această cruzime când ceea ce și înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor necredincioși este socotit iubire de oameni și mare milă, noi, ortodocșii, socotim urât și ticălos înaintea lui Dumnezeu?

Și aceasta cu atât mai mult cu cât auzim și îl ferim pe dreptul Tobie pentru faptul că el, mai presus de celelalte virtuți ale sale, socotea că cea mai bună faptă pentru sine este aceea de a îngropa întotdeauna, cu toată iubirea de oameni și cu sârguință, pe orice mort din rândul celor robiți, aruncat de asirieni pe câmp spre a fi mâncat de fiare și păsări. Pentru acest obicei al lui plăcut lui Dumnezeu, preabunul Dumnezeu l-a învrednicit de ajutor îngeresc, trimițându-i-l pe arhanghelul Său Rafael în persoana unui om - călător, care i-a slujit în nevoia lui și, după ce i-a dat ajutor, Și-a descoperit firea îngerească și l-a lăudat pentru fapta lui cea plăcută lui Dumnezeu, adică pentru îngroparea morților aruncați în timpul robiei babiloniene. Și, învățându-l să se teamă de Dumnezeu și să-I facă întotdeauna pe plac prin aceste fapte de milostenie, s-a ascuns de la el.

Oare nu aceleași fapte de milostenie ne învață povestirea lăsată de părinți despre cunoscutul Maghistran, pe care, atunci când s-a îmbolnăvit, Domnul cel milostiv l-a vindecat noaptea în timpul unei vedenii, trimițând la el un mort, pe care Maghistran, găsindu-l gol, culcat pe pământ, l-a jelit și l-a acoperit cu haina sa? Dacă aceste fapte de milostenie nu ar fi fost plăcute lui Dumnezeu, atunci El nici pe Rafael nu l-ar fi trimis la dreptul Tobie, nici pe mortul acela nu l-ar fi trimis la Maghistran pentru vindecarea lui. Să ne lepădăm, așadar, să ne lepădăm, pentru Dumnezeu, de această cruzime urâtă de Dumnezeu și să fim milostivi către orice om sărman și atât cât este viu și după moartea lui, oricare ar fi sfârșitul lui.

Să-i urmărim, dacă nu pe unii drepti, măcar pe iudeii care L-au răstignit pe Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Ei i-au cerut voie lui Pilat să zdrobească fluierile picioarelor celor răstigniți și să îi coboare de pe cruci, *fiindcă era vineri, ca să nu rămână trupurile*

sâmbăta pe cruce (Ioan 19, 31), căci în ziua sâmbetei Legea lui Moise nu le dădea voie să facă vreo faptă, oricare ar fi fost ea. Iată că și nelegiuiții iudei, supunându-se Legii lor, au arătat milă față de tâlharii răstigniți și au poruncit să fie dați jos și îngropați. Dacă ei nu ar fi dorit să fie îngropați, atunci de ce ar fi poruncit să fie dați jos de pe cruce? De asemenea, să vă înduplece și să vă învețe să fiți milostivi față de morți Isus Navi, care, biruind cinci împărați iebusei, după ce i-a ucis pe oamenii lor și le-a cucerit orașele, a poruncit să fie scoși din peștera în care erau ascunși și atârnați de cinci copaci, iar la apusul soarelui, chiar dacă erau vrăjmași, a poruncit să fie dați jos și așezați în peșteră, prăvălind pietre mari la gura peșterii ca să nu devină hrană fiarelor și păsărilor.

Să ne rușinăm, de asemenea, de iubirea de oameni a așa numiților delfini, animale marine, care, atunci când găsesc un înecat în mare, aruncat de valuri departe de țărm, se apropie de cadavru și cu milă îl îndreaptă spre țărm ca să fie îngropat de semenii lui. Nu este, oare, acest lucru pentru noi o mare osândire când, înaintea lui Dumnezeu, ne dovedim a fi mai nemilostivi decât cele mai necuvântătoare animale? Ele, fiind îndemnate de sentimentul milei, care le-a fost sădit de Făcătorul tuturor, cu milă îl îndrumă pe cel înecat până la țărm, la noi, vorbindu-ne parcă astfel: „Iată, noi l-am jelit și l-am adus la voi: arătați-i, așadar, și voi o asemenea milă și ascundeți-l mai repede în adâncurile pământului, ale maicii voastre a tuturor, înapoițați țărâna în țărână, căci și la necredincioșii tătari această grijă plină de milă pentru cei înecați și omorâți este socotită mare iubire de oameni”.

Ascultați cu atenție și învățați mila și iubirea plăcută lui Dumnezeu din ceea ce vă voi povesti pentru folosul vostru. Când trăiam în Perecopa, un tătar a fost prins în timpul furtului și, la interogatoriu, a mărturisit totul. Împăratul a poruncit să fie atârnat de porți, la mijlocul porților, nu în țeapă, ca pentru toți cei ce intrau în oraș și ieșeau din el să fie o lecție de dreaptă judecată a împăratului și o dare în vileag a faptei lui rele; însă, după trei zile, a poruncit să fie dat jos și îngropat. Doi tătari l-au dat jos și l-au dus pe câmp și acolo, încălzind apă, l-au spălat, l-au învelit în giulgiu și l-au îngropat cu milă. Ei nu s-au scârbit de trupul lui și nu l-au aruncat spre mâncare fiarelor și păsărilor, așa cum procedăm noi din pricina nemilostivirii și a nebuniei noastre mari, dovedindu-ne mai nesăbuiți decât necuvântătoarele animale marine - delfinii - și mai nedrepti, mai nemilostivi și mai lipsiți de judecată decât necredincioșii tătari.

Și delfinii, primind de la Făcătorul tuturor acest dar al milostivirii, nu îi disprețuiesc pe cei înecați, ci, potrivit cu acest dar, lucrează cu grijă; de asemenea și tătarii, chiar dacă sunt străini de legea și lumina evanghelică și apostolească, totuși, fiind oameni înzestrați cu rațiune, socotesc de drept să le arate întotdeauna milă unora ca aceștia și să-i învrednicească de îngropare.

Iar creștinii, neam binecredincios și ales, moștenirea lui Dumnezeu și poporul cel iubit al lui Dumnezeu, învățați și luminați tot timpul cu toate Scripturile insuflate de Dumnezeu - o, ce rușine este aceasta pentru mine! - se dovedesc în acest caz mai cruzi decât delfinii și mai severi decât tătarii. Cine poate plânge îndeajuns această fărădelege urâtă de Dumnezeu și cruzimea celor care ar trebui să fie modele de milostivire și dreptate și de înțelegere corectă pentru celelalte popoare necredincioase și care astăzi pentru ele sunt ispită și piatră de încercare, iar prin fărădelegile lor sunt pricina faptului că marele nume al lui Dumnezeu este hulit în mijlocul neamurilor necredincioase? Nu este bună lauda noastră!

Să ne trezim, fraților, din somnul cel adânc al nesăbuiței noastre și să ne cunoaștem pe noi înșine, să ne osândim înaintea Dreptului și înfricoșătorului Judecător și să învățăm că, pentru mulțimea păcatelor noastre grele cu care mâniem bunătatea Lui, El îngăduie asupra noastră diferite pedepse și năvălirile neamurilor necredincioase și frigul și gerurile și seceta peste măsură; prin toate aceste îngăduințe și prin cele asemenea lor ne pedepsește atunci când greșim înaintea Lui, trăind în fărădelegi și încălcând sfintele Lui porunci. Acest cuvânt al meu îl întărește marele între Prooroci - Moise, care i-a poruncit clar vechiului popor israelit astfel: *Iar dacă nu vei asculta glasul Domnului Dumnezeului tău și nu te vei sili să împlinești toate poruncile și hotărârile Lui pe care ți le poruncesc eu astăzi, să vină asupra ta toate*

blestemele acestea și să te ajungă: Blestemat să fii tu în cetate și blestemat să fii tu în țarină; Blestemate să fie grânarele tale și cămărilor tale; Blestemat să fie rodul pântecelui tău și rodul pământului tău, rodul vacilor tale și rodul oilor tale; Blestemat să fii tu la intrarea ta în casă și blestemat la ieșirea ta din casă (blestemat să fii tu atunci când te naști și blestemat să fii atunci când mori). Să trimită Domnul asupra ta blestem, tulburare și necaz în tot lucrul mâinilor tale pe care te vei apuca să-l faci, până vei fi stârpit și până vei pieri curând, pentru faptele tale rele și pentru că M-ai părăsit; Ba să mai trimită Domnul asupra ta ciură, până te va stârpi de pe pământul în care mergi ca să-l stăpânești; Să te bată Domnul cu oftică, cu lingoare, cu friguri, cu aprindere, cu secetă, cu vânt rău și cu rugină, și te vor urmări acestea până vei pieri; Cerurile tale, care sunt deasupra capului tău, să se facă aramă și pământul de sub tine fier; În loc de ploaie, Domnul să dea pământului tău praf și pulbere, care să cadă din cer asupra ta până te va pierde și până vei fi prăpădit; Domnul te va da să fii bătut de vrăjmașii tăi; pe un drum să mergi asupra lor și pe șapte drumuri să fugi de ei și să fii împrăștiat prin toate țările pământului; Trupurile tale să fie hrană tuturor păsărilor cerului și fiarelor și nu va fi cine să le alunge; Te va lovi Domnul cu lepra Egiptului, cu trânji, cu râie și cu pecingine, de care să nu te poți vindeca (Deut. 28, 15-27).

Aceste blesteme și pedepse, necazuri și suferințe, nerodirea pământului și a livezilor, lipsa ploii și frigul, le trimite asupra noastră dreptul Judecător atunci când trăim în fărădelegi și nedreptăți, urându-ne unul pe altul și vrăjmășindu-ne unul împotriva altuia până la moarte, cu vrajbă diavolească, astfel încât fiecare dorește să bea sângele aproapelui și fratelui său. Pretutindeni pe pământ s-au răspândit cămătăria jidovească și nesățioasa iubire de argint, desfrâul și urâciunea sodomită, beția și îmbuibarea dobitocească, jocurile și cântecele satanice și toată întinarea cea urâtă de Dumnezeu s-a revărsat pe tot pământul, atât în rândul ticăloșilor păgâni, cât și printre noi, ortodocșii. Toate acestea ne despart de frica de Dumnezeu și de pomenirea morții; *căci pentru acestea vine mânia lui Dumnezeu peste fii neascultării* (Ef. 5, 6), vorbind cu cuvintele Apostolului.

Așadar, ca pricină pentru toată nerodirea pământului și pentru frigurile mai înainte de vreme și pentru lipsa ploii slujește viața noastră nelegiuită, iar nu îngroparea unui om înecat sau ucis. Căci fiecare, fraților, se leagă cu lanțurile greșelilor sale și fiecare își duce sarcina sa și fiecare ceea ce seamănă, aceea și culege. Să ne lepădăm, așadar, de această nebunie și cruzime, ca să nu se spună și despre noi ceea ce a spus Sfântul Apostol Pavel despre unii neascultători, asemenea nouă: *Ei mărturisesc că Îl cunosc pe Dumnezeu, dar cu faptele lor Îl tăgăduiesc, urâcioși fiind, nesupuși, și la orice lucru bun, netrebnici* (Tit 1, 16). Slavă Dumnezeului nostru acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

XXVI

Povestire înfricoșătoare și demnă de luat în seamă; tot aici și despre viața monahală desăvârșită

Pentru că am de gând să scriu o întâmplare îngrozitoare, îi rog pe cititorii acestei scrieri să nu creadă despre mine că mint; ca martor pentru mine Îl pun pe Însuși Dumnezeu, înaintea Căruia se descoperă toate tainele. Eu scriu adevărul, pe care nu numai că l-am văzut și l-am citit eu însumi, dar l-am și auzit de la mulți oameni vrednici de încredere, împodobiți cu viață virtuoasă și cu mare înțelepciune, la care eu, fiind încă foarte tânăr, am locuit destul timp. Să nu stârnească împotriva lor îndoială faptul că Cel Care *voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină* (Tim. 2, 4) a săvârșit o asemenea minune preaslăvită printre oamenii credincioși învățaturii latine.

Căci Dumnezeiescul Har s-a obișnuit să împartă tuturor oamenilor nespusele Sale daruri și binefaceri, arătându-Se astfel tuturor fapturilor de pe pământ și aducând la Sine toată creația Sa, de vreme ce El *face să răsară soarele peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei dreپți și peste cei nedreپți* (Matei 5, 45). Însă despre acestea am spus destul;

acum, însă, trebuie să încep povestirea.

Există un oraș slăvit și foarte populat, Paris, care se află în Galia, numită astăzi Franța, un stat mare și slăvit, bogat în nenumărate bunuri. Prima și deosebită grijă a locuitorilor acestei țări constă în a înlesni deprinderea învățaturii filosofice și teologice tuturor celor ce râvnesc să dobândească asemenea cunoștințe minunate, fără perceperea unor taxe, iar propovăduitorilor acestor științe li se dă în fiecare an o răsplată însemnată din vistieria împărătească, deoarece împăratul de acolo are o deosebită dragoste pentru cultură și râvnă pentru științele filologice.

Acolo sunt propovăduite toate științele, nu numai teologia bisericească și filosofia religioasă, ci toate științele și teoriile care ating desăvârșirea sub îndrumarea oamenilor devotați cu sânguință acestor științe. Acești râvnitori ai științelor se află acolo în număr mare, după cum am auzit de la unii oameni. Căci din toate țările apusene și nordice, în pomenitul oraș - Paris - se adună copii, nu numai cei ai oamenilor de rând, ci și cei ai împăraților și ai cârmuitorilor, de asemenea și copiii boierilor și ai prinților. Aceștia care sunt atrași acolo de dorința de a studia științele filologice și artele, și unii dintre demnitari îi au acolo în rândul celor ce studiază pe frații lor, alții pe nepoți și alte rude, și fiecare dintre ei, după ce a stat destul timp la studiu și s-a ocupat sânguincios cu științele, se întoarce la el în țară, fiind plin de toată înțelepciunea și rațiunea. Unul ca acesta este podoabă și pricină de laudă, pentru patria sa, pentru care el devine sfetnic minunat și îndrumător și ajutor priceput în tot binele de care este nevoie. Așa ar trebui să fie pentru patria lor și cei de la noi care se laudă foarte mult cu noblețea lor și cu belșugul bogăției.

Fiind învățați și luminați cu sfânta învățătură a științelor cuvântului, ei ar putea nu numai să-și biruiască propriile patimi vrednice de dispreț, să disprețuiască frumusețea exterioară a femeii și să se păzească liberi față de iubirea de argint și de toată lăcomia, ci să-i determine și pe alții să-i urmeze, ca pe niște iubitori ai viețuirii plăcute lui Dumnezeu. Însă despre acestea am spus destul.

Așadar, în acest renumit oraș (Paris) a existat un bărbat care era plin de toată înțelepciunea și un mare învățător al sfintei noastre teologii și primul din rândul tâlcuitorilor ce se aflau acolo. Numele lui nu l-am aflat și nu l-am auzit niciodată de la nimeni. Acest bărbat atât de minunat și renumit, explicându-le, după obicei, ucenicilor săi cugetările teologice ale Fericitului Apostol Pavel, și mândrindu-se în cugetul său din pricina multelor cunoștințe pe care și le-a însușit, a grăit, zicând cu cuvintele Scripturii *cuvinte trufașe să nu iasă din gura voastră* (I Regi 2, 3) și a spus fără nici o sfială: „Această cugetare teologică nici Pavel însuși nu a putut să o înțeleagă și să o explice așa cum am explicat-o eu”.

O, ce cuvinte trufașe și nebune, ce îndrăzneală și ce lipsă de judecată! Cum de nu a înțeles el testamentul ziditor de suflet al Mântuitorului, care spune: *Nu este ucenic mai presus de învățătorul său*; și iarăși: *Destul este ucenicului să fie ca învățătorul* (Matei 10, 24-25)? Însă, chiar dacă el a uitat acest testament al Stăpânului, totuși judecata Domnului, care întotdeauna celor mândri le stă împotriva nu a zăbovit și l-a lovit imediat și pe loc a devenit mort și fără de glas acela care mai înainte fusese puternic glăsuitoare și trufaș cuvântător. Și așa, pe scaunul lui de învățător, s-a dovedit a fi mort și fără de glas; iar ucenicii lui care s-au întâmplat să fie atunci acolo și care erau în număr foarte mare, s-au înfricoșat și s-au îngrozit de această întâmplare care a avut loc, evident, cu voia nemitarnicului Judecător. Luându-l pe cel mort de acolo și așezându-l pe pat, ei l-au dus în biserică și au început să săvârșească asupra lui slujba obișnuită rânduită pentru cei adormiți.

Însă, o, ce groază! Mortul a înviat, s-a ridicat pe pat și a strigat: „Sunt pus înaintea Judecătorului” și, spunând aceasta, a devenit iarăși mort și s-a lăsat pe pat fără suflare și fără glas. Cei apropiați, fiind cuprinși de groază din pricina întâmplării neobișnuite și din pricina celor auzite, au strigat cu mare frică mult timp: „Doamne miluiește!” Și, iată, mortul a înviat iarăși și a spus: „Trebuie să fac cercetarea” și iarăși s-a lăsat pe pat. Atunci o și mai mare frică și groază i-a cuprins pe cei apropiați, care nu s-au mai grăbit cu îngroparea, zicând: „Să vedem care va fi sfârșitul acestei întâmplări neobișnuite”. Și iarăși a înviat cel ce murise și a

spus ultimele cuvinte, zicând: „Sunt osândit”, și nu a mai înviat și nu a mai vorbit. Așa a fost sfârșitul acestui tâlcuitor minunat și aceasta este răsplata pe care a primit-o pentru îngâmfarea lui nebună acela care nu a vrut să-l asculte pe dumnezeiescul Propovăduitor, care spune: *Cunoștința însă semețește, iar iubirea zidește* (I Cor. 8, 1).

După această întâmplare, ucenicii celui ce a murit, fiind în număr mare și în mare parte tineri nobili și bogați, disprețuind frumusețile vremelnice ale acestei vieți deșarte, grija exagerată pentru științe și slava deșartă care vine de aici, s-au lepădat cu toții de toate grijile lumești și, împărțind bunurile și averile lor la săraci și nevoiași, potrivit poruncii evanghelice, au plecat cu toții într-un loc depărtat și acolo și-au construit o mănăstire, dând o mică parte din averea lor mănăstirii pentru întreținere.

Astfel, au ales viața monahală, în cadrul căreia și-au stabilit o nouă regulă și rânduială, ce nu erau ușor de împlinit de către oricine și care constau în următoarele: fiecare era obligat să viețuiască în chilia lui singur fără să iasă și cu nimeni să nu vorbească, să iubească tăcerea desăvârșită nu numai la el în chilie, ci și slujbele bisericesti rânduite la vremea lor să le săvârșească înaintea lui Dumnezeu cu mare blândețe și tăcere și nicidecum despre nimic lumesc să nu vorbească între ei; fiecare mânca în chilia lui, iar hrana îi era adusă de către un slujitor comun, care intra la el nu pe ușă - acest lucru era interzis cu asprime - ci lăsa mâncarea rânduită pe fereastra construită lângă ușă. Hrana care se aducea nu era aceea pe care o dorea fiecare, ci aceea pe care o porunca egumenul celui ce administra gospodăria obștii; iar la trapeză se adunau în duminici și în marile praznice. Lângă fiecare chilie ei aveau chiar sub fereastră câte o grădiniță; aici se afla și o găleată de aramă, iar în chiliile lor nu găseai nimic altceva în afara câtorva cărți și cămăși pe care le purtau.

Unde găseai la ei vreo mâncare deosebită, gustoasă sau băutură sau vreo legumă sau ceva asemănător, care să desfete gâtlejul? Unde exista la ei agonisirea aurului sau a argintului? Unde erau vorbele deșarte sau vorbele urâte sau râsul nemăsurat și necuviincios? Iar de beție și de îmbuibarea peste măsură nici nu auziseră; iubirea de argint și lăcomia și dobânzile și viclenia erau socotite de ei urâte și blestемate, veșmintele lor erau de pânză, toate albe, desemnând curăția viețuirii lor; minciuna și neascultarea și împotrivirea pieriseră definitiv de la ei. Unde se vedea la ei lepădarea făgăduințelor făcute lui Dumnezeu la tunderea în monahism? Nicidecum nu o vei găsi oricât de mult te-ai trudi, însă nici altă mănăstire pentru strămutare nu cunoșteau - nu așa cum deseori ne mutăm noi astăzi, în necuviința noastră, dintr-o mănăstire într-alta, fiind atrași de ușurătatea minții noastre și încălcând îndemnul Dumnezeului și Mântuitorului nostru, Care ne-a poruncit în Sfânta Sa Evanghelie: „Și în orice casă veți intra, acolo să rămâneți” (Luca 9, 4), iar nu să vă mutați din casă în casă.

Ce răspuns vom da noi împotriva acestui lucru înfricoșătorului și nemitarnicului Judecător? Căci El spune tăgăduitor așa: *Iar oricine aude aceste cuvinte ale Mele și nu le îndeplinește, asemana-se-va bărbatului nechibzuit care și-a clădit casa pe nisip. Și a căzut ploaia și au venit râurile mari și au suflat vânturile și au izbit în casa aceea, și a căzut. Și căderea ei a fost mare* (Matei 7, 26-27). De aceea suntem fără de răspuns și vom fi socotiți de El nebuni, ca cei ce fără minte încălcăm sfintele Lui porunci.

Să auzim și despre o altă rânduială, pe care o aveau ei și care este foarte plăcută lui Dumnezeu și mântuitoare pentru cei ce au ales viața monahală. Cu înțelepciune au văzut ei că, din pricina puținătății celor ce binevoiau să aleagă viața monahală îngerească și datorită scurtimii vieții omenești, dintre cinstitele mănăstiri care existau în acele țări, unele erau arhipline de călugări, ieromonahi și ierodiaconi, iar în altele, dimpotrivă, egumenii și învățătorii fiecărei rânduieli monahale duceau lipsă de aceștia. Căci latini au diferite rânduieli călugărești, nu una singură, cum avem noi. Așadar, ocârmuitorul fiecărei rânduieli călugărești separate, care la ei se numește general, poruncește tuturor egumenilor și conducătorilor mănăstirilor de pretutindeni să se întrunească într-un oraș cunoscut pentru cercetarea și îndreptarea celor ce contribuie la mântuirea și viețuirea călugărilor și a mănăstirilor lor. La porunca lui, toți, fără scuză, se întrunesc în acel oraș, pe care îl numește el și în care se adună o mie de oameni, iar uneori se întâmplă să se adune și mai mult de o mie, și toți aceștia sunt

oameni învățați în toată filosofia și înzestrați cu înțelegerea Scripturilor insuflă de Dumnezeu. Orașul în care se întrunesc îi hrănește tot timpul cât ei locuiesc în el. Aici, adunându-se în fiecare zi cu toții, cercetează în Dumnezeu cele cu privire la îndreptarea mănăstirilor și la bunăstarea lor și, dacă, află că vreo mănăstire duce lipsă de ieromonahi și ierodiaconi și simpli călugări, atunci, luând monahi din alte mănăstiri populate, îi trimit acolo cu o epistolă sobornicească. Și nici mănăstirea aceea, din care sunt luați, nu se mâhnește și nu se împotrivește, nici aceea în care sunt trimiși nu încalcă hotărârea sobornicească, ci amândouă cu toată bucuria și cu toată ascultarea se supun hotărârii sobornicești: o mănăstire îi slobozește cu pace pe frați, iar cealaltă îi primește cu deplină dragoste frățească, exact ca pe membrii ei. Și astfel se dovedesc a fi împlinitoare ale cuvântului Sfintei Scripturi, care spune: *Căci străin sunt eu la Tine și străin ca toți părinții mei* (Ps. 38, 17). O așa iubire frățească desăvârșită există la ei și o așa bună supunere față de ocârmuitorii lor: nimeni nu are nimic al său, ci totul este comun; sărăcia o iubesc ca pe un mare bun duhovnicesc, pe care îl păzesc în liniște și în toată dreptatea, în statornicia gândurilor și în afara oricărei iubiri de argint și lăcomii.

Astfel, sinodul lor, cercetând acest lucru, îndreaptă și ceea ce îi privește pe egumenii mănăstirilor și, dacă află despre unii dintre ei că nu ocârmuiesc mănăstirile în chip cuviincios și după rânduielile și pravilele hotărâte, pe aceia îi eliberează din funcții și îi supun canoanelor cuvenite, și alegând pe alții în locurile lor, îi trimit cu scrisori din partea sinodului în mănăstirile încredințate lor. După ce cercetează cu atenție și în chip plăcut lui Dumnezeu toate acestea și altele asemenea lor și după ce le îndreaptă împreună, se despart și fiecare se grăbește să ajungă în mănăstirea lui. Iar generalul ales de către sinod, adică observatorul sobornicesc și vizitatorul tuturor cinstitelor mănăstiri ale ordinului său, cutreieră neîncetat, vizitându-i pe egumenii mănăstirilor și observă modul în care ocârmuiește fiecare dintre ei obștea mănăstirii. Dacă acest lucru este făcut cu bunăcuviință și potrivit cu voia lui Dumnezeu, pe acela îl laudă și îl întărește în funcția sa; iar dacă vreunul nu procedează așa, pe acela îl schimbă și îl supune canonisirii și pune pe altul în locul lui. Prin acest mijloc cinstitele lor mănăstiri sunt orânduite în chip minunat, în toată bunăcuviința și cucernicia călugărească, păzindu-se și întărindu-se în unirea sfintei iubiri.

Așa ar trebui să rânduim și noi, călugării ortodocși, egumenii pentru sfintele mănăstiri. Ei să fie aleși în sinoadele purtătorilor de Dumnezeu părinți și nu astfel încât, prin intermediul darurilor de argint și aur, oferite secretarilor din instituțiile bisericești, locurile de egumen să fie ocupate de doritorii acestora, din rândul cărora, în cea mai mare parte, nu sunt deloc învățați în lucrurile dumnezeiești și duc o viață necuviincioasă, petrecând mereu în beții și în îmbuibarea pântecelui, iar călugării care se află sub ocârmuirea lor nefiind luați în seamă de ei în nevoile lor trupești și fiind disprețuiți în cele duhovnicești, pribegesc pe drumuri ca niște oi, care nu au păstor. Vai, vai! Ai milă, Doamne, ai milă!

Iar dacă unii, fiind orbiți de iubirea de sine, vor întreba de unde și cu ce se vor hrăni dacă vor începe să iubească sărăcia desăvârșită, atunci, pentru că ei singuri, de bunăvoie, biruiți fiind de iubirea de sine și de iubirea de slavă, își închid ochii înaintea adevărului evanghelic, eu le voi spune: „Nu Îl auziți, oare, bunilor, pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Care le spune Sfinților Săi Ucenici: *Nu vă îngrijiți pentru sufletul vostru ce veți mânca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca. Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă* (Matei 6, 25; 33). Împlinind această mântuitoare poruncă și această învățătură, călugării pomeniți mai sus nu se îngrijesc de modul în care să dobândească bogăție de bunuri și averi, de turme de animale sau mari comori pământești, aur și argint. O singură avere îmbelșugată și comoară nesecată au ei - păzirea sânguincioasă și împlinirea tuturor poruncilor evanghelice, cu ajutorul cărora repede și ușor dobândesc cea mai importantă virtute - iubirea pentru Dumnezeu și aproapele.

Pentru aceasta ziua și noaptea se trudesă în studiul Sfintei Scripturi, de care fiind luminați, aprind și mai mult în ei scânteia dorinței dumnezeiești și, fiind îndemnați și călăuziți de ea, nu pot trece sub tăcere cuvântul cel mântuitor și învățător spre slava lui Dumnezeu, ci

neîncetat învață în biserici, propovăduind harul Domnului și arătându-le nemăsurata Lui iubire de oameni și bunătate care se revarsă către aceia care viețuiesc după Voia Lui, lucrând la mântuirea lor cu frică de Dumnezeu; de asemenea, vestesc și neîndurata Lui mânie și furie împotriva celor ce neîncetat mânie prin toate fărădelegile, nedreptățile și desfrâul negrăita și îndelunga Lui răbdare. Arătându-se întotdeauna astfel înaintea poporului, și având, ca niște părinți iubitori de fii, permanenta grijă pentru mântuirea celor mulți, ei sunt cinstiți și iubiți de toți oamenii și de aceea toți cu mare recunoștință și cu bunăvoință le dau hrana zilnică și celelalte trebuincioase vieții.

Însă este bine să vă povestesc și mijlocul prin care li se dau acestea, căci el slujește ca mărturie pentru smerita lor înțelepciune, care nu este puțină. În fiecare zi egumenul mănăstirii slobozește doi monahi și la fiecare pe umărul stâng atârnă un săculeț de in, iar ei, ajungând în oraș, colindă casele care se află pe o singură stradă și cer, pentru numele Domnului, pâine pentru frați. Și, umplându-și săculețele cu pâine de grâu curat, se întorc în mănăstirea lor. Prin acest mijloc își procură ei în fiecare zi hrana necesară, luând la rând străzile orașului și cerând milostenie. Însă cine sunt și cum sunt acești călugări care cer? Ei sunt oamenii care mai înainte au fost nobili și bogați și care, urmând sărăcia Domnului, de bunăvoie devin cerșetori și nu se rușinează să slujească nevoilor sfintei mănăstiri, făcând acest lucru fără nici o cârtire și fără vreo judecată.

Iar despre smerita înțelepciune a egumenilor lor și despre buna cuviință care există în timpul mesei, cine, auzind, nu se va minuna? Căci în mâinile lor nu se vede sceptrul de egumen - nici în interiorul mănăstirii, nici în afara ei și nici în timpul săvârșirii dumnezeieștii slujbe; și nu îi vezi împodobiți cu veșminte mai frumoase decât ale celorlalți călugări. Intrând în trapeză și spunând mai întâi *Tatăl nostru*, se așază la rând încet și cu toată bunăcuviința, mâncând pâinea care li se dă, nu în mijlocul trapezei, așa cum se face, de obicei, acest lucru la noi, ci la rând cu ceilalți, la marginea mesei; iar pe masă este pusă înaintea fiecăruia o pâine întreagă și alături un cuțit și o lingură și un păhărel gol și nimeni nu îndrăznește înaintea egumenului să-și ia pâinea sau, tăind-o, să o mănânce. Apoi doi călugări tineri intră în trapeză, ducând fiecare pe o tavă subțire mâncarea pregătită pentru frați și pusă în castroane de cositor. Ei așază aceste tăvi cu castroane la început înaintea ultimilor călugări, iar de la ei merg mai departe la cei din față, timp în care fiecare dintre frați își ia un castron, iar după toți călugării își ia castronul său și egumenul; dar încă nu îndrăznesc să se atingă de pâine, până când călugărul care este de rând nu începe să citească cuvântul de folos; iar atunci când el începe, egumenul lovește de trei ori în clopoțelul care este agățat înaintea lui și atunci își ia colacul pus în fața lui. După el, își iau colacii și ceilalți călugări. În timpul mesei intră călugărul care se ocupă cu vinul, și toarnă în păhărele vin, începând cu ultimul; dacă este adus și alt fel de mâncare, atunci slujitorul întotdeauna începe să-l servească pe ultimul călugăr și apoi ajunge la egumen. După masă, se ridică și încep să cânte rugăciunile de mulțumire și așa, în timpul cântărilor, ies cuviincios, doi câte doi, din trapeză și intră în biserică, unde își încheie cântările de mulțumire. (...)

După ce am aflat pe ce cale și de unde își procură în fiecare zi pâinea, să auzim acum de unde își dobândesc ei și celelalte lucruri necesare întreținerii. Din voia lui Dumnezeu, locuitorii orașelor, datorită marii lor evlavii față de ei și a iubirii pentru viețuirea lor cea plăcută lui Dumnezeu, le trimit unul un butoi cu vin, altul untdelemn, altul pește, altul brânză și ouă; altul, fiind lovit de vreo nenorocire sau prevăzând vreun necaz în viața lui, le oferă hrană în fiecare zi, rugându-l pe egumen să le poruncească fraților care se află sub ocârmuirea lui să se roage pentru el ca Domnul să-l izbăvească de necazul care îl așteaptă. Atunci, în timpul mesei, egumenul spune în auzul tuturor: „Acela care ne-a hrănit astăzi, vă roagă să vă rugați pentru el ca Domnul să-l izbăvească de necazul și durerea care îl așteaptă; rugați-vă, așadar, pentru el cu sârguință, fiecare în chilia lui”. Astfel, izbăvindu-se prin cuvicioasele lor rugăciuni de necazul care îl aștepta, acela le trimite iarăși din belșug cele trebuincioase. În chip minunat și înțelept le-a făgăduit Domnul Cel iubitor de oameni Sfinților Săi Ucenici, zicând: *Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor*

adăuga vouă (Matei 6, 33).

Prin urmare, aceia care caută cu sârguință și potrivit vocii lui Dumnezeu împărăția Lui, adică mântuirea lor și a aproapelui lor, prin învățături dese din dumnezeiasca Scriptură se mântuiesc și pe ei și pe ascultătorii lor. Atunci, cu dreptate Dumnezeu Cel iubitor de oameni le dă celor ce se mântuiesc belșugul celor trebuincioase vieții, conlucrând astfel la mântuirea celor mulți, mântuire pe care El o numește alegoric Împărăția lui Dumnezeu. Dacă neamurile de pretutindeni Îi sunt date Lui de Tatăl ca *moștenire și stăpânirea Lui marginile pământului*, după cum este scris în Psalmul al doilea (v. 8) - de asemenea: *Împărățit-a Dumnezeu peste neamuri* (Ps. 46, 8) - atunci cum altfel ar împărăți El dacă nu prin intermediul credinței în El și al îndreptării către El? Căci, fiind Făcătorul și Proniatorul tuturor, El împărățește întotdeauna; însă împărăția o primește de la Tatăl ca om, așa cum El Însuși spune despre Sine în Psalmul al doilea: *Iar Eu sunt pus împărat de El* (v. 6). Fericțiți sunt aceia care se îngrijesc ca împărăția cea atât de dorită de Dumnezeu să o sporească neîncetat prin dreptatea Lui, adică prin împlinirea sârguincioasă a sfintelor Lui porunci, și care neîncetat se trudesă în citirea și studiul Scripturilor insuflăte de Dumnezeu și în tâlcuirea, cu toată râvna, înaintea oamenilor de rând, a înțeleșurilor tainice ale acestora. Și, alcătuiind învățături pentru aceștia, aduc întotdeauna Stăpânului lor, ca roade, sufletele oamenilor care până atunci au fost prinse de diavol. Pentru aceasta ei vor auzi de la El: *Bine, slugi bune și credincioase, peste puține ați fost credincioase, peste multe vă voi pune; intrați întru bucuria Domnului voștru* (Matei 25, 21).

Sunt de ajuns cele spuse aici spre slava Domnului nostru Iisus Hristos și spre folosul, dar, în același timp și spre îndemnul la râvnă dumnezeiască a acelor care cu recunoștință au ascultat povestirea despre buna credință. Acum, însă, auziți o altă povestire ziditoare de suflet, vrednică de pomenit și de urmat pentru cei ce dorim cu adevărat să fim bineplăcuți Domnului nostru.

În Italia există minunatul oraș Florența, cel mai frumos dintre toate orașele, care se află acolo, și pe care le-am văzut și eu însumi. În acest oraș se află o mănăstire care constituie locul de baștină al așa numiților (în latinește) predicatori, adică a propovăduitorilor cuvântului lui Dumnezeu. Biserica acestei sfinte mănăstiri are hramul Sfântului Apostol și Evanghelist Marcu, pe care monahii ce viețuiesc aici îl au ca ocrotitor și mijlocitor al lor. În această mănăstire, egumen era un ieromonah cu numele Ieronim [Savonarola], de origine și învățătură latină, plin de toată înțelepciunea și rațiunea scripturilor insuflăte de Dumnezeu și filosofia, un mare ascet, înzestrat din belșug cu râvnă dumnezeiască. Acest bărbat plin de rațiunea scripturilor insuflăte de Dumnezeu și, mai mult, de râvnă dumnezeiască, aflând că orașul Florența este puternic lovit de două păcate urâte de Dumnezeu, și anume: de ticăloasa fărădelege sodomită și de cămătăria unită cu încasarea plină de cruzime a dobânzilor nemăsurate, s-a aprins de râvnă dumnezeiască și a luat o hotărâre bună și plăcută lui Dumnezeu: cu ajutorul cuvântului de învățătură din dumnezeieștile Scripturi să-i dea orașului ajutor și să nimicească definitiv în el aceste necurății. Luând această hotărâre, el a început să-i învețe în biserici pe oamenii lui Dumnezeu prin toate povețele înțelepte și prin tâlcuirea cărților. În biserica Sfântului Evanghelist Marcu deseori se adunau la el o mulțime de ascultători din rândul locuitorilor nobili și drepti ai acestui oraș. În cele din urmă, tot orașul s-a apropiat de el cu dragoste și l-a rugat să vină și să înceapă să îi învețe pe oameni cuvântul lui Dumnezeu chiar în catedrală. Lui i-a plăcut invitația și bunăvoința lor și a început cu râvnă această nevoiță în Dumnezeu. În fiecare duminică și în praznicele deosebite, de asemenea, în fiecare zi a Sfântului Post, venind în catedrala unde se adunau mulțimile le dădea învățături, stând pe un loc înalt, special pregătit pentru acest lucru. Cuvântul lui dura câte două ceasuri, iar uneori se întâmpla ca învățătura lui să dureze și mai mult de două ceasuri. Și atâta influență avea propovăduirea lui încât cea mai mare parte a orașului iubea învățătura lui puternică și mântuitoare și fiecare dintre locuitori se lepăda de obiceiul lui rău și îndelungat și de viclenie și, în același timp, de desfrâu, de dezmaț și de necurăția trupească, și devenea cinstitorul curăției, și al fecioriei; iar în locul cămătăriei nedrepte și în loc să ceară cu cruzime

dobânzi nemăsurate, oamenii deveneau imediat drepti, milostivi și iubitori de aproapele, iar unii dintre aceștia deveneau urmașii lui Zaheu, mai-marelui vameșilor pomenit în Evangheliile și averile agonisite de ei în chip rău și nedrept le cheltuiau bine, împărțindu-le cu mâinile învățătorului celor ce se aflau în nevoi. Însă, pentru a nu-i plictisi pe cititorii acestei descrieri vorbind despre toate îndreptările lui, voi spune pe scurt că cea mai mare parte a locuitorilor aceluia oraș s-a schimbat și din adepții marilor răutăți au devenit adepții tuturor virtuților demne de laudă.

Voi povesti, însă, pentru iubitorii virtuților o faptă demnă de laudă a unei femei sărace, faptă din care se va putea înțelege puterea învățaturii insuflată de Dumnezeu a acestui bărbat. Fiul unei văduve sărace a găsit pe stradă o pungă aruncată, în care erau 500 galbeni. El i-a dus această pungă mamei sale; însă ea, văzând-o, nu s-a bucurat pentru faptul că prin această comoară putea să se izbăvească de sărăcia ei cumplită și nu a ascuns comoara la sine, ci a dus-o imediat la sfântul învățător al orașului și a spus: „Iată, cuvioase părinte și învățătorule, fiul meu a găsit această pungă aruncată pe stradă, ia-o și, așa cum știe cuvioșia ta, să-l găsești pe cel ce a pierdut-o și să i-o dai înapoi ca omul acela să nu plângă nemângâiat pentru ea”. Învățătorul, minunându-se de firea cea iubitoare de dreptate a văduvei, după ce a binecuvântat-o, a lăsat-o să plece. Și după aceea, când și-a rostit învățătura în biserică, după ce a încheiat-o, a strigat: „Dacă cineva a pierdut bani, să stea în mijloc și să spună suma averii pierdute și semnele pungii și ziua în care a pierdut-o și să-și ia ce este al său”. Atunci cel ce pierduse banii s-a înfățișat și i-a spus învățătorului și ziua și suma pierdută și semnele pungii. „Iată, o tânărule, averea ta”, i-a spus învățătorul, „iar pe această văduvă săracă să o mângâi atât cât vrei, căci ea te-a izbăvit de marele necaz, pe care l-ai avut”. Și acela, scoțând cu bucurie o sută de galbeni, i-a dat femeii. Cu cât mai mult merită să fie laudată această văduvă față de aceea care este pomenită în Sfânta Evangheliile pentru cei doi bani, pe care i-a dat în dar lui Dumnezeu? Acea și-a arătat firea ei iubitoare de Dumnezeu prin averea care îi aparținea și era puțină, iar aceasta și-a arătat dreptatea și iubirea ei de oameni prin averea care îi era străină și era foarte mare.

Aș putea să vă împărtășesc și alte asemenea fapte vrednice de pomenire ale învățaturii plăcute lui Dumnezeu a acestui bărbat; însă pentru a nu vă plictisi cu prelungirea acestei scrieri, de bunăvoie le voi părăsi și mă voi îndrepta spre sfârșitul învățaturii lui, pe care a dobândit-o în cinci ani. Așadar, jumătate din locuitorii orașului au dobândit prin el îndreptare minunată și plăcută lui Dumnezeu; iar cealaltă jumătate a continuat nu numai să nu îl asculte și să se împotrivescă dumnezeieștii lui învățături, dar au purtat și dușmănie împotriva lui, l-au necăjit, l-au necinstit și l-au asuprit astfel încât au uns cu murdărie de om balustrada pe care el, de obicei, se sprijinea cu mâinile când stătea și revărsa înaintea mulțimilor șuvoaiele învățaturii. Însă el, urmând blândețea și îndelunga răbdare a Mântuitorului față de toți, a îndurat totul cu bărbăție, dorind cu ardoare îndreptarea celor mulți.

De aceea, chiar și pe cei care se aflau în ranguri bisericesti, însă nu viețuiau ca apostolii și nu se îngrijeau de turma Mântuitorului Hristos așa cum trebuia, nu îi lauda, ci fără teamă scotea în vileag greșelile lor și adesea spunea: „Dacă noi am trăi potrivit cu Evangheliile Mântuitorului Hristos, atunci toate popoarele necredincioase s-ar întoarce la Domnul văzând viețuirea noastră îngerească, și acest lucru ne-ar sluji mult la mântuire și la desfătarea bunătăților veșnice. Acum însă, viețuind împotriva poruncilor evanghelice și nici pe noi îndreptându-ne, nici de alții îngrijindu-ne să îi călăuzim spre buna credință, ce altceva vom auzi de la dreptul Judecător, dacă nu aceasta: *Vai vouă, cărturarilor și fariseilor fățarnici! Că închideți împărăția cerurilor înaintea oamenilor; că voi nu intrați, și nici pe cei ce vor să intre nu-i lăsați* (Matei 23, 13). Spunând acest lucru fără sfială și osândindu-l cu cuvinte și mai cumplite pe papa însuși, care se bucura de cinstirea lor deosebită, și pe cardinalii care se aflau pe lângă el, a dat astfel ocazia pentru o și mai mare ură și vrajbă față de el din partea celor care încă de la început au urât sfânta lui învățatură; ei l-au numit eretic și hulitor și amăgitor, deoarece și-a deschis gura să împotriva sfântului lor papă și a întregii Biserici romane. Vestea despre acest lucru a ajuns la Roma și i-a tulburat puternic pe papa și pe clerul

care se afla pe lângă el. S-au tulburat așa de tare încât i-au trimis o scrisoare sobornicească prin care i-au interzis să învețe poporul lui Dumnezeu, procedând în acest caz asemenea celor care, în *Faptele Apostolilor*, spun: *Dar ca aceasta să nu se răspândească mai mult în popor, să le poruncim cu amenințare să nu mai vorbească în numele acesta, nici unui om* (Fapte 4, 17). Punându-se astfel de acord, și oprindu-l să propovăduiască, în scrisoarea lor sobornicească au adăugat că, dacă el nu va înceta, atunci va fi blestemat de ei ca eretic. El însă, nu numai că nu a ascultat acest sfat nelegiuit, dar s-a aprins și mai mult de râvnă dumnezeiască și scrisoarea lor sobornicească a numit-o nedreaptă și neplăcută lui Dumnezeu, deoarece îl oprea să-i învețe în biserici pe credincioși. De aceea, a început și mai mult să dea în vileag fărădelegile lor, căci, așa cum cred eu, nu fără temeii, el hotărâse în sine chiar să și moară pentru buna credință și pentru slava lui Dumnezeu dacă era nevoie.

Căci în cine arde focul râvnei pentru Dumnezeu, acela disprețuiește nu numai averile și câștigurile, ci chiar și viața. Despre aceasta Însuși Domnul mărturisește, zicând: *Cu dor am dorit să mănânc cu voi acest Paști, mai înainte de patima Mea* (Luca 22, 15) și El a spus aceasta pentru că dorea, ca om, să primească moartea spre slava lui Dumnezeu, Tatălui Său, și pentru mântuirea oamenilor. Și cel mai înflăcărat râvnitor al lui Hristos, Pavel, spune: *doresc să mă despart de trup și să fiu împreună cu Hristos; și iarăși: căci pentru mine viață este Hristos și moartea un câștig* (Filipeni 1, 23; 21).

Însă, pentru că devotații papei, nu au încetat să-l amenințe și prin orice mijloc să-l abată de la propovăduire, iar el, la rândul lui, a continuat să nu li se supună, neîncetând să dea în vileag nedreptățile lor, ei au hotărât să-l omoare, ceea ce au și făcut prin următorul mod: alegând un general al unui ordin monahal, un oarecare cu numele Ioachim, foarte devotat lor, l-au trimis, fiind împuternicit de papa, să îi ia rangul de egumen și, cercetându-l, să-l dea morții prin ardere, ca pe un nesupus și defăimător și clevetitor al Bisericii romane apostolești. Acest Ioachim, ajungând în Florența și arătând înaltei conduceri a orașului scrisoarea papei, l-a adus pe Ieronim la judecată și l-a supus unor torturi cumplite. Pentru că acesta a răspuns cu îndrăzneală la toate vicleniile aceluia anchetator nedrept astfel încât judecătorul nu a putut să-l numească vinovat, împotriva cuviosului și nevinovatului învățător al orașului lor s-au înfățișat martori mincinoși din rândul nelegiuiților, care nu ascultau învățătura lui, aducând împotriva lui grele și nedrepte învinuiri. Pe temeiul acestor învinuiri, judecătorii aceia nedrepti l-au osândit pe el și pe încă doi bărbați sfinți, colaboratorii lui, la tortură dublă: să fie spânzurați pe lemn; iar apoi să se aprindă sub ei focul și să-i ardă.²⁰

Acesta a fost sfârșitul vieții acelor trei cuvioși călugări și aceasta a fost răsplata pe care au primit-o pentru nevoița săvârșită pentru buna credință de la cel mai nevrednic papă al lor, Alexandru²¹; căci pe atunci era papă Alexandru, de origine spaniol, care prin toate nedreptățile și răutatea i-a întrecut pe toți călcătorii de lege. Eu, însă, stau atât de departe de acordul cu acei judecători nedrepti încât cu bucurie i-aș număra pe martirii torturați de ei în rândul vechilor apărători ai bunei credințe dacă ei n-ar fi de credință latină; căci aceeași râvnă înflăcărată, pe care au avut-o credincioșii de demult pentru slava Mântuitorului Hristos și pentru mântuire și îndreptare, eu am văzut-o și în acești cuvioși călugări. Acestea nu le-am auzit de la altcineva, ci eu însumi i-am văzut pe ei și deseori am fost prezent la învățăturile lor și am văzut în ei nu numai râvnă pentru buna credință, asemănătoare cu a celor de demult, ci și aceeași înțelepciune, aceeași rațiune și aceeași iscusință în Scripturile insuflate de Dumnezeu și în scrierile filosofice. Însă, mai ales, se distingea prin acestea Ieronim, care timp de câte două ceasuri, iar uneori și mai mult, stând la catedra de învățător, revărsa din belșug șuvoaiele învățaturii, nu din cărți scoțând dovezi pentru aceste cuvinte, ci din vistieriile uluitoarei sale memorii, în care se păstra toată înțelepciunea dumnezeiască a Sfintelor Scripturi.

²⁰ Despre Ieronim (Girolando) Savanarola a se vedea și în *Istoria Bisericească Universală*, vol. II, EIBMBOR, București, 1993, pp. 112-114. (n. Apologeticum).

²¹ Papa Alexandru VI Borgia (1492 – 1503). (n. Apologeticum). Pentru amănunte a se vedea la Claudio Rendina, *Papii. Istorie și secrete*, Editura ALL, București, 2003, pp. 612-620.

Vă scriu acestea nu pentru a arăta că acea credință latină este curată, desăvârșită și în toate dreaptă - să nu fie în mine o asemenea nebulie! - ci pentru a le arăta ortodocșilor că și latinii, care cugetă nedrept, au mare grijă pentru mântuitoarele porunci evanghelice și râvnă pentru credința în Hristos Dumnezeu chiar dacă nu au înțelepciune desăvârșită, așa cum spune dumnezeiescul Apostol Pavel despre neascultătorii iudei: *Căci le mărturisesc că au râvnă pentru Dumnezeu, dar sunt fără cunoștință* desăvârșită (Rom. 10, 2). Așa și latinii, chiar dacă au fost ispitiți în multe lucruri și au născocit unele învățături străine și ciudate, fiind ademeniți de marea lor erudiție în științele eline, totuși nu au căzut definitiv din credința, nădejdea și dragostea către Hristos Dumnezeu. De aceea, cei ce se dedică vieții monahale, își rânduiesc cu sârguință viețuirea după sfintele Lui porunci astfel încât buna lor înțelegere, iubirea lor frățescă, sărăcia, tăcerea, negrija (pentru cele lumești) și grija lor pentru mântuirea celor mulți trebuie să le urmărească și noi ca să nu fim mai răi decât ei.

Acest lucru eu îl spun cu privire la împlinirea sârguincioasă a poruncilor evanghelice. Căci așa cum ei nu pot deveni desăvârșiți prin împlinirea sârguincioasă a poruncilor Mântuitorului până când nu se vor lepăda de ereziile lor, tot așa nici pe noi nu ne poate face desăvârșiți credința ortodoxă de una singură dacă nu dobândim împlinirea sârguincioasă a poruncilor evanghelice. Căci Însuși Domnul spune către cei ce le încalcă: *Și pentru ce Mă chemați: Doamne, Doamne, și nu faceți ce vă spun?* (Luca 6, 46), adică Îmi aduceți rugăciuni dese și lungi, iar poruncile Mele le nesocotiți și nu le împliniți cu fapta, așa cum v-am poruncit. Și în alt loc Domnul spune iarăși: *Iar oricine aude aceste cuvinte ale Mele și nu le îndeplinește, asemăna-se-va bărbatului nechibzuit care și-a clădit casa pe nisip. Și a căzut ploaia și au venit râurile mari și au suflat vânturile și au izbit în casa aceea, și a căzut. Și căderea ei a fost mare* (Matei 7, 26).

Tot din această pricină au fost numite și acele cinci fecioare nebune și au rămas în afara cămării cerești. De asemenea și cel ce a intrat în camera cea tainică de nuntă, nefiind îmbrăcat în haină de nuntă, a fost legat de mâini și de picioare, scos de acolo și aruncat în întunericul cel mai din afară. La fel și cei ce se laudau că în numele Domnului au săvârșit multe semne, au proorocit și au izgonit demoni, nu vor fi atunci cunoscuți de dreptul Judecător și vor auzi de la El: *Depărtați-vă de la Mine toți lucrătorii nedreptății. Niciodată nu v-am cunoscut pe voi* (Luca 13, 27; Matei 7, 23). Iar dacă ei au proorocit în numele Domnului, au izgonit demonii din oameni și au săvârșit multe minuni, atunci El de ce nu îi cunoaște, ci îi gonește și îi numește lucrătorii nedreptății?

Răspunsul la aceasta este următorul: chiar dacă au fost așa și au săvârșit minuni din voia neștiută a puterii lui Dumnezeu, totuși, după cum se vede, nu au avut darul dumnezeiesc al iubirii desăvârșite pentru Dumnezeu și pentru aproapele lor, iubire de care este legată mila dumnezeiască față de toți cei ce au nevoie de milostenie și ajutor. Martorul nemincinos al acestui lucru este Fericitul Apostol Pavel, care spune: *Și de aș împărți toată averea mea și de aș da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi folosește* (I Cor. 13, 3). De aceea ei, pentru că nu au dobândit această dragoste dumnezeiască și mila cea unită cu ea, nu vor fi cunoscuți de milostivul Dumnezeu și vor fi goniți de El ca niște lucrători ai fărădelegii, căci *judicata este fără milă pentru cel care n-a făcut milă* (Iac. 2, 13), spune cuvântul lui Dumnezeu. Raiul lui Dumnezeu nu îi primește înăuntrul lui pe aceia care, cu toată lăcomia și cruzimea, își ascund în pământ comori de aur și argint, ci îi respinge, zicând: „Afară câinii și vrăjitorii și desfrânații, ucigașii și închinătorii la idoli și tot cel ce iubește și săvârșește minciuna! *Fericit este omul care caută la sărac și la sărman*, adică cel ce îi miluiește și le face bine (Ps. 40, 1), iar cel care îi necăjește și îi asuprește și îi chinuiește neîncetat prin încasarea anuală a dobânzilor, acela este blestemat de Dumnezeu și lepădat și trimis în focul cel nestins, unde va arde împreună cu bogatul, care îi ura pe cerșetori, în vecii vecilor”. A Dumnezeului nostru este slava, puterea și stăpânirea în vecii fără de sfârșit. Amin.

XXVII

Cuvinte de acuzare împotriva lui Ioan Ludovic,
tâlcuitorului sfintei cărți a Fericitului Augustin,
episcopului de Hiponna

Degeaba îi aduci tu, Ludovic, în calitate de martori credincioși pentru dovedirea norocului și a ursitei, pe Platon, Aristotel, Plotin și alți câțiva elini necredincioși, care nu cugetă nimic adevărat și plăcut lui Dumnezeu și, în majoritatea cazurilor, se contrazic unul pe altul. Dacă acești martori arată că există o stea a norocului și a destinului, care hotărăște sorții în toate lucrurile ce ne privesc pe noi: virtuțile și patimile, dreptatea și nedreptatea, necurăția și oricare viețuire ticăloasă, de asemenea bogăția și sărăcia, atunci unde este vrednicia noastră cu care suntem înzestrați, ca fiind creați după chipul și după asemănarea lui Dumnezeu? Unde este libera noastră voință? Unde este dreapta judecată a Făcătorului tuturor, dacă El, prin făpturile Sale, adică prin stele, mă atrage, chiar împotriva voinței mele, fie către virtute, fie către patimă? Și pentru ce a pus El Legea, prin care ne poruncește aspru, zicând: *Să nu ucizi, Să nu săvârșești adulter, Să nu furi*, și celelalte porunci dumnezeiești ale Sale de vreme ce eu sunt atras cu forța de planeta Marte cătreucidere și către vărsare de sânge sau de Mercur către hoție sau de Venera către diferite fapte desfrânate? Căci cine se poate împotrivi poruncii și rânduielii Lui?

Și tu, Ludovic, și aceia pe care îi aduci ca martori pentru dovedirea nenumăratelor taine ale firii, toți vorbiți în deșert, silindu-vă ca printr-o cercetare omenească, neputincioasă și greșită să pătrundeți ceea ce pentru om este de nepătruns și știut numai de Făcătorul tuturor. În același timp, ce folos au binecredincioșii din această cercetare curioasă și de prisos? Categorie nici unul, în afara unei discuții deșarte și de prisos. Să căutăm cu sârguință și să aflăm cum ia naștere în sufletele noastre frica de Dumnezeu, iar nu cum este săvârșită zămisirea noastră în pântecul celor ce ne nasc, căci aceasta nu contribuie deloc la mântuirea noastră.

Este de ajuns, o Ludovic, pentru Platon dacă, într-adevăr, a dobândit mântuirea, crezând în Mântuitorul Care a coborât la iad. Însă de ce îl socotești și îl numești *sfânt*? De unde ai aflat tu aceasta? Dacă Platon al tău, o Ludovic, îți poruncește să cinstești mulți zei, atunci cum îl numești tu mai sfânt decât toți ceilalți filosofi?

Tu nu înțelegi bine, o Ludovic, și nici corect următoarea cugetare dumnezeiască, pentru că ea în cărțile grecești nu este scrisă așa cum o pomenești tu, ci este scrisă așa: *Nu era el Lumina ci ca să mărturisească despre Lumină, ca toți să creadă prin el* (Ioan 1, 8; 7), adică să creadă în Însăși Lumina Cea Pururea Fiitoare, Care este Fiul Cel Unul Născut și Cuvântul Luminii Celei fără de început și Pururea Fiitoare, iar nu să creadă în el, adică în Ioan. De ce întinezi tu, Ludovic, ceea ce este preacurat, prin povești stricăcioase și vorbe goale? Chiar dacă Zeus al tău a zămislit-o fără mamă pe preafrumoasa Atena și a născut-o din capul său, totuși el ar fi rămas până la sfârșit în suferință dacă Ghefest nu i-ar fi retezat cu securea cu două tășuri capul lui Zeus al tău. În *adunări*, spune Sfânta Scriptură, *binecuvântați pe Dumnezeu, pe Domnul din izvoarele lui Israel* (Ps. 67, 27), adică din Scripturile insuflate de Dumnezeu, cele proorocești și apostolești; ție ți se potrivește pe deplin cuvântul apostolesc: *Zicând că sunt înțelepți, au ajuns nebuni* (Rom. 1, 22).

Ce folos le aduci tu, o Ludovic, binecredincioșilor, amestecând tina atât de urât mirositoare a poveștilor stricăcioase și de mult uitate și născocirile celor ce vorbesc în deșert, iar nu ale filosofilor? Cu adevărat, „zicând că sunteți înțelepți”, ați ajuns nebuni, după cuvântul Sfintei Scripturi, și născociți asemenea deșertăciuni pentru cei care, fără folos, se îndeletnicesc cu ele. De aceea și trebuie ca noi, creștinii, să ne nevoim în citirea dumnezeieștilor Scripturi și să le studiem, iar de scrierile filosofilor înțelepți trebuie să ne lepădăm, dând ascultare dumnezeiescului Propovăduitor, care spune: *Spusu-mi-au călcătorii*

de lege deșertăciuni, dar nu sunt ca legea Ta, Doamne (Ps. 118, 85); și în alt loc: *Cuvintele Domnului, cuvinte curate, argint lămurit în foc, curățat de pământ, curățat de șapte ori* (Ps. 11, 6); iar cuvintele necredincioșilor sunt necurate, ticăloase și pline de toată mârșăvia. *Nu vă lăsați furați de învățăturile străine cele de multe feluri*, spune dumnezeiescul Apostol (Evrei 13, 9). Și Domnul spune: *Oile Mele ascultă de glasul Meu, iar după un glas străin ele nu vor merge* (Ioan 10, 27; 5).

Nu știu cum să te numesc, Ludovic: să te numesc, oare, teolog binecredincios sau fără de greșeală? Însă nu îndrăznesc să te numesc așa, căci un teolog fără de greșeală nu caută, fără minte, cele mai presus de el, ci se mulțumește cu ceea ce a descoperit Sfântul Duh în Scripturile dumnezeieștilor Prooroci, traduse de cei 72 de tâlcuitori luminați de Duhul Sfânt, care au trăit cu mulți ani înainte de întruparea Mântuitorului. Ei au tradus limpede astfel: *Așa s-au făcut cerul și pământul și toată oștirea lor. Și a sfârșit Dumnezeu în ziua a șasea lucrarea Sa, pe care a făcut-o* (Fac. 2,1-2). Apoi, puțin mai departe, Sfânta Scriptură spune: *Apoi Domnul Dumnezeu a sădit o grădină în Eden, spre răsărit* (v. 8). Iar tu - nu știu din ce pricină - i-ai disprețuit pe acești traducători și, mai mult, îi urmezi pe Simmah, Ahila și Teodotion, oameni care vorbesc cu înțelepciune pământească, iar nu cu Dumnezeiescul Duh, și afirmi că traducerea lor este mai clară și că (așa cum se spune în traducerea lor) Dumnezeu a creat raiul înainte de orice altă creație. Însă unde l-a creat El când încă nu erau create nici cerul, nici pământul, nici vreuna din cele patru stihii? O, cât de nesăbuită este gândirea ta! Degeaba ești tu atras atât de nebunește și fără judecată de traducerile răstălmăcite ale oamenilor care vorbesc din pântecul lor, iar nu din însuflarea Sfântului Mângâietor!

Însă nici filosof creștin adevărat nu te pot numi, deoarece nu ai în tine acea dragoste cea evlavie pentru cuvântul lui Dumnezeu, care le sunt specifice adevăraților filosofi creștini, ci pretutindeni amesteci ceea ce nu poate fi amestecat și produci o tulburare care nu-și are locul aici. Ce ai tu în comun cu ereticii și blestemații Origen și Albert și ce treabă ai tu cu cei cu nume întunecate Scot și Eratosten - oameni iubitori de lume care vorbesc din înțelepciune pământească, iar nu de la Duhul Sfânt? Să nu-ți dorești să *cugeți mai mult decât trebuie să cugeți* (Rom. 12, 3), ci să cugeți în hotarele nevinovăției, dând ascultare dumnezeiescului Propovăduitor, Înțeleptului Solomon, care spune că nu este folositor a încălca rânduielile părințești. Cu privire la întrebarea pomenită (despre rai) să fii convins de faptul că Sfântul Duh a vorbit prin dumnezeiescul Ioan Gură de Aur, care vă spune clar așa: „Să se rușineze falșii înțelepți care spun că raiul se află în cer și că el este duhovnicesc, în cer se află, oare, smochinul? Și dacă raiul este în cer, atunci râurile de unde izvorăsc? Nu din pământ? Iar dacă raiul se află în cele de sus, atunci înseamnă că și râurile curg de sus în jos, însă Scriptura nu spune că râul izvorăște din cer, ci din Eden”. Tu, Ludovic, înfățișezi greșit sensul cuvintelor înțeleptului Ioan Damaschin despre raiul lui Dumnezeu. El nu tăgăduiește nici existența raiului tainic, ci spune clar așa: Unii înțeleg că raiul este material, iar alții înțeleg că este spiritual. Însă mie mi se pare că așa cum omul este creat și material și spiritual, așa și sfântul lui lăcaș este deopotrivă și material și spiritual, astfel încât omul să aibă viețuire dublă: cu trupul să se afle într-un loc dumnezeiesc și minunat, așa cum este spus, iar cu sufletul să viețuiască într-un loc cu mult mai înalt și minunat, avându-L pe Dumnezeu casă a sălășluirii și veșmânt întru totul minunat, fiind îmbrăcat în harul Lui și săturându-se cu unicul și cel mai dulce fruct, adică cu vederea lui Dumnezeu și hrănindu-se cu ea, ca oricare înger”. Celelalte cuvinte ale acestui capitol le găsești în cuvântarea 22 a sfintei lui cărți²² și de acolo vei lua nu legendele Pieridelor²³, ci îmbelșugatul har duhovnicesc al dumnezeieștilor dogme.

Nici următoarea ta cugetare, Ludovic, nu are temeii. Căci fericita și nepătimitoarea ființă dumnezeiască este nepieritoare și nedespărțită și nu este supusă nicidecum nici unei curgeri a timpului, nici unei separări și nici unei patimi; iar sufletul nostru, chiar dacă este cuvântător și rațional și nemuritor, totuși este legat de necuratele patimi și și-a însușit iubirea

²² Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, ediția a III-a, Editura Scripta, București, 1993, p. 68, în cartea II, cap. XI. Lucrarea este disponibilă și în format digital în colecția Apologeticum, <http://apologeticum.net>

²³ Pieride se numeau muzele – zeițe ale poeziei, artei și științei.

de plăceri a trupului și este, în mod vrednic de osândă, biruit de ea. Iar suflarea dumnezeiască pe care Făcătorul a suflat-o în fața primului om creat nu este nicidecum vreo scurgere a ființei dumnezeiești, căci ființa dumnezeiască este nedespărțită și nepieritoare, așa cum am spus mai sus; însă prin aceasta se arată nemurirea, rațiunea și voința liberă a sufletului. Înțeleptul tău Lactanțiu se înșală mult în toate lucrurile și te înșeli și tu, fiind de acord cu el. Bună faptă și mântuitoare este a cunoaște neputința cugetelor noastre, așa cum spune dumnezeiasca cugetare: *Gândurile muritorilor sunt șovăielnice și cugetările noastre sunt cu greșală* (Întel. 9, 14) și să ne mulțumim cu ceea ce ne-a fost descoperit prin Sfântul Duh și prin Proorocii insuflați de Dumnezeu, prin Însuși Mântuitorul Hristos și prin Sfinții Lui Ucenici și Apostoli, și să nu cercetăm cele ce sunt mai presus de noi, așa cum spune Sfânta Scriptură: *Cele mai presus de tine nu le căuta* (Sirah 3, 20), ci să îl pomenim întotdeauna pe acel dumnezeiesc Părinte care ne învață că despre ceea ce nu este scris nici nu trebuie să cugetăm. Înțelegând, așadar, sensul dumnezeieștii cugetări care spune clar: *omul, în cinste fiind, n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor* (Ps. 48, 12) - să încetăm să cercetăm ceea ce este mai presus de înțelegerea noastră și să încetăm să întinăm și să umilim prin cugetări viclene și împreunări asemenea dobitoacelor acea vrednicie îngerească pe care omul a primit-o până la neascultare, fiind creat după chipul lui Dumnezeu. Nici un folos duhovnicesc nu au din aceste cercetări aceia care vor să viețuiască în curăție, ci, dimpotrivă, din acestea provin întinarea minții și răzvrătirea gândurilor necurate. Iar felul înmulțirii neamului omenesc, adică mijlocul prin care ar fi început să se înmulțească neamul omenesc dacă protopărințele lui ar fi rămas păzitorul poruncii care i-a fost date, o lăsăm în seama Unicului, Înțeleptului și Atotputernicului Făcător, la semnul Căruia repede, într-o clipită a ochilor, au fost create nenumărate cete de luptători cerești. Un înțelept spunea: „Să nu cercetezi degeaba ceea ce nu aduce nici un folos”.

Să cercetăm mai bine, dacă, într-adevăr, dorim să fim înțelepți înaintea lui Dumnezeu, iar nu înaintea oamenilor, acel mijloc prin care am putea să ne întoarcem la prima noastră vrednicie, pe care am avut-o până la neascultare, și la frumusețea asemănătoare lui Dumnezeu. Deși Ieronim al tău gândește greșit despre prima căsătorie, totuși Făcătorul laudă foarte mult căsătoria dintre bărbat și femeie și, punând lege, ca un Stăpân, spune: *Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup* (Matei 19, 5). Dacă El Făcătorul, nu ar fi lăudat căsătoria, atunci nu ar fi spus: *Deci, ce a împreunat Dumnezeu omul să nu despartă* (v. 6) și nu l-ar fi numit adulter pe acela care își părăsește femeia, fără ca ea să fi încălcat fidelitatea căsătoriei, și își ia altă femeie. Și dumnezeiescul Pavel spune: *Cinstită să fie nunta întru toate și patul nespurcat* (Evrei 13, 4). Și Însuși Făcătorul, dacă n-ar fi lăudat căsătoria, atunci nu ar fi mers la nunta din Cana Galileii, nu ar fi prefăcut acolo apa în vin și nu ar fi luat, în chip iubitor de oameni, parte cu ceilalți la ospățul de nuntă. A doua căsătorie este îngăduită de cele Șapte Sfinte Sinoade Ecumenice pentru neputința trupească a jumătății care rămâne, mai ales dacă acest lucru se întâmplă în tinerețe. De ce o disprețuiește înțeleptul vostru Ieronim? Ceea ce au hotărât Sinoadele prin Duhul Sfânt, aceea și Stăpânul tuturor, Dumnezeu, a întărit mai sus. Nu trebuie, o Ludovic, să uiți cele spuse în Dumnezeiasca Scriptură: *Nu fi drept peste măsură* ca să nu fii necinstitor înaintea Mea (Eccles. 7, 16).

Oare nu vei înceta, Ludovic, să te înarmezi împotriva celor 72 de tâlcuitori care, prin Duhul Sfânt, au tradus Scripturile iudeilor în limba elină, așa cum mărturisește despre ei însuși Ieronim, cel cinstit de voi, la fel și dumnezeiescul autor al acestei sfinte cărți (Fericitul Augustin), zicând că cei șaptezeci și doi de tâlcuitori, care au tradus scrierile evreiești în limba elină, au fost plini de Sfântul Duh? Fie și faptul că au fost oameni simpli, așa cum spui tu, și că din nepricepere au scris și au citit Scriptura greșit. Dar e cu putință ca întregul Sfânt Sinod al Părinților inspirați de Dumnezeu și al învățătorilor răsăriteni să nu fi înțeles aceste greșeli din cărți? O, ce nepricepere din partea ta, ca să nu spun nechibzuință!

Ce înțeles deosebit de înalt, proorocesc și binecredincios, capătă cuvintele următoare dacă le scriem și le rostim astfel: „Oare nu Sion va zice omul?” Într-adevăr, nici unul! Iar

dacă scriem și rostim: *Mamă va zice Sionului omul* (Ps. 86, 4) - cuvintele acestea conțin cea mai clară proorocie despre faptul că toți oamenii vor crede în Dumnezeu-Om, Cel ce S-a născut în Sion, în Iisus Hristos și îl vor numi și îl vor cinsti pe Sfântul Sion, mama lor duhovnicească, pentru că i-a renăscut prin baia duhovnicească și dumnezeiască a vieții veșnice și i-a adăpat cu laptele cel dulce și cuvântător al cunoașterii neîntinate a Sfintei și Cinstitei Treimi.

Iar tu, înțelepte Ludovic, te-ai rătăcit cumplit, urmându-l numai pe Ieronim și numind izvor sfânt și adevărat scrierile ucigătorilor de Dumnezeu - ale iudeilor - stricate deja de ei din pricina dușmăniei și urii lor mari cu care ei, ucigătorii de Dumnezeu, sunt înarmați împotriva Domnului nostru Iisus Hristos. Este greșit și lipsit de temei pentru noi, ortodocșii, să dăm sens cărților iudeilor. De ce? Pentru că, după ce L-am cunoscut pe Hristos Dumnezeu și am dobândit adevărata cunoaștere de Dumnezeu, ucigătorii de Dumnezeu - iudeii - au căzut de la Dumnezeu, ei nutrind ură și dușmănie față de noi și ni se împotrivesc în toate nouă, ca cei ce sunt luptători împotriva lui Dumnezeu și dinadins denaturează în cărți cugetările proorocești despre Hristos. Trebuie, îndeosebi, să avem încredere în Cinstitul Mângâietor Care, prin Moise, ne-a învățat adevărul, ce nu de traducător a fost scris așa cum este scris la Evanghelistul Matei, care spune clar: *Și tu, Betleeme, pământul lui Iuda, nu ești nicidecum cel mai mic între căpeteniile lui Iuda, căci din tine va ieși Conducătorul care va paște pe poporul Meu Israel* (Matei 2, 6).

Dacă cei șaptezeci și doi de tâlcuitori au fost plini de Sfântul Duh, atunci este evident că ei, fiind luminați de El, au tradus totul corect. Cum, dar, îndrăznești tu acum să spui că ei în multe locuri au tradus greșit și nepotrivit cu știința? Aceasta este o mare îndrăzneală din partea ta, care provine din îngâmfare. Dacă ei, așa cum mărturisești și tu, au fost plini de Duhul Sfânt și, în același timp, după părerea ta, au tradus unele locuri greșit și nepotrivit cu știința, atunci cum poți tu, părinte Ieronime, să traduci mai bine, nefiind părtaș al acelui har al Dumnezeiescului Mângâietor, pe care l-au avut ei? Dacă tu ai fi părtaș al acestui har, atunci nicidecum nu ai putea să îi necăjești atât de rău, căci noi știm că *duhurile proorocilor se supun proorocilor* (I Cor. 14, 32).

Dar, pentru că tu socotești minciuni cele spuse despre orânduirea locuințelor în care ei au locuit separat, în timpul traducerilor, și Iustin Filosoful și Mucenicul Tertulian sunt pentru tine martori nevrednici de încredere, atunci Sfântul bărbat Augustin, care a trăit după ei și după tine (Ieronime), spune clar așa: „Se spune că în cuvintele traducătorilor a existat un acord minunat și demn de laudă, deși ei au făcut acest lucru fiecare în chip separat”. Iar dacă ei au tradus fiecare în chip separat, atunci din aceasta reiese, o înțeleptule Ieronim, că fiecare dintre ei a tradus aflându-se într-o locuință a sa separată. Iar tu, în chip foarte necuviincios sfinției tale, îi mustri pe acești bărbați dumnezeiești atât de mari. Eu am spus deja și iarăși spun că nu trebuie să avem încredere în cărțile iudeilor, pe care dinadins le-au denaturat luptătorii de Dumnezeu iudei, care ni se împotrivesc nouă și se străduiesc să dea drept mincinoasă traducerea celor 72 de tâlcuitori, deoarece această traducere contribuie foarte mult la taina adevăratei noastre credințe.

Fie și așa cum gândiți voi - că cei 72 de tâlcuitori au tradus greșit următoarea cugetare: *Patruzeci de zile mai sunt, și Ninive va fi distrusă* (Iona 3, 4). Ascultați, așadar, voi, cei care lăudați cel mai mult cărțile iudeilor: această greșeală și această nepotrivire nu este drept să o atribuim celor 72 de tâlcuitori, căci această dojană trece asupra Cinstitului Mângâietor Însuși, Care a vorbit prin ei. În orice caz, aceasta este o născocire rea și vicleană a vreunui vrăjmaș al credinței noastre, care, printr-o asemenea nepotrivire vădită, a vrut să ne lipsească de cea încredere pe care o avem față de traducerea inspirată de Dumnezeu a celor 72 de tâlcuitori sau a vreunui copist al Sfintei Cărți care, datorită uitării - și aceasta se întâmplă des - a scris fără băgare de seamă *40 zile* în loc de *3 zile*. Oare nu au înțeles acei traducători inspirați de Dumnezeu, dar mai ales Însuși Dumnezeiescul Mângâietor, Care a vorbit prin ei, nu a știut, oare, că era cu neputință ca împăratul, îmbrăcat în sac și presărat cu cenușă timp de 40 zile, să stea pe pământ fără hrană, de asemenea și pruncii de la sân să trăiască 40 zile fără să mănânce

lapte și animalele să rămână vii atâtea zile fără mâncare și apă?

Dar cum însuși Proorocul Iona, hotărând dinainte pentru pieirea lor termenul de patruzeci de zile, a dorit să vadă pieirea lor mai înainte de încheierea acestui termen, ca unul care i-ar fi urât pe oameni și s-ar fi bucurat de pieirea oamenilor? Încetați, dar, încetați să lăudați adevărul iudaic și să numiți cărțile iudeilor izvor sfânt!

Într-o carte romană se spune: „Și I-a dat putere să facă judecată, pentru că este Fiul Omului”. Răspunsul ortodoxului la aceasta este următorul: nu așa se află acest lucru în cărțile noastre grecești și punctul nu se află în acest loc, sfinte părinte, ci se citește așa: *Căci precum Tatăl are viață în Sine, așa I-a dat și Fiului să aibă viață în Sine și I-a dat putere să facă judecată* (Ioan 5, 26-27). Aici se pune punct. Însă cum primește El ceea ce are? Căci, ca Dumnezeu, El este Însăși Viața și Stăpânul și Judecătorul, așa cum Îi spune și Tatălui Său: *Și toate ale Mele sunt ale Tale, și ale Tale sunt ale Mele* (Ioan 17, 10), arătând prin aceasta că este egal cu Tatăl. Însă iudeii L-au socotit un om care nu se deosebea prin nimic de ceilalți oameni, și cu mânie și cu mare turbare I-au spus: *Nu pentru lucru bun aruncăm cu pietre asupra Ta, ci pentru hulă și pentru că Tu, om fiind, Te faci pe Tine Dumnezeu* (Ioan 10, 33) și din această pricină El adaugă, zicând: *pentru că este Fiul Omului: nu vă mirați de aceasta - îndreptând astfel părerea lor greșită pe care o aveau despre El. Deși spune: Eu sunt și Fiul Omului și Mă arăt vouă așa în realitate, iar nu ca nălucă, totuși să nu vă mirați de aceasta: că vine ceasul, aceasta El o spune despre învierea obștească, de apoi; și acum este, aceasta o spune despre acei morți pe care El i-a înviat, de exemplu: fiica lui Iair, fiul văduvei și Lazăr cel mort de patru zile; când morții vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu și cei ce vor auzi vor învia* (Ioan 5, 25). Nu vă mirați de aceasta și nu socotiți de necrezut ceea ce Eu vă spun. Căci așa cum Eu, ca Dumnezeu, am puterea să învii morții, așa o am și ca om, primind-o de la Tatăl Meu. Așadar, punctul trebuie să stea după cuvintele: *și I-a dat putere să facă judecată. Apoi, mai departe: pentru că este Fiul Omului: nu vă mirați de aceasta trebuie citit ca un nou început. Nu vă siliți, așadar, să dovediți mai înainte de vreme împlinirea cuvintelor pomenite, căci este destul de clar că ele se referă la a doua Lui venire cu trupul, așa cum El Însuși spune în Evanghelia după Matei: atunci vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului cu putere și cu slava multă* (Matei 24, 30). *Căci împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură și vreo desfătare trupească, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfânt* (Rom. 14, 17) și desfătare duhovnicească cu bunățile cele veșnice, păstrate în ceruri și nesfârșită saturare cu ele. *Umplea-ne-vom - spune Psalmistul - de bunățile casei Tale* (Ps. 64, 5), adică de cele ale Ierusalimului de Sus. Și Fericitul Pavel spune: *Bucatele sunt pentru pânțele și pânțele pentru bucate și Dumnezeu va nimici și pe unul și pe celelalte* (I Cor. 6, 13). Și dacă ele vor fi nimicite de Dumnezeu, atunci cum vor putea să apară din nou? Și Mântuitorul spune iarăși în Evanghelia: *Căci la înviere, nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sunt ca îngerii lui Dumnezeu în cer* (Matei 22, 30). Iar tu, o Lactanțiu, și toți cei asemenea ție, v-ați rătăcit cumplit și mi se pare că, din acest punct de vedere, nu vă deosebiți deloc de ticălosul amăgitor Mahomed, care a propovăduit ceva asemănător²⁴.

A cerceta mult își în zadar negrăitele taine ale firii lui Dumnezeu, o Ludovic, este specific îndrăznelii lui Origen și curiozității lui jalnice. De aceea mi se pare că și tu însuși gândești greșit despre focul chinului veșnic, deși te mândrești peste măsură cu înțelepciunea ta în filosofie. Căci focul acela nu din văzduh își are puterea lui nimicitoare și nici din faptul că pământul se încinge datorită acțiunii razelor soarelui asupra lui, așa cum minți tu fără minte. Acest foc este ascuns de Făcător sub pământ pentru chinul necredincioșilor, iar în Sfânta Scriptură, de obicei, este numit gheenă. Cunoscutul bogat ne iubitor de oameni, care ardea în el, l-a rugat pe Patriarhul Avraam să-l trimită la el pe săracul Lazăr pentru a-i răcori cu apă limba arsă de flacăra focului nestins din cele de mai jos ale pământului. Iar de faptul că focul acesta se află în cele de mai jos ale pământului, să te convingă focul muntelui Etna, care a izbucnit în sus (de sub pământ) din adâncurile pământului și, de asemenea, urletele și strigătele cumplite ale celor chinuți acolo.

²⁴ Adică desfătările trupești în viața viitoare (n. tr.)

Oare nu Îl auzi pe Mântuitorul, Care spune: *A murit și bogatul și a fost înmormântat. Și în iad, ridicându-și ochii, fiind în chinuri, el a văzut de departe pe Avraam și pe Lazăr în sânul lui* (Luca 16,22-23). În iad, a spus Domnul, iar nu în văzduh. Căci, oare, în văzduh s-a întărit prăpastie mare între ei? Tu însă, Ludovic, amăgindu-te cu gândurile înțelepciunii pământești, stai departe de adevărul evanghelic.

Toată această cercetare vastă și complicată se poate rezolva foarte ușor printr-o singură cugetare proorocească, fără să aibă nevoie de o mulțime de dovezi. Căci dumnezeiescul Prooroc și Împărat David, în Psalmul 71, sub forma rugăciunii, spune clar așa: *Dumnezeule, adică Tată, judecata Ta dă-o împăratului, adică Fiului Tău, despre Care spune în Psalmul al doilea: Iar Eu sunt pus împărat de El* (v. 6); apoi continuă: *și dreptatea Ta fiului împăratului, ca să judece pe poporul Tău cu dreptate și pe săracii Tăi cu judecată* (Ps. 71, 1-2). Și în alt loc: *Scoală-Te, Dumnezeule, judecă pământul, că toate neamurile sunt ale Tale* (Ps. 81, 1). Însă cine moștenește toate neamurile dacă nu Acela Căruia I se spune: *Cere de la Mine și-Ți voi da neamurile moștenirea Ta și stăpânirea Ta, marginile pământului* (Ps. 2, 8)? Evident, este vorba despre Cel Unul Născut, iar nu despre Tatăl Cel fără de început, Care L-a născut. Și în Psalmul 109: *Zis-a Domnul Domnului Meu. Domnul este Tatăl; Domnul este și Acela Căruia Tatăl Îi spune: Șezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale. Apoi spune: Cu Tine este poporul Tău, adică stăpânirea, în ziua puterii Tale* (v. 1; 3), adică în ziua celei de-a doua venituri a Lui, așa cum Domnul Însuși spune despre Sine: *și vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului, cu putere și cu slavă multă* (Matei 24, 30).

Este uimitoare, Ludovic, îndrăzneala ta nemăsurată; căci tu nu numai că nu te temi să încalci dumnezeiasca poruncă, ce spune: *Cele mai presus de tine nu le căuta* (Sirah 3, 20) și pe aceasta: *Cine nu va primi împărăția lui Dumnezeu ca un prunc nu va intra în ea* (Luca 18, 17), ci încă te silești ca prin mărturii neputincioase să-i convingi pe unii necredincioși de învățătura cea nebună a falșilor înțelepți. Există, o Ludovic, un foc adevărat, un foc nestins, pregătit diavolului și îngerilor lui, adică demonilor vicleni și oamenilor necredincioși; există și un vierme care ia naștere din foc și care roade veșnic și mănâncă permanent trupurile ce sunt mâncate mereu și niciodată nu sunt nimicite, așa cum spune autorul acestei cărți *Despre cetatea lui Dumnezeu*. În capitolul 22, ne învață, zicând: „Pentru că Apostolul scrie: *Până vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos* (Ef. 4, 13) și vom fi asemenea chipului Fiului lui Dumnezeu, unii spun că la învierea cea de obște femeile nu vor învia în chip femeiesc, ci toate se vor ridica în chip bărbătesc, căci Dumnezeu l-a creat numai pe bărbat, luând țărână din pământ, iar pe femeie a făcut-o din coasta bărbatului ei. Însă mie mi se pare că mai adevărat gândesc aceia care nu se îndoiesc de faptul că bărbatul și femeia vor învia fiecare în chipul său. Numai că atunci nu va mai fi pofta desfrânată, care este pricina rușinii, căci și până la căderea lor în păcat ei au fost goi și nu s-au rușinat. Așadar, pofta desfrânată va fi înlăturată din trupurile cele înviate, iar chipul bărbătesc și cel femeiesc se vor păstra”. Eu însă, voi contrazice acest lucru astfel. Ce nevoie vor mai avea, cinstite părinte, atât bărbatul cât și femeia, de aceste mădulare asemănătoare dobitoacelor când trupurile oamenilor vor învia nesticăcioase și nu vor avea trebuință de hrană și de naștere de fii? Știm însă că, aceste organe de reproducere ne sunt date de înțelepciunea nespusă a Făcătorului pentru motivele pomenite, adică pentru ca, prin acest mijloc, să se înmulțească neamul omenesc și prin intermediul lor să se îndepărteze prisosul de hrană.

Iar faptul că aceste mădulare asemănătoare dobitoacelor nu sunt nicidecum potrivite ființei raționale, create după chipul și după asemănarea lui Dumnezeu, reiese din Scriptura care spune: *Și omul, în cinste fiind, n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor* (Ps. 48, 12). Dar prin ce „s-a alăturat”? Evident, prin stricăciune și prin moarte, căci până la neascultare protopărinții noștri au fost nemuritori. *Și s-a asemănat lor* - cum s-a asemănat? Evident, prin nașterea care se săvârșește prin intermediul împreunării asemănătoare dobitoacelor dintre bărbat și femeie. Căci Făcătorul, știind dinainte despre

căderea care avea să aibă loc, a spus primului om creat: *Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el* (Fac. 2, 18). Pentru ce i-a făcut acest ajutor? Evident, pentru înmulțirea și continuarea neamului omenesc, ca el să nu piară definitiv; căci îi era cu neputință să se păstreze numai prin bărbat. Iar după învierea trupurilor, când ele vor deveni nesticăcioase și nu vor avea trebuință de naștere de fii, aceste mădulare asemănătoare dobitoacelor nu vor mai fi necesare, pentru că cei înviați se vor întoarce la vrednicia lor cea întocmai cu a îngerilor, cu care au fost înzestrați la început. Iar despre faptul că și partea femeiască va învia în chip și înfățișare bărbătească și că bărbatul și femeia nu se vor mai deosebi între ei prin mădularele asemănătoare dobitoacelor, mărturisește Însuși Făcătorul neamului omenesc, spunându-le saducheilor: *Căci la înviere, nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sunt ca îngerii lui Dumnezeu în cer* (Matei 22, 30), care nu sunt de parte femeiască și înfățișare asemănătoare dobitoacelor. Cu acest lucru sunt de acord și cuvintele Apostolului, care spune: *Căci toți sunteți fii ai lui Dumnezeu prin credința în Hristos Iisus*, și nu a spus: fii și fiice, ci numai fii; iar apoi spune: *Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat. Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus* (Gal. 3, 26-28), arătând astfel o singură înfățișare comună pentru ambele părți, bărbătească și femeiască, ce vor învia, având una și aceeași înfățișare și alcătuire, nu cu mădularele nașterii de prunci, care nu sunt potrivite firii omenești celei create după chipul și după asemănarea lui Dumnezeu.

Dacă ele nu ar fi fost nepotrivite, atunci Făcătorul tuturor nu le-ar fi numit urâciune și rușine; căci, poruncindu-i lui Moise să facă pentru Aaron și fiii lui veșminte de in, a poruncit să îi facă așa încât ei să acopere rușinea lor de la brâu până sub genunchi (Ieșirea 28, 42). Și în alt loc, îi spune iarăși: *Și să nu te sui pe trepte la jertfelnicul Meu, ca să nu se descopere acolo goliciunea ta* (Ieșirea 20, 26). Dacă aceste mădulare erau rușine pentru Aaron și fiii lui, și sunt așa înaintea lui Dumnezeu, atunci, la învierea morților, după înlăturarea stricăciunii, cum pot fi, cum se pot numi și socoti aceste mădulare bune când nu va mai fi nici o nevoie de ele? De aceea, bine este pentru noi să îl ascultăm pe înțeleptul arhieru (pe Ioan Gură de Aur), care spune că ceea ce nu este scris de Prooroci și de Apostoli, nici nu trebuie să cercetăm.

XXVIII

Scrisoare de învățătură către un anumit bărbat împotriva răspunsurilor unui oarecare înțelept latin

O, cinstite frate în Domnul, Gheorghe! Mă închin ție ca de obicei și te rog să nu dai atenție predosloviei acestei cărți (despre care va fi vorba mai departe). Ea nu numai că nu ne spune nimic bun, punându-se astfel împotriva celor spuse nouă de către arhierii și învățătorii noștri ortodocși, ci, în majoritatea cazurilor minte și vorbește împotriva predaniilor ortodoxe, lucru de care te poți convinge din aceste scurte răspunsuri ale mele. Latinii, o Gheorghe, s-au, rătăcit puternic și se rătăcesc continuu, lăsându-se atrași de științele eline și de cele romane și de cărțile iudaicești și de cele ale agarenilor. De aceea tu, prin toate mijloacele, să te îndepărtezi de ele și să dai ascultare învățătorilor ortodocși.

Ce ar fi mai bun, domnul meu, decât cartea lui Damaschin, dacă ea ar fi tradusă corect și îndreptată? Ea, într-adevăr, se aseamănă cu frumusețea cerească și cu hrana raiului și este mai dulce decât mierea și fagurele. De asemenea ai răspunsurile lui Atanasie către prințul Antioh - înțelepte și pline de tot adevărul. Pe ele să le ascuți, cu ele să te desfeți; iar scrierile străine și mincinoase să nu ți le dorești și să nu le cauți, căci *tovărășiile rele strică obiceiurile bune* (I Cor. 15, 33); și iarăși: *Certa-mă-va dreptul cu milă și mă va mustra, iar untdelemnul păcătoșilor să nu ungă capul meu; că încă și rugăciunea mea este împotriva vrerilor lor* (Ps. 140, 5).

Cartea pomenită ne înfățișează discuția dintre ucenicul și învățătorul său și se numește „Lucidarius”, adică „Luminătorul”. Conținutul acestei cărți se numește „aureagemma”, ceea

ce înseamnă mărgele de aur (gemma de aur)²⁵.

Maxim spune: Ea nu este „aureagemma”, ci, în esență, este „argento-pucconmic”²⁶, ceea ce înseamnă aramă cu un adaos nu prea mare de argint; iar mai corect, este nu „lucidarius”, ci „obtenebrarius”, ceea ce înseamnă „întunecătorul”, iar nu luminătorul. Cuvântul care iese din gura mea, se împrăștie în văzduh, și esența lui nu rămâne în urechile ascultătorilor. Iar Dumnezeu prin ființa Sa se află pretutindeni, nu Se sălășluiește într-un loc cunoscut, așa cum spune marele Dionisie Areopagitul, căci ea nu poate fi determinată de nici un loc.

Lucidarius: Dumnezeu nu a fost singur, ci odată cu El a avut loc facerea lumii.

Maxim: Această expresie este platonice și aristotelice, nu creștinească; aceia spun că lumea este pururea fiitoare asemenea lui Dumnezeu. Dacă „facerea lumii” a avut loc odată cu Dumnezeu - și de aceea El nu a fost singur niciodată - atunci înseamnă că lumea este întotdeauna împreună cu El, ceea ce înseamnă că ea este pururi fiitoare asemenea lui Dumnezeu; iar acest lucru este o hulă.

Lucidarius: În Dumnezeu sunt trei esențe: puterea, înțelepciunea și marea bunătate.

Maxim: Și acest cuvânt este hulitor. Căci în Dumnezeu există o singură ființă și o singură esență și împărăție, așa cum învățăm de la sfinții teologi, iar ipostasurile sunt trei. Puterea, înțelepciunea și bunătatea, se numesc atribute și nu sunt esențe. Căci există o singură Dumnezeu, o singură ființă și o singură esență. Iar a spune că există trei esențe, prin aceasta nu se deosebește prin nimic de erezia lui Arie: căci el a împărțit Treimea unitară în trei esențe.

Lucidarius. Ucenicul: Unde s-a aflat lumea până la facerea ei? Răspunsul învățătorului: Atunci nu a existat nimic în afară de întunericul, care se numește „haos”, căci cele patru stihii erau atunci amestecate între ele. Haos este numit adâncul, sau groapa, sau altceva asemănător acestora.

Maxim: Întrebarea este obraznică, deoarece este scris: *cele mai presus de tine nu le căuta* (Sirah 3, 20) și răspunsul nu conține nici un fel de rezolvare a problemei, ci constă numai în adunarea resturilor ideilor eline, precum „haos” și „ilin”²⁷, aceste două noțiuni fiind luate din cărțile de filosofie grecească. Căci elinii spun că înainte Dumnezeu a creat „ilinul”, adică materia, iar apoi, din această materie (din „ilin”), a creat totul exact așa cum olarul pregătește mai întâi lutul, iar apoi face din el diferite vase. Însă sfânta teologie nu îngăduie nicidecum acest lucru, ci spune că într-o clipită a ochilor Dumnezeu a adus totul de la ne-ființă la ființă - cerul, pământul și adâncurile, prin care sunt numite cantitățile nemăsurate ale apelor. *La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul* (Gen, 1, 1) și nu se spune că mai întâi a creat „ilinul”, adică materia, iar apoi a făurit din ea cerul și pământul. Dumnezeu nu făurește, precum olarul, ceva din materie și într-un timp determinat, ci făurește prin semnul Său atotputernic ceea ce vrea, iute, așa cum este zis: *El a zis și s-au făcut, El a poruncit și s-au zidit* (Ps. 148, 5). Și Grigorie Teologul spune: „La început El s-a gândit să creeze puterile îngerești și gândul a devenit faptă”.

Lucidarius. Ucenicul: Cum s-a numit primul înger? Învățătorul a răspuns: Satanail.

Maxim: Cuvântul Satana este evreiesc și înseamnă: „apostat”. Prin urmare, înainte de căderea sa nu s-a numit nici Satana, nici Satanail, ci s-a numit „Eosforos”, așa cum este pomenit în proorocia lui Isaia; iar acest cuvânt în limba greacă înseamnă - „purtător de lumină”. Acest nume i-a fost dat datorită strălucirii mari cu care l-a împodobit Făcătorul. Abia după cădere este numit Satana, ceea ce înseamnă apostat; însă până la cădere nu s-a numit Satanail. Sfânta Scriptură, pe care o are Biserica, nu ne-a lăsat acest lucru; iar ceea ce Sfânta Scriptură nu ne-a lăsat, despre aceea nu se cuvine deloc să spunem sau să învățăm ceva.

Lucidarius. Ucenicul: Mult timp s-a aflat el în cer? Învățătorul: Nu mai mult de o

²⁵ *Gemma* – latinescul *gemma* – piatră prețioasă șlefuită care este folosită pentru împodobirea inelelor, iar uneori și ca pecete (n. tr.).

²⁶ Așa este în manuscris: cuvântul acesta este alcătuit, evident, din cuvintele latinești: *argentum* – argint, *cuprum* – aramă și din grecescul *μίχρυνμι* – amestec (nota ediției academice).

²⁷ *Υλη* – cuvânt grecesc – pădure, copac, substanță, materie (n. tr.).

jumătate de ceas.

Maxim: Nici despre acest lucru nu se știe din nici o scriere părintească și insuflată de Dumnezeu.

Lucidarius. Ucenicul: Când a fost creat iadul? Învățătorul a răspuns: Tocmai în ceasul acela, când diavolul s-a gândit să se compare cu Dumnezeu. Atunci, prin voia lui Dumnezeu, a fost creat iadul.

Maxim: Și acest lucru, evident, este spus în afara Dumnezeieștii Scripturi. Căci în Scriptură se spune: „Dumnezeul rațiunilor, Domnul și Dumnezeu, a pregătit începuturile lui”. Și, ca Dumnezeu al rațiunilor, El a prevăzut totul, așadar și căderea lui Fosfor. De aceea, a pregătit de la început un asemenea loc.

Lucidarius: Crebus desemnează șarpele și dragonii, deoarece iadul este plin de dragoni de foc și viermi, care nu mor niciodată.

Maxim: În Scriptură nu vei găsi nicăieri acest lucru.

Lucidarius: Mai este „varafrum”²⁸, ceea ce înseamnă deschizătură întunecată.

Maxim: Cuvântul acesta este grecesc și înseamnă prăpastie, nu deschizătură întunecată.

Lucidarius: Mai este și Aheront.

Maxim: Acesta este cuvânt elinesc, nu bisericesc; la fel și Kocit. Acestea sunt două râuri de foc din iad, despre care Homer spune că în ele se chinuie aceia care au viețuit aici în rea-credință și fărădelegi.

Lucidarius. Ucenicul: Cum a fost creat cerul? Învățătorul: Sfânta Scriptură numește cerul tărie. Cerul este creat astfel încât se întinde neîntrerupt de la răsărit la apus, iar în direcția opusă lui vin soarele, luna și stelele.

Maxim: Dacă cerul se întinde întotdeauna spre apus, trăgând forțat împreună cu el soarele, luna și stelele, atunci se dovedește a fi mincinoasă Sfânta Scriptură, care spune: *Cel ce întinzi cerul ca o piele*, iar o altă traducere spune: *Cel ce întinzi cerul ca un cort* (Ps. 103, 3)²⁹. Prin aceasta, Scriptura a arătat tăria și statornicia lui, căci cortul nu se mișcă. Iar dacă spunem că el se întinde mereu și prin puterea sa trage totul cu sine, atunci de ce unele stele, arătându-și lumina la răsărit mai târziu decât altele, se mișcă și ajung la apus mai repede decât ele, iar celelalte dimpotrivă? Dacă prin mișcarea puternică a cerului ar fi atrași către apus și soarele și luna și stelele, atunci toate s-ar mișca în aceeași măsură, potrivit cu mișcarea cerului. Însă tu spui că cerul se mișcă neîncetat de la răsărit la apus și în direcția opusă lui vin soarele, luna și stelele.

Cum de te contrazici în cuvinte pe tine însuși? Căci cerul este atât de puternic încât și soarele și luna și stelele le trage cu puterea sa spre apus. Într-adevăr, inima ta deșartă a înnebunit. Toate aceste răspunsuri ies din înțelepciunea omenească exterioară, iar nu din învățătura și predania bunei credințe.

Latinii, o, Gheorghe, s-au lăsat puternic atrași de științele exterioare și tu nu trebuie să ascuți învățăturile lor și, de asemenea, nici să traduci cărțile lor în limba rusă. Ferește-te de ele ca de cangrenă molipsitoare și ca de răia periculoasă, dacă vrei să fii în ziua secerișului grâu curat, iar nu neghină.

Lucidarius. Ucenicul: Soarele a fost creat în a patra zi; însă ce lumină a fost înainte ca soarele să strălucească? Învățătorul: Unii spun că Dumnezeu a creat un nor foarte luminos, care lumina totul.

Maxim: Nici acest răspuns nu este potrivit cu învățătura Părinților Bisericii Ortodoxe. Înțeleptul Ioan Damaschin, în cea de-a 18-a cuvântare, spune clar așa: „În primele trei zile lumina s-a revărsat și iarăși s-a ascuns la porunca lui Dumnezeu. Astfel a făurit ziua și noaptea”. Să te ții cu putere de cartea lui Damaschin și să fii un mare teolog și cunoscător al științelor naturii, iar de valurile străine să nu te lași atras, ca barca ta să nu se răstoarne și să nu piară.

²⁸ Βαράφρον – cuvânt grecesc – orificiu, groapă adâncă, prăpastie (n. tr.)

²⁹ În original: *Cel ce pui cerul ca un acoperiș* (n. tr.)

Lucidarius. Ucenicul: Mult timp a fost Adam în rai? Învățătorul: Nu mai mult de două ceasuri.

Maxim: Sfântul Ioan Gură de Aur spune: șase ceasuri. Din această pricină și Noul Adam, Iisus Hristos a fost răstignit în ceasul al șaselea.

Lucidarius. Ucenicul: Legumele care cresc în rai și care au fost făcute pentru om cine se folosește de ele acum, când omul este izgonit din rai? Învățătorul: Ele nu cresc în zadar, ci ca să se hrănească cu ele sfintele duhuri, care se află în rai.

Maxim: Sufletele mântuite, nici până la învierea trupurilor lor, nici după înviere, nu au nevoie de nici un fel de hrană care crește în grădină; singura lor hrană este hrana duhovnicească, nesecată și neîncetată adică desfătarea cea veșnică cu dumnezeiasca frumusețe a Aceluia Care este *împodobit cu frumusețea mai mult decât fiii oamenilor* (Ps. 44, 3). De asemenea, mai este izbânda și săturarea cu dragostea, rațiunea și înțelepciunea tainelor ascunse ale lui Dumnezeu, așa cum spune Scriptura: *Iar eu întru dreptate mă voi arăta feței Tale, sătura-mă-voi când se va arăta slava Ta* (Ps. 16, 15). Și în alt loc spune: *iar fiii oamenilor în umbra aripilor Tale vor nădăjdui. Sătura-se-vor din grăsimea casei Tale și din izvorul desfătării Tale îi vei adăpa pe ei* (Ps. 35, 8-9), ceea ce înseamnă că îi vei umple cu harul Sfântului Duh, așa cum și Damaschin, în capitolul 22, spune clar despre om și despre hrana lui duhovnicească: „Viețuind în Dumnezeu și avându-L pe Dumnezeu casa lui și cu El îmbrăcându-se, ca și cu un veșmânt slăvit, fiind îmbrăcat în bucuria Lui, s-a hrănit, ca un înger, numai cu El, cu această legumă preadulce, adică cu vederea lui Dumnezeu, având acest lucru pentru sine ca hrană, iar acesta după vrednicie este numit *pomul vieții*.”³⁰

Lucidarius. Ucenicul: Duhurile nu au nevoie de hrană, căci cine mănâncă, acela trebuie să crească. Învățătorul: Tu vorbești despre hrana trupească, care nu există nicidecum în rai. Căci, așa cum sufletele sunt duhovnicești, așa și hrana lor este duhovnicească. Ucenicul: Cum putrezește hrana aceea?

Maxim: Tu ai spus că hrana pentru sufletele duhovnicești este duhovnicească; iar dacă este duhovnicească, atunci cum de spui iarăși că ea putrezește și se strică, precum apa din pricina soarelui? Ceea ce este duhovnicesc rămâne pentru totdeauna neputrezit. Dacă putrezește, atunci înseamnă că ea este materială și după ce putrezește, trebuie ca sufletele să primească hrană din nou ca să nu înfometeze. O, ce nebunie este aceasta!

Lucidarius. Ucenicul: Cât de mult a trăit Adam? Învățătorul: 930 ani, iar după aceea a murit în Ierusalim și a fost îngropat în Hebron și atunci a umplut cea groapă, din care Dumnezeu a luat țărână pentru crearea lui.

Maxim: Și acest lucru este spus în afara predaniei bisericesti. Căci Atanasie cel Mare, în cuvântarea despre Patimile Mântuitorului și despre cruce, spune așa: „A ajuns până la noi povestirea Părinților potrivit căreia capul celui dintâi creat, al lui Adam, a fost adus de potopul care a avut loc în timpul lui Noe, din Răsărit în Iudeea și, prin voia lui Dumnezeu, a rămas pe Golgota ca să se sfințească cu sângele Noului Adam”. Din aceasta reiese că primii oameni, de până la potop, au trăit în locurile cele mai de sus ale Răsăritului, acolo au murit și au fost îngropați. Și dreptul Abel, evident, acolo a fost ucis, iar nu în Damasc, la fel ca și tatăl lui, care nu a murit în Ierusalim, așa cum în deșert spune acela.

Lucidarius. Ucenicul: Cine este primul om care a inventat scrisul? Învățătorul: Enoh.

Maxim: Și în privința acestui lucru minte vădit nu lucidarius al tău, ci obtenebrarius, adică întunecătorul, nu luminătorul. Căci Set, al treilea fiu al lui Adam, a fost primul care a inventat scrisul, precum scrie Iosif iudeul, care spune că Set, auzind de la tatăl său că va fi potop pe pământ - ori de foc ori de apă - a făcut doi stâlpi, unul de piatră, iar celălalt de lut, și a scris pe ei, în evreiește, denumirile zodiacului și ale planetelor și ceea ce a înțeles el cu mintea sa despre corpurile cerești. Apoi, a așezat stâlpii aceștia pe un loc înalt, pentru ca oamenii care aveau să trăiască după potop să afle despre acestea.

³⁰ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, ed. cit., cartea II, cap. XI, pp. 68. Lucrarea este disponibilă și în format digital în colecția Apologeticum, Biblioteca Teologică Digitală, <http://apologeticum.net>

Tâlcuiri și sfaturi

Maxim³¹: Melchisedec a domnit 113 ani și se spune despre el că nu are genealogie, deoarece el nu a aparținut seminției lui Avraam, ci a fost de neam canaanean și a provenit dintr-o seminție blestemată; de aceea nici nu s-a învrednicit de socotirea neamului lui în Sfintele Cărți. De asemenea și Salimul, unde a domnit el, este cunoscutul Ierusalim, care nu avea încă denumirea sa deplină – Ierusalim. Însă când la Salim s-a adăugat cuvântul „ieru”, el a dobândit denumirea deplină de „Ierusalim”.

XXIX

Despre dreptate și milă

Podoaba cea frumoasă a cerului din timpul zilei este acest soare luminos, care îl traversează în fiecare zi și luminează tot pământul; iar în timpul nopții, podoaba lui este luna, atunci când se află în plinătatea ei. Iar podoaba cea frumoasă a împăratului celui binecredincios și cununa luminoasă a capului său împărătesc le constituie Însuși Soarele Cel neapus al dreptății - Iisus Hristos, Care luminează și sfințește neîncetat mintea și sufletul împăratului cu razele milei și ale dreptății și ale blândeții, datorită cărora el este proslăvit, laudat și iubit de toți supușii săi, ca un părinte de către fiii săi și este întărit prin rugăciunile săvârșite pentru el către Cel de Sus și în tot lucrul bun, pe care îl face sau îl pune la cale, primește ajutor de la Dumnezeu și nu este lipsit de cele dorite, din toate părțile fiind întărit cu pace nebiruită până la tinerețea și bătrânețea sa. Și ce poate fi mai bun decât aceasta, mai trebuincios și mai folositor pentru împărații și domnitorii binecredincioși? Această cunună minunată și mântuitoare să v-o doriți toți cei care vă aflați în dregătorii înalte și în demnități împărătești, ca să dobândiți și voi împărăția cea veșnică de sus.

XXX

Despre mărinimie și sfat

Cel mai frumos dintre toate păsările este vulturul, prin faptul că prin puterea deosebită a aripilor sale se ridică în înaltul necuprins. Iar dintre toți cei ce stăpânesc pe pământ cel mai cinstit împărat este acela care își cârmuiește împărăția sa cu ajutorul sfetnicilor înțelepți și al voievozilor mărinimoși și care se înarmează împreună cu ei împotriva dușmanilor.

XXXI

Despre arhistrateg, ceea ce în rusește înseamnă „voievod”, despre cum trebuie să fie el în cârmuirea poporului

Arhistrategul Belizarie, ceea ce în rusește înseamnă principalul conducător de oști, era minunat la trup și foarte înalt, binevoitor, și într-atât era de blând și de primitiv față de cei ce veneau la el cu rugăminți încât se purta cu cerșetorii și cu oamenii de condiție foarte joasă ca și cum era egal cu ei. De aceea bunăvoința și dragostea pentru el ale întregii armate subordonate lui și ale tuturor sătenilor erau foarte mari; căci pe ostași îi răsplătea cu foarte mare dărnicie, mai mult decât pe toți, iar celor care mergeau la luptă și dobândeau răni grave, le dăruia averi mari, ușurând astfel suferințele lor datorate rănilor. Pe cei care dădeau dovadă de mare vitejie, îi premia cu decorații deosebite, le dădea grivne și lanțuri de aur, iar celui

³¹ Următoarele cuvinte ale lui Maxim despre Melchisedec alcătuiesc, probabil, răspunsul la vreo întrebare din *Lucidarius*, care lipsește în manuscris.

dintre ostași care își pierdea în luptă calul sau vreo armă, Belizarie îi dăruia imediat o altă armă sau un alt cal. Iar față de săteni dădea dovadă de o atât de mare ocrotire și atât de mult îi păzea, încât niciodată în toată perioada conducerii lui Belizarie ei nu au fost supuși nici unei asupririi din partea armatei, vindeau totul la un preț drept, iar, când se coceau roadele pământeste, el urmărea cu deosebită asprime ca nicăieri caii [armatei], care treceau prin apropiere, să nu le aducă vreo pagubă, neîngăduindu-le nicidecum să se atingă de legume și de pomii roditori. Pe lângă toate acestea el era curat și împodobit cu toate virtuțile.

XXXII

Despre prescurărese

De ce prescurăresele nu consumă carne?!. Voi, care știți, spuneți-ne și nouă. Noi auzim din gura Mântuitorului că *nu ceea ce intră în gură spurcă pe om, ci ceea ce iese din gură, aceea spurcă pe om* (Matei 15, 11), De asemenea și Sfântul Apostol Pavel spune: *Pentru că orice făptură a lui Dumnezeu este bună și nimic nu este de lepădat, dacă se ia cu mulțumire, adică mâncat. Căci se sfințește prin cuvântul lui Dumnezeu și prin rugăciune* (I Tim. 4, 4-5). Iar dacă nu li se poruncește să mănânce carnea mai spurcată decât omul, atunci ar fi mai convenit ca mai ales preoților să li se poruncească să nu mănânce carne. Căci prescurăreasa amestecă aluatul simplu; iar preotul ia în mâini Însuși Sfântul Trup și se împărtășește cu El; însă așa cum preotului nu i se socotește păcat întrebuițarea cărnii, așa se cuvine să gândim și despre prescurărese. Și despre aceasta am spus destul.

XXXIII

Povestire despre pătimirea unui nou mucenic apărut pe pământul grecesc, pătimire la care Cuviosul Maxim a fost martor

Aceia care cu adevărat și-au pus nădejdea în Domnul, rămân statornici ca sfântul munte Sion și nici îmbuibarea pântecelui, nici slava, nici pofta trupească, nici chinurile amare, nici chiar frica de moarte nu îi pot zdruncina. Era un tânăr, foarte evlavios, cu o frumoasă înfățișare exterioară și bogat în toate virtuțile sufletești, de credință creștină, neînvățat pe deplin în cele cărturărești, însă înzestrat la minte cu deprinderi vrednice de laudă. El era robul unui turc bogat și păștea oile acestuia pe pajiști roditoare. Fiica stăpânului său, o domnișoară tânără, s-a înrobuit puternic cu dragostea către el. Însă acesta a respins iubirea ei diavolească, deoarece era agareancă și s-a încredințat cu jurământ că niciodată nu va împlini dorințele ei dacă nu o va vedea mai întâi curățată prin botezul creștinesc și dacă cununia nu se va săvârși după legea lui Dumnezeu. Ea s-a învoit imediat la acest lucru și a fugit împreună cu el, părăsind dintr-odată totul: și pe părinți și țara. Însă cel ce privește cu ochi pizmaș la tot binele nu a lăsat în afara curselor lui pizmașe nici acest lucru, ci l-a îndemnat la cercetări pe însuși tatăl tinerei care, ca o fiară înfometată ce se repede la vânat, după multe eforturi, i-a găsit viețuind într-o pădure, asemenea cerbilor tineri și nevinovați care se ascund de fiare. Făcându-i răni acestui iubitor al curăției, el l-a adus iarăși în casa sa, legat; aflând, însă, de la fiica sa despre înfrânarea lui curată și minunată, s-a mirat auzind despre o asemenea putere a curăției și, astfel, schimbându-și mânia în blândețe, a început să-l înduplece cu cuvinte atât de prietenoase către voia sa: „Leapădă-te, o bunule fiu, de credința ta părintească, primește-o pe a mea și fii așa cum sunt eu și eu te voi uni prin căsătorie cu această fiică a mea dorită de tine și te voi face moștenitorul tuturor averilor mele”.

Însă bunul râvnitor al bunei credințe, auzind acest sfat al agareanului cu privire la credință, s-a umplut tot de Sfântul Duh și, aprinzându-și sufletul de iubirea dumnezeiască și

de dorința muceniciei, a răspuns: „Pieri împreună cu fiica ta și cu bogățiile tale, vas întinat al diavolilor dăunători! Eu voi păzi curată credința în Dumnezeuul meu atât cât voi putea, iar de tine și de bogățiile tale și de fiica ta și de însuși vicleșugul necredinciosului Mahomed cu bucurie mă lepăd!”

Fiind mâniat de aceste cuvinte, agareanul, înfuriindu-se ca un câine turbat, s-a năpustit asupra tânărului și a început să-l bată fără milă cu pumnii și cu picioarele, apoi i-a pus pe gâtul lui frumos o frânghie și, legându-i mâinile la spate, a început să-l târască cu cruzime, ducându-l la judecată ca pe un hoț și răpitor al fiicei sale și ca pe un defăimător foarte mare al lui Mahomed. Acolo, a aruncat asupra lui multe alte cleweteli. Judecătorul nu a luat în seamă însă nici o cleveală, ci l-a învinuit numai datorită credinței. Prin intermediul tuturor vicleșugurilor, el a încercat să-l silească și să-l convingă pe tânărul cel vrednic de laudă [să se lepede de credință], alintându-l, chinându-l și făgăduindu-i multe bunătăți. Într-un cuvânt s-a străduit prin toate cursele să dărâme stâlpul sufletesc al minunatului tânăr, însă a întâlnit în el un munte nemișcat, pe care a încercat să-l miște din loc. Iar când s-a convins că prin nici o silnicie nu poate să supună convingerea minunatului tânăr, atunci a poruncit să-i fie pusă pe gât o frânghie și să fie ridicat încet de la pământ, iar apoi să fie lăsat repede în jos și, în tot acest timp, să i se spună: „Fie-ți milă de tinerețea ta înfloritoare și nu-ți alege în zadar o asemenea moarte rușinoasă”. De trei ori a îndurat frumosul tânăr această sugrumare chinuitoare și de trei ori a spus: „Hristos este Dumnezeuul și Împăratul meu” și după aceea cu bucurie și-a dat sufletul său lui Hristos. De trei ori l-a mărturisit și de trei ori a murit pentru El. Într-adevăr, acest tânăr minunat s-a arătat a fi nevoitor slăvit pentru buna credință, călcând cu mărinimie totul: și slava și pofta trupească și însăși viața pentru unica iubire dumnezeiască a lui Hristos.

Să ne rușinăm, așadar, noi cei care punem cinstitele legi ale lui Hristos mai prejos de desfrâul cel întinat și ori să ne căsătorim după lege, ori să ducem jugul curăției, ca următori ai bunei credințe!

XXXIV

Scrisoare către bătrânul Vasian despre felul de viață de la Sfântul Munte

La Sfântul Munte felul de viață se împarte în trei categorii: în viață de obște, viață de sine, adică așezământ de lavră, și în viață de schit. În viața de obște, ostenele, bunurile, hrana și toate celelalte, atât în interiorul mănăstirii cât și în afara ei, constituie averea obștească a tuturor; în lavre, cum ar fi cea a Sfântului Atanasie și cea a Bunevestirii a Vatopedului, ostenele din interiorul și din afara mănăstirii sunt de obște pentru toți după apreciere și după aptitudini, iar toate donațiile se îndreaptă spre vistieria mănăstirii, acestea păstrându-se pentru fiecare trebuință mănăstirească și pentru primirea oaspeților; tuturor fraților li se dau în fiecare zi în chilii câte două pâini, iar miercurea și vinerea câte una; muncitorii dobândesc toate cele necesare din mănăstire. Însă, când toți frații se află la lucrul mănăstiresc, mănâncă din tot ce are mănăstirea de două ori pe zi.

Iar în marile praznice: Bunavestire, Paști, ziua Sfintei Treimi, ziua Sfinților Petru și Pavel, Adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, Nașterea lui Hristos, Bobotează și de două ori pe an pentru ctitori, toți frații și vizitatorii mănâncă în trapeză din tot ce are mănăstirea. Aceia dintre frați care au adus o contribuție în mănăstire, sunt lăsați după voia lor: dacă vor muncesc, iar dacă nu vor, nu muncesc; totuși, și aceștia muncesc după puterea lor. În chinovii (mănăstiri de obște), contribuțiile cu condiția de a viețui în liniște pentru odihna de veci nu se primesc decât numai sub forma donațiilor de bunăvoie. În chinovii și în lavre există o astfel de rânduială încât egumenul, fără sfatul fraților - celor 15 sau 20 aleși - nu poate hotărî de unul singur nici un lucru. Pe tot muntele există o pravilă comună, potrivit căreia tinerii fără barbă nu sunt tunși în monahism, iar dacă unul ca acesta merge tuns în alt loc, nu este primit; sunt tunși în monahism toți cei care vin pentru Dumnezeu. Egumenii în fiecare

lucru mănăstiresc se ostenesc împreună cu frații, iar slujitori mireni nu există pe tot Sfântul Munte, decât numai unul sau doi în mănăstire, pentru întreținerea catârilor, cailor și boilor mănăstirii.

Marile praznice sunt următoarele: 1) Bunavestire, 2) Nașterea lui Hristos, 3) Tăierea împrejur, 4) Boboteaza, 5) Învierea lui Lazăr, 6) Intrarea în Ierusalim, 7) Schimbarea la Față, 8) Răstignirea, 9) Învierea, 10) Înălțarea, 11) Pogorârea Sfântului Duh, 12) Adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și cele asemenea lor, ca și pretutindeni (în Rusia).

XXXV

Scrisoare către un prieten, conținând lămuririle a trei greșeli întâlnite în cărți de către cititorii lor râvnitori

Pentru că noblețea ta mi-a încredințat să-ți trimit în scris lămurirea anumitor greșeli pe care le-ai întâlnit, eu am socotit de drept să iau aminte la rugămintea ta deși, după cum știu, ea este mai presus de puterea minții mele slabe; totuși, nădăjduind în puterea și harul Celui Care și dobitocului necuvântător i-a deschis gura și prin el, care a vorbit pe limba omenească, l-a muștrat pe bătrânul încărcat de ani, purced și eu la împlinirea poruncii tale, atât cât îmi este îngăduit înțelegerii mele.

Înainte de toate vrei să te încredințezi dacă înțeleg corect aceia care afirmă că ostașii binecredincioși uciși în timpul luptei cu necredincioșii sunt învredniciți de partea dreptilor, adică de Împărăția Cerurilor. Despre aceasta îți voi spune așa. Mult ar trebui să ne rugăm, și acest lucru și lui Dumnezeu Îi este plăcut și pentru toți oamenii este mântuitor, ca noi, lepădând orice ceartă, orice nedreptate și vrajbă reciprocă, să iubim viețuirea în pace a unuia cu celălalt, urmându-l în simplitatea inimii pe dreptul care spune: *Cu cei ce urau pacea, făcător de pace eram* (Ps. 119, 7); de asemenea: *Pace multă au cei ce iubesc legea Ta, Doamne, și nu se smintesc* (Ps. 118, 165). Și așa cum Sfântul Apostol Pavel spune: *Dacă se poate, pe cât stă în puterea voastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii* (Rom. 12, 18). Ce spune el prin aceste cuvinte: „dacă se poate, pe cât stă în puterea voastră”? Adică: nu începeți voi înșivă lupte și certuri cu ceilalți chiar dacă ar fi și necredincioși sau vrăjmași, ci trăiți în bună pace cu toți.

Dar pentru că *smintelile trebuie să vină* (Matei 18, 7), așa cum Însuși Stăpânul tuturor și Făcătorul a destăinuit această trebuință, arătând astfel împotrivirea definitivă a unor oameni necredincioși față de legile și poruncile lui Dumnezeu, de asemenea și răutatea nemăsurată a diavolilor potrivnici lui Dumnezeu și ura lor față de oameni, din pricina căreia ei, luptătorii împotriva lui Dumnezeu, nu încetează să tulbure neamul omenesc, folosind toate mijloacele și mai ales pe aceia care urăsc din tot sufletul buna credință în Hristos Dumnezeu și se străduiesc pe orice cale să o nimicească de pe fața pământului, constrânși încă de la început de această trebuință grabnică, binecredincioșii împărați, dregători și conducători, fiind însuflețiți de dumnezeiasca râvnă și apărând buna credință în Stăpânul tuturor, au devenit, desigur, potrivit cu voia și insuflarea dumnezeiască, voievozi și căpetenii, au numit conducători de mii și sute de ostași, au organizat armată numeroasă și le-au hotărât din veniturile statului soldă îndestulătoare ca ei să fie întotdeauna pregătiți pentru respingerea ticăloșilor barbari care se ridică împotriva moștenirii binecredincioase a Făcătorului tuturor.

Așa a fost dumnezeiescul Avraam care, înarmând 318 oameni dintre slujitorii casei sale, a alergat împreună cu ei după regele Kedarlaomer, a bătut oastea lui și pe toți cei înrobiți de el i-a luat înapoi împreună cu dreptul Lot și i-a înapoiat regelui Salemului, adică dreptului Melchisedec. Această faptă vrednică de laudă el a săvârșit-o, desigur, din râvnă dumnezeiască. De aceeași râvnă dumnezeiască a fost însuflețit și Fericitul Moise, cel ce se trăgea din el și a trăit cu mulți ani după el, care, înarmându-i pe Isus Navi și pe voievozii care erau împreună cu el și pe căpeteniile miilor de ostași și armata israelită aleasă, i-a trimis împotriva necredinciosului Amalec, iar el însuși, urcându-se pe un munte-înalt, a înălțat

rugăciuni și cereri către Stăpânul tuturor pentru mântuirea întregului neam israelit. Așa au fost și judecătorii israeliți care au trăit după el, și însuși dumnezeiescul Samuel care l-a uns pentru domnie pe primul rege israelit - pe Saul - și l-a trimis în ținutul amaleciților ca să-l nimicească definitiv și să distrugă acolo tot poporul împreună cu toate dobitoacele, după porunca lui Dumnezeu, ca răzbunare pentru sângele fiilor israeliților pe care l-a vărsat necredinciosul Amalec, împotrivindu-se poruncii Celui Preaînalt, în vremea când Domnul a dus poporul israelit în pământul făgăduinței pe care s-a jurat să-l dea înaintașilor lor ca moștenire.

Dar, să nu lungesc foarte mult cuvântul cu povestiri amănunțite despre faptele care au avut loc după rânduiala și porunca lui Dumnezeu și despre luptele împăraților care au avut loc în Ierusalim și în Samaria împotriva celor de alt neam. Căci după porunca și rânduiala lui Dumnezeu se săvârșește tot ce îi privește pe cei care domnesc în chip binecredincios pe pământ, așa cum spune dumnezeiescul Apostol Pavel, zicând; *Tot sufletul să se supună înaltelor stăpâniri, căci nu este stăpânire decât de la Dumnezeu; iar cele ce sunt, de Dumnezeu sunt rânduite* (Rom. 13, 1). Lăsând toate acestea, să trecem la binecredincioșii împărați și cărmuitori ai ortodocșilor și să vedem ce s-a săvârșit de către cei mai vrednici de pomenire dintre ei prin conducerea luptelor împotriva popoarelor barbare care s-au străduit să stârpească de pe pământ buna și neîntinată noastră credință. Ei, înarmându-se cu credința în Sfânta și Atotputernica Treime, nu numai trupește i-au biruit pe acei barbari, ci, prin faptele lor înțelepte și prin învățăturile lor insufflate de Dumnezeu au lucrat așa încât aceia s-au schimbat și au venit la cunoașterea neîntinatei vederi a lui Dumnezeu, lepădând toată necredința lor de dinainte și cruzimea lor barbară. Iar pentru ce spun eu aceasta, ascultă cu atenție. Dacă binecredincioșii împărați și cărmuitori ai noștri care se nevoiesc bine pentru adevărata credință în Hristos Dumnezeu săvârșesc asemenea schimbări vrednice de laudă și plăcute lui Dumnezeu și ajung la acestea prin moartea multor căpetenii de oști și conducători de mii de ostași și oameni de orice grad militar, sunt cinstiți ca sfinți și drepti - și într-adevăr sunt așa, precum și Apostolul Pavel mărturisește, zicând: *care prin credință au biruit împărății, au făcut dreptate, au dobândit făgăduințele, au astupat gurile leilor* (Evrei 11, 33) - atunci cine nu va fi de acord cu această dreaptă judecată, potrivit căreia și aceia care se nevoiesc bine împreună cu ei pentru buna credință în Hristos Dumnezeu până la vărsarea sângelui lor, sunt vrednici de pomenire înaintea lui Dumnezeu și dobândesc mântuirea?

Și dacă cineva socotește îndrăznește cele spuse de mine, totuși eu nu voi înceta să afirm acest lucru, căci nu minte cuvântul lui Dumnezeu, care spune: *Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi* (Ioan 15, 13). Această cugetare dumnezeiască nu se referă, oare, după dreptate, și la aceia care se nevoiesc bine până la vărsarea sângelui pentru buna credință a ortodocșilor, pentru sfintele biserici, sfințite spre slava lui Hristos Dumnezeu, a Preacuratei Lui Maici și a tuturor sfinților? Dacă pentru un singur prinos pe care cu înțelepciune l-a adus Celui Preaînalt, Fericitul Abel a fost socotit drept, fiind cu viclenie ucis de fratele său Cain, atunci nu vor fi, oare, după dreptate, socotiți drepti de către Judecător aceia care nu printr-un singur animal adus ca jertfă într-un loc, ci pentru Însuși Mielul lui Dumnezeu adus ca jertfă pretutindeni își pun sufletele lor, fiind uciși de ismaelitenii potrivnici lui Dumnezeu?

Dacă ei nu ar fi fost socotiți astfel de către dreptul Judecător, atunci nu ar fi fost arătați de Dumnezeu în vedenie înfricoșătoare în vis binecredinciosului împărat Mavrachie, ca unii ce strigă pentru răzbunarea lor și se roagă pentru aceasta Judecătorului³², rugămintea căroră Judecătorul a primit-o și a spus: „Mavrachie! Unde vrei să te răsplătesc pentru păcatul tău: în veacul acesta sau în veacul viitor?” Iar, când Mavrachie a răspuns: „În acesta, o Dreptule Judecător!”, atunci a auzit iarăși dumnezeiescul glas: „Predați-l ostașului Foca”. Acest Foca, mai presus de orice nădejde, a fost proclamat de către toată oastea și căpeteniile de oști

³² Vezi povestirea despre Mavrachie în partea a 2-a a acestei traduceri, cuvântul al XVII-lea. Mavrachie a săvârșit cu mânie puternică o mare cruzime, lăsând 14 mii de oameni, din oastea sa să fie omorâți de barbari. Și, deși după aceea s-a căit și a făcut multe milostenii pentru a-L îndupleca pe Dumnezeu să îi ierte acest păcat, totuși moartea nevinovată a ostașilor a cerut răzbunarea, care l-a și lovit pe Mavrachie prin Foca (n. tr.).

împărat al Greciei și l-a ucis pe Mavrachie împreună cu soția și cei șapte copii ai lui. Prin urmare, după adevărul și după dreptatea lui Dumnezeu, dreptul Judecător le dăruiește iertarea păcatelor și desfătarea bunătăților vieții veșnice celor care sunt uciși (în luptă) pentru El.

Dar despre acestea am spus destul aici. Acum voi trece la a doua rugămintă a ta. Vrei să înveți ce importanță au literele scrise înaintea unor canoane. Să știi, așadar, că unii autori ai canoanelor, ferindu-se de acela care, datorită patimii slavei deșarte, își însușesc lucrările altora și se laudă cu ele, ca și cum ar fi ale lor și, dorind să-i izbăvească de o asemenea laudăroșenie și slavă deșartă, iar pentru ei să-și păstreze binecuvântarea și fericirea celor care măresc lucrările lor duhovnicești, au alcătuit așa numitul în grecește „acrostih” dublu, ceea ce în rusește înseamnă: *краестрочіе* sau *краеграние*. Și unul este alcătuit de ei după alfabet, iar celălalt este pus în rând în metru iambic, care fie arată sensul întregului canon, fie conține laudă către sfântul preamărit. Acrostihuri se numesc literele de la începutul fiecărui vers în toate cântările canonului. Astfel, primul vers al canonului Bunevestiri, începe cu litera A: „*Ἀδεῶ σοι Δεττοινᾶ*” 1) în rusește „*Да поеть Ти Владычице*” („Să-ți cânte, Stăpână”); al doilea vers începe cu litera B: „*Βοῶ σοι ἠρθομενος*” 2), în rusește: „*Вопию Ти, радуясь*” („Ție Ți cânt, bucură-Te”); al treilea vers începe cu litera G: „*Γνωσθίτω μοι*” 3), în rusește: „*Да будеть ми разумно*” („Să-mi fie cunoscut”); al patrulea vers începe cu litera D: „*Δολίως με*” 4), în rusește: „*Лестію меня*” („Mă fericesc”); celelalte versuri încep, de asemenea, cu celelalte litere ale alfabetului inclusiv până la cântarea a 7-a. Cântarea a opta conține în cinci versuri tot alfabetul și fiecare vers are la începutul fiecărui cuvânt al său literele alfabetului la rând, până la ultima literă (Ω), iar cântarea a noua conține sub altă formă tot alfabetul în șase versuri și alfabetul începe cu ultima literă Ω și se termină cu litera A, care este începutul întregului alfabet. Această ordine a literelor de început se numește la noi acrostih, iar la voi se numește *краестрочіе*, *началограние* sau *краеграние*. O altă formă a acrostihului, alcătuit din rânduri scrise în metru iambic, constă în următorul lucru: mai întâi autorul canonului alcătuiește armonios acrostihul în metru iambic, iar apoi începe să compună versurile canonului, fiecare vers începând cu acea literă care urmează la rând în acrostih. Astfel, acrostihul canonului acatistului în grecește este următorul: „*Χαρας δοχείον, σοί πρέπει χαίρειν μόνη*” 5), iar în rusește acesta înseamnă: „*Радости пріятелище Тебе подобает радоватися единой*” („Ceea ce bucurie ai primit, căci numai Ție Ți se cuvine să Te bucuri”). Îndreaptă-ți cu sârguintă atenția și numără literele acrostihului și vei vedea că exact câte litere sunt, atâtea versuri sunt în canon: sunt 32 litere și 32 versuri; primul vers începe cu litera H, al doilea cu litera A, al treilea cu litera R, al patrulea cu litera A, al cincilea cu litera S. Adunând H cu A, vom obține silaba „ha”, apoi, adunând R cu A și S, vom obține silaba „ras” - cinci litere și cinci versuri. Astfel, literele de la începutul versurilor întregului canon, fiind adunate între ele, alcătuiesc versul iambic al acrostihului. Acest acrostih, Fericitul Iosif (Melodul) îl așază pretutindeni în ultima cântare a canoanelor sale, arătându-ne cu ajutorul lui cinstitul său nume: primul vers al cântării a 9-a a canonului acatistului la noi, la greci, începe cu litera I, care în grecește se numește: „*ι*ot”; al doilea vers începe cu litera O, „*ο*mega”; al treilea vers începe cu litera S; al patrulea cu litera η, care la noi se numește „*ita*”; al cincilea cu litera F. Aceste cinci litere adunate între ele alcătuiesc numele autorului canonului: „*Iosif*”.

Cele spuse aici despre acestea sunt de ajuns. Acum voi cerceta a treia cerere a ta. Mâncarea cărnii de porc le-a fost interzisă de către Moise fiilor israeliți care au ieșit din Egipt. Dar nu numai a cărnii de porc ci și a multor alte animale, printre care și a peștelui care nu are solzi. Nouă însă, celor ce credem în Hristos, adevăratul Dumnezeu, nicăieri în Noul Testament, adică în rânduielile evanghelice și apostolești, nu ne este interzisă întrebuițarea acestor cărnuri; căci, după cuvântul Stăpânului, *nu ceea ce intră în gură spurcă pe om* (Matei 15, 11), așa cum gândesc bătrânii și cărturarii iudei; dimpotrivă, în Scriptură vei găsi că ceea ce prin legea lui Moise le-a fost interzis iudeilor, aceea a fost sfințit și curățat de harul lui Hristos, potrivit cu dumnezeiescul glas pe care l-a auzit de sus cel mai mare Apostol, Petru: *Cele ce Dumnezeu a curățit, tu să nu le numești spurcate* (Fapte 10, 15). Și Fericitul Pavel, în Epistola către Romani, îi învață pe iudeii credincioși să nu socotească nici o hrană a fi

necurată, după legea lui Moise, ci toate să le socotească curate, zicând astfel: *Știu și sunt încredințat în Domnul Iisus că nimic nu este întinat prin sine, decât numai pentru cel care gândește că e ceva întinat. Pentru acela întinat este* (Rom. 14, 14). Explicând acest cuvânt apostolic, Fericitul Teodoret spune așa: „Pentru ca cei ce cred dintre iudei să nu spună: „Cine ești tu, Pavel, să pui lege împotriva legii lui Moise? - el îl pomenește înaintea-iudeilor credincioși pe Stăpânul lui Moise, învățându-i că Însuși Iisus Hristos, Stăpânul tuturor și al lui Moise, venind, a schimbat poruncile Legii și rânduielele nefolositoare și despre nici o hrană nu a spus să fie socotită necurată. Același Apostol Pavel, în Epistola către Tit, îi poruncește acestuia să îi oprească și fără cruțare să îi mustre pe iudeii credincioși care încă se îndoiesc de credința în Hristos și nu se grăbesc să se lepede de obiceiurile iudaice nepotrivite pentru creștini: *pentru care pricină, îi spune, muștră-i cu asprime, ca să fie sănătoși în credința în Hristos și să nu dea ascultarea basmelor iudaicești și poruncilor unor oameni care se întorc de la adevăr* (Tit 1, 13-14). După aceasta adaugă, zicând: *Toate sunt curate pentru cei curați* (v. 15), adică pentru cei care sunt curățiți prin credința în Hristos și prin dumnezeiasca baie a Botezului. Pentru ei nici o hrană nu este întinată, așa cum și în Epistola către Timotei spune: *Pentru că orice făptură a lui Dumnezeu este bună și nimic nu este de lepădat, dacă se ia cu mulțumire; căci se sfințește prin cuvântul lui Dumnezeu și prin rugăciune* (I Tim. 4, 4-5). Și iarăși tot el spune în Epistola către Tit: *Toate sunt curate pentru cei curați, adică pentru creștinii deja sfințiți; iar pentru cei întinați și necredincioși nimeni nu este necurat, ci li s-au întinat lor și mintea și cugetul* (Tit 1, 15).

Din toate aceste cugetări apostolești, insuflate de Dumnezeu, reiese că Sfinții Apostoli le-au îngăduit cu dreptate binecredincioșilor întrebuințarea nu numai a cărnii de porc, ci și a altor animale, pe care legea lui Moise le interzisesese iudeilor să le întrebuințeze ca hrană. Aceasta s-a făcut pentru ca (creștinii) să nu fie următori vechilor obiceiuri iudaice nefolositoare, *de la care nu au avut nici un folos cei ce au umblat cu ele, așa cum însuși dumnezeiescul Apostol Pavel spune în Epistola către Evrei, poruncind: Nu vă lăsați furați de învățăturile străine cele de multe feluri; căci bine este să vă întăriți prin har inima voastră, nu cu mâncăruri, adică nu prin a se lipsi pe sine de anumite mâncăruri, de la care nu au avut nici un folos cei ce au umblat cu ele* (Evrei 13, 9). *Căci nu mâncarea ne va pune înaintea lui Dumnezeu. Că nici dacă vom mânca, nu ne prisosește în dreptate și în virtuți, nici dacă nu vom mânca, nu ne lipsește* (I Cor. 8, 8). *Căci împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfânt. Iar cel ce slujește lui Hristos, în aceasta este plăcut lui Dumnezeu și cinstit de oameni* (Rom. 14, 17-18).

Iar despre faptul că, prin hotărârea Sfinților Apostoli și a Cuvioșilor Părinți, este îngăduită întrebuințarea ca hrană a cărnii de porc, martorul vrednic de încredere este Sfântul Vasile (cel Mare), care, în învățăturile sale despre post, le interzice cuvioșilor pustnici ca, atunci când coboară să prăznuiască împreună cu frații care viețuiesc în mănăstire, să nu disprețuiască fiertura gătită pe motiv că în ea este pus puțin „tarihos”³³ care, de fapt, este șuncă, deoarece el spune: „noi nu respingem carnea în chip jidovesc, ci pentru ca, prin această înfrânare, să omorâm în noi ticăloasele pofte trupești care, de obicei, sunt stârnite de mâncarea grasă. Acestea, prin lucrările lor, întinează vrednicia dumnezeiască a sufletelor noastre”.

De asemenea, cele ce ți-am spus le adeverește și Pahomie cel Mare în sfințenie și în viețuirea călugărească, cel ce după Antonie cel Mare este socotit mare învățător al multor călugări cuvioși. El, urmând vechea predanie apostolească, le dădea carne de porc mai grasă mirenilor care veneau la el pentru închinare și pentru folos duhovnicesc, iar cu bucățile mai rele și slabe îi hrănea pe cuvioșii călugări care viețuiau alături de el. Prin aceasta, ei nu se întinau deloc, deoarece aveau un mod drept de a gândi. Însă și despre acestea am spus destul.

Noi însă, înțelegând toată învățătura cea apostolească și neîntinată, ale cărei cuvinte insuflate de Dumnezeu ți le-am pomenit, să ne străduim să-I fim plăcuți Celui ce ne-a creat prin toată dreptatea și viețuirea care se cuvin creștinilor, îndepărtându-ne de tot răul, viclenia, înșelăciunea, nedreptatea, lăcomia însușirea bunurilor și averilor străine, minciuna, cleveala,

³³ Τάριχος – cuvânt grecesc – carne sărată sau afumată (n. tr.)

invidia diavolească, mândria și toată necurăția trupească. Înfrânarea de la toate acestea și lepădarea cu tot sufletul și cu tot cugetul de aceste patimi constituie singurul post cu adevărat bineplăcut lui Dumnezeu. Dar atât timp cât vom continua să rămânem în săvârșirea nedreptăților și a răutăților noastre urâte de Dumnezeu, pe care le-am pomenit aici, nu numai că nu ne va aduce nici un folos înfrânarea de la carne și pește și vin și untdelemn, dar aceasta ne va osândi și mai mult, ca pe unii ce ne punem toată nădejdea mântuirii noastre numai în înfrânarea de la mâncare; de aceea cu dreptate se va referi și la noi cunoscuta cugetare proorocească insuflată de Dumnezeu: *Cei ce Slujesc idolilor deșerți disprețuiesc harul Tău* (Iona 2, 9).

XXXVI

Despre sinodul care a avut de gând să ia hotărârea ca preoții, diaconii și ipodiaconii să rămână necăsătoriți

Pafnutie, episcopul unuia dintre orașele Tebaidei de sus, a fost un bărbat cucernic și făcător de minuni, căruia în timpul prigoanei călăii i-au scos ochii și pe care, mai târziu, împăratul Constantin l-a chemat deseori la el și, cu dragoste i-a sărutat rănila.

Când episcopii au vrut să hotărască printr-un sinod în Biserică noul canon ca persoanele sfințite: episcopii, presbiterii, diaconii și ipodiaconii să nu viețuiască împreună cu femeile cu care s-au căsătorit când erau încă mireni și când au vrut să cerceteze aceasta în sinod, pomenitul episcop Pafnutie, stând în mijlocul sinodului, a început să ceară cu glas tare să nu fie pus jug greu pe sfințiții bărbați, afirmând că cununia este un lucru vrednic de cinstire și că râvna peste măsură poate pricinui pagubă Bisericii lui Dumnezeu. Căci nu toți pot duce nevoița despătimirii, și persoanele care s-au căsătorit nu pot păzi la fel curăția.

Iar el a numit aici curăție și împreunarea după lege a soților; de asemenea, a socotit că este de ajuns ca cei ce s-au învrednicit de numirea în parohie, să nu caute după aceea să se căsătorească, potrivit cu vechea predanie bisericească, dar nici să nu se despartă de femeia cu care s-au căsătorit, fiind încă mireni. Și acest lucru l-a spus cel care nicidecum nu a cunoscut căsătoria și niciodată nu a avut legătură cu femeia. Căci acesta din copilărie a fost crescut în pustie și a fost foarte slăvit datorită fecioriei sale. Și toată adunarea episcopilor a ascultat cuvintele lui Pafnutie și a renunțat să hotărască acest lucru, lăsând înfrânarea de la femeie la alegerea fiecărui doritor.

XXXVII

Despre Nașterea veșnic-sfântă și preaslăvită a Unuia Născut Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu, a Domnului nostru Iisus Hristos

Îmi ceri explicație la neghioaba întrebare a lui Epifanie și la răspunsul și mai neghiob al nebunului. Oare acel Epifanie, o Grigorie, nu a auzit niciodată cele spuse de Moise, văzătorul de Dumnezeu: *La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul* (Fac. 1, 1); de asemenea, cele spuse de David: *Dintru început Tu, Doamne, pământul l-ai întemeiat și lucrul mâinilor Tale, sunt cerurile* (Ps. 101, 26); de asemenea, nu l-a auzit pe Apostolul Pavel care spune: *După ce Dumnezeu odinioară, în multe rânduri și în multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin prooroci, iar mai jos spune despre Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu: în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moștenitor a toate și prin Care a făcut și veacurile; Care, fiind strălucirea slavei și chipul ființei Lui și Care ține toate cu cuvântul puterii Sale, după ce a săvârșit, prin El Însuși, curățirea păcatelor noastre, a șezut de-a dreapta slavei, întru cele prea înalte* (Evrei 1, 1-3).

De asemenea și răspunsul nebunului este cu totul neîntemeiat, ca să nu spun hulitor -

căci mi-e rușine de înaltul rang al slujirii lui. Dacă el ar fi crezut cu tărie cele spuse de Ioan Teologul: *La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. Acesta era întru început la Dumnezeu* (Ioan 1, 1-2), atunci nu ar fi îndrăznit să spună că mai întâi s-au arătat dintr-odată cântăreții netrupești și apoi Cuvântul, pe care El mai întâi l-a rostit și l-a scos din gura Sa tainică de foc. Noi am învățat din Sfânta Scriptură că Tatăl este fără de început, Fiul este fără de început, Duhul Sfânt este fără de început și că nu există trei Dumnezei fără de început, ci un singur Dumnezeu fără de început, Care este Sfânta Treime, împărțită în trei ipostasuri, sau persoane, însă unită în ființă. Am mai învățat că Ea este una și trei, căci niciodată nu a fost nici Tatăl fără Cuvântul și Duhul Sfânt, nici Cuvântul fără Tatăl, nici Duhul Sfânt fără Purcezătorul. Veșnic este Tatăl, veșnic este și Fiul Lui, veșnic este și Duhul Sfânt, veșnică este Sfânta Treime. Treimea a fost și este și va fi. Iar cine spune că Fiul S-a născut din Tatăl ceva mai târziu, iar nu mai înainte de toți vecii, pentru crearea puterilor cerești netrupești, acela împreună cu Arie Îl socotește pe Fiul a fi creat și făptură, iar nu Făcător, și Treimea o împarte în două naturi diferite, într-o ființă nezidită și o ființă creată. Dacă Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu nu este fără de început împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, atunci să încetăm să mai cântăm în biserică: „Cuvântule cel împreună fără de început cu Tatăl și cu Duhul, Care din Fecioară Te-ai născut pentru mântuirea noastră”; de asemenea să încetăm să spunem: „Doamne, Cel ce din Tatăl Tău ai nașterea fără de ani și pururea fiitoare”...

Nu asculta, așadar, aceste învățături hulitoare și nu te lăsa atras de rangul celui ce a scris și a lăsat asemenea învățături hulitoare, ci judecă-le drept pentru a vedea dacă se potrivesc cu dogmele ortodoxe, apostolicești și părintești; căci există mulți asemenea scriitori care răstălmăcesc Scripturile cu vorbele lor frumoase și lingușitoare ce aparțin cugetului trupesc. Aceștia atribuie scrierile lor lui Vasile cel Mare sau lui Atanasie sau lui Ioan Gură de Aur ca prin însemnarea numelor Sfinților Învățători să îi amăgească pe oamenii de rând care, pentru acest motiv, primesc învățătura lor cu mare credință. Tu însă, trezește-te și nu da crezare oricărui duh, ci cercă *duhurile dacă sunt de la Dumnezeu* (I Ioan 4, 1).

XXXVIII

Prefață la *Viețile Făcătorilor de minuni ai Solovățului*

Sfântul Grigorie Teologul spune că prăznuirea reînnoirii este Lege veche și este rânduită spre folos, căci prin această prăznuire se atinge ceva mareț: și voia lui Dumnezeu pentru noi și grija dintotdeauna a Făcătorului tuturor și Stăpânului sunt lămurite tuturor oamenilor și devine limpede faptul că numai prin această voie și prin această grijă sunt orânduite toate cele ce ne privesc pe noi și sunt ocârmuite spre folosul nostru. Exact așa sunt și faptele și viețile vrednice de laudă ale Cuvioșilor și purtătorilor de Dumnezeu Părinți, nevoințele lor ascetice și puternica istovire de sine, luptele lor zilnice cu diavolul și neîncetata atenție și grijă pentru cele bune, adică pentru cele ce slujesc spre slava lui Dumnezeu și spre cinstirea Stăpânului tuturor. Toate acestea sunt preamărite și rămân pentru totdeauna neuitate și se transmit din generație în generație, îndemnând generațiile următoare să urmeze virtuțile și îndreptările lor.

În vederea tuturor celor spuse, și eu, netrebnicul, fiind forțat de tine, am socotit de drept să nu dau uitării ci să fac cunoscut generațiilor următoare ceea ce s-a săvârșit prin judecățile nepătrunse ale Stăpânului tuturor și Dumnezeu. Deși sunt nevrednic să mă apuc de acest lucru, totuși nădăjduiesc în marile binefaceri ale Domnului meu și îmi aduc aminte cele spuse de buzele Lui sfinte și nemincinoase în rugul aprins: *Eu sunt Cel ce sunt* (Ieșirea 3, 14) și acum tot Eu sunt și tot Eu sunt și în veci. Nu te îndoii, zicând că ești gângav, căci Eu pot să-ți dau limbă multgrăitoare ca să propovăduiești marele Meu har și să îi slăvești pe cei ce Îmi sunt bineplăcuți și se nevoiesc întru cele bune”.

Nădăjduind în aceste cuvinte, eu, blestematul, am îndrăznit să-ți adresez cuvintele

mele nepricepute; te rog, însă, cu umilință, o iubitorule de Dumnezeu, nu mă osândi pentru aceasta. Drept crește chiparosul, înălțându-se mult în sus, dar numai ochilor le aduce desfătare; smochinul însă, este înconjurat de jos de crengi noduroase, dar prin roadele sale izvorâtoare de miere desfată gâtlejul. Așa este și învățătura deșartă a filosofilor care vorbesc și cugetă nu despre cele dumnezeiești, ci cercetează alte lucruri, despre care nouă nu ni se cuvine nici să vorbim. Ei umplu văzduhul cu cuvinte deșarte, dintre care nici unul nu este plăcut lui Dumnezeu și nu slujește nici spre lauda sfinților, nici spre folosul și mântuirea oamenilor, ci toate sunt deșarte și imorale. Laudele noastre creștinești aduse lui Dumnezeu și sfinților Lui, deși sunt alcătuite din cuvinte simple și curate, totuși sunt pătrunse de recunoștință, sunt înțelese de fiecare și slujesc în chip sincer spre folosul tuturor celor ce le ascultă. Astfel este viața Cuvioșilor părinților noștri Zosima și Savatie, alcătuită de Fericitul Dositei, ucenicul Cuviosului Zosima, care a descris-o amănunțit și în cuvinte simple, așa încât și de către localnicii de acolo ea a fost înțeleasă și ușor de citit. Căci localnicii de acolo care trăiesc pe malul mării și în jurul acelei insule, cunosc puțin limba rusă. Dintre ei mulți au venit să viețuiască în mănăstirea Cuvioșilor părinți Zosima și Savatie și au primit aici tunderea, în monahism.

Din această pricină, Dositei a scris viața Cuvioșilor fără cuvinte complicate și fără nici o elocvență, numai pentru amintirea vieții lor sânguincioase, tocmai ca cei ce o aud să se aprindă de râvnă, urmând virtuțile lor. După aceea, s-a întâmplat ca mitropolitul Spiridon să se afle în mănăstirea Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, mănăstire care se numește Terapont, așa cum se spune în prefața la viața acestor Fericți Părinți. El a fost rugat să descrie amănunțit și să descrie în cel mai frumos stil viața vrednică de laudă a acestor Cuvioși. În parte a îndreptat-o și stilul l-a schimbat cu unul mai bun, însă nu tot, lăsând restul în forma dinainte, așa cum am spus mai sus, din pricina persoanelor care locuiau acolo și care aparțineau diferitelor naționalități. Căci în vremea aceea puțini erau cei care veneau acolo din alte orașe pentru tunderea în monahism; acolo veneau numai locuitorii din împrejurimi, așa cum am pomenit mai sus, locuitori care cunoșteau puțin limba rusă.

Acum însă, potrivit cu cuvintele dumnezeiescului Apostol: *harul mântuitor al lui Dumnezeu s-a arătat tuturor oamenilor* (Tit 2, 11), vin aici nu numai adevărații cinstitori de Dumnezeu și slujitori ai lui Hristos, care viețuiesc în jurul acestei insule, ci, cu harul lui Hristos, multe popoare de alte credințe au venit la credința creștină ortodoxă și s-au botezat în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, lepădându-se de credința lor dinainte și blestemând ereziile în care zăceau. Și aceia care înainte, precum fiarele sălbatice, au viețuit în pustii neumblate, în peșteri și în adâncurile pământului, neavând nici biserică, nici altceva din cete necesare vieții omenești, hrănindu-se numai cu animale și întrebuițând ca hrană fiare sălbatice și păsări și pește din mare și ceea ce vânau, aceea și vindeau, aceste popoare de alte credințe, așa cum am spus mai sus, locuitorii Murmanskului și ai altor ținuturi au devenit astăzi creștini ortodocși.

Atât de departe, cu harul lui Hristos, s-a răspândit ortodoxia, încât a ajuns până în orașul numit Vargav, care se află față de insula Solovăț la o distanță de mai mult de trei mii de verste. Acolo trăia un căpitan, adică un prinț, iar acum prin bunăvoința Tatălui, prin îngăduința Fiului și împreună-lucrarea Sfântului Duh, în acel ținut s-a construit o mănăstire în care viețuiește un număr foarte mare de călugări și, care se află față de orașul pomenit la o distanță de șaizeci de verste, pe râul numit Pecenga, aproape de mare. Toate acestea, cu ajutorul lui Dumnezeu, s-au construit pentru rugăciunile înălțate către Dumnezeu ale sfinților acestora și purtătorilor de Dumnezeu Zosima și Savatie. Până la așezarea lor pe această insulă, numele lui Hristos se auzise foarte rar. Iar când Dumnezeu a binevoit ca sfântul Lui nume să fie proslăvit prin plăcuții Lui, pustia s-a transformat parcă într-un oraș. Deși ei nu au trăit în același timp, totuși au avut același cuget. Câte rele au îndurat acești doi bărbați nebiruiți din partea diavolilor și a ucigătorilor, câte lupte, câte lipsuri, câtă sărăcie, câtă nevoie de ajutor... Însă, înarmându-se cu puterea dumnezeiască cea pogorâtă de sus asupra lor și cu mare râvnă, au intrat în război cu însuși diavolul și, biruindu-l, l-au călcat în picioare. Căci în locul

oricărei alte arme, s-au înarmat cu puterea nebiruită a Sfintei Cruci și, fiind păziți de ea, au izgonit din locul sălășluirii lor toată înșelăciunea cea urzitoare de rele a curselor diavolești și toate năvălirile oamenilor răi.

Căci de la început au venit unii la marele și primul locuitor al acestui loc și i-au interzis să viețuiască aici și, cu amenințări, i-au poruncit să plece ca să nu fie supus vreunui rău. Toate acestea s-au întâmplat până când femeia unuia dintre locuitorii de acolo a fost lovită de îngerul lui Dumnezeu. Ea le-a povestit despre aceasta alor săi și atunci toți au plecat imediat de acolo. De atunci și până astăzi ei nu au mai îndrăznit să le pricinuiască pustnicilor nici o supărare. O, minune! Insula, care mai înainte fusese pustie și de nimeni știută, acum este înarmată cu arma Sfântului Duh datorită mijlocirii puternicilor ostași aleși ai Împăratului Ceresc, care au luptat nu numai împotriva trupului și a sângelui, ci și împotriva începătoriilor și a stăpâniilor și a stăpânitorilor întunicului acestui veac, *împotriva duhurilor răutății, care sunt în văzduhuri* (Ef. 6, 12), așa cum spune dumnezeiescul glăsuitor Pavel. Și această mare insulă se laudă cu viețuitorii ei generoși sau, mai bine zis, cu cetățenii ei, care, prin nenumărate și slăvite biruințe, s-au ridicat cu mult în sus, supunând sub picioarele lor răcnetul plin de mândrie al diavolilor și prefăcându-l în nimic. Iar pe Hristos, Împăratul Cel de Sus și Marele Dumnezeu, L-au preaslăvit pe pământ, primind și ei înșiși de la El mare slavă în ceruri și acum stau înaintea Sfintei Treimi, rugându-se pentru noi, împreună cu toți sfinții.

Iar eu, blestematul și neînvățatul, fiind forțat de tine, cinstite părinte, și punându-mi nădejdea în Atotmilostivul Dumnezeu, Care și necuvântătoarelor le dă puterea de a vorbi clar, așa cum s-a întâmplat în trecut în vremea lui Valaam, și chemându-i în ajutor pe acești Sfinți Părinți ca ei să lucreze împreună cu mine la preamărirea virtuților lor și a minunatelor lor îndreptări, am început să adaug la cele vechi ceva nou și la stâlpul de piatră ridicat în vechime am adăugat o construcție nouă de cărămidă ca cea nouă să stea tare pe acel stâlp puternic de piatră. Înaltul cerului este de neatins; iar lățimea și lungimea pământului sunt de necuprins; adâncul mării este nemăsurat; iar minunile sfinților sunt nenumărate și neștiute. Iar începutul vieții minunate a acestor sfinți este acesta, așa cum a fost spus în vremurile de odinioară.

XXXIX

Despre Sfântul Spiridon, Făcătorul de minuni

În timpul Primului Sinod Ecumenic, după îndelungate cercetări filosofice și dovezi puternice, în vreme ce Părinții Sinodului continuau să discute și să-l contrazică în cuvinte pe un filosof elen, Cuviosul Spiridon, Făcătorul de minuni, episcopul Trimitundeii, mâhnindu-se și regretând împotrivirea elinului, i-a cerut Sfântului Sinod să-i îngăduie să discute cu filosoful și, după cerere îndelungată, primind îngăduința Sinodului de a vorbi cu filosoful, în chip simplu cu pace și cu mare respect l-a întrebat: „Crezi, stimate filosofule, că unul este Dumnezeu, Făcătorul și Ocârmuitorul tuturor?” Iar Când filosoful a răspuns: „Cred, cinstite părinte”, Cuviosul l-a întrebat iarăși: „Crezi că acest Făcător preaînțelept are și Cuvânt viu, de o ființă cu Sine, prin Care El a creat totul?”

Și, când acela a mărturisit și acest lucru, Cuviosul i-a spus iarăși: „Crezi, de asemenea, că El are și Duh de o ființă și împreună purerea fiitor cu Sine și că El este, așa cum noi credem în El, un singur Dumnezeu în trei ipostasuri și într-o singură ființă, esență și dumnezeire? Noi, fiind învățați și luminați de Scriptura insuflată de Dumnezeu, Îl propovăduim și Îl mărturisim pe Cuvântul Lui că este Dumnezeu desăvârșit în ipostasul Său și că El, în aceste vremuri din urmă, S-a făcut om desăvârșit pentru mântuirea neamului omenesc. Crezi aceasta, domnule filosof?” La aceasta filosoful, ca un ucenic binsupus, a răspuns: „Cred toate acestea, cinstite bătrâne!” Atunci Cuviosul i-a spus: „Pentru ce dară amâni și nu primești baia Botezului în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh ca să-ți cureți păcatele tale și ca, umplându-te de Sfântul Duh, mai mult decât acestea să vezi și mai mult să înveți?” Filosoful i-a răspuns Cuviosului: „Fie așa cum poruncești tu, cinstite

bătrâne!” Și, după ce a spus acest lucru și a pornit în urma Cuviosului în biserică, pentru a primi sfântul botez, câțiva ucenici de-ai lui, fiind tulburați de neașteptata lui schimbare, au început să-l mustre pentru că a fost biruit atât de repede de un bătrân neînvățat.

Atunci el le-a spus: „Nu vă mirați de aceasta, iubiții mei prieteni! Căci atât cât a ținut dezbaterea în cuvinte și mi-a stat înaintea nevoița de a respinge prin cuvinte anevoioase dovezile întregului Sfânt Sinod al acestor arhieriei minunați, eu am putut să mă cert puternic și să mă întrec cu ei; însă, când acest bătrân și-a deschis gura sa inspirată de Dumnezeu și a început prin învățături scurte să vorbească cu mine despre măreția lui Dumnezeu, eu am văzut o flacără de foc ce ieșea din gura lui, care cu cuvintele ei a luminat mintea mea cu lumina rațiunii dumnezeiești și m-a convins, să lepăd toată vorbăria cea deșartă și cearta potrivnică lui Dumnezeu. Și, dacă vreți să ascultați sfaturile mele folositoare pentru voi, atunci apropiați-vă și voi și mergeți împreună cu mine în urma acestui bătrân și luminați-vă cu lumina cugetării dumnezeiești prin această baie sfântă a botezului”.

XL

Cuvânt despre paza minții

În țara Libiei există un animal numit struțocămilă³⁴. Acesta este mai înalt decât un câine, are aripi din piele, corpul golaș, fără pene, merge, dar nu zboară, face un ou mare, alb și foarte neted, pe care oamenii bisericii, de obicei, îl pun în biserici sub policandru. Dar fac acesta nu pentru frumusețe, ci pentru învățatură: căci prin aceasta ei ne învață ca noi să avem întotdeauna ochii noștri tainici, adică mintea, îndreptată cu sârguință către Însuși Cel ce ne-a creat, către Preabunul Dumnezeu. Dacă dorim cu adevărat să facem sufletele noastre roditoare, nu neroditoare, să imităm această pasăre care, punându-și oul înaintea sa, își fixează neclintit ochiul spre el și, cu privirea sa neînteruptă, îl face roditor; însă, dacă pentru un anumit motiv își ia ochiul de la el, oul se strică și puiul nu se formează în el.

XLI

Despre pasărea babiță

Pasărea babiță se aseamănă cu cocorul, se hrănește cu șerpi, își construiește cuibul pe cele mai înalte stânci sau stâlpi sau copaci, păzindu-și puii de șerpi; căci șerpii, după fire, vrăjmășesc împotriva lor și, când părinții puilor pleacă din cuib pentru procurarea hranei, șarpele veninos, intrând în cuib, îi ucide pe aceștia. Iar, dacă nu poate să ajungă până la cuib, atunci își alege un alt loc sau un copac înalt, care se află aproape de cuibul lor, și emană spre ei, cu ajutorul vântului, suflarea lui veninoasă și amară și astfel îi ucide. Iar când vin aceia care i-au născut, masculul sau femela și îi văd morți, se așază deasupra lor cu aripile întinse și încep să se bată cu ciocul în piept până când de acolo curge sângele. Acesta, căzând în picături peste puii morți, îi învie.

Tâlcuire: Pasărea aceasta este chipul lui Hristos Dumnezeul nostru; puii ei omorâți suntem noi, păgânii, omorâți de veninul șarpelui tainic, începător al răului, iar șarpele este diavolul, care ne asuprește; bătaia în piept și sângele vărsat sunt chipul patimilor lui Hristos și al Sângelui Lui făcător de viață, prin care noi, credincioșii, ne-am vindecat și am înviat, după cuvântul proorocesc, care spune: *prin rănilor Lui noi toți ne-am vindecat* (Isaia 53, 5).

³⁴ Στρουφοκάμηλος – cuvânt grecesc – struț.

XLII

Despre porumbel și despre sufletul blând

Ce înseamnă proverbul: „Păduchele este și în porumbel”? Porumbelul este o pasăre obișnuită, blândă, fără păduchi și iubitoare. Sufletul simplu, blând și bogat în iubire, se aseamănă cu porumbelul. Atunci când vede o persoană, se poartă față de ea cu iubire după simplitatea și nerăutatea sa, iar nu după viclenie. Dar se întâmplă ca, prin lucrarea diavolească, în această iubire să se amestece păcatul. Tocmai acesta se numește păduchele în porumbel. Legătura desfrânată ademenitoare este desfăcută uneori de ura care apare între cei ce i s-au robit. Și este de mirare faptul că diavolul pe diavol îl alungă.

XLIII

Despre Leviatan

Atunci când Făcătorul lumii a creat în cerul de foc îngerii, a fost creat și acel înger care a fost mai presus de toți și despre care Proorocul spune: cedrii nu erau mai presus de el în raiul lui Dumnezeu, chiparoșii nu îl egalau cu ramurile lor și nici un alt copac din rai nu se aseamăna cu frumusețea lui (Isaia 14, 8) - atât de minunat l-a făcut Dumnezeu și l-a pus cârmuitor peste nenumărate legiuni de îngeri. Însă acesta, fiind atras de mândrie, s-a preamărit și a spus: *mai presus de stelele Dumnezeului celui puternic voi așeza jilțul meu! Sui-mă-voi deasupra norilor și asemenea cu Cel Preaînalt voi fi* (Isaia 14, 13-14) și imediat a căzut din binecuvântarea veșnică împreună cu legiunile lui, care au devenit diavoli. Aceștia sunt numiți așa datorită căderii în cele mai de jos ale adâncului, căci aceasta înseamnă cuvântul diavol.

Despre acesta se spune: *Cum ai căzut tu din ceruri, stea strălucitoare, fecior al dimineții! Cum ai fost aruncat la pământ* (Isaia 14, 12). Din mijlocul stâncilor de foc a căzut cel care a fost crescut în raiul desfătării. El a fost lovit de moarte și a căzut în cele mai de jos ale adâncului. Din această pricină și Hristos, în Evanghelia Sa, spune: *Am văzut pe satana ca un fulger căzând din cer* (Luca 10, 18). El este însuși acel Leviatan, despre care se vorbește în cartea lui Iov (capitolele 40 și 41). Însă, pentru că el nicăieri nu este ființă nouă, am hotărât aici să vorbesc despre el pe scurt. Isidor, în lucrarea sa: *Etimologhiarum*³⁵ a scris că în limba ebraică el este numit: veemot, ceea ce în rusește înseamnă: „безсловесное животное” (animal necuvântător).

Căci duhul viclean este plin de necurăție și spurcăciune și de aceea Dumnezeu, chiar de la începutul doborârii lui, l-a trimis într-un animal necuvântător, adică în șarpele care se înconvoaie; dar, pentru că era peste măsură de mare, l-a numit dragon. La el se referă David când spune: „Marea aceasta este mare și largă; acolo se găsesc târâtoare, cărora nu este număr, vietăți mici și mari”; apoi adaugă: „balaurul acesta pe care l-ai zidit, ca să se joace în ea” (Ps. 103, 26-27).

Iar el este numit Leviatan, ceea ce înseamnă, după cuvintele lui Isidor, șarpe de apă. În notițele Fericitului Brandin se spune că, atunci când acest sfânt a navigat pe ocean, l-a văzut pe fundul oceanului ca pe cel ce era doborât și închis acolo prin porunca lui Dumnezeu până la ziua judecății și, în același timp, a văzut că lungimea și lățimea lui erau uimitoare. De aceea se spune despre el că se îndoia și se află în această mare, deoarece în marea lumii acesteia diavolul lucrează cu viclenie șerpuitoare, străduindu-se să prindă sufletele blestemate. El este chiar acel Leviatan care s-a făcut șarpe și care, încă de la începutul doborârii lui, având

³⁵ Este vorba despre lucrarea: *Originum, sive Etymologiarum libri XX* („20 de cărți despre originea și formarea cuvintelor”) a lui Isidor Ispalisanul (Cave, Script. Eccles. Ist.) - nota ediției academice. Acest Isidor s-a născut în jurul anului 560, a fost episcopul orașului Sevilla sau, după vechea denumire, a Ispalisului (în Spania) - n. tr.

invidie pentru slava protopărinților noștri, a îndrăznit să intre în raiul desfătării și, mergând drept, ca omul, i-a întunecat pe protopărinții noștri cu ispitele lui întunecate și cu patima neascultării, iar ei au devenit călcători netemători ai poruncii lui Dumnezeu. De aceea au și căzut din slava raiului, așa cum și el căzuse, din vina lui, din slava cerească.

Deși se spune despre aceasta la începutul cărții Facerii, după predania lui Moise, așa: *Șarpele însă era cel mai șiret dintre toate fiarele de pe pământ, pe care le făcuse Domnul Dumnezeu și șarpele i-a spus femeii: Dumnezeu a zis El, oare, să nu mâncați roade din orice pom din rai?*, totuși, din predania Sfintei Scripturi a Bisericii Apostolicești, se știe că diavolul a ales atunci un șarpe din specia șerpilor care aveau chip feciorelnic și a vorbit cu limba lui, iar în vremea aceea șarpele, care vorbea, nu putea conștientiza că vorbește, așa cum și astăzi diavolul în fiecare zi vorbește prin oamenii obraznici și îndrăciți, care nu știu că vorbește diavolul prin ei, deoarece trupurile lor se află cu totul în stăpânirea demonului, precum este scris în cartea istoriei scolasticilor, la început, unde învățătorul cercetează istoria și tâlcuirea la cartea Facerii. Din această Scriptură sfântă noi, credincioșii, știm că Leviatanul acela, adică cel ce cârmuiește peste diavoli, este doborât din înaltul cerului și, ori a devenit el însuși șarpe, ori a intrat în șarpe, ca, prin ispitele lui viclene, să-i ducă la căderea veșnică pe protopărinții noștri vrednici de plâns și pe urmașii lor. Cele spuse aici sunt de ajuns pentru cunoașterea Leviatanului.

XLIV

Asemănarea dintre pomul roditor și omul tânăr, după proverbul: „Cel ce naște fii, nu moare”

Numai datorită a patru condiții favorabile, orice pom roditor se dezvoltă întotdeauna bine și îi aduce roade minunate grădinarului care s-a trudit pentru el. Acestea sunt: pământul fertil și lucrat, ploaia, care vine de sus la bună vreme, căldura binefăcătoare a soarelui și grădinarul priceput. Dacă vreuna dintre cele spuse lipsește, atunci pomul nu se dezvoltă și nu aduce rod. Prin pomul roditor înțelegem micul adolescent; prin pământul fertil vedem firea lui ascultătoare și atracția puternică spre învățătură; prin ploaie înțelegem rouă care vine de sus, despre care se spune: *roua Ta este rouă de lumină* (Isaia 26, 19), iar aceasta este împreună lucrarea Sfântului Duh; prin căldura soarelui înțelegem învăluirea Soarelui dreptății, săvârșită pe măsura împlinirii mântuitoarelor Lui porunci. Cine s-a învrednicit să aibă un asemenea pom roditor, acela, într-adevăr, este fericit, în ostenele sale. Atunci, cu dreptate se va spune despre el: „Cel ce naște fii, nu moare”.

XLV

Cele șapte trepte ale vârstei omenești

Omul este prunc până la 3 ani, copilaș până la 6 ani, copil până la 9 ani, adolescent la 12 ani, tânăr la 20 ani, bărbat la 30 ani, bătrân la 50 ani. *Împarte o bucată în șapte*, împarte-o și în opt (Eccles. 11, 2), adică în cele șapte trepte care constituie viața aceasta trecătoare, împarte-o și în opt, adică în faptele duhovnicești potrivite veacului viitor, veacului al optulea.

XLVI

Despre Sibile și despre câte au fost

Sibila din Caldeea, care este numită a fi și a iudeilor și a persanilor, are numele deosebit Sambetha și se consideră că provine din seminția fericitului Noe; ea a prorocit

Tâlcuiri și sfaturi

despre faptele lui Alexandru Macedon; despre ea pomenește Nicanor care a scris viața lui Alexandru. Sibila a scris multe proorocii despre Stăpânul Hristos și despre venirea Lui și există 24 de cărți ale ei în care se povestește despre fiecare popor și despre fiecare țară. Să-ți fie cunoscut că Sibilele au existat în diferite țări și în diferite timpuri, în număr de zece. Prima este cea din Caldeea, care se numește și iudee, și are numele deosebit „Sambetha”; a 2-a este cea din Libia; a 3-a cea din Delfi; a 4-a cea din Italia; a 5-a cea din Erithra, care a prezis războiul troian; a 6-a cea din Samos, care are numele deosebit „Pitho” și despre care a scris Eratosthen; a 7-a cea din Kimen, care s-a mai numit și „Amaltheia” și „Gherofila”; a 8-a cea din Ellespont; a 9-a cea din Frigia și a 10-a cea din Tiburtin, care se mai numește „Albunea”.

Și nici una dintre ele nu a avut originea în țările de sud, adică nu a fost nici slujitoare etiopiană, nici împărăteasă etiopiană. Toate și-au scris cărțile în elinește, adică în grecește; iar împărăteasa din sud, care a trăit în timpul lui Solomon, nu este nicidecum numită Sibila și nu a scris nici o carte proorocească în nici o limbă. Mi se pare că a mințit cel care a scris acest lucru despre ea. Începutul versului: „O, lemn de trei ori fericit” nu îi aparține nici unei Sibile și nici împărătesei din sud, ci această laudă către Crucea Făcătoare de viață este alcătuită de Fericitul Cosma, autorul canonului, care a numit acest lemn astfel pentru că prin el s-au săvârșit trei mari biruințe: prin Cruce toată puterea vrăjmașului și viclesugul lui au fost nimicite, prin ea moartea a fost omorâtă și blestemul a fost distrus și, de asemenea, pentru că pe ea s-a pironit cu trupul un Ipostas al Sfintei Treimi. De aceea cu dreptate a numit Cosma Sfântul lemn al Crucii „de trei ori fericit”.

Cel ce poate pricepe, să priceapă, iar cel ce nu poate, să nu fie ispitit din pricina mea, căci și eu însumi iubesc și laud și primesc ceea ce este propovăduit și păzit întru adevăr de scripturile sobornicești și insuflate de Dumnezeu, iar ceea ce nu găsesc în ele a fi păzit și propovăduit clar, aceea nu îndrăznesc să primesc, ascultându-l pe tainicul grăitor care poruncește cu asprime: *Nu vă lăsați furați de învățăturile străine cele de multe feluri* (Evrei 13, 9) și pe celălalt sfeșnic al întregii lumi, care spune: „Despre ceea ce nu este scris, nici nu trebuie să judecăm”.

XLVII

Denumirile pietrelor prețioase

Denumirile pietrelor prețioase sunt următoarele: sardonix, topaz, smarald, diamant, rubin, safir, iaspis, iagvrion³⁶, agat, ametist, hrisolit, biril³⁷.

XLVIII

Pildă

Cineva s-a născut (sau se va naște) pe câmp, în bezna nopții, neacoperit cu pânză, nespălat cu apă, și soarele nu va străluci asupra lui, iar de creșterea lui lumea se va bucura. Tâlcuire: Este evident că pilda aceasta arată pe ghicite venirea și șederea lui Antihrist. Căci el, blestematul, se va naște pe câmp în bezna nopții, adică în vreme tulbure (de dezordine și dezământ), căci acest lucru îl arată câmpul și bezna nopții, ceea ce înseamnă că se va naște în vremurile din urmă, când se va înmulți întunericul tuturor fărădelegilor și al necredinței agarenilor. Acest potrivnic nu va fi acoperit cu pânză, adică nu va primi învățătura sfintelor porunci ale Evangheliei și nu va fi curățat cu apă, adică în baia botezului și de aceea nici Soarele dreptății, adică Lumina cea pururea fiitoare, Hristos, nu va străluci peste el. De nașterea și de arătarea lui, a lui Antihrist, se va bucura lumea, adică cei ce îl așteaptă: jidovii,

³⁶ În exod: opal; cap. 28, v. 19.

³⁷ Ultima piatră: onix. Ieșirea 28, 20 – nota ediției academice.

turcii, tătarii și toate neamurile necredincioase asemenea lor - care sunt numite lume, deoarece atunci se vor înmulți tot păcatul și toată fărâdelegea.

XLIX

Răspuns către cel ce a întrebat: „Cui i-a fost trimisă din cer, înaintea tuturor, știința de carte?”

Știința de carte nu i-a fost trimisă din cer niciodată nimănui; această minciună, pentru Dumnezeu, nu o asculta; minciuna este de la diavol, iar adevărul este de la Dumnezeu, Cel ce a grăit prin Sfânta Scriptură. În ea, nicăieri nu vei găsi acest lucru.

L

Despre filosofii străini³⁸

Pentru că mulți oameni colindă orașele și țările, unii pentru negoț, alții pentru diferite arte și meșteșuguri, iar alții pentru a le propovădui altora învățătura de carte - fie cea grecească, fie cea latinească, adică romană - și unii dintre ei sunt pe deplin învățați, iar alții numai pe jumătate, iar alții nici măcar nu au început să studieze cunoștințele cărților de știință cum ar fi cele de gramatică, retorică și celelalte științe grecești, dar se laudă că știu tot, ca prin acest mod să dobândească foloase și mijloace de întreținere, eu am cugetat că dreptatea îmi cere să vă las, domnii mei, câteva rânduri, pe care le-am scris în stil elin, de ajuns pentru încercarea tuturor celor ce se laudă.

Dacă cineva, după moartea mea, va veni la voi, și dacă el va fi în stare să vă traducă aceste rânduri potrivit cu traducerea mea, să îi dați crezare ca unuia ce este bun și priceput. Iar dacă nu va putea să traducă pe deplin potrivit cu traducerea mea, nu îi dați crezare chiar de s-ar lauda de o mie de ori. Să-l întrebați în primul rând în ce măsură sunt alcătuite aceste rânduri. Dacă va spune epică (hexamtru) și elegiacă (pentamtru), atunci are dreptate. Să-l întrebați apoi câte picioare are măsura, atât prima, cât și a doua? Și dacă va răspunde că măsura epică are șase picioare, iar cea elegiacă cinci, atunci să nu aveți nici o îndoială asupra faptului că este foarte bun și să-l primiți cu dragoste și cu cinste și oricât timp ar dori să rămână la voi, să-l răsplătiți, fără zgârcenie. Iar dacă va dori să se întoarcă în țara lui, să-l sloboziți cu pace și să nu îl rețineți cu forța la voi; acest lucru nu este vrednic de laudă, nici drept și nici folositor pentru țara voastră, așa cum și înțeleptul Homer spune, punând lege pentru iubirea de străini: „Trebuie să-l iubiți pe oaspetele care rămâne la voi, iar dacă vrea să plece, să-l lăsați”.

LI

Despre cum se cuvine să intrăm în sfintele lui Dumnezeu biserici

Când intri în această dumnezeiască biserică, tu, râvnitorule al neîntinatei bunei-credințe, gândește-te că intri chiar în preacuratele lăcașuri ale Celui Preaînalt, unde neîncetat răsună cântarea îngerilor. Ia seama, așadar, cum intri! Dacă sufletul tău este pe deplin curățit de minciună, invidie, pomenirea răului și de poftele nelegiuite și ești împodobit cu veșminte smerite, potrivite creștinilor, disprețuind cu tot sufletul toată îmbrăcămintea necredincioșilor,

³⁸ Acest articol este prefața la rândurile grecești, ale căror traduceri alcătuiesc cele două articole care urmează după el: „Despre cum se cuvine să intrăm în sfintele lui Dumnezeu biserici” (nota ediției academice).

Tâlcuiri și sfaturi

atunci te vei sfinți cu dumnezeiasca frică și dragoste. Și dacă te vei strădui să intri astfel, atunci vei fi fericit și în viața aceasta, și atunci când vei trece în viața viitoare. Iar dacă nu te vei strădui să intri astfel, atunci degeaba vei intra: așa cum vei intra, așa vei și ieși, nedobândind nimic, așa cum și bolnavul care nu ascultă sfaturile doctorului priceput, niciodată nu se va vindeca și nu va fi sănătos.

Indice de nume

- Achila, p. 31;
Afroditian persanul. p. 42, 45, 46, 47, 48, 49;
Albert, p. 68;
Alexandru Macedon, imparat, p. 91;
Alexandru VI Borgia, papa, p. 65;
Antonie cel Mare, Sf., p. 83;
Apollinarie, p. 49;
Arie, eretic, p. 23, 54, 74, 85;
Aristotel, filosof, p. 67;
Atanasie cel Mare, Sf., p. 73, 76, 85;
Augustin, Fer., p. 69, 70;
Augustus, imparat roman, p. 43, 45;

Cirus, imparat persan, p. 43, 46;
Cosma, melodul, p. 23, 24, 32, 33, 44, 47, 91;

Darius, imparat persan, p. 43;
Dionisie Areopagitul, p. 74;
Dioscor, eretic, p. 54;
Dositei, cuvios rus, p. 86;

Efrem Sirul, Sf., p. 30, 31;
Eratosten, p. 68;
Eutihie, eretic, p. 24 54;

Fotie, patriarh, p. 40;

Grigorie Romanul (Dialogul), Sf., p. 41;
Grigorie Teologul, Sf., p. 16, 74, 85;

Homer, p. 92;

Ieronim, p. 69, 70;
Ioan Damaschin, Sf., p. 24, 26, 27, 32, 47, 53, 68, 73, 75;
Ioan Gura de Aur, Sf., p. 22, 32, 42, 68, 75, 85;
Ioan Vasilievici, cneaz al Rusiei, p. 27;
Isidor Pelusiotul, Sf., p. 22;
Iosif, Melodul, p. 82;
Isidor, episcop de Sevilla, p. 89;
Iustin Martirul si Filosoful, Sf., p. 70;

Lactantiu, p. 69;
Luchian, presbiterul din Antiohia, p. 31;

Macarie Egipteanul. Sf., p. 31;
Macedonie, eretic, p. 54;
Maghistran, p. 56;
Mahomed, p. 79;

Nestorie, eretic, p. 24, 54;
Nicolae Cabasile, Sf., p. 32;

Origen, scriitor crestin, p. 45, 68 71;

Pafnutie, episcop, p. 84;
Pahomie cel Mare, Sf., p. 83;
Pappie, p. 49, 50;
Platon, filosof, p. 67;
Plotin, filosof, p. 67;
Plutarh, filosof, p. 45;
Proclu, patriarh, p. 42;
Propie, p. 45;

Savatie, cuvios rus, p. 86;
Savonarola, Ieronim, p. 63;
Scot, p. 68;
Sever, eretic, p. 24, 26;
Simma, p. 31;
Sofronie, Sf., patriarhul Ierusalimului, p. 53;
Spiridon, mitropolit, p. 86;
Spiridon, Facatorul de minuni, Sf., p. 87;

Teodoret, Fer., p. 83;
Teodot, p. 31;
Teofil, imparat bizantin, p. 53;
Tertulian, p. 70;

Valsamon (Balsamon), canonist bizantin, p. 40;
Vasile cel Mare, Sf., p. 16, 32, 46, 83, 85;

Zosima, cuvios rus, p. 86;

CUPRINS

I. Scrisoare către un prieten, în cadrul căreia sunt lămurite unele cugetări greu de înțeles ale Sfintei Scripturi	5
II. Tâlcuirea cuvintelor psalmului 102: <i>Înnoise-vor ca ale vulturului tinerețile tale</i>	10
III. Tâlcuire, în parte, a psalmului 18	11
IV. Tâlcuire la cuvintele: <i>Du-te, poporul meu, intră în cămărilor tale și închide ușa după tine; ascunde-te puține clipe, până când mânia va fi trecut!</i> (Isaia 26, 20) .	13
V. Tâlcuirea cuvintelor din Evanghelia după Ioan: <i>lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris</i> (Ioan 21, 25)	15
VI. Tâlcuire, în parte, a unor cugetări greu de înțeles din cuvântările lui Grigorie Teologul	16
VII. Tâlcuirea unor locuri din Sfânta Scriptură	19
VIII. Trebuie să păzim cu tărie mărturisirea de credință ortodoxă	20
IX. Cuvânt de apărare despre îndreptarea cărților rusești; tot aici și împotriva celor ce spun că trupul Domnului după Învierea din morți a devenit nemărginit	22
X. Cuvânt de îndreptățire despre corectarea cărților, scris de către călugărul cel slab de minte, Maxim de la Sfântul Munte	28
XI. Tâlcuirea cuvintelor: „Pentru pacea de sus și pentru mântuirea sufletelor noastre Domnului să ne rugăm”	31
XII. Nu trebuie să-i credem pe aceia care spun că cel ce nu a ajuns la citirea Sfintei Evanghelii nu a fost la Dumnezeiasca Liturghie	33
XIII. Despre ridicarea pâinii în cinstea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu	35
XIV. Despre întrebarea unora: „De ce de la Învierea cea de a treia zi a lui Hristos și până în sâmbăta dinaintea duminicii lui Toma nu se ridică preacurata pâine, ci se ridică numai artos, timp în care diaconul exclamă de trei ori: „Hristos a înviat!” și se mănâncă artos în această sâmbătă?”	37
XV. Despre inscripția de pe nimbul Mântuitorului și despre numele Preasfintei Născătoare de Dumnezeu	39
XVI. Despre cununile de căsătorie	39
XVII. Despre sfințirea apei în dimineața Bobotezei	40
XVIII. Despre sfânta icoană a Mântuitorului Hristos, numită „Întristarea	41
XIX. Despre semiluna care se află pe sub [unele] cruci de pe biserici	41
XX. Cuvânt de acuzare și dezmințire a scrierii greșite a lui Afroditan persanul	42
XXI. Împotriva lui Apollinarie - despre Iuda trădătorul	49
XXII. Către cei ce sunt tăgăduiți în funcția lor și dau zăpăci cu jurământ Mitropolitului rus și întregului Sfânt Sinod să nu primească funcția de mitropolit și arhieru de la papa al Romei, deoarece ține credința latină, și nici de la patriarhul Țarigradului, deoarece se află în stăpânirea ticălosului împărat al turcilor atei, și nici să-l primească pe cel pus de ei	51
XXIII. Locurile Sfinte nu se întinează niciodată prin faptul că se află în stăpânirea necredincioșilor, chiar dacă acest lucru ar dura mulți ani	52
XXIV. Împotriva celor ce afirmă că în toată Săptămâna Luminată soarele a stat pe cer și nu a apus și de aceea toată Săptămâna Luminată este numită o singură zi	54
XXV. Împotriva amăgirii nebune și urâte de Dumnezeu a celor care afirmă că din pricina îngropării unui om înecat sau ucis ia naștere frigul dăunător pentru creșterea roadelor pământești	56
XXVI. Povestire înfricoșătoare și demnă de luat în seamă; tot aici și despre viața	

monahală desăvârșită	58
XXVII. Cuvinte de acuzare împotriva lui Ioan Ludovic, tâlcuitorului sfintei cărți a Fericitului Augustin, episcopului de Hiponna	67
XXVIII. Scrisoare de învățătură către un anumit bărbat împotriva răspunsurilor unui oarecare înțelept latin	73
XXIX. Despre dreptate și milă	77
XXX. Despre mărinimie și sfat	77
XXXI. Despre arhistrateg, ceea ce în rusește înseamnă „voievod”, despre cum trebuie să fie el în cârmuirea poporului	77
XXXII. Despre prescurărese	78
XXXIII. Povestire despre pătimirea unui nou mucenic apărut pe pământul grecesc, pățimire la care Cuviosul Maxim a fost martor	78
XXXIV. Scrisoare către bătrânul Vasian despre felul de viață de la Sfântul Munte	79
XXXV. Scrisoare către un prieten, conținând lămuririle a trei greșeli întâlnite în cărți de către cititorii lor râvnitori	80
XXXVI. Despre sinodul care a avut de gând să ia hotărârea ca preoții, diaconii și ipodiaconii să rămână necăsătoriți	84
XXXVII. Despre Nașterea veșnic-sfântă și preaslăvită a Unuia Născut Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu, a Domnului nostru Iisus Hristos	84
XXXVIII. Prefață la <i>Viețile făcătorilor de minuni ai Solovățului</i>	85
XXXIX. Despre Sfântul Spiridon, făcătorul de minuni	87
XL. Cuvânt despre paza minții	88
XLI. Despre pasărea babiță	88
XLII. Despre porumbel și despre sufletul blând	89
XLIII. Despre Leviatan	89
XLIV. Asemănarea dintre pomul roditor și omul tânăr, după proverbul: „Cel ce naște fii, nu moare”	90
XLV. Cele șapte trepte ale vârstei omenești	90
XLVI. Despre Sibile și despre câte au fost	90
XLVII. Denumirile pietrelor prețioase	91
XLVIII. Pildă	91
XLIX. Răspuns către cel ce a întrebat: „Cui i-a fost trimisă din cer, înaintea tuturor, știința de carte?”	92
L. Despre filosofii străini	92
LI. Despre cum se cuvine să intrăm în sfintele lui Dumnezeu biserici	92
Indice de nume	94
Cuprins	95